

STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1904.

VIIIste HOOFDSTUK.

MEMORIE VAN ANTWOORD.

Naar aanleiding van de opmerkingen en beschouwingen voorkomende in het Voorloopig Verslag, vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, betreffende het onderzoek van het ontwerp van wet tot vaststelling van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1904, en ter beantwoording van de daarin gedane vragen, heeft de ondergeteekende de eer het volgende mede te deelen.

Beleid des Ministers.

Voor de ingenomenheid, die in het Voorloopig Verslag wordt betuigd met de wijze waarop het Departement van Oorlog voor zijn aandeel heeft medegewerkt bij de uitvoering van de maatregelen, door de Regeering naar aanleiding van de gebeurtenissen in het voorjaar noodig geacht, spreekt de ondergeteekende zijne erkentelijkheid uit.

Niet zonder bevreemding vernam hij daarentegen, dat volgens het oordeel van enkele leden, bij bedoelde gelegenheid juist gebleken is, dat aan het Departement van Oorlog zoowel de leiding als de uitvoering te wenschen overlieten. De eerste oproeping van de miliciens onder de wapenen, namelijk die van de tweede ploeg van het blijvend gedeelte der lichting 1902, is afgelast toen, na opheffing van de staking, ook zonder hen handhaving van de openbare orde en rust voldoende verzekerd werd geacht. Voor zooveel dus door het afgelasten van de oproeping de indruk verkregen werd, dat de Regeering wankelmoedig was en onberaden besluiten nam, voor welker gevolgen zij zelve terugschrikte, heeft men eene verkeerde gevolgtrekking gemaakt, en zag men over het hoofd, dat hier voor alles het streven was om zonder stellige noodzakelijkheid geen lasten op te leggen. De omstandigheid, dat bij de tweede oproeping sommige garnizoens-commandanten zich aanvankelijk niet bevoegd rekenden, de zich aan de kazernes vervoegende miliciens op te nemen, is niet veroorzaakt door slecht getroffen maatregelen. Misverstand van de zijde van enkele burgerlijke autoriteiten heeft er toe geleid, dat eenige miliciens zich te vroeg bij hun korps aanmeldden. Nòch in het eene, nòch in het andere opzicht, kan er sprake zijn van het aan den dag treden van leemten.

Ten zeerste waardeerende hetgeen in het Voorloopig Verslag van andere zijde werd aangevoerd ter verdediging van het in die moeilijke dagen gevoerde beleid, meent de ondergeteekende zijne volle instemming te mogen betuigen met de van die zijde gemaakte opmerking, dat, waar de genomen maatregelen in hunne uitvoering zoo weinig te wenschen hebben overgelaten als hier het geval was, het niet billijk moet worden geacht, de Regeering over kleine tekortkomingen hard te vallen, ook al had men deze op rekening der Regeering kunnen stellen. Overigens zijn de bevolen maatregelen doeltreffend gebleken en, het zeldzame en het geheel onverwachte van het geval in aanmerking genomen, in het algemeen naar behooren en oordeelkundig uitgevoerd, en is de daarbij ondervonden medewerking van de burgerautoriteiten zeer te loven.

Aan de enkele leden, die het raadzaam achtten, dat er blijvend meer troepen

onder de wapenen waren en daartoe aanprezen, het contingent in zijn geheel voor eerste-oefening langer onder de wapenen te houden, dan thans naar de bepalingen der Militiewet is toegestaan, zal het bij de behandeling van het onlangs door de Tweede Kamer aangenomen ontwerp van wet tot wijziging en aanvulling der Militiewet 1901 reeds duidelijk zijn geworden, dat een voorstel in den door hen gewenschten zin van de zijde dezer Regeering niet is te verwachten.

Eindcijfer.

Waar vele leden verklaarden met groote bezorgdheid te hebben gezien de belangrijke stijging van de uitgaven voor onze defensie in een tijdvak van twee jaren, heeft ondergeteekende met veel waardeering kennis genomen van het gevoelen van andere leden, die daartegenover opmerkten, dat er geen reden is, om die stijging onrustbarend te noemen of daarvan den Minister een verwijt te maken.

Laatstgenoemde leden wijzen er voorts terecht op, dat de stijging een noodwendig gevolg is van de uitvoering van nieuwe wetten. Bij deze oorzaak moeten ditmaal nog gevoegd worden omstandigheden, onafhankelijk van den wil van den Minister, zooals de hogere prijzen van de voedingsmiddelen van de militairen en de noodzakelijke uitbreiding van het wapen der Marechaussee. Indien voor de uitvoering van bedoelde wetten, voor voeding en voor het wapen der Marechaussee in deze begrooting dezelfde sommen hadden kunnen worden geraamd als in de loopende begrooting, zou — zooals in § 2 der Memorie van Toelichting is uiteengezet — het eindcijfer van de ontwerp-begrooting hebben bedragen *f* 25 367 133 of ruim *f* 50 000 minder dan voor het dienstjaar 1903 is toegestaan, niettegenstaande een bedrag van ongeveer *f* 200 000 is aangevraagd voor verhooging van de traktementen der officieren. Hierdoor wordt weersproken de bewering, dat in deze begrooting weinig of niets te bespeuren valt van een ernstig streven, om de noodzakelijke stijging van sommige uitgaven door een lagere raming van andere onderwerpen zooveel mogelijk te dekken. De leden, die van oordeel zijn, dat deze begrooting niet de blijken draagt van den ernstigen wil om spaarzaam te zijn, zijn in gebreke gebleven, aan te toonen, op welke uitgaven verdere besparingen mogelijk zouden wezen, ofschoon de gewijzigde indeeling der begrooting beter dan vorige begrootingen gelegenheid geeft, om de uitgaven voor het leger en de legerhuishouding in alle onderdeelen te overzien.

Voor wat betreft de snel en gestadig stijgende kosten van de inrichtingen van militair onderwijs wordt verwezen naar het gestelde in de VIIIste afdeling, onder het hoofd „Toeneming der uitgaven voor inrichtingen van militair onderwijs”.

Waar de aandacht gevestigd wordt op de stijging der buitengewone uitgaven, den dienst der genie betreffende, vermeld in afdeling XXIII dezer begrooting, zoo zij opgemerkt, dat van het aldaar uitgetrokken bedrag van *f* 702 030 een gedeelte, groot *f* 491 600, strekt tot voltooiing of voorzetting van werken, waarvan de eerste termijnen op de vorige begrooting werden beschikbaar gesteld. Neemt men nu verder in aanmerking, dat van eerstgemeld bedrag eene som van *f* 544 300 te beschouwen is als een rechtstreeksch gevolg van de legeruitbreiding, dan vertrouwt de ondergeteekende, dat voldoende blijkt, dat de opgemerkte stijging een noodzakelijk gevolg is van de omstandigheden.

Ten aanzien van hetgeen opgemerkt wordt, omtrent de lagere raming van uitgaven voor schietonderricht buiten het Leger en van de kosten van oefeningen met het reserviekader buiten het Leger, zij verwezen naar het hierna vermelde, respectievelijk ad Art. 59 en onder „Reserviekader”.

De lagere raming voor de kosten van het voorbereidend militair onderricht is grotendeels een gevolg van de omstandigheid, dat, op grond van de ervaring in vorige jaren opgedaan, de vergoedingen aan en de reis- en verblijfkosten van officieren, zomede de belooningen voor het overige personeel en de kosten voor het schoonhouden van geweren, minder konden worden geraamd. Die vermindering moet dus geenszins worden toegeschreven aan mindere belangstelling in die oefeningen; zij is eer een gevolg van het betrachten van eene gepaste zuinigheid.

Dat het te geven onderricht door de mindere raming niet zal worden ge-

schaad, moge o. a. hieruit blijken, dat voor 1904 aanvankelijk gerekend werd op 450 plaatsen, waar bedoeld onderricht zou worden gegeven, tegenover respectievelijk 386 en 363 gemeenten in de beide voorafgaande winters. Voorts kan uit het hierna volgende onder „Voorbereidend Militair Onderricht” blijken, dat in het loopende wintertijdperk bedoeld onderricht wordt gegeven in 411 gemeenten op 423 plaatsen.

Juist in verband met het hooge eindcijfer is nauwgezet overwogen, voor welke posten een minder bedrag kon worden geraamd en zulks aan de hand van de uitgaven, welke daarvoor in vorige jaren werden gedaan. Dat bedoelde lagere raming een grief — zij het dan ook een onverdiende — is tegen het beleid van den ondergeteekende, wordt door hem betreurd.

De omstandigheid, dat de defensieuitgaven zoo snel en aanhoudend stijgen, heeft voorts aanleiding gegeven tot de vraag, of ondergeteekende niet geneigd zou zijn over te gaan tot het benoemen van eene Commissie, die zou onderzoeken, of in oorlogszaken vereenvoudiging en bezuiniging zou kunnen worden aangebracht en doeltreffender besteding van de toegestane gelden zou kunnen worden verzekerd.

Ook naar aanleiding van de ten vorigen jare gehouden gedachtenwisseling is dit denkbeeld door ondergeteekende nader en nauwgezet overwogen, doch hij is daardoor niet tot de overtuiging kunnen komen, dat het instellen van eene Commissie met dergelijke algemeene opdracht wenschelijk of noodig is te achten. Het is hem zelfs niet duidelijk geworden, welke de taak en de samenstelling van zoodanige Commissie zou moeten zijn, waar er, zooals ten vorigen jare o. a. is gebleken ¹⁾, leden der Kamer zijn, die zouden wenschen, dat dergelijke Commissie verschillende vraagstukken zou hebben onder de oogen te zien, als: hoe kunnen onze officieren op de goedkoopste wijze worden gevormd; hoe kan het leger op de goedkoopste wijze gekleed, gekazerneerd en gevoed worden; hoe kunnen op de goedkoopste wijze forten worden gebouwd.

Waar toch dergelijke vraagpunten aan de Commissie zouden worden onderworpen en uit den aard der zaak nog velen daarbij, daar zou het toch niet enkel gaan en kunnen gaan over de vraag „goedkoop”, maar zou daarbij met niet minder ernst de vraag te overwegen zijn van de „doeltreffendheid”, en zoo volgt daaruit, dat dergelijke Commissie zich bijv. zou hebben uit te spreken over vele vraagpunten, de organisatie en het geheele defensiewezen betreffende, en zoodoende de taak overnemen van de legerautoriteiten, die, ter zake deskundig en verantwoordelijk, den Minister, zoo veel noodig, hebben voor te lichten.

Waar nu het Rapport der Staatscommissie van 1899 voor het beheer in vele opzichten zeer nuttige wenken en gegevens bevat, en waar gestreefd wordt en zal blijven van die gegevens en wenken gebruik te maken, en ondergeteekende ook overigens met ernst naar verbetering en besparing streeft, kan hij niet besluiten om reeds nu opnieuw eene Commissie in te stellen, zooals in het Voorloopig Verslag wordt bedoeld. Wel daarentegen is hij bereid, om desverreicht belangrijke, op zich zelf staande vraagpunten aan het oordeel eener Commissie te onderwerpen, zooals bijv. is geschied in zake de drinkwaterleiding, de approviandeering en de voorziening in brandstoffen voor de Stelling van Amsterdam, en zou hij ook zeker dien weg bewandelen, indien b. v. de noodzakelijkheid bleek van eene algeheele herziening van het militair onderwijs of een anderen bepaalden tak van dienst, iets wat echter voorspands niet het geval is.

Het denkbeeld, door sommige leden in overweging gegeven, om te trachten het daarheen te leiden, dat Regeering en Kamer zouden overeenkomen omtrent een maximum voor defensie-uitgaven, zal vermoedelijk wel niet veel bijval hebben gevonden en is dan ook, naar de meening van ondergeteekende, niet voor verwezenlijking vatbaar.

In verband met het verzoek, kenbaar gemaakt aan het slot der beschou-

1) Handelingen 1902—1903 bladz. 755.

wingen, betreffende het onderwerpelijke punt, moet worden opgemerkt, dat, vermits de regeling der soldijen van onderofficieren en minderen, laatstelijk vastgesteld bij Koninklijk besluit van 15 Februari 1899, n°. 13, sedert geene wijziging van beteekenis heeft ondergaan (alleen bij de cavalerie en de artillerie werd de soldij voor de wachtmeesters- en sergeanten-titulair met *tien cents* en die van drie der korporaals-schippers bij het korps pantserfort-artillerie met *vijf en twintig cents* daags verhoogd), van eene eenigszins beduidende stijging dier soldijen geen sprake kan zijn, weshalve de ondergeteekende van oordeel is, dat voor het verstrekken van eene opgave, als gevraagd wordt, geen aanleiding bestaat.

De loonregeling voor de werklieden der artillerie-inrichtingen werd laatstelijk vastgesteld bij Koninklijk besluit van 26 September 1899, n°. 40 en is sedert dien niet gewijzigd. Ten aanzien van deze inrichtingen kan dus eene opgave, als in het Verslag bedoeld, niet worden overgelegd.

Voor zooveel de Rijkswerklieden bij de verplegingsinrichtingen betreft, wordt eene zoodanige opgave, als bijlage A, aan deze Memorie toegevoegd.

In de ter visie voor de leden gelegde Nota, bedoeld onder het hoofd „Legerorganisatie”, zijn de totale kosten van de geheele reorganisatie van het leger vermeld.

Inrichting der begrooting.

Ook de ondergeteekende is van oordeel, dat de mogelijkheid geenszins is uitgesloten, dat in de inrichting van de begrooting nog verdere wijzigingen moeten worden gebracht, en hij zal niet nalaten, bij het samenstellen van eene volgende begrooting de verbeteringen aan te brengen, welke bij de uitvoering van deze begrooting noodig of nuttig zullen blijken.

Zooals in § 1 der Memorie van Toelichting is aangeteekend, is bij het samenstellen van dit ontwerp *zooveel mogelijk* rekening gehouden met de denkbeelden, neergelegd in het Verslag der Staatscommissie, benoemd bij Koninklijk besluit van 11 Juli 1899, n°. 32. De Staatscommissie heeft die denkbeelden echter niet medegedeeld met de bedoeling, dat ze naar de letter gevolgd zouden worden, maar daarmede eene richting willen aangeven, volgens welke gewerkt behoort te worden om eene begrooting te verkrijgen, welke den wetgever een duidelijk en gemakkelijk te overzien plan aanbiedt en het Departement den grondslag geeft voor een ordelijk beheer (Verslag, bladz. 275). De ondergeteekende vermeent, dat het begrootingsontwerp aan die eischen beantwoordt.

Tot het raadplegen van de thans ontbonden Staatscommissie over de gevolgte inrichting der ontwerp-begrooting heeft de ondergeteekende geen vrijheid kunnen vinden.

De uitgaven voor de muziekkorpsen zijn op de tot dusver gevolgde wijze geraamd, omdat, zooals hierna ad art. 74 is medegedeeld, de reorganisatie van die korpsen nog een punt van overweging uitmaakt.

De kosten van onderhoud en herstelling van gebouwen van de inrichtingen voor onderwijs en die van gebouwen voor het wapen der Marechaussee zijn — evenals in vorige begrootingen — in de desbetreffende artikelen begrepen. Eene verdere splitsing van de onderhoudskosten der militaire gebouwen is niet raadzaam. Werden bijvoorbeeld voor het onderhoud e. a. van de verschillende militaire verplegingsinrichtingen, de militaire hospitalen, enz., posten opgenomen in de begrootingsartikelen, waarin de uitgaven voor de verplegingsinrichtingen en de hospitalen zijn omschreven, dan zou samenvoeging van het onderhoud van de militaire gebouwen in eenzelfde garnizoen in één onderhoudsbestek niet meer mogelijk zijn. Splitsing in verschillende kleine bestekken, of uitvoering van het onderhoud buiten openbare aanbesteding, zou daardoor onvermijdelijk worden, en noodelooze vermeerdering van kosten en van arbeid zou daarvan het gevolg zijn.

Voor de raming van de uitgaven voor brood en verdere levensmiddelen is, evenals tot dusver gebruikelijk was, tot grondslag genomen het vermoedelijk aantal te verstrekken rations en de gemiddelde kosten der rations op het tijdstip, waarop de begrooting is samengesteld.

De Staatscommissie beveelt aan, tot grondslag van de raming te nemen de uitgaven, welke vermoedelijk noodig zullen zijn voor de aanschaffing van meel,

granen, gist, brandstoffen enz. voor de broodbereiding, en voor de aanschaffing van vee, vleesch en andere levensmiddelen, waaruit de verschillende rations in het jaar, waarover de begroting loopt, zullen zijn samengesteld, ten einde uit die geraamde uitgaven, alsmede uit de overige kosten, op de broodbereiding en de aanschaffing van levensmiddelen vallende, en uit het vermoedelijk aantal te verstrekken rations den rationsprijs te berekenen.

Aldus zou men veel meer getallen en prijzen moeten ramen dan bij de thans gevolgde wijze van berekening van het vermoedelijk uit te geven bedrag noodig is. De raming zou daardoor minder betrouwbaar worden en het is te vreezen, dat hooge ramingen daarvan het gevolg zouden zijn.

De omschrijving van de uitgaven voor de artillerie-inrichtingen komt den door de Staatscommissie daarvoor samengestelden leidraad zeer nabij. In de meening der Staatscommissie, dat geen kosten van de Commissie van Proefneming onder de uitgaven voor de artillerie-inrichtingen mogen worden uitgetrokken, kan de ondergeteekende echter niet deelen, vermits de Commissie van Proefneming organiek tot de artillerie-inrichtingen behoort en daarvan een onderdeel moet blijven vormen. Om deze reden zijn in art. 115 de toelagen voor de tot die Commissie behorende officieren en voor de daarbij dienstdoende onderofficieren begrepen.

De meening, dat de uitdrukkingen „verdere vergoedingen”, „verdere kosten”, „verdere uitgaven”, enz., in sommige artikelen voorkomende, ruimte laten voor het doen van uitgaven, welke met het in het artikel bedoelde onderwerp in zeer verwijderd verband staan, wordt niet juist geacht.

De artt. 22, 23, 24 en 25, waarin de uitdrukking „verdere vergoedingen” voorkomt, zijn gerangschikt onder het hoofd „bezoldiging van het personeel der verschillende wapens en der landweer”, en daardoor kunnen krachtens genoemde artikelen alleen uitgaven worden gedaan, welke tot die wegens bezoldiging van het personeel geacht moeten worden te behooren. Uit artikel 30 kunnen geen andere uitgaven bestreden worden dan die, welke uitsluitend betrekking hebben op de keuring van levensmiddelen; uit art. 56 alleen die, welke betrekking hebben op de keuring van rijwielen, en art. 48 laat geen verdere uitgaven toe dan de kosten, welke zijn gevallen op de aanschaffing van paarden. In art. 58 kan de omschrijving „verdere kosten”, onder *b*, geen andere beteekenis hebben dan die van kosten, vallende op den postduivendienst, met uitzondering van de kosten van personeel, onder *a* omschreven.

Eveneens kunnen de woorden „alle andere uitgaven” en „alle verdere uitgaven” in de artikelen 98, 100, 102, 104 en 106 niets anders beteekenen dan alle andere of verdere uitgaven van *materieelen* aard ten dienste van de inrichtingen van onderwijs, waarop die artikelen betrekking hebben.

Wilde men de aangehaalde uitdrukkingen geheel vermijden, dan zou de omschrijving van vele artikelen of veel beknopter of veel uitvoeriger moeten worden. Noch het een, noch het ander komt den ondergeteekende wenschelijk voor, en de hier gevolgde omschrijvingen vindt men eveneens in andere hoofdstukken der Staatsbegroting. Verwezen moge worden naar de artikelen 106, 109, 125, 138, 148, 162, 163 en 173 van het ontwerp van Hoofdstuk V der Begroting voor 1904.

Op de vraag, vervat in de tweede alinea van bladz. 4 van het Voorloopig Verslag, kan beslist ontkennend worden geantwoord. Wel zijn in de artikelen 54 en 55 (kosten van de cursussen bij het wapen der infanterie enz. en kosten van praktische oefeningen) begrepen *beloeningen* voor bijzondere diensten en *prijzen* voor betoonden ijver, maar deze uitgaven zijn in de genoemde artikelen afzonderlijk omschreven.

*Verslag van de Staatscommissie, benoemd bij Koninklijk besluit
van 11 Juli 1899 n°. 32.*

Zoals uit de Memorie van Toelichting, betreffende het ontwerp van wet tot nadere wijziging en verhooging van het VIIIste Hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1903 (Gedrukte Stukken, Zitting 1903—1904. 80, n°. 3) kan blijken, is de afdeeling van het Departement van Oorlog, welke thans den naam „Afdeling Comptabiliteit” draagt, niet de afdeeling Comptabiliteit, door de Staatscommissie voorgesteld. Alvorens tot de organisatie van laatstbedoelde afdeeling te kunnen overgaan, is, zooals de Staatscommissie

op bladz. 245 van haar Verslag heeft aangeteekend, in de eerste plaats noodig, dat de leiding der afdeling wordt toevertrouwd aan een chef, die in alle opzichten voor zijn taak berekend is. Hij moet de comptabiliteit des Rijks in al hare onderdeelen kennen, *en tevens vertrouwd zijn met de militaire administratie.*

Een officier of ambtenaar, die aan de door de Staatscommissie voor bedoelde betrekking terecht gestelde eischen voldoet en genegen is, die betrekking te aanvaarden, is den ondergeteekende niet bekend.

Wel zal, naar de meening der Staatscommissie, een civiel ambtenaar, die geen kennis van de militaire administratie heeft, maar overigens voldoet aan de genoemde eischen, zich zeer spoedig die kennis eigen maken, doch om leiding te geven aan den arbeid der afdeling en niet door de ambtenaren geleid te worden, moet de chef ook de militaire administratie grondig kennen.

Om het beoogde doel te bereiken, zal een ambtenaar, die de vereischte kennis bezit van de comptabiliteit van de uitgaven des Rijks, zich bij het departement van Oorlog moeten bekwamen in de behandeling van alle aangelegenheden, betreffende de comptabiliteit van dit departement, dus ook in de militaire administratie, waaronder hier in het bijzonder is te verstaan de administratie van de korpsen van het leger. Daarna zal aan dezen ambtenaar de leiding van eene afdeling Algemeene Comptabiliteit kunnen worden opgedragen.

Als overgangsmaatregel tot die gewenschte organisatie zijn de werkzaamheden betreffende de comptabiliteit thans in dier voege gesplitst, dat zij bij twee afdelingen worden behandeld. Een dier afdelingen is belast met de comptabiliteit van de korpsadministratiën en met het onderzoek van de verantwoording der uitgaven wegens bezoldiging van de officieren en verdere militairen, die niet tot de korpsen behooren, alsmede met de materiele verantwoordingen van de centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting en van de militaire verplegingsinrichtingen. Deze afdeling, aan het hoofd waarvan een hoofdofficier van het korps kwartiermeesters is geplaatst, draagt den naam afdeling „Militaire Administratie”.

Bij de andere afdeling, de afdeling „Comptabiliteit” genaamd, worden alle overige uitgaven, het Departement van Oorlog betreffende, onderzocht, wordt de begrootingsboekhouding gevoerd, op de voldoening van alle aan voorafgaande verevening onderworpen uitgaven orde gesteld en worden alle verdere aangelegenheden van comptabelen aard behandeld, welke niet tot den werkkring van de afdeling Militaire Administratie behooren. Voorts is aan deze afdeling opgedragen de zorg voor de verstrekking van geld aan de korpsen en aan de rekenplichtigen bij de verschillende inrichtingen van het leger.

Door deze regeling konden de technische afdelingen van het Departement (artillerie, genie en intendance) van de zorg voor de comptabiliteit hunner uitgaven worden ontheven.

Aan het hoofd van de tijdelijke afdeling Comptabiliteit werd een ambtenaar van het Departement van Oorlog geplaatst, die, volgens verklaringen zoowel van de chefs, onder wie hij gedurende vele jaren had gediend, als van andere, in deze tot beoordeeling bevoegde, personen, met de comptabiliteitsvoorschriften en met de toepassing daarvan zeer goed bekend en volkomen voor de hem opgedragen taak berekend was. Nimmer heeft echter het voornemen bestaan, dezen ambtenaar, die wegens gevorderden leeftijd den dienst binnen enkele jaren zou moeten verlaten, met de leiding van de comptabiliteit van het Departement van Oorlog in haar geheelen omvang te belasten. Daarom werd hem een ambtenaar, met den rang van hoofdcommies, toegevoegd, die ruim 25 jaren bij de Algemeene Rekenkamer werkzaam was geweest, en wien door zijnen overgang bij het Departement van Oorlog gelegenheid werd gegeven, zich met de comptabiliteit van dat Departement, in verband met de inrichting van het Leger, en met de militaire administratie vertrouwd te maken.

De ondergeteekende kan geenszins toegeven, dat de uitkomst heeft geleerd, dat hij verkeerd heeft gehandeld. Hij heeft niet kunnen vermoeden, dat de aan het hoofd der afdeling Comptabiliteit geplaatste ambtenaar, in zijne vroegere betrekking van chef van den huishoudelijken dienst bij het Departement, het vertrouwen, dat in hem werd gesteld, op schromelijke wijze misbruikt had. De malversatiën, waaraan hij zich heeft schuldig gemaakt,

zijn eerst na de overdracht van laatstgenoemde betrekking aan een anderen ambtenaar aan het licht gekomen. Tusschen de organisatie van de afdeling Comptabiliteit en de gepleegde malversatiën bestaat dan ook geen verband.

Ten slotte wordt, bij het hier besproken punt in het Voorloopig Verslag de opmerking gemaakt, dat het verkeer en bijna onbegrijpelijk is, dat een secretaris-generaal zijn recht van „fiat” heeft gegeven aan denzelfden ambtenaar, die ook met het doen van bestellingen belast was.

Met betrekking tot deze opmerking kan worden medegedeeld, dat, toen het recht van fiatteering van declaratiën aan den betrokken ambtenaar werd gegeven, hij niet meer de betrekking van chef van den huishoudelijken dienst bij het Departement van Oorlog vervulde en dus niet meer met het doen van bestellingen was belast. Daarenboven moet de ondergeteekende hierbij doen opmerken, dat, gelet op de wijze, waarop de hierbedoelde ambtenaar malversatiën heeft gepleegd, het voor het plegen dier handelingen niet werd vereischt, dat hij het evenbedoelde recht van „fiat” bezat.

De vraag, of de zoogenaamde inwendige administratie geheel uit de korps-administratiën kan verdwijnen, kan eerst worden beantwoord na afloop van den arbeid der Commissie tot herziening van het Reglement van Administratie bij de Landmacht.

Gelet op het doel, waarmede een voorraad grondstoffen en kleeding- en uitrustingsstukken in de magazijnen moet worden opgelegd, wenscht de ondergeteekende vooralsnog niet over te gaan tot het herzien en opnieuw in hoeveelheden berekenen van dien voorraad, doch daarmede te wachten tot omtrent de nieuwe organisatie en de nieuwe indeeling van het leger eene beslissing zal zijn genomen.

In verband met hetgeen daaromtrent in het Verslag van de Staatscommissie is vermeld, zij aangeteekend, dat het nut van het vaststellen van op allerlei onderstellingen berustende formules tot het berekenen van den voorraad, op den voet van hetgeen in 1882 is geschied, door den ondergeteekende denkbeeldig wordt geacht.

Naar de bedoelde formules werd berekend de in de magazijnen op te leggen voorraad in verband met den vermoedelijken duur van eenen eventueelen oorlogstoestand.

Op grond van de later te dier zake gegeven voorschriften is thans voor iederen milicien, die met groot verlof afwezig is, bij het betrokken korps eene velduitrusting opgelegd en geldt het beginsel, dat de kleeding- en uitrustingsstukken van iederen man, hetzij hij onder de wapenen is of zich met groot verlof bevindt, zich steeds in zoodanigen toestand van bruikbaarheid moeten bevinden, dat hij behoorlijk gekleed daarmede te velde kan trekken, zonder dat het voorzien is, dat in de eerste weken van eene eventueele mobilisatie vernieuwing of belangrijke herstellingen zullen noodig zijn.

Door deze regeling is een groot deel der goederen, welke vroeger tot den mobilisatievoorraad werden gerekend, thans in het bezit van elken man, of in de daarvoor bestemde lokalen *bij de korpsen* opgelegd, en hierdoor kan de mobilisatievoorraad aan nieuwe goederen, in de kleedingmagazijnen op te leggen, meer worden beperkt.

In deze magazijnen moet men ten allen tijde eene hoeveelheid goederen voorhanden zijn, om te kunnen voorzien in de gewone behoefte in tijd van vrede en tevens om te dienen tot aanvulling van hetgeen eventueel mocht ontbreken bij mobilisatie van het leger. Voor de behoefte bij mobilisatie moet bovendien beschikt kunnen worden over een voorraad grondstoffen tot aanmaak van militaire kleedingstukken en over een voorraad kleeding- en uitrustingsstukken, voor zoover deze niet op elk gewild oogenblik door aankoop zijn te verkrijgen.

Bij de bepaling van hetgeen noodig is ter voorziening in de behoefte in tijd van vrede, is het niet voldoende, die behoefte per troepeneenheid vast te stellen, doch moet tevens rekening worden gehouden met de hoeveelheid kleeding- en uitrustingsstukken, welke ter verpassing noodig zal zijn en deze hoeveelheid is afhankelijk van de dislocatie der troepen en het aantal garnizoensplaatsen, waar de kleeding moet worden opgelegd.

Met betrekking tot hetgeen gevraagd is nopens het vierde en vijfde punt, moge worden verwezen naar den inhoud van de hierbij overgelegde bijlage B, onder mededeeling, dat de ondergeteekende zich op grond van de in de Toe-

lichting aangevoerde motieven met de voorstellen van de Commissie ad hoc heeft vereenigd.

Uit die bijlage moge blijken, dat aan eene statistiek van verstrekte kleeding en uitrusting, samengesteld uit statistieken, welke zijn opgemaakt bij een groot aantal korpsonderdeelen, geen behoefte bestaat en tevens in welken zin eene beslissing genomen is ten aanzien van de verstreking van kleeding en uitrusting aan onderofficieren en soldaten.

Legerorganisatie.

Overeenkomstig zijne belofte, ten vorigen jare in de Vergadering der Tweede Kamer van 20 December gedaan, om, zoodra de nieuwe legerorganisatie in ontwerp gereed zou zijn, de Kamer daaromtrent volledig in te lichten, is de ondergeteekende thans volkomen bereid ter zake het gewenschte licht te verschaffen.

Mitsdien zijn bij Kabinetsschrijven van 12 December jl., litt. K⁹³, aan den Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal overgelegd — ter visie voor de leden der Kamer — verschillende bescheiden, aangevende de organisatie, zooals de ondergeteekende deze zou wenschen in te richten, indien althans de Staten-Generaal te zijner tijd bereid worden gevonden om door het toestaan van de vereischte gelden, daaraan hunne medewerking te verleenen.

Het zou dan in de bedoeling liggen, die organisatie tot stand te doen komen, naar gelang de thans in uitvoering zijnde en verder voorgenomen bouw ter uitbreiding van kazerneering gereed komt.

Niettemin wordt de aandacht gevestigd op de hooge wenschelijkheid, dat reeds thans de lijnen worden aangegeven, binnen welke de nieuwe organisatie moet worden voltooid, omdat het anders niet wel doenlijk is, de vereischte voorschriften betreffende de mobilisatie en concentratie van het leger en de oplegging van het materieel voor het veldleger, intijds voor den nieuwen toestand gereed te hebben.

De ontworpen organisatie is in hoofdtrekken aangegeven in een „Overzicht der nieuwe organisatie van het Nederlandsche leger”, terwijl in de bijlagen van dat „Overzicht” de organisatie van elk wapen, zoowel op voet van vrede als op voet van oorlog, gedetailleerd is uitgewerkt. In die bijlage is tevens de nieuwe garnizoensindeeling vermeld, terwijl deze figuratief is aangegeven op eene mede overgelegde kaart.

Eene bij het overzicht gevoegde Nota geeft ten aanzien van de nieuwe organisatie, voornamelijk wat de kosten aangaat, nader toelichtingen.

In de bijlage Ia van het „Overzicht” zal worden aangetroffen de organisatie der 24 in oorlogstijd te formeeren bataljons, waaromtrent, blijkens het gestelde in het Voorloopig Verslag, nadere inlichtingen werden verlangd.

De ondergeteekende merkt hieromtrent op, dat voor deze bataljons de naam „reserve-bataljons”, zooals die in het Verslag wordt gebruikt, hem minder juist voorkomt, aangezien ten aanzien van het tijdstip van aanwending en mobiliseering dier bataljons geen verschil bestaat met de bataljons van het Veldleger en dus hier niet van „reserve” kan worden gesproken.

De verhouding tusschen het vrijwillig dienend kader en het militie- en reservekader is in de betrekkelijke bijlagen voor elk onderdeel der verschillende wapens vermeld, zoodat ook in dit opzicht aan het verlangen van de leden, die daaromtrent inlichtingen wenschten, wordt voldaan.

Naar aanleiding van de vraag, of er, nu het in het voornemen ligt, de regimenten infanterie in vredestand uit vier bataljons te doen bestaan, ook een bataljon van het Regiment Grenadiers en Jagers bij een infanterie-regiment zal worden gevoegd en of dit dan in de Residentie in garnizoen zou kunnen blijven, zij medegedeeld, dat, zooals uit de ontworpen garnizoensindeeling blijkt, zulks niet in de bedoeling ligt. Wanneer de nieuwe garnizoensindeeling tot stand komt, zooals in het ontwerp is aangegeven, zal dus een der bataljons van het Regiment Grenadiers en Jagers overgaan bij het 10de Regiment Infanterie en te Haarlem in garnizoen komen.

Zooals in het Voorloopig Verslag terecht wordt opgemerkt, heeft de ondergeteekende in de Vergadering der Tweede Kamer van 20 December des vorigen jaars medegedeeld, dat de miliciens van de oudere lichten bij de 5de en 6de bataljons zullen worden ingedeeld. Dit zal echter slechts gelden tot zoolang en

voor zoover die bataljons bestemd zullen zijn voor de Liniën en Stellingen. Indien de Landweer op hare normale sterkte is, wanneer zij naar behooren zal zijn geëncadreerd en men zoo al niet uitsluitend, dan toch in hoofdzaak aan landweerbataljons de infanterieverdediging der Liniën en Stellingen zal kunnen opdragen, dan zal zeker het meerendeel der 5de en 6de bataljons voor het Veldleger worden bestemd en bestaat er dan ook, zooals in het Voorloopig Verslag terecht wordt opgemerkt, geen aanleiding meer, die bataljons uit eene andere categorie van dienstplichtigen te doen bestaan dan de bataljons van het veldleger. Aangezien evenwel de 5de en 6de bataljons ter plaatse van de overige bataljons gemobiliseerd worden en de goederen van de manschappen dier bataljons ook aldaar zijn opgelegd, kan de bepaling, dat de 5de en 6de bataljons uit de oudste lichteningen zullen worden samengesteld, elk gewild oogenblik gewijzigd worden, zonder dat zulks tot eenige complicatie ten opzichte van de mobilisatie aanleiding geeft.

In het Voorloopig Verslag wordt de opmerking gemaakt, dat volgens de mededeelingen, door den ondergeteekende ten vorigen jare in de bovenvermelde vergadering der Tweede Kamer gedaan, er na de mobilisatie van 72 bataljons nog ruim 23 000 man voor de depots zullen overblijven en wordt de vraag gesteld, of niet de omstandigheid, dat een zoo groot deel van onze krijgsmacht in het geheel niet of althans niet in troepenafdeelingen is georganiseerd, de voor ons zoo noodzakelijk snelle mobilisatie zou verhinderen en zoo aan onze gevechtsvaardigheid schade zou toebrengen.

Hieromtrent zij aangevoerd, dat het niet noodig is, dat de depottroepen georganiseerd zijn in afdeelingen, zooals dit het geval is ten aanzien van de overige troepen, omdat de depottroepen in de eerste plaats strekken om verliezen, die in de verschillende onderdeelen van het leger geleden worden, aan te vullen.

Een te kort aan *manschappen* in de onderdeelen, ten gevolge van ingetreden verliezen — die in den aanvang vooral niet onaanzienlijk zullen zijn — wordt dus aangevuld door manschappen uit de depots, een te kort aan *kader*, door kader uit de depots.

De depots zelve moeten dus bestaan uit een aantal manschappen en kader, zonder een bepaalde organisatie, zooals die voor de strijdende onderdeelen gewenscht is.

Beschikken intusschen de depots, behalve over het noodige personeel tot aanvulling der verliezen en over het noodige kader voor toezicht en instructie, nog over meer krachten, — en à priori kan men wel zeggen, dat dit, voor wat de manschappen betreft, het geval is — dan is uit den aard der zaak het vormen van nieuwe strijdende onderdeelen bij de depots gewenscht.

Om dit echter al dadelijk bij mobilisatie te kunnen doen, daartoe zou men dan ook te zelfder tijd over het noodige kader en voor een gedeelte ook over het noodige beroepskader moeten kunnen beschikken. Dit kader is echter voorloopig niet beschikbaar.

Ten opzichte onzer nieuwe organisatie moet niet uit het oog worden verloren, dat het niet wel mogelijk is, dan wellicht ten koste van buitengewoon groote uitgaven, het belangrijk grootere aantal soldaten, waarover de beschikking is gekregen, op eenmaal in zijn geheel tot eenheden van hoogere en lagere orde te organiseren.

Daarvoor is tijd noodig.

Voorloopig wordt thans voorzien in de organisatie van 72 bataljons. Blijkt het, dat de bepalingen omtrent de vorming van militie- en reservekader doel treffen en de bron in dat opzicht ruim vloeit, dan zal men met het bestaande aantal vrijwillig dienend kader de organisatie nog meer kunnen uitzetten dan thans reeds geschied is, doch die resultaten moeten worden afgewacht.

Voorloopig wordt het niet raadzaam geoordeeld, om aan de organisatie eene grootere uitbreiding te geven, dan in het ontwerp is vermeld.

In het vorenstaande wordt ten deele ook de beantwoording aangetroffen van de vraag, of de indeeling van het veldleger in *vier* divisien de gewenschte moet worden geacht en of niet veeleer op eene indeeling in *zes* divisien moet worden aangestuurd, ten einde zodoende de volle beschikking te hebben over 72 bataljons infanterie.

Zeer zeker zal, wanneer wij eenmaal over eene volledig georganiseerde landweer kunnen beschikken en dus de 5de en 6de bataljons, die thans voor

de Liniën en Stellingen bestemd zijn, voor het meerendeel bij het Veldleger kunnen worden aangetrokken, het overweging verdienen, de organisatie van het veldleger dienovereenkomstig te wijzigen. Of men dan echter al dadelijk tot zes divisieën zal moeten komen, kan de ondergeteekende niet toestemmend beantwoorden.

Ook eene divisie van iets grootere sterkte dan 12 bataljons is zeer wel bestaanbaar, indien slechts de wijze van bevelvoering daarnaar wordt ingericht, nog daargelaten, dat bij mobilisatie het vormen van een of meer zelfstandige brigades gewenscht kan zijn.

Hierbij zij nog opgemerkt, dat men zich niet moet voorstellen, dat spoedig zal kunnen worden overgegaan om althans de 5de bataljons uit de Liniën en Stellingen los te maken; niet alleen omdat de Landweer eerst op sterkte moet zijn, maar ook, omdat de commandanten der 5de bataljons en de commandanten van de compagnieën dier bataljons zullen moeten optreden als groeps- en fortkommandanten in de Liniën en Stellingen en dus de Landweer wel deugdelijk moet zijn georganiseerd, vóór men aan de commandanten dier bataljons en compagnieën de zoo gewichtige taak van groeps- en fortkommandant kan opdragen.

Dat onze legerorganisatie op te grooten voet is ingericht en er een te groot aantal officieren is, zooals door sommige leden wordt opgemerkt, kan niet worden beaamd. Waar in oorlogstijd niet meer dan één beroeps-luitenant per compagnie is ingedeeld en er voorts bataljons zijn, die door kapiteins en compagnieën die door luitenants gecommandeerd zullen worden, daar kan van weelde, wat de indeeling aan beroepskader betreft, geen sprake zijn.

De vergelijking met het Indische leger, die hier gemaakt wordt, gaat, zooals door sommige leden terecht is opgemerkt geworden, niet op, en zulks omdat bij de onderdeelen van het Nederlandsche leger, op voet van vrede meer kader aanwezig moet zijn, dan voor die onderdeelen op voet van oorlog noodig is, ten einde de bij mobilisatie te formeeren nieuwe onderdeelen van het vereischte kader te voorzien.

Bij het Indische leger doet zich daarentegen die omstandigheid niet voor.

Naar aanleiding van de vraag, of niet het denkbeeld in overweging zal worden genomen, om de bediening van de kustbatterijen door personeel van de marine te doen geschieden, deelt de ondergeteekende mede, dat aan de commissie in zake samenwerking van Land- en Zeemacht is opgedragen geworden, om de herziening en aanvulling der defensie aan de zeezijde in haren geheelen omvang in behandeling te nemen, zoodat ongetwijfeld ook het vraagstuk van de organisatie van het personeel voor de bediening der kustbatterijen door deze commissie onder de oogen zal worden gezien.

In de meening, dat het nieuw opgerichte Regiment Genietroepen ten opzichte van de hoogere onderofficiersrangen en het aantal beroepsonderofficiieren op te weelderigen voet is ingericht, kan niet worden geëeld.

De indeeling aan kader bij de technische troepen zal altijd overvloediger moeten zijn dan bij de tactische wapens, omdat eerstgenoemde vaak in kleine afdeelingen werkzaam zijn en voor elk dier afdeelingen ten behoeve van leiding en toezicht kader noodig is.

Ten opzichte van de exploitatie-compagnie zij vermeld, dat deze alleen in administratieven zin eene eenheid vormt, waarbij geen ander vrijwillig dienend kader behoeft te worden ingedeeld dan alleen een luitenant en een fourier, die met behulp van een schrijver de administratieve werkzaamheden zal verrichten.

De compagnie zal voorts bestaan:

1°. uit dienstplichtigen, die als spoorwegbeambte in functie zijn en bij de exploitatie-compagnie wenschen ingedeeld te worden;

2°. uit spoorwegreservisten, zijnde niet dienstplichtig spoorwegpersoneel, dat zich voor een bepaald aantal jaren verbindt, om zoo noodig onder militair verband dienst op de spoorwegen te verrichten.

De bedoeling zou voorts zijn, om spoorwegreservisten alleen aan te nemen voor zoover en voor zooveel noodig is om de sub 1°. bedoelde dienstplichtigen tot het gewenschte getal aan te vullen.

Vermits aangenomen mag worden, dat door het maken van goede bepalingen, het getal dienstplichtigen, als bedoeld sub 1°. geleidelijk zal toenemen, is de verwachting gewettigd, dat het getal spoorwegreservisten geleidelijk zal

kunnen verminderen en ten slotte deze reservisten voor verreweg het grootste gedeelte kunnen gemist worden.

Waar het voorts de aandacht van sommige leden heeft getrokken, dat bij de telegraafafdeeling een zoo groot aantal miliciens is ingedeeld, nl. 1566 voor de 2 compagnieën, merkt de ondergeteekende op, dat dit slechts eene indeeling op papier geldt, aangezien in oorlogstijd voor deze troepen het compagnieverband wordt opgeheven. Alsdan worden toch afgescheiden de miliciens, bestemd voor den vestingtelegraafdienst in de Liniën en Stellingen, ten getale van 1135 en die voor den telegraafdienst bij de kustbewaking, ten getale van 114. De overige manschappen, behalve die welke voor den Staf van den militairen telegraafdienst worden bestemd, worden dan verdeeld over de 5 telegraafpelotons van het Veldleger, welke elk 65 man sterk zullen zijn.

Voor het bedrag, dat het Regiment Genietroepen jaarlijks meer zal kosten dan het vroegere korps, zij verwezen naar de hiervoren genoemde ter visie gelegde bescheiden.

Dislocatie.

Naar aanleiding van de vraag, of de plaatsing van garnizoenen in het noorden des lands wel doelmatig kan worden geacht, zij opgemerkt, dat eene garnizoensindeeling in den regel een compromis is van de verschillende eischen, die zich te dien aanzien doen gelden.

Niet alleen op de strategische, maar ook op de sociale belangen moet worden gelet; er moet voorts, uit een oogpunt van kosten, rekening worden gehouden met eventueel beschikbare kazerneering, terwijl ook op de aanwezigheid van oefeningsterreinen de aandacht gevestigd moet zijn.

Al die eischen met elkander in overeenstemming te brengen is, uit den aard der zaak, niet altijd mogelijk, vandaar dat aan iedere garnizoensindeeling gebreken zullen kleven.

Zooveel is echter zeker, dat de bestaande garnizoensindeeling bezwaarlijk door eene betere zal kunnen worden vervangen, indien men met de hiervoren genoemde eischen rekening houdt.

Met de op bladz. 2 van de Memorie van Toelichting betrekkelijk het ontwerp van wet tot aanvulling en verhooging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor 1903 (Gedrukte Stukken 1903—1904, 59, n^o, 3) gedane uitlating nopens de aanwijzing van militieplichtigen voor de vesting-artillerie is niet bedoeld, ook te doen kennen, dat voor de infanterie de localiseering van de militieplichtigen niet meer op den voorgrond staat.

Invoering van snelvuurgeschut.

De beantwoording van de onder dit hoofd gestelde vraag, zal geschieden bij de behandeling van het wetsontwerp, bedoeld in noot (2) op bladz. 6 van het Voorloopig Verslag.

Landstorm.

Tot beantwoording van de vraag nopens de Landstormwet kan slechts herhaald worden de bij de schriftelijke behandeling van het ontwerp van wet tot vaststelling van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor 1902 ¹⁾ gedane toezegging, dat de regeling van den Landstorm zal worden ter hand genomen, nadat de uitvoering van de Landweerwet voldoende verzekerd is.

Bevordering van de godsdienstige en zedelijke belangen der militairen.

De ondergeteekende kan niet toegeven, dat de in Januari 1902 genomen gunstige beschikking omtrent het, zooveel mogelijk, terugkeeren van permissie op Maandagochtend, onvoldoende bekend zou zijn, of niet naar behooren zou worden toegepast. Klachten daaromtrent zijn niet bij hem ingekomen en hetgeen nu wordt medegeedeeld omtrent Leeuwarden is niet juist gebleken. Wel werd daar bepaald, dat de miliciens der lichting 1903, toen hun voor het eerst permissie werd verleend, des Zondagsavonds moesten terugkeeren, maar dit geschiedde in het belang van de orde, en de bepaling was slechts van tijdelijken aard, terwijl aan hen, die niettemin gevraagd hebben van die bepaling te mogen afwijken, daartoe vergunning is gegeven.

¹⁾ Memorie van Antwoord, G. S. 1901—1902 — 2, no. 21, bladz. 2.

Klachten hierover zijn dan ook niet bij den daarbij betrokken commandeerende-officier ingekomen.

Zelfs is in verschillende gevallen nog verder gegaan, en heeft men vergunning verleend aan enkele miliciens, voor wie terugkeer vóór den dienst op Maandagochtend bepaald onmogelijk was, om later terug te keeren.

De mededeeling, dat tijdens de kermis wel een *geheelen Maandagmorgen* vrijaf gegeven zou zijn, berust op onjuiste inlichtingen. Wel is op Maandag, 13 Juli jl., geen *namiddagoefening* gehouden, in verband met het ten deze bestaande gebruik. Die dag toch is de eerste dag der kermis, waarop vele in den omtrek wonende burgers naar Leeuwarden komen en het grootste gedeelte der miliciens hunne familieleden kunnen ontmoeten. Ook heeft dien dag in den namiddag de *harddraverij plaats*, de *vroegere zoogenaamde „gouden zweependag“*, die door de Friezen in eere gehouden wordt en door een ieder zooveel mogelijk wordt bijgewoond.

Het streven van den commandeerende-officier, om daarbij zooveel mogelijk ook de miliciens te doen tegenwoordig zijn, kan toch waarlijk niet beschouwd worden als een bewijs van onwelwillendheid en houdt geenerlei verband met den terugkeer van verlof op Maandagochtend.

Hoezeer ondergeteekende bereid is en blijft de hier bedoelde belangen te bevorderen, kan hij niet overgaan tot het geven van zoodanige bevelen, dat terugkeer op Maandagochtend onvoorwaardelijk zou moeten worden toegestaan. De belangen van den dienst en speciaal van de oefeningen, eischen, dat de beslissing in deze blijve aan de commandeerende-officiëren, met inachtneming van hetgeen in Januari 1902 omtrent bedoelden terugkeer is te kennen gegeven.

De nadere overweging van de mogelijkheid om vóór en na den aanvang der maaltijden gelegenheid te geven tot bidden, heeft niet geleid tot een andere zienswijze dan die, welke reeds in de Kamerzitting van 20 December 1902 werd uitgesproken. Nog steeds bestaat de overtuiging, dat, waar niet allen die zaak ernstig opvatten, de stichting er onder zou lijden en het geven van voorschriften aanleiding zou wezen tot velerlei bezwaren.

Omtrent het in September jl. ingezonden artikel der *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, betreffende het zingen van socialistische liederen door een geheel bataljon, is destijds dadelijk een onderzoek ingesteld. Daarbij is gebleken, dat het bericht onjuist was en ook hier op onwaardige wijze een smet werd geworpen op het leger. De antecedenten van den onderteekenaar van dat stuk wijzen er op, dat hier meer gedacht moet worden aan rancune over een opgelegde straf dan wel aan een poging om, door uiting te geven aan een rechtmatig gevoel van ergernis, misstanden uit den weg te ruimen. Te meer is dit te betreuren van iemand, van wien men had mogen verwachten, als gevolg der opvoeding door hem genoten, dat hij zich tot dergelijke handelingen niet zou laten verleiden.

Ondergeteekende erkent, dat — evenals in alle kringen der maatschappij — ook in het leger, helaas, nog meermalen gevloekt wordt, maar voegt daaraan aanstonds toe, dat tegen dat euvel zooveel doenlijk gewaakt wordt.

Wat nu betreft het ten vorigen jare door het bestuur van de Nationale Christen-Officiërenvereeniging ingediende request, kan worden medegedeeld, dat aan het daarin uitgedrukt verlangen, om enkele met namen genoemde zaken in ernstige overweging te nemen, is voldaan, zonder dat echter die overweging heeft kunnen leiden tot verwezenlijking van het daarin gevraagde. Een antwoord is aan dat bestuur tot nog toe niet gegeven. Het werd trouwens niet gevraagd en dezerzijds niet noodig geacht in verband met hetgeen betrekkelijk enkele der in het request behandelde onderwerpen in December 1902 gezegd werd in de zittingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Nu blijkt, dat er prijs op gesteld wordt, zal ondergeteekende te zijner tijd gaarne aan de Vereeniging een bepaald antwoord doen toekomen.

Het is bekend, dat in sommige garnizoenen voor rekening der cantines enkele malen gelegenheid wordt gegeven om een schouwburg, circus of andere geschikte openbare vermakelijkheid te bezoeken.

Van geen enkelen militair is tot nog toe een klacht ingekomen omtrent gemoedsbezwaren als anderszins, niettegenstaande de hierbedoelde handelwijze ten bate en ten genoegen der militairen, toch reeds vele jaren wordt gevolgd.

Dat mede sprake zou zijn van het bezoeken van café-chantants of andere publieke vermakelijkheden van meer of minder „gering allooi“, is daarentegen

niet bekend. Mocht het tegengestelde blijken, dan zou ondergeteekende zeker niet in gebreke blijven daaromtrent zijne afkeuring uit te spreken.

Zooals bekend, wordt het streven van de thans bestaande Militaire Tehuizen door den ondergeteekende zeer gewaardeerd, en heeft het dan ook inderdaad een punt van ernstige overweging uitgemaakt, in hoeverre geldelijke steun ware te geven aan die Tehuizen.

Daartoe zijn gegevens verzameld, waarbij is gebleken, dat er op dit oogenblik 56 Militaire Tehuizen bestaan, waarvan 34 al dan niet aangesloten aan den Nederlandschen Militairen bond en 22 onder het bestuur van Roomsche Katholieke vereenigingen. Hebben allen hetzelfde doel, uit den aard der zaak is er tusschen de verschillende Tehuizen groot onderscheid, zoowel in aantal bezoekers of leden, als ten opzichte van de beschikbare middelen en anderszins. Vandaar de groote moeilijkheid om een deugdelijken grondslag te vinden waarnaar de toekenning van financieelen steun zou zijn te regelen, iets wat toch noodig is, om het toekennen er van te rechtvaardigen en billijkheid te betrachten.

Waar nu in het Voorloopig Verslag buitendien nog wordt opgemerkt, dat ook eventueel op te richten neutrale Militaire Tehuizen zouden moeten bedacht worden en dus de bezwaren voor de regeling nog zouden vermeerderen, heeft de ondergeteekende tot zijn leedwezen niet kunnen besluiten, om thans een post voor bedoelden steun op de begrooting voor te stellen. Daarentegen geeft hij de verzekering, dat hij voor het overige bereid is al datgene te doen, wat het streven der Militaire Tehuizen kan bevorderen.

Verkoop van sterken drank in cantines.

De ondergeteekende kan niet inzien dat het door hem ingenomen standpunt, betreffende den verkoop van sterken drank in de cantines, uit een zedelijkheids oogpunt te laken valt.

Waar een meer of minder groot deel der militairen sterken drank wenscht te gebruiken, acht ondergeteekende het beter hun daartoe op bepaalde uren in de cantine gelegenheid te geven onder streng toezicht voor wat betreft qualiteit en quantiteit, dan hen te dwingen door het niet verkrijgbaar stellen van drank, buiten de kazerne te zoeken, wat zij daarbinnen niet vinden.

Dat jongelieden, door die gelegenheid in de cantine, bijna onwillekeurig tot het in misbruik zoo licht ontaardende geregelde gebruik van sterken drank worden genoopt, wordt ten zeerste betwijfeld. Er wordt geenerlei dwang tot het drinken van sterken drank uitgeoefend, integendeel: door het tot zeer lage prijzen beschikbaar stellen van alcoholvrije dranken, het ter lezing leggen van geschriften tegen drankmisbruik, enz. wordt vermeend, dat voor de militairen die de cantines geregeld bezoeken de gevaren voor drankmisbruik worden verminderd. Het is ook een feit, dat het gebruik van sterken drank in de cantines zeer matig is en hoewel langzaam, toch gestadig afneemt.

Vermindering van de gelegenheid tot drankverkoop tot een half uur per dag, acht ondergeteekende niet in het belang der zaak.

Behandeling van militairen.

Omtrent de hier aangehaalde feiten moge het volgende worden opgemerkt.

Het verschijnsel doet zich voor, dat meer en meer in verschillende dagbladen ingezonden stukken worden geplaatst, bevattende klachten en grieven aan het adres van superieuren. In de meeste gevallen is gebleken, dat dergelijke uitingen afkomstig zijn van personen, die soms niet of weinig tot beoordeelen bevoegd zijn, of wel zich tot toek maken van anderen, die het dikwijls niet te nauw nemen met de waarheid, of althans door overdrijving meenen hunne beweringen kleur te moeten bijzetten. Soms is ook eene ontvangen correctie de aanleiding tot wrevel, die in een ingezonden stuk zijn uitweg zoekt.

Een onderzoek omtrent den inhoud van dergelijke stukken, wordt niet dan in bijzondere gevallen ingesteld.

Van de „Militaire bloemlezing” in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* van 20 Augustus j.l. is dezerzijds kennis genomen, zoo mede van de weerlegging van dat stuk in het nummer van 23 Aug. d. a. v. dierzelfde courant en geen termen zijn gevonden om in deze het aangenomen beginsel los te laten.

Waar enkele leden, na gehouden onderzoek, de onjuistheid hebben bevon-

den van een gedeelte van den inhoud der genoemde „Bloemlezing”, bestaan dezerzijds te minder redenen om thans op de zaak verder in te gaan.

Wat de overige besproken onderwerpen betreft moge voorts het volgende dienen.

Inderdaad werd in den nacht van 31 Augustus op 1 September 1902 in het militair hospitaal te 's-Gravenhage een korporaal der jagers ernstig verwond binnengedragen en is deze aldaar den volgenden dag overleden. Ten gevolge van een thans niet meer geheel op te helderen misverstand is de officier van gezondheid der wacht. 's nachts deswege gewaarschuwd wordende, in de meening geraakt, dat de toestand van den gewonde minder ernstig was, dan in werkelijkheid het geval was en is die geneeskundige mitsdien in stede van, gelijk had behooren te geschieden, dadelijk, eerst in den morgen tusschen 7 en 8 uur naar het hospitaal gegaan om den lijder te onderzoeken.

Intusschen kan worden medegedeeld, dat, na dat onderzoek geen wijziging in de behandelingswijze, welke gedurende den nacht werd toegepast en welke in de aanwending van ijscompressen bestond, werd gebracht. Ook na een tweede onderzoek, dat ten 9 uur werd ingesteld, en na een derde bezoek ten 11 uur werd de afwachtende houding tegenover den patiënt gecontinueerd; ten 12 uur is de lijder, na eene plotseling ingetreden verergering van den toestand, overleden.

Uit dezen loop van zaken mag worden afgeleid, dat de voorstelling in het Voorloopig Verslag, als zou de bedoelde korporaal „eerst zoo laat en met zoo weinig zorg (zijn) behandeld, dat hij kort daarop is bezweken”, onjuist is.

De behandelingswijze, welke geheel een afwachtend karakter droeg, zou geen andere zijn geweest, indien de bedoelde officier van gezondheid zich onmiddellijk na ontvangen bericht, naar het hospitaal had begeven. Niettemin wordt de handelwijze van dien officier van gezondheid door den ondergeteekende ernstig afgekeurd.

Volgens mededeeling van den inspecteur van den geneeskundigen dienst der landmacht is dien officier ter zake een ernstige terechtwijzing gegeven en zijn bevelen uitgevaardigd, ten einde te bevorderen, dat in gevallen, als het hier behandelde, de officieren van gezondheid zich steeds zonder uitstel naar den patiënt zullen begeven.

De in de 5de en 6de alinea's van bladz. 9 van het Voorloopig Verslag bedoelde officier is inderdaad op zeer afkeurenswaardige wijze tegenover een milicien opgetreden. Van eene onmenselijke mishandeling, zooals de uitdrukking in het Voorloopig Verslag luidt, is echter geen sprake geweest. De betrokken officier werd wegens het door hem begane feit hoogst ernstig disciplinair gestraft; hij werd voorts naar een ander garnizoen overgeplaatst, en toen hij korten tijd daarna aan de beurt kwam voor bevordering, voor den hooger rang voorbijgegaan. Dit voorbijgaan in bevordering is evenwel niet te beschouwen als een straf in de gewone beteekenis van het woord, maar is een gevolg van het feit, dat bedoelde officier op het oogenblik, waarop zijne bevordering had *kunnen* plaats hebben, niet voldeed aan de daarvoor gestelde wettelijke eischen.

Toen evenwel enkele maanden later weer eene bevordering bij het wapen der infanterie moest plaats grijpen, is door de betrokken chefs van meerbedoelden officier onderzocht in hoever de te zijnen aanzien genomen maatregelen tot verbetering hadden geleid; er kon toen worden verklaard, dat de betrokken officier thans met belangstelling en opgewektheid diende en op gepaste wijze met zijne minderen omging; op dien grond werd hij voor bevordering in aanmerking gebracht en is aan dat voorstel het vereischte gevolg gegeven.

De in deze zaak betrokken reserve-sergeant heeft naar aanleiding van de hem opgelegde straf van degradatie een klacht ingediend, welke tot een nauwgezet onderzoek door het Hoog Militair Gerechtshof heeft geleid. Het Hof heeft evenwel die klacht *ongegrond* verklaard en als zijne meening uitgesproken, dat de regiments-commandant bij het opleggen van de straf van degradatie rechtvaardig en plichtmatig heeft gehandeld.

Dat de bedoelde reserve-sergeant na zijne terugstelling tot den stand van soldaat daarenboven naar een ander korps is overgeplaatst, is in overeen-

stemming met den veelal gevolgd wordenden regel, volgens welken men in die omstandigheden verkeerende militairen in eene andere omgeving brengt, ten einde hen het pijnlijke van de verhouding, om de gelijke te zijn van hen, over wie zij tot dusver gezag uitoefenden, te besparen.

Het denkbeeld, in verband met het gebeurde, in overweging gegeven, om elke week in elke kazerne een hoofdofficier te doen zitting houden, tot wien de militairen zich zouden kunnen wenden, ten einde vrijelijk verkeerde toestanden in het leger te bespreken, wordt dezerzijds ongewenscht geoordeeld. De reglementen voorzien ten volle in alles wat op dit punt noodig is. In hoeverre in het voorjaar dergelijke maatregelen hier of daar genomen zijn, is dezerzijds niet bekend. Wel kan de verklaring worden afgelegd, dat, indien zulks geschiedde, het plaats vond zonder bevelen, medeweten of goedkeuring van hoogerhand.

Het in de vierde plaats genoemde feit, betrekking hebbende op een onderofficier te 's Hertogenbosch, die na gestraft te zijn, zich van het leven beroofd heeft, wordt ook door den ondergeteekende ten zeerste betreurd.

Bedoelde sergeant werd op 2 Mei ll. door zijn compagniescommandant gestraft met vier dagen kwartierarrest met de volgende strafreden: „uit losheid een order van een officier niet opgevolgd”, en zulks omdat die onderofficier, terwijl hij door een officier werd onderhouden, zich eigendunkelijk verwijderde en, teruggeroepen wordende, aan die order geen gevolg gaf. De regimentscommandant vond intusschen termen de opgelegde straf aan te houden en een nieuw onderzoek van de zaak door den betrokken bataljonscommandant te gelasten, ten gevolge waarvan deze laatste gemeend heeft de straf te moeten verzwaren tot acht dagen kwartierarrest en de strafreden te moeten aanvullen met de woorden: „onder eenigszins verzachtende omstandigheden”.

Met deze afdoening heeft de regimentscommandant zich op 5 Mei vereenigd, doch aangezien bij het door den bataljonscommandant ingestelde onderzoek aan het licht was gekomen, dat de officier, die van het voorgevallene rapport had gemaakt, zich van te voren tegenover den sergeant op onwelwillende en aanmatigende wijze had gedragen, werd door den regimentscommandant al dadelijk last gegeven, dien officier ter zake ernstig te onderhouden en op zijn plicht te wijzen.

Den volgenden dag, den 6den Mei, benam de sergeant zich het leven.

Een nauwgezet onderzoek, daarop ingesteld, heeft de in het bovenstaande geschetste toedracht der zaak aan het licht gebracht en hoewel het natuurlijk niet te bewijzen is, dat de motieven, waarom de sergeant zelfmoord gepleegd heeft, gelegen zijn in de behandeling, welke hij van meerbedoelden officier heeft ondervonden, is toen duidelijk gebleken, dat door dezen in de geheele zaak op hoogst afkeurenswaardige wijze is gehandeld. Die officier is daaromtrent, na het voorgevallene, namens den Inspecteur der infanterie op ernstige wijze onderhouden, waarbij hem de mogelijke gevolgen van zijn berispelijk optreden voor zijn verdere loopbaan onder het oog zijn gebracht.

De in het Verslag bedoelde soldaat te Kampen valt naar de bestaande bepalingen niet in de termen om te mogen trouwen, weshalve het geen zin had hem verlof te verleen tot het aangaan van een huwelijk.

De verwijten en klachten, in de 3de zinsnede van bladz. 10 van het Voorloopig Verslag aan het adres van de officieren gericht, nopens het niet of niet voldoende behartigen van de belangen hunner ondergeschikten, zijn in hunne algemeenheid stellig ongegrond.

Verklaard wordt, dat dezerzijds geen feiten bekend zijn, waaruit zou blijken, dat de officieren geen oog zouden hebben voor kleine geriefelijkheden en tegemoetkomingen, welke de manschappen den dienst aangenamer kunnen maken; doch dat, als regel, het tegendeel waar is. Evenzoo wordt betwist, dat het juist zou wezen, dat men, hetzij uit onnadenkendheid, hetzij uit sleur, den dienst voor hen zelfs zwaarder zoude maken dan noodig is.

Dat men juist op Zaterdagmiddag, als de manschappen van schoone onderkleeding zijn voorzien, opzettelijk of bij voorkeur oefeningen zou doen houden als „slootjes springen” met de bedoeling van hen door een nat pak in onlegenheid te brengen, komt voor te zijn eene bewering, die toch inderdaad

niet ernstig gemeend kan zijn en waarop niet verder kan worden ingegaan. Mogelijk is het — hoewel bij onderzoek niet gebleken — dat hier of daar, op een Zaterdagmiddag eens een oefening gehouden is, waarhij wellicht een man bij ongeluk een nat pak bekam. Maar dat zal dan toch wel een zeldzaam uitzonderingsgeval zijn geweest en betwijfeld wordt, of het een feit is van zoodanig gewicht, dat het verdient te worden verheven tot een punt van gedachtewisseling tusschen de Staten-Generaal en de Regeering.

Ten opzichte van een militair, wien een ongeval als waarvan hier sprake is, overkomt, zij men overigens gerust. Hij wordt onmiddellijk onder geleide naar de kazerne gebracht; hij kan zich daar — óók op Zaterdagmiddag — terstond verschoonen. Ook kan de soldaat, wanneer hij nat thuis komt, altijd droge bovenkleeding aantrekken, zoodat van aan het lijf drogen geen sprake behoeft te zijn. Terloops zij opgemerkt, dat de lakensche bovenkleeding van den militair zóó dik is, dat de regen er niet spoedig doordringt.

Men overdrijve dan ook de beteekenis van het nat worden niet. De Hollandsche soldaat is gelukkig vrij wat flinker dan men zou afleiden uit de breed uitgemeten klachten omtrent het bekomen van een nat pak.

Overigens wordt voor het zoo spoedig mogelijk doen drogen van nat geworden kleeding met de beschikbare hulpmiddelen zoo goed mogelijk gezorgd.

Het hier aangehaalde bericht uit het *Sociaal Weekblad*, omtrent een op 16 September jl. gehouden oefening op de Strijbeeksche heide bij Breda is ten deele onjuist, ten deele schromelijk overdreven.

Onjuist is het, dat zich bij die oefening „*ergerlijke feiten*” zouden hebben voorgedaan; dat die oefening in strijd met alle menschelijk gevoel zou zijn gehouden; alsmede, dat de geheele heide onder water stond, dat alles doornat was, dat de troep om drie uur thuis kwam, morrend en ontevreden. Ook is het niet juist, dat de regimentscommandant bij de oefening tegenwoordig was; en ten slotte, dat nòch de generaal-majoor, divisie-commandant — die de oefening gedeeltelijk bijwoonde — nòch de leider der oefening, de manoeuvre zou hebben doen staken vóór dat iedereen doornat was.

De Strijbeeksche heide bevat hooge en lage gedeelten. Op de eerste had de leider, na vooraf gehouden verkenning, de oefening ontworpen.

Eenigszins van de juiste richting afgeweken kwam de gevechtlinie voor enkele plassen, die *niet* werden gezien alvorens men daar vlak bij was; zonder de minste poging te doen om die te ontwijken, liep de troep er door heen.

Toen het bleek dat er meerdere en grootere plassen lagen, werd de oefening gestaakt. Vele soldaten bleven echter uit eigen beweging door de plassen loopen bij wijze van aardigheid. Na een tweede oefening, die na de rust in omgekeerde richting werd gehouden, keerde de troep zingend naar de kazerne terug, waar hij om *half drie* aankwam, zonder eenig teeken van ontevredenheid en zonder eenig schadelijk gevolg voor de gezondheid, zooals uitdrukkelijk door den geneeskundigen dienst is geconstateerd.

Met nadruk moge er op worden gewezen dat de hier geuite beschuldigingen tegen de militaire chefs onverdiend zijn en dat het lid, dat deze zaak onderzocht, blijkbaar verkeerd werd ingelicht.

Zooals boven reeds gezegd werd mag over het algemeen niet te veel waarde gehecht worden aan klachten van deze soort, omdat de bedoelingen, waarmede zij worden neergeschreven, niet altijd zuiver zijn.

Omtrent het brengen van meerdere gelijkheid in de conditiën, waarin officieren en soldaten verkeerden bij manoeuvres, voor zooveel betreft legering en bepakking, is reeds door verschillende leden der Kamer zeer terecht gewezen op de redenen, die er zich tegen verzetten, om de gelijkheid nog meer te naderen, dan reeds nu het geval is.

Kampeert of bivakkeert de soldaat, dan geschiedt dat ook door den officier en de bepakking van den officier in veldtenue is eerder te zwaar dan te licht.

Bij manoeuvres en te velde is de taak van den officier veel zwaarder dan die van den soldaat. Door nu — onder de leuze van gelijkheid — den officier, die vaak den dubbelen leeftijd heeft van den soldaat en meer, even zwaar te belasten als den laatsten, zou te kort worden gedaan aan de leiding te velde, wat ten slotte het meest op de soldaten neer zou komen. Zeer terecht tracht men dan ook, bijv. in Frankrijk, het gewicht van de bepakking van den officier nog te verminderen, door hem van de musette te ontlasten.

Ware het mogelijk dan zou geen enkel militair, van welken rang dan ook, bepakt worden met iets anders dan zijne wapens en munitie. Daar zulks echter niet voor uitvoering vatbaar is met het oog op de reusachtige vermeerdering, die de treinen daardoor zouden moeten ondergaan, moet men zich beperken tot het althans eenigszins verlichten van de bepakking van die militairen, aan wie de grootste eischen van beweeglijkheid gesteld worden en van wie leiding en élan moeten uitgaan, met andere woorden, van de officieren.

Dat echter bij ons leger, na langdurige en zorgvuldige proefnemingen op dit gebied reeds meer wordt gedaan dan nagenoeg overal elders, kan daaruit blijken, dat in Nederland de infanterist lichter bepakt is dan in Duitschland, Frankrijk, Engeland, Oostenrijk, België, Denemarken, Spanje, Vereenigde Staten van Noord-Amerika, Italië, Noorwegen, Rusland, Zweden en Zwitserland.

Het gewicht der bepakking verschilt naarmate de soldaat al dan niet met pionier- of ander gereedschap belast is. Rangschikt men nu de soldaten der vorengenoemde landen in twee rubrieken, waarvan de eerste bestaat uit de manschappen met maximum-bepakking en de tweede uit die met minimum-bepakking, dan is er voor Nederland een verschil in gewicht ten gunste van den soldaat, tusschen 0.904 en 6.444 K.G. in de eerste rubriek en tusschen 0.879 en 6.709 K.G. in de tweede rubriek.

Na onzen infanterist is de Engelsche het lichtst bepakt. De Deensche heeft de zwaarste bepakking. Er wordt dan ook voortdurend naar gestreefd — en daarop is van de zijde der Staten-Generaal ook meermalen aangedrongen — om het gewicht van de bepakking van den soldaat niet zwaarder te maken, dan in verband met de eischen van den dienst bepaald noodzakelijk is, en dit doel is zoo goed mogelijk bereikt, door den soldaat te velde de hoeveelheid goederen mede te geven, welke thans daarvoor is vastgesteld.

Schadeloosstelling wegens het doen van transporten.

In het Koninklijk besluit van 10 November 1892 (*Staatsblad* n°. 253), houdende vaststelling van de reglementaire bepalingen ter uitvoering van de Inkwartieringswet (1), werd in art. 8, punt 7°., vermeldende de bedragen van de schadeloosstellingen voor het verschaffen of beschikbaar stellen van transportmiddelen te land, sub *a* de bepaling opgenomen, dat de schadeloosstelling wegens het doen van transporten van de eene plaats naar de andere, wordt vermeerderd met eene vaste som, overeenkomende met de vergoeding voor een uur dienst, naar den maatstaf, vastgesteld voor een transport, bedoeld sub *c* van genoemd punt 7°.

Laatstbedoelde toekenning is geschied tot vergoeding van het tijdverlies, hetwelk wordt veroorzaakt door het op- en afladen der bagage.

Worden de voerlieden, die transporten moeten doen van de eene plaats naar de andere, verplicht, om, wegens redenen van tactischen aard, langs omwegen, dus met afwijking van de kortste route, hunne bestemming te bereiken, dan wordt de vergoeding betaald volgens de werkelijk afgelegde route. Moeten zij zich tot het afhalen der goederen te voren naar kantonementen of kampementen begeven, dan kan deswege voor elk uur, dat dienst is verricht, de schadeloosstelling worden toegekend, aangegeven sub *c* van punt 7°., hierboven vermeld.

Incompleet aan officieren en kader.

Ook de aandacht van den ondergeteekende is bij voortdurend gevestigd op het incompleet aan officieren en kader bij de verschillende onderdeelen van het leger. Ten vorigen jare dit belangrijke onderwerp in de Memorie van Antwoord betreffende de begroting voor het dienstjaar 1903 besprekende, gaf hij te kennen, dat, behalve de factoren, welke het legerbestuur niet in de hand heeft, in hoofdzaak een tweetal omstandigheden samenwerkten om het incompleet aan officieren te bestendigen en zelfs te doen aangroeien. Hij noemde als zoodanig de geringe bezoldiging inzonderheid van de subalterne officieren en den tragen gang van de promotie in de laatste jaren. Waar nu

1) In het Koninklijk Besluit van 19 Februari 1903 (*Staatsblad* no. 78) is de tekst van deze wet zooals zij sedert 1892 gewijzigd is, in haar geheel opgenomen.

in de ontwerp-begrooting voor het dienstjaar 1904 eene gewijzigde tractements-regeling voor de officieren wordt voorgesteld, welke in hoofdzaak er op gericht is, de geldelijke omstandigheden van de kapiteins en luitenants te verbeteren en waar overigens de sedert kort in werking zijnde bevorderings- en pensioenwetten voor de landmacht er in niet in onbeteekenende mate toe bijdragen om de promotie-verhoudingen gunstiger te maken, daar zal het wel geen verwondering wekken, indien niet dadelijk weder naar nieuwe middelen ter verbetering wordt omgezien, maar er de voorkeur aan wordt gegeven, eerst de uitkomsten van de beide genoemde verbeteringen af te wachten, en inmiddels de aandacht te wijden aan de vraag, wat zou kunnen geschieden om te gemoet te komen aan bezwaren, welke wellicht aan de wijze van toelating tot de verschillende inrichtingen van militair onderwijs zijn verbonden.

Ter beantwoording van de daaromtrent in het Verslag gedane vraag moge dienen, dat het incompleet aan officieren op 1 November l.l. vreeg:

bij de Infanterie	56
" " Cavalerie	3
" " Artillerie	51
" " Genie	13
" " officieren van gezondheid	8

In het opgegeven cijfer voor de artillerie is een aantal van 9 begrepen voor in de organisatie opgenomen, doch nog niet in het leven geroepen inrichtingen of korpsen; hiermede kan het incompleet dus verminderd worden.

Evenals het gebrek aan officieren verdient ook het tekort aan kader ten volle de opmerkszaamheid; dat deze belangrijke aangelegenheid door den ondergeteekende niet met luchthartigheid — welke trouwens niet in zijnen aard ligt — wordt aangezien, kan hij met volle overtuiging verzekeren. Bij de beoordeeling van de beteekenis van het tekort aan kader moet vooral niet uit het oog worden verloren, dat de thans bestaande toestand een gevolg is van verschillende oorzaken, welke niet van blijvenden aard zijn, maar die op dit oogenblik toevallig samentreffen.

Het in werking treden van de pensioenwet 1902, waarop velen gewacht hebben alvorens hunne aanspraken op pensioen te doen gelden, het beschikbaar komen van tal van nieuw geschapen rijksbetrekingen (o. a. bij de Rijksverzekeringsbank) welke door onderofficieren kunnen worden vervuld, en de oprichting van nieuwe onderdeelen bij het wapen der infanterie zijn zooveel oorzaken, welke eene buitengewone snelle opschuiving in het kader hebben doen ontstaan.

Deze opschuiving, waarnaar men te voren geruimen tijd heeft verlangd en waardoor het hoogere onderofficierskader als het ware een verjongingskuur zal ondergaan, zal, naar de meening van den ondergeteekende, niet nalaten een gunstigen invloed op de toestanden in het leger uit te oefenen, doch een onmiddellijk gevolg van die snellere opschuiving is uit den aard der zaak een groot incompleet aan vrijwillig-dienende korporaa's.

Intusschen zal men goed doen, met zich bij de beschouwing van de daaromtrent gegeven cijfers geen al te donkere voorstelling van de zaak te maken. In verband toch met het aantal milicien-korporaa's, die op verschillende tijdstippen des jaars onder de wapenen zijn, is, ondanks het bedoelde tekort aan vrijwillig-dienende korporaa's, de behoorlijke gang van den dagelijkschen dienst vooralsnog voldoende gewaarborgd. Doch ten einde ook in de naaste toekomst verzekerd te zijn, dat de dienst naar behooren zal kunnen worden verricht, is het noodig, reeds nu maatregelen te beramen, die strekken kunnen om in het incompleet te voorzien. Dat men, naar de meening van den ondergeteekende, ten deze een verkeerden weg zou inslaan door de oudere onderofficieren, door middel van soldijverhooging of andere positieverbetering te bewegen in dienst te blijven, zal uit het vorenstaande genoegzaam gebleken zijn; op die wijze toch zou men de, in het belang van het leger noodig geoordeelde, strooming in het onderofficierskorps, dadelijk na haar ontstaan, weder gaan stremmen. Veeleer zullen de te nemen maatregelen er op gericht moeten wezen, de opengevallen plaatsen in den korporaa'srang met geschikte elementen aan te vullen en met het oog daarop is het denkbeeld in overwe-

ging, om het overgaan van milicien-korporaals bij de staande armee zooveel mogelijk te bevorderen, door aan hen, bij het sluiten van eene vrijwillige verbintenis en later opnieuw bij het met goeden uitslag afleggen van het examen voor vrijwillig korporaal, premiën uit te betalen, deels in contant geld, deels voor storting in de Rijks-postspaarbank.

Mocht deze overweging tot het invoeren van den bedoelden maatregel leiden, dan stelt de ondergeteekende zich voor, bijaldien het betrekkelijke artikel niet mocht toelaten daaruit de bedoelde premiën ten volle te bestrijden, eene verhooging van dat artikel aan de Volksvertegenwoordiging aan te vragen.

Nu, ten gevolge van de gunstige bevorderingskansen in het kader en de mogelijkheid om reeds na een betrekkelijken korten diensttijd een levenslang pensioen te verwerven, de vooruitzichten voor hen, die in het leger treden, zoo aanmerkelijk zijn verbeterd, heeft de ondergeteekende in het wêslagen van de bedoelde regeling alle vertrouwen.

Wat aangaat het incompleet aan tamboers en hoornblazers, ook aan deze aangelegenheid wordt ten volle aandacht geschonken. Eene toeneming van dat incompleet, voor zooveel de hoornblazers betreft, was te verwachten, toen — door het afnemen van de zorg voor het wasschen der lijfgooderen — voor de meesten van hen de vergunning, onder toekenning van de zoogenaamde bijzondere voorrechten voor gehuwden, een huwelijk aan te gaan, voor de toekomst werd ingetrokken. Intusschen wordt getracht, o. a. door aan de miliciens, die als tamboer of hoornblazer voldoende geoefend zijn en als zoodanig dienst doen, eene verhoogde soldij toe te kennen, aan het bestaande euvel te gemoet te komen.

Dat gehuwde onderofficieren, in het bijzonder in dit voorjaar, in het ongunstige geval hebben verkeerd zooals in het Voorloopig Verslag is aangegeven, meent de ondergeteekende te moeten betwijfelen. Behoudens wellicht eene enkele uitzondering, heeft toen toch als regel gegolden, dat aan die onderofficieren eene soldijverhooging werd toegekend niet van 30 cents doch van 50 cents per dag.

De bepaling, dat een gepensionneerd militair bij zijn pensioen, ingeval van zijne benoeming in eene Rijks-betrekking, de daaraan verbonden inkomsten slechts tot een bedrag van f1000 per jaar *onverkort* mag genieten (ten onrechte schijnt verondersteld te worden dat hij niet meer dan f1000 te zamen mag ontvangen), houdt verband met het daaromtrent gestelde in de wet tot regeling van de pensioenen der burgerlijke ambtenaren.

Reservekader.

In verband met het gestelde omtrent genoemd kader zij in de eerste plaats aangeteekend, dat het zich niet reëngageeren van kaderreservisten in geen geval kan worden toegeschreven aan de in 1902 getroffen regeling. De hierin voorkomende bepalingen betrekkelijk het reëngagement bestonden reeds in 1894, terwijl de bepalingen, betreffende de vervulling van den dienstplicht van hen, die zich reëngageeren, niet zijn gewijzigd.

De ondergeteekende is zich niet bewust, dat in de thans bestaande regeling met de militaire eischen te veel, en met die van de burgermaatschappij te weinig rekening wordt gehouden. Daarbij mag niet uit het oog worden verloren, dat de militaire waarde van het reservekader zeer zeker niet moet worden gezocht in het aantal kaderreservisten, maar wel in hunne al dan niet geschiktheid voor het bekleeden van den door hen verworven rang.

Omtrent verschillende redenen voor den terugloop van het reservekader werd reeds het een en ander medegedeeld in de vergadering van Woensdag 18 November 1903 (*Handelingen* der Staten-Generaal — 1903-1904 — II., bladz. 346).

Op die gronden wordt het niet onwaarschijnlijk geacht, dat de toeloop in het aanstaande jaar grooter zal zijn dan in 1903.

Dat door de thans van kracht zijnde regeling aan allerlei bestaande voorrechten een einde is gemaakt moet ten sterkste worden ontkend.

Met nadruk wordt dan ook nogmaals geconstateerd, dat de bepalingen, betreffende het houden van nachtverblijf buiten de kazerne, het genieten van toelagen, de verdeeling van den diensttijd over vier jaren enz., gelijkloidend

zijn met die vermeld in de regeling, welke aan de thans van kracht zijnde voorafging.

Hetzelfde geldt ten aanzien van de onderscheidingsteekenen op de uniformen, welke ongewijzigd zijn overgenomen.

Inkrimping van de verschillende voorrechten heeft wel plaats gehad in de onderscheidene regelingen, betreffende het reservekader, welke vóór 1902 tot uitvoering kwamen.

Ook thans heeft de regeling die in 1902 tot stand kwam nog niet voldeende doorgewerkt om reeds tot herziening over te gaan.

Wel zijn in den loop van het jaar maatregelen getroffen tot het geven van meerdere gelegenheid tot het afleggen van de examens voor de rangen van reserve-korporaal en reserve-sergeant, als voor het bekomen van het militair getuigschrift, vereischt voor eene te sluiten verbintenis bij het reservekader.

Gedurende het tijdvak van 1 November 1902 tot 1 November 1903 hebben zich bij het Wapen der Infanterie verbonden 28 kaderreservisten der 1ste categorie. Gedurende bedoeld tijdvak zijn 155 adspiranten-vaandrig, 154 reserve-korporaals, 19 reserve-sergeanten en 29 vaandrigen bevorderd, respectievelijk tot reserve-korporaal, reserve-sergeant, vaandrig en reserve-officier.

De sterkte van het reserve-personeel bedroeg op 1 November jl. 861 reserve-sergeanten van de 1ste categorie, 136 vaandrigen en 139 reserve-officieren, tegen respectievelijk 829, 172 en 80 in December 1902.

Van de uit het reservekader afkomstige officieren waren er op genoemden datum nog in dienst 111, terwijl de overige 28 reserve-officieren afkomstig zijn uit het leger.

Van de vrijwilligers, opgegeven in den, als bijlage bij de Memorie van Toelichting overgelegden staat F, behooren in de verschillende graden tot het reservekader der 2de categorie, — daaronder begrepen reserve-onderofficieren, als zoodanig benoemd ingevolge de bepalingen der Pensioenwet 1902 —:

- 4 reserve-adjudanten-onderofficier, dd. officier;
- 33 reserve-sergeant-majours (-opperwachtmeesters);
- 146 reserve-sergeanten (-wachtmeesters);
- 9 reserve-fouriers, en
- 10 reserve-korporaals.

totaal 202.

Op 1 November jl. bedroegen deze aantallen:

- 12 reserve-adjudanten-onderofficier, dd. officier;
- 68 reserve-sergeant-majours (-opperwachtmeesters);
- 209 reserve-sergeanten (-wachtmeesters);
- 16 reserve-fouriers, en
- 16 reserve-korporaals.

totaal 321.

Het was den ondergeteekende aangenaam te vernemen, dat sommige leden verklaarden bezwaar te hebben tegen een terugkomen op de thans ten aanzien van het reservekader van kracht zijnde regeling.

Met hunne zienswijze, dat voorheen de militaire opleiding van den reservist te weinig, tot haar recht kwam en de militaire waarde van het reservekader te wenschen overliet, wordt geheel ingestemd, op grond van de daaromtrent uitgebrachte rapporten.

De noodzakelijkheid tot het intrekken van de beschikking, waarbij een einde is gemaakt aan het houden van nachtverblijf buiten de kazerne door de kaderreservisten — beneden den rang van reserve-sergeant — is voorsnog niet gebleken.

Vorenbedoelde beschikking is destijds getroffen op voorstel van den toenmaligen hoofdofficier van het reservekader.

De motieven, welke tot het nemen van dien maatregel hebben geleid, en die o. a. zijn vermeld op bladz. 9 van de Memorie van Antwoord betreffende het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1901 (1) hebben nog niets van hunne waarde verloren.

(1) Gedrukte Stukken, 1900—1901, 2, no. 19.

Het houden van nachtverblijf buiten de kazerne onder militair toezicht wordt in de praktijk ondoenlijk geacht.

Dat in sommige garnizoenen de kaderreservisten in het algemeen elken avond tot twaalf uur uit de kazerne afwezig mogen zijn, wordt niet gewenscht geacht; dat de vergunning nog al eens wordt verleend, geschiedt veelal om, naast de belangen van den dienst, de studiebelangen der kaderreservisten dan wel de belangen hunner positie in de burgermaatschappij zooveel doenlijk te behartigen.

Alleen in deze omstandigheid kan het verlenen van toestemming om langer dan gewoonlijk uit de kazerne afwezig te mogen zijn, als wenschelijk worden beschouwd, een en ander op verzoek van de betrokken ouders.

Intusschen zal een wenk worden gegeven om daar, waar tot nu toe niet in den hiervoren aangegeven zin mocht worden gehandeld, met het vorenstaande in den vervolge rekening te doen houden.

De klacht, dat ook de oefening des zomers voor het reservekader veel te wenschen overlaat is nog nimmer vernomen. De in het Voorloopig Verslag uitgedrukte meening, dat dit ook niet anders kan, wordt dan ook niet gedeeld. Het spreekt toch van zelf, dat voor de opleiding van reserve-aanvoeders van welken rang ook, de practische opleiding — ook als aanvulling van de theoretische, verkregen gedurende den wintercursus — op den voorgrond moet treden.

Daarbij mag ook niet uit het oog worden verloren, dat de vacantiën des zomers veel langer zijn dan des winters en dus opkomst in het wintertijdperk schadelijker zou zijn voor de belangen der kaderreservisten, met uitzondering nochtans van de Kerstvacantie, gedurende welke zij ook thans onder de wapenen kunnen komen.

De bezwaren, ontwikkeld tegen de thans geldende regelen voor de bevordering van reserve-officieren, met name van die van reserve-tweede-luitenants tot eerste-luitenant, zijn volkomen juist; zij vinden echter hun grond in de bepalingen der Wet van 2 Mei 1897 (*Staatsblad* n°. 119). De daarin in verschillende artikelen neergelegde bepalingen, houdende de eischen van bevordering voor reserve-officieren staan onderling niet naar behooren met elkander in verband, en leiden dientengevolge tot moeilijkheden in de toepassing.

Een ontwerp tot herziening van die Wet is intusschen in bewerking en in hoofdzaak gereed, en daarbij is, onder meer het beginsel aangenomen, dat de thans voor de militaire officieren der landmacht geldende bepalingen nopens bevordering, ontslag, pensionneering, enz. zooals deze zijn geregeld in de Wetten van 9 Juni 1902 (*Staatsblad* nos. 89 en 90), in de toekomst voor zooveel mogelijk, ook voor de reserve-officieren zullen gelden, terwijl men overigens bij het vaststellen van de eischen voor den in de officiersrangen door te brengen diensttijd, zooveel mogelijk rekening zal houden met de verplichtingen, welke de maatschappelijke positie van de belanghebbenden aan hen oplegt.

Komt evenbedoeld ontwerp tot stand dan zal ook het reglement betreffende de raden van onderzoek en van appel, bedoeld in de Bevorderingswet voor de landmacht 1902, in de toekomst ook bij het verlenen van een niet-eervol ontslag aan reserve-officieren van kracht zijn en mitsdien aan deze laatste, in dat geval, dezelfde waarborgen geschonken worden, welke thans aan de beroepsofficieren verzekerd zijn.

In den loop van dit jaar is inderdaad een reserve-officier voor een raad als bedoeld in art. 20 van de wet op de reserve voor de landmacht, gebracht. Waarin de wensch, dat in dat geval met grootere omzichtigheid had behooren te zijn opgetreden, haar grond vindt, is den ondergeteekende niet recht duidelijk. Het bedoelde onderzoek is met tact geleid en met onpartijdigheid gevoerd, de vraag, bedoeld in art 16 van het Koninklijk Besluit van 11 December 1897 (*Staatsblad* n°. 259), is door den raad ontkennend beantwoord en aan den betrokken officier is later, op zijn verzoek, een eervol ontslag uit den dienst verleend, zoodat mag worden betwijfeld, of het gebeurde wel eenigen invloed, in minder gunstigen zin, op de burgerlijke loopbaan van den betrokkene zal hebben uitgeoefend.

Militie-officieren en militie-kader.

Bij de beantwoording van de onder dit hoofd gedane vragen wordt op den voorgrond gesteld, dat de wijze van opleiding van het militiekader dit jaar

berustte op eene geheel nieuwe regeling. Omtrent de juistheid van de daarbij aangenomen beginselen kan dan ook daarom dezerzijds nog niet met eenige zekerheid een oordeel worden geveld. Als bewijs, dat het hier bepaaldelijk het nemen van eene proef geldt, moge dienen, dat de regeling der kaderopleiding bij de infanterie en bij de vesting-artillerie in meerdere opzichten verschillend is. In de ter zake geldende Koninklijke Besluiten van 27 Juli 1903 (*Staatsblad* n°. 249) en van 12 October 1903 (*Staatsblad* n°. 269) wordt eveneens vermeld dat het voorgeschrevene geldt „bij wijze van proef”.

Dit op den voorgrond stellende is het begrijpelijk, dat het oogenblik nog niet gekomen is om thans reeds in te gaan op de vraag of deze dan wel gene regeling voldoende te achten, dan wel voor verbetering vatbaar is.

Voorts moet niet over het hoofd gezien worden, dat het jaar 1903 een zeer ongunstig jaar was voor de opleiding in het algemeen. Alle periodes moesten ineengedrongen worden en de opleiding had feitelijk een abnormaal verloop. Toch kan men in de toekomst de regeling dezer aangelegenheid met vertrouwen te gemoet zien; het voor en tegen van hetgeen ter zake tot nu toe werd voorgeschreven, zal ernstig worden overwogen en er zal niet gearzeld worden, zoo noodig, over te gaan tot verandering.

Het aantal miliciens, dat zich aanmeldde en dat, volgens art. 106 der Militiewet 1901, aangewezen werd voor opleiding tot militie-luitenant en militiekader; de verdeling daarvan over de regimenten; de aantallen die werkelijk opgeleid en reeds aangesteld werden tot milicien-korporaal en voor verdere opleiding in aanmerking zijn gebracht, benevens hunne verdeling over de voor korte oefening ingelijfden, mogen blijken uit den hierbij gevoegden Staat, Bijlage C.

Wat nu betreft het *aanwijzen* van enkelen, terwijl er nog vrijwillig aangeboden voor de kaderopleiding beschikbaar waren, zij opgemerkt, dat al heeft men genoeg stof die zich heeft aangemeld voor de opleiding tot korporaal, die daarvoor ook geschikt geacht wordt, hieruit nog niet volgt, dat daaronder ook een voldoende aantal aanwezig is, geschikt voor de *verdere* opleiding tot milicien-sergeant of militie-officier. Hierin ligt de oorzaak, dat, ten spijt van een overgroot aantal zich anmeldenden, toch nog eenige moesten worden aangewezen met het oog op de voortgezette opleiding.

Evenwel is hierbij steeds van het beginsel uitgegaan, dat de compagnies-commandanten eene opgave indienden wie van hunne onderhoorige miliciens geschikt geacht worden voor kaderopleiding met vermelding van het feit of zij al dan niet genegen waren om te worden opgeleid. Uit deze opgaven maakte de korpscommandant de indeeling, waarbij eerst genomen werden zij, die vrijwillig zich anmeldden en daarna, zooveel noodig, zij, die wel geschikt, maar niet genegen waren. Alle ter zake uitgegeven bevelen en aanwijzingen gaan dan ook van dit beginsel uit. In strijd met art. 106 der Militiewet 1901 is hierbij dus in geen deele gehandeld.

Dat zij die zich vrijwillig voor kaderopleiding anmeldden, toch langer dan 8½, respectievelijk 4 maanden onder de wapenen worden gehouden is ten deele juist, doch geldt toch alleen hen, die door loting voor het blijvend gedeelte werden aangewezen; en die dus, krachtens het laatste lid van art. 109 der Militiewet 1901, steeds tot het eerst onder de wapenen blijvende of tot het eerst onder de wapenen komende gedeelte der lichte behooren.

Hoewel er in beginsel tegen zijnde om circulaires of voorschriften over te leggen, die door autoriteiten, onder het Departement van Oorlog ressorteerende, worden uitgevaardigd, wordt er geen bezwaar in gezien ditmaal van dit beginsel af te wijken.

Te gereeder wordt hiertoe overgegaan, omdat ook de inspecteur der infanterie het gewenscht acht om op de circulaires betreffende de opleiding van het militiekader het volle licht te doen vallen. Een afschrift van die circulaires is, uitsluitend ter kennisneming aan de leden die zulks wenschen, ter griffie gedeponneerd. Te dien opzichte moet evenwel de opmerking worden gemaakt, dat de drie circulaires *met elkaar in verband en dus niet afzonderlijk*, behooren te worden beschouwd wil men eene juiste meening verkrijgen omtrent hetgeen in deze door het hoofd van het wapen der infanterie is uitgevaardigd.

Wat nu betreft de vraag of de eischen van art. 2, punt 1, van het Koninklijk Besluit van 27 Juli 1903 (*Staatsblad* n°. 249) niet te zwaar zijn,

moet het antwoord ontkennend luiden. Dezerzijds wordt vermeend dat de eischen aan den reserve-officier te stellen, ook voor den militie-officier moeten gelden. Intusschen is deze eisch ook weggelaten bij de regeling voor de vestingartillerie en zal, wanneer omtrent den uitslag bij dat wapen een oordeel geveld kan worden, ook voor de infanterie worden overwogen of deze eischen gehandhaafd moeten worden of niet. Ook de redactie van de engagementsakte is voor wijziging vatbaar, naar gelang de praktijk het wenschelijke daarvan zal hebben doen zien. Dat nu het andermaal volgen van de opleiding afschrikkend zal werken voor de toetreding tot de opleiding, vooral ook omdat men geen zekerheid heeft van benoeming na voldaan te hebben aan het examen, hieromtrent moge worden opgemerkt, dat de eisch van art. 10 sub 3 toch inderdaad niet gemist kan worden. Het zich gunstig onderscheiden door beschaving, gedrag, ijver enz. is een eisch, die voor eene benoeming voor militie-officier steeds gewicht in de schaal zal moeten leggen.

Geldelijke voordeelen zijn aan de positie van militie-officier niet verbonden op grond van art. 119 der Militiewet 1901. Uit den aard der zaak zal de militie-officier, onder de wapenen zijnde, in het genot gesteld worden van traktement, terwijl zijne uitrusting door het Rijk bekostigd wordt.

De vraag tot welken rang de militie-officier zal kunnen opklimmen, zal zijne beantwoording vinden bij de behandeling van de Wet op de bevordering en het ontslag, bedoeld in de derde zinsnede van art. 115 der Militiewet 1901, voor welke wet een ontwerp in gereedheid wordt gebracht.

Het getal van 20 à 25 personen, die bij de infanterie tot den officiersrang kunnen worden opgeleid per jaar en per regiment werd aldus vastgesteld toen er nog slechts 9 regimenten waren waarbij de opleiding kongeschieden, terwijl het wenschelijk werd geoordeeld de vorming van militie-officieren in de eerste jaren op te voeren tot boven de formatie van het leger, ten einde aan de landweer zoo spoedig mogelijk officierskader te kunnen verschaffen. Ook moet niet uit het oog verloren worden, dat tot de jongste lichting geen militie-officieren zullen behooren, en buitendien zeker een vrij aanmerkelijk aantal wegens verblijf buitenslands niet steeds beschikbaar zal zijn, terwijl ten slotte altijd een zeker aantal van de in opleiding genomen personen, er niet in slagen zal den officiersrang te bereiken.

Wanneer langzamerhand het begrip meer ingang vindt, dat de meer intellectueel ontwikkelden in 'slands belang wat meer offervaardigheid moeten toonen in stede van zich op allerlei wijzen aan de opleiding te onttrekken, dan mag vertrouwd worden, dat het vereischte aantal op den duur bereikt zal worden. Dat hieraan thans nog wel wat ontbreekt werd o. a. zeer juist uiteengezet in een artikel onder het opschrift: „De plichten der meer ontwikkelden ten opzichte van de Landsverdediging”, opgenomen in n°. 49 van het orgaan der vereeniging Volksweerbareheid, „Allen weerbaar”, van 4 December 1903. De lezing van dit artikel verdient alle aanbeveling.

Zoodra in de behoefte van de eerste jaren voor leger en landweer zal zijn voorzien, zal ook de wijziging van de bovengenoemde getallen overwogen worden.

Voorbereidend militair onderricht.

Ter voldoening aan het verlangen, om eene opgave te ontvangen van het aantal gemeenten, waarin gedurende het loopende wintertijdperk voorbereidend militair onderricht wordt gegeven, en van het aantal jongelieden, dat aan bedoeld onderricht deelneemt, zij hier medegedeeld, dat in dezen winter bedoeld onderricht wordt gegeven in 411 gemeenten op 423 plaatsen. Het aantal jongelieden, dat zich voor deelneming heeft opgegeven, bedraagt ongeveer 16000, waarbij intusschen moet worden opgemerkt, dat zich, na de loting, steeds een aantal personen terugtrekt, zoodra zij op goede gronden kunnen onderstellen dat ze niet voor den dienst zullen worden aangewezen.

Het onderricht wordt gegeven door onderofficieren en — bij uitzondering — door korporaals van het wapen der infanterie, zoomede door reserve-onderofficieren van dit wapen.

Onder deze laatsten bevinden zich 25 reserve-onderofficieren der 2de categorie van het reservekader (gepasporteerde onderofficieren) en 137 reserve-onderofficieren, als zoodanig benoemd ingevolge de bepalingen der Pensioenwet voor de Landmacht 1902.

Onder de gewone onderofficieren bevinden zich 31 militie-onderofficieren, die zich bij hun korps in werkelijken dienst bevinden.

Tot nu toe zijn nog geen directe resultaten bespeurd van het vormen van voorgangers in de gymnastiek.

Aansluiting van het gymnastiek-onderwijs wordt zooveel mogelijk gezocht; of en in hoeverre men daarin is geslaagd, zal wellicht kunnen blijken bij het in Januari a.s. te houden onderzoek.

Voorbereidend militair onderricht wordt op Zondag nimmer gegeven; de leden, die anders onderstelden, verwisselen vermoedelijk het voorbereidend militair onderricht met de oefeningen van scherpschuttersverenigingen en van verenigingen tot vrijwillige oefeningen in den wapenhandel, die niet vanwege het Departement van Oorlog worden geregeld en waarvoor, zoover zij op Zondag plaats hebben, alleen instructeurs en helpers worden gegeven, wanneer die personen daartegen geen gemoedsbezwaren hebben.

In verband met het groot aantal gemeenten, waar bedoeld onderricht wordt gegeven en den beperkten tijd, waarin het onderzoek naar de geschiktheid en bekwaamheid, in art. 104 der Militiewet 1901 bedoeld, moet worden gehouden, is het beslist onmogelijk dat onderzoek in *elk* dier gemeenten te doen geschieden.

Voor de personen, die zich aan het onderzoek onderwerpen en daarvan eventueel zulke belangrijke voordeelen in verkorting van oefeningstijd kunnen plukken, moet, naar de meening van den ondergeteekende, het bezwaar, om, waar het onderzoek niet in hunne gemeente, maar in eene nabij gelegen plaats wordt gehouden, zich derwaarts te begeven, toch zeker van weinig betekenis worden geacht.

Lotelingen tot korte oefening in te lijven.

Naar aanleiding van de onder dit opschrift in het Verslag gedane vragen betrekkelijk de inlijving tot korte oefening is aan H.H. Commissarissen der Koningin in de onderscheidene provinciën verzocht, de noodige gegevens te verstrekken ter beantwoording van de drie vragen, omschreven als volgt:

a. Hoeveel lotelingen der lichting 1903 worden aan de categorie der tot korte oefening ingelijfd en toegewezen op grond van te hebben voldaan aan de gestelde eischen van militaire bekwaamheid en lichamelijke geoefendheid?

b. In hoeveel gemeenten is het voorgekomen, dat van genoemde lichting geen enkele loteling aan die categorie werd toegewezen op grond van te hebben voldaan aan bedoelde eischen?

c. In hoeveel gemeenten was het aantal militieplichtigen dier lichting, dat voldaan had aan meergestelde eischen, gelijk of grooter dan het aantal voor korte oefening in te lijven lotelingen.

De aldus reeds verkregen gegevens zijn hieronder samengevat:

	<i>a</i>	<i>b</i>	<i>c</i>
Groningen.....	108	18	11
Friesland.....	60	20	—
Utrecht.....	27	27	6
Zuidholland.....	256	86	43
Limburg.....	93	68	27
Drente.....	59	13	5
Zeeland.....	53	71	3
Noordholland.....	204	75	24
Gelderland.....	103	75	6
Overijsel.....	47	46	1
Noordbrabant.....	149	93	21
Te zamen.....	1159	592	147

Aan het onderzoek naar de geoefendheid van lotelingen der lichting 1904 hebben o.a. deelgenomen 2806 lotelingen, waarvan aan 946 één der bewijzen Model II (militaire bekwaamheid of lichamelijke geoefendheid) en aan 1561 het bewijs Model III (militaire bekwaamheid en lichamelijke geoefendheid) werd uitgereikt, zoodat in het geheel 2507 aspiranten een der bewijzen ontvingen en aan 299 hunner geen der bedoelde bewijzen kon worden toegekend.

Lichting 1903.

Doordien bij de infanterie en de genietroepen de ter volledige oefening ingelijfde miliciens der lichting 1903 ongeveer twee maanden later onder de wapenen kwamen dan in de Militiewet 1901 is bepaald, is de oefening dier lichting — de eerste die volgens de bepalingen van de Militiewet 1901 diende — bij die korpsen al dadelijk onder zeer abnormale omstandigheden verlopen.

De bedoelde miliciens kwamen thans in werkelijken dienst, bijna gelijktijdig, met de tot korte oefening ingelijfde miliciens der lichting. Dientengevolge was er ditmaal geenerlei bezwaar tegen, om de miliciens van de beide categorieën, voor zooveel zij niet aan eenige vooroefening hadden deelgenomen, op gelijken voet op te leiden en te oefenen.

Wat de voor korte oefening bestemde miliciens betreft, die in het bezit waren van een der getuigschriften van vooroefening, bleek algemeen, dat op het tijdstip, waarop ze onder de wapenen kwamen, eene grondige herhaling van de vroeger onderwezen, doch slechts oppervlakkig opgenomen, leerstof onmisbaar was.

Met een en ander gingen enkele weken voorbij, en na dien bleek niet van een noemenswaard verschil in geoefendheid van hen die wel en hen die niet aan het vooronderricht hadden deelgenomen.

De verschillende categorieën van miliciens zijn ongeveer gelijkelijk over de compagnieën verdeeld geworden. Voor de opleiding der tot korte oefening bestemden is evenwel eene regeling vastgesteld, volgens welke zij naar de gebleken mate hunner geoefendheid en voor zooveel noodig bataljonswijze in 2 of 3 klassen worden ingedeeld. Deze regeling is dit jaar bij wijze van proef ingevoerd, met vrijheid van handelen aan de bataljonscommandanten, om ze naar bevind van zaken toe te passen.

Eene definitieve regeling zal op de te verkrijgen ondervinding berusten. Ingevolge de in Februari j.l. gegeven bevelen, zullen de rapporten ter zake door de regimentscommandanten onder dagteekening van 15 December a.s. worden ingediend; zij kunnen mitsdien reeds uit dien hoofde thans niet worden overgelegd.

Overigens wenscht de ondergeteekende buitendien te verklaren, dat hij in het algemeen geen voorstander is van het overleggen van dergelijke, voor hem bestemde rapporten. Hij deelt in dit opzicht het gevoelen door zijn toenmaligen ambtsvoorganger uitgedrukt op bladz. 8 der Memorie van Antwoord, betreffende de Staatsbegroting, hoofdstuk VIII, dienst 1901 (1) en moet zich ten deze dan ook voor de toekomst zijne vrijheid voorbehouden. Intusschen zal hij voor het overige steeds bereid zijn, de van hem verlangde inlichtingen zoo volledig mogelijk te verstrekken.

Herhalingsoefeningen.

De uitdrukking, dat de manschappen der lichting 1897 „zijn beziggehouden” met de werkzaamheden genoemd in het Voorloopig Verslag, is naar het oordeel van den ondergeteekende, niet juist.

Reeds in de Memorie van Beantwoording betreffende het wetsontwerp tot het onder de wapenen houden van ingelijfden bij de militie te land, die ingevolge art. 110, eerste zinsnede, der Militiewet 1901 onder de wapenen zijn gehouden of geroepen, (gedrukte stukken 1902—1903 n°. 141, blz. 9) werd medegedeeld, dat de lichting 1902 onder de wapenen zou moeten worden gehouden, tot dat de miliciens der lichting 1903 een voldoende graad van geoefendheid zullen hebben verkregen om, zonder nadeel voor hunne verdere oefening, ook voor den dienst te kunnen worden bestemd.

De uitvoering van het vorenstaande zou echter een zwaren druk gelegd hebben op de lichting 1902, door de omstandigheid, dat de ter volledige oefening ingelijfden der lichting van het loopende jaar eerst twee maanden na hunne inlijving zijn opgekomen.

Door nu bij de korpsen infanterie de lichting 1897 reeds den 20en Juli op te roepen, kon de tweede ploeg van het blijvend gedeelte der lichting 1902 reeds den 23en Juli met groot-verlof vertrekken.

(1) Gedrukte Stukken 1900—1901, 2, no. 10.

Daar echter op dat oogenblik de lichting 1903 nog niet zoodanig was geoefend, dat zij met den dienst kon worden belast, was het overmijdelijk noodig, daarvoor toen de miliciens der lichting 1897 te bestemmen. Dit was een nadeel, maar de tweede ploeg der lichting 1902 is daardoor drie weken eerder naar huis gegaan.

Niettemin is alles in het werk gesteld wat mogelijk was, om ook voor de miliciens der lichting 1897 de herhalingsoefeningen zoo vruchtdragend mogelijk te maken. De ondergeteekende heeft zulks opzettelijk bevolen.

Miliciens, die voor herhalingsoefeningen onder de wapenen komen, moeten noodwendig de eerste dagen opnieuw de detailoefeningen doorloopen. Dat die miliciens daarmee „te veel” werden „beziggelouden”, kan in geen deele worden toegegeven. Er wordt aan die oefeningen, als regel, niet meer tijd besteed, dan gevorderd wordt om het vroeger geleerde weer op te frisschen.

Het denkbeeld, om voor miliciens, die het bewijs zouden overleggen, dat zij in den laatsten tijd, voorafgaande aan de opkomst onder de wapenen, aan een zeker aantal schietoefeningen hebben deelgenomen, den tijd van opkomst onder de wapenen voor herhalingsoefeningen met zooveel dagen te verkorten als aan schietoefeningen plagen te worden besteed, wordt niet vatbaar geacht voor verwezenlijking.

Er worden namelijk geene geheele dagen uitsluitend aan schietoefeningen besteed. Op dagen, waarop geschoten wordt, hebben steeds ook andere oefeningen en diensten plaats, waaraan alle miliciens, die voor herhalingsoefeningen onder de wapenen zijn, behooren deel te nemen.

Ten einde aan de belangen van de daarbij betrokken miliciens te gemoet te komen werd aan het slot van de Ministerieele beschikking van 23 Juli 1903, IIde afd. n°. 181, betrekkelijk de in 1903 te houden bataljons- en regimentsoefeningen (*Recueil Militair* 1903, bladz. 867), bepaald, dat van de korpsen en onderdeelen voor welke de datum van het met groot-verlof vertrekken der miliciens, lichting 1898, was vastgesteld op 28 September d. a. v., de op 26 September eventueel te houden oefeningen en terugmarsch naar het garnizoen, zoodanig moesten worden geregeld, dat genoemde miliciens nog dienselfden 26 September, voor zooveel eenigszins mogelijk, met groot-verlof konden vertrekken; en zulks op denzelfden voet, als geschied zou zijn, indien de datum van groot-verlof op 27 September ware gesteld.

Uit een thans ingesteld onderzoek is gebleken, dat ingevolge de gegeven bevelen de miliciens der lichting van 1898 op den 26sten September met verlof huiswaarts zijn gezonden van alle korpsen, uitgezonderd één. Door eenen toevalligen samenloop van omstandigheden werden bij dit korps op den 26sten met verlof gezonden alleen de miliciens, die daarvoor in gewone gevallen daags vóór den vastgestelden dag in aanmerking komen, en vertrokken de overigen den 28sten. Men kan dat betreuren, zonder hierin wederom een staaltje te zien „van de onoordeelkundige wijze, waarop door superieuren somtijds tegenover de manschappen wordt gehandeld.”

Overigens is dit jaar in meer gevallen, waarin de omstandigheden zulks foelieten, de datum van vertrek met verlof nader zoo bepaald, dat het verblijf onder de wapenen, met eene volle week, dus op Zaterdag eindigde, en ligt het in de bedoeling in het vervolg, zooveel doenlijk, de data op dien voet vast te stellen.

Herziening van de officiers-traktementen.

Met voldoening is kennis genomen van de mededeeling, dat men vrij algemeen overtuigd was van de noodzakelijkheid eener herziening van de financiële positie der officieren, zoodat dan ook tegen de in dit opzicht gedane voorstellen in het algemeen geen bezwaar bestond.

Bij het ontwerpen van de voorgestelde traktementsregeling is er echter geenszins naar gestreefd, de traktementen in die mate te verhoogen, dat er sprake kan zijn van een financieel opbieden door den Staat tegen commercieel ingerichte bedrijven. Het doel van de ten deze in de Memorie van Toelichting gemaakte vergelijking was alleen de aandacht te vestigen op één van de redenen, die sommige officieren er toe nopen om de door hen gekozen en dikwijls nog boven een anderen werkkring verkozen loopbaan vaarwel te zeggen, omdat deze hun niet veroorlooft naar behooren te voorzien in de eischen, die de verplichtingen aan hun gezin medebrengen.

Dat de voorgestelde traktementsverhooving nu op eenmaal het zoeken naar een anderen werkkring door officieren zal stuiten, wordt geenszins verwacht, maar in dit opzicht wordt geheel het gevoelen gedeeld van de leden, die van oordeel zijn, dat de voorgedragen maatregel er toe zal bijdragen, om de opgewektheid in het officierskorps te verhoogen.

Die opgewektheid ter sprake brengende, is door sommige leden de bewering geuit, dat voor eene ontstemming, voornamelijk bij de officieren der Infanterie, nog andere redenen dan de geringe bezoldiging zouden bestaan.

Er wordt in het Voorloopig Verslag gesproken van te veel inneming in het werk van lager geplaatsten, van het dooden van initiatief en van het aankweken van een geest van afhankelijkheid, doch de leden die deze grieven te berde brachten, zijn in gebreke gebleven bepaalde feiten te noemen, welke de door hen uitgesproken beschuldigingen rechtvaardigen en bewijzen, en de algemeenheden, daaromtrent in genoemd Verslag opgenomen, kunnen dan ook bezwaarlijk dienen als punt van uitgang, noch voor een onderzoek, noch voor eene beantwoording van de geopperde bezwaren. Welke bekwame officieren, de beweerde inneming moede, den dienst vaarwel zouden hebben gezegd, is den ondergeteekende niet bekend.

Nu evenwel van eene mindere opgewektheid in het officierskorps gesproken wordt, wenscht hij hier als zijne overtuiging uit te spreken, dat indien zoodanige minder gunstige stemming werkelijk bestaat, daartoe ongetwijfeld medewerkt de wijze, waarop vele malen, in een deel der pers en ook in de Volksvertegenwoordiging over het optreden van officieren gesproken wordt en waarbij het, uitgaande van enkele, gelukkig op zich zelf staande, gevallen van minder oordeelkundig handelen, veelal wordt voorgesteld, alsof slechte behandeling van soldaten, willekeurige en onrechtvaardige bestraffing van minderen, geringe zorgen voor het stoffelijk welzijn van ondergeschikten, bij de officieren regel zou zijn.

Tegen eene dergelijke voorstelling van zaken, die ook ditmaal weder onder het hoofd „Behandeling van militairen” op de bladzijden 9 en 10 van het Voorloopig Verslag voorkomt en die de ondergeteekende niet schroomt in strijd met de waarheid te noemen, wenscht hij hier een ernstig woord van protest te doen hooren.

Dat ook de wijze van bevordering er toe zou bijdragen, om de ontevredenheid te verhoogen, meent de ondergeteekende te moeten ontkennen. Er wordt in dit opzicht niet meer geëischt dan op grond van de bepalingen der Bevorderingswet voor de Landmacht 1902, inzonderheid van hen, die voor bevordering tot en in den hoofdofficiersrang aan de beurt zijn, moet worden gevorderd.

De beoordeeling van de geschiktheid voor bevordering geschiedt door de opvolgende chefs, die allen van hun oordeel in de beoordeelingslijst van den betrokkene doen blijken. Op deze wijze wordt aan den Minister voldoende voorlichting verschafft om den officier al dan niet voor bevordering te kunnen aanbevelen en het instellen van eene commissie van voorlichting in twijfelachtige gevallen verdient dan ook geene aanbeveling.

Dat de gelden, voor de traktementsverhooving vereischt, geheel hadden behooren te worden gedekt door bezuiniging op andere artikelen der begrooting kan niet worden toegegeven, waar in het algemeen bij het ontwerpen der begrooting reeds eene gepaste zuinigheid is in acht genomen.

Alvorens tot de thans in de begrooting opgenomen nieuwe traktementsregeling te komen, heeft men uit den aard der zaak verschillende stelsels becijferd, waaronder er ook waren, die beduidend hoogere offers van de schatkist zouden gevraagd hebben dan de voorgestelde regeling, maar men heeft zich ten slotte bepaald tot hetgeen nu aangevraagd wordt, omdat men meende dat op die wijze de aanspraken van de officieren op lotsverbetering eenerzijds en de eischen van de schatkist anderzijds op billijke wijze met elkaar in overeenstemming werden gebracht.

Voor eene gelijktijdige verbetering van de financieele positie der onderofficieren vond de ondergeteekende geene genoegzame aanleiding. Het kwam hem toch voor, dat de traktementsregeling der officieren, die reeds van het jaar 1881 dagteekent, urgenter is dan verhooving van de bezoldiging der onderofficieren, die toch veel later, eerst in 1899 werd herzien en hij is zich niet bewust, door eenige toezegging ten vorigen jare aanleiding te hebben

gegeven tot teleurstelling over het feit, dat thans ook geene soldijverhooging voor onderofficieren wordt voorgesteld. Overigens zij in dit opzicht verwezen naar hetgeen hieromtrent onder het hoofd „Incompleet aan officieren en kader” wordt uiteengezet.

De regeling der traktementen van de officieren in enkele vreemde landen, als in het Voorloopig Verslag gevraagd, is hiernevens gevoegd (zie Bijlage D), waarbij moge worden opgemerkt, dat de verstrekte gegevens niet uit officieele bronnen zijn verkregen, aangezien tot het verzamelen daarvan de vereischte tijd ontbrak. De bronnen, waaruit de opgaven werden geput, zijn in de Bijlage vermeld. Vermits voor de bezoldiging in Denemarken geene betrouwbare gegevens konden worden opgespoord, zijn, in de plaats daarvan, de cijfers voor Zweden gegeven, welke in een kort geleden tijdschriftnummer werden aange troffen. Bij eene vergelijking van de gegeven cijfers houde men in het oog dat daarin soms schadevergoedingen zijn begrepen of wel, dat in enkele gevallen behalve de traktementen, nog andere tegemoetkomingen worden genoten. De bedragen zijn alle tot guldens herleid.

Wat betreft de gemaakte opmerking, dat men op sommige punten afwijking van het hoofdbeginsel der voorgestelde traktementsregeling had gewenscht zij het volgende aangeteekend:

a. *Gelijkstelling van de traktementen der officieren van de vestingartillerie met die der infanterie.* Dat er in den dienst van de officieren der vesting-artillerie en die der infanterie, wat omvang en lichamelijke inspanning aangaat, een verschil van beteekenis zou bestaan, als in het Voorloopig Verslag aangegeven, kan niet worden beaamd. Uit den aard der zaak loopen de diensten en de daaraan verbonden vermoeienissen bij die wapens zeer uiteen. Waar bij de infanterie marcheeren de hoofdzak is, is dat bij de vesting-artillerie de batterijdienst, waarbij het zich langdurig bewegen op korte afstanden ook zijn eigenaardige vermoeienissen medebrengt.

De hoogere bezoldiging van de subalterne-officieren der artillerie heeft steeds bestaan; haar nu te verminderen tot het bedrag van die der infanterie-officieren zou, naar de meening van den ondergeteekende, niet juist gezien zijn, vooral niet nu er bij de artillerie na de genie betrekkelijk het grootste incompleet aan officieren bestaat, en anderzijds zou eene verhooging van de aanvangstraktementen voor de officieren der infanterie, naar eene daaromtrent gemaakte becijfering heeft doen zien, tot eene aanzienlijke verhooging van uitgaven leiden.

b. *Gelijkstelling van de traktementen der officieren van den plaatselijken staf, van de administrateurs van kleeding en van die der militaire hospitalen met de bezoldiging van de officieren der infanterie.* Moge er al uit een geldelijk oogpunt minder bezwaar tegen de hier bedoelde gelijkstelling, welke slechts over een gering aantal personen zou loopen, bestaan, de bepaald mindere eischen, gesteld aan de evenbedoelde categorieën van officieren, waarvan er enkelen zelfs zonder voorafgaand examen worden benoemd, de betrekkelijk veel eenvoudiger en minder inspanning en studie vereischende dienst, alsmede de sedentaire aard der betrekking maken de bedoelde gelijkstelling en bezoldiging niet alleen niet noodig maar zelfs ongewenscht.

c. *Traktementen der genie-officieren.* De toelagen, die de officieren van het wapen der genie genieten werden voor het loopende jaar vastgesteld bij het Koninklijk Besluit van 21 Februari 1903, n°. 23.

Volgens dat besluit genieten:

het hoofd der Vde afdeling van het Departement van Oorlog.	f 240,00
de andere opper- en hoofdofficieren	„ 420,00
de kapiteins, werkzaam bij het Departement van Oorlog en de adjudant van den inspecteur van het wapen	„ 240,00
de overige kapiteins	„ 300,00
de luitenants.	„ 180,00

terwijl geene toelage wordt genoten door de officieren, werkzaam bij de Koninklijke Militaire Academie, gedetacheerd bij of werkzaam als leeraar bij de Hoogere Krijgsschool en door hen, die gedetacheerd zijn bij andere wapens.

Als bijzondere toelagen voor het houden van toezicht op de uitvoering van belangrijke en op afgelegen plaatsen gelegen bouwwerken werd door een twaalfstal officieren der genie bovendien nog genoten een bedrag van f 300 per jaar.

Wat betreft het verloop ten gevolge van overgang in burgerlijke betrekkingen, zij hier vermeld, dat sedert 1 Januari 1901 eervol ontslag uit den militairen dienst bekwamen of wel op hun verzoek buiten bezwaar der schatkist op non-activiteit werden gesteld 31 officieren der infanterie, 13 der artillerie en 10 der genie, hetgeen naar de organieke sterkte onderscheidenlijk gemiddeld 1.06, 1.10 en 3.5 percent per jaar uitmaakt.

Hieruit volgt dus, dat het aantal officieren, dat bij het wapen der genie op de bovenbedoelde wijzen den dienst verlaat, belangrijk grooter is dan bij de andere genoemde wapens.

Uit het vorenstaande volgt, dat de voorgestelde afzonderlijke traktementsregeling voor de officieren der genie geenszins ongerechtvaardigd mag worden genoemd.

De geuite meening, dat opleiding en werkring van officieren der genie en ingenieurs van den Rijkswaterstaat zoozeer uiteenloopen, dat vergelijking niet wel mogelijk is, kan door den ondergeteekende niet worden gedeeld. Naar zijne meening zijn èn opleiding èn werkring in velerlei opzichten aan elkander gelijk.

d. *Toelagen voor het houden van dienstpaarden.* Hierbij zij vermeld, dat bij de bestaande traktementsregeling niet altijd onderscheid gemaakt wordt tusschen de hoofdofficieren, die verplicht en anderen, die slechts gerechtigd zijn tot het houden van èen of meer dienstpaarden. Zoo kan het voorkomen, dat een majoor of luitenant-kolonel der artillerie bij het Departement van Oorlog of de Artillerie-Inrichtingen, die wel gerechtigd doch niet verplicht is een dienstpaard te houden en dan ook niet in het bezit daarvan is, hetzelfde traktement geniet als een majoor bij een der regimenten vesting-artillerie, die bepaaldelijk een paard moet houden.

Hetzelfde komt bij andere wapens voor.

Aangezien dit niet billijk is, wordt nu voorgesteld, het traktement der luitenant-kolonels en majoors te regelen, zooals in de bijlage der begrooting is aangeduid, en waarbij is aangenomen, dat men voor elk dienstpaard, waartoe men verplicht of gerechtigd is, mits het werkelijk gehouden wordt, een jaarlijksch bedrag van f 200 geniet.

Heeft derhalve een luitenant-kolonel of majoor, die gerechtigd is tot het houden van een dienstpaard, dat paard niet aangeschaft, dan ontvangt hij deswege ook geen toelage en wordt zijn traktement mitsdien met f 200 verminderd.

Het ligt in het voornemen, om, bij invoering van de nieuwe regeling, de traktementsvoor de genoemde hoofdofficieren te bepalen zonder toelage, terwijl de toelage voor het houden van dienstpaarden afzonderlijk wordt genoten.

e. *Tegemoetkoming in de aanschaffing van eerste uitrusting.* Bij de aanstelling tot officier geldt tot nu toe het beginsel, dat hij zelf zijne geheele uitrusting bekostigt. Aangezien echter tal van personen, die tot officier worden benoemd, niet in staat zijn, hunne uitrusting, waarmede eene uitgave van f 300 tot f 400 gemoeid is, dadelijk geheel zelf te betalen, is het noodzakelijk gevolg daarvan, dat zij — natuurlijk voor zoover daarin niet door ouders of familieleden wordt te gemoet gekomen — zich in schulden moet steken en mitsdien hunne militaire loopbaan in moeilijke en zorgvolle omstandigheden aanvangen.

Het komt den ondergeteekende voor, dat het noodig is, hieraan te gemoet te komen door aan die officieren, bij hunne benoeming, eene toelage te geven ter gedeeltelijke bestrijding van de door hen te maken kosten.

Hierbij moge worden aangeteekend, dat hetzelfde beginsel geldt voor de officieren, bestemd voor den dienst in Nederlandsch-Indië, die eene toelage voor eerste uitrusting ontvangen tot een bedrag van f 1000, en ook voor de reserve-officieren bij het leger hier te lande, aan wie bij hunne aanstelling eene toelage van f 120 of van f 150 wordt uitgekeerd.

f. *Toelagen.* Een vergelijkend overzicht van de toelagen, die aan officieren worden verleend op den tegenwoordigen voet en zooals die worden voorgesteld, is hiernevens gevoegd (Bijlage E) en daarmee is dus het antwoord gegeven op de vragen, welke ten aanzien van de voorgenomen toelage-regeling in het verslag worden gedaan.

Inderdaad is bij het bepalen van die toelagen de grootste omzichtigheid betracht. Er is zorgvuldig overwogen, welke toelagen gehandhaafd moesten blijven en welke voor vermindering vatbaar waren.

Het geven van eene extra-toelage aan de officieren der militaire administratie bij het instructie-bataljon, het korps torpedisten en het korps pantserfort-artillerie komt geheel onnoodig voor. Sedert twee jaren is bij het instructie-bataljon een kapitein-kwartiermeester geplaatst, wiens werkzaamheden veel eenvoudiger zijn dan die van zijne ranggenooten bij de regimenten infanterie.

Het korps torpedisten bestaat uit twee compagnieën, de administratie er van moet geacht worden veel eenvoudiger te zijn dan die van een gedetacheerd bataljon infanterie, waarmee de administratie van het korps pantserfort-artillerie ongeveer gelijk te stellen is; voor het toekennen van eene extra-toelage aan de bij die korpsen dienstdoende kwartiermeesters bestaat mitsdien volstrekt geen grond.

Dat zoodanige toelagen aan de officieren, bij die korpsen dienstdoende, gehandhaafd blijven, vindt zijne verklaring in de buitengewone eischen, aan hen te stellen in verband ook met de wenschelijkheid om uit de officieren, die eene plaatsing er bij wenschen, de meest geschikten te kunnen nemen, welke overwegingen echter voor de kwartiermeesters niet gelden.

g. *Residentie-toelage.* Na ernstige overweging besloot de ondergeteekende om de hierbedoelde toelage af te schaffen en daarentegen die voor Amsterdam en Rotterdam te behouden.

Alles bijeengenomen, kan 's-Gravenhage niet geacht worden een duur garnizoen te zijn, terwijl de eischen, aan uniform en uiterlijk aldaar gesteld, niet hooger zijn dan in andere garnizoenen.

Het denkbeeld, om eene garnizoenstoelage te verleenen, die verband houdt met de grootte der gemeentebelasting, komt niet zonder bedenking voor. Vooreerst zijn er ook nog andere factoren dan belastingen, die in het eene garnizoen belangrijk duurder zijn dan in het andere, maar daarenboven zou het voorzeker zijn eigenaardige bezwaren medebrengen en ook reclames uitlokken, indien een officier bij verplaatsing van het eene garnizoen naar het andere, telkenmale een ander traktement zou genieten.

h. *Bijdrage voor de weduwen- en weezenkas.* Het is niet het voornemen, om aan officieren eene vergoeding te verleenen, indien hunne bijdragen voor de weduwen- en weezenkas door de nieuwe traktementsregeling wijziging ondergaat, evenmin dus indien iemand door de toekenning van eene persoonlijke toelage in zijne tegenwoordige inkomsten gehandhaafd blijft.

Het ligt echter in de bedoeling, om, indien de nieuwe traktementsregeling mocht worden ingevoerd, in overleg te treden met de directie der kas, om te overwegen, of wellicht de bijdragen van de officieren zouden kunnen worden verminderd, nu ten gevolge van de grootere traktementen de stortingen en mitsdien de inkomsten van de kas een niet onaanzienlijke vermeerdering zullen ondergaan.

i. *Datum van invoering der nieuwe traktementsregeling.* Het ligt niet in de bedoeling, om aan de nieuwe traktementsregeling terugwerkende kracht te geven, ook omdat daaraan, gelet op het tijdstip, waarop de begrotingswet tot stand komt en op de mutatiën, welke inmiddels kunnen plaats hebben, vele bezwaren zouden verbonden zijn. Aangenomen is, dat die regeling in den loop van het eerste kwartaal 1904 haar beslag krijgt, en dat de nieuw vast te stellen traktementen met 1 April van dit jaar zullen ingaan.

Het zoogenaamde Capitulanten-stelsel.

Ingevolge de daaromtrent ten vorigen jare gedane en in het Voorloopig Verslag thans in herinnering gebrachte toezegging, wordt de mogelijkheid,

om ook hier te lande te komen tot eene wettelijke regeling omtrent de toekenning van burgerlijke bedieningen aan gewezen militairen, thans, in samenwerking met de evenzeer bij deze zaak betrokken Departementen van Marine en van Koloniën nauwgezet onderzocht.

Dat onderzoek is evenwel nog niet zoover gevorderd, dat omtrent de uitkomsten op dit oogenblik reeds bepaalde mededeelingen kunnen worden gedaan. Wel kan de ondergeteekende zeggen, dat tot dusver volkomen is bewaarheid zijne ten vorigen jare gedane verklaring, dat het bedoelde vraagstuk van zeer ingewikkelden aard is, terwijl voorts de verwezenlijking van het denkbeeld, ingrijpende veranderingen van de eerst kort geleden ingevoerde pensioenwetten 1902 zal noodig maken.

Wat nu de urgentie van den bedoelden maatregel betreft, zoo moet niet worden voorbijgezien, dat het doel, dat met het zoogenaamde Capitulantensstelsel wordt beoogd, n.l. het bevorderen van eene behoorlijke opschuiving en verwisseling van het kader, tot op zekere hoogte evenzeer wordt bereikt door de bepaling, neergelegd in punt 6°. van artikel 2 der nieuwe pensioenwet voor de landmacht, volgens welke onderofficieren reeds na 15 jarigen dienst met een evenredig pensioen het leger kunnen verlaten, mits zij zich gedurende eenige jaren voor den reserve-dienst beschikbaar stellen. En waar nu, blijkens de ervaring, dit middel reeds een hoogst belangrijk verloop van het kader heeft bewerkt, zal bij de behandeling der hier besproken aangelegenheid, tevens zijn te overwegen, of het bepaald urgent mag genoemd worden, naast den reeds bestaanden maatregel, nog een tweeden van ongeveer gelijke uitwerking in het leven te roepen.

Zulks neemt intusschen niet weg, dat hij zal blijven voortgaan met ernst zijne aandacht aan het vraagstuk te wijden; dat hij er daarbij naar zal streven, dat alleen *geschikte* elementen in Staatsbetrekkingen zullen worden geplaatst, ligt voor de hand.

Ten aanzien van de ter sprake gebrachte plaatsing van militie-kader in betrekkingen aan het Departement van Oorlog, zij ten slotte aangeteekend dat zulks niet geschiedt.

Uitvoering van art. 167, 1°., laatste zinsnede, der Militiewet 1901.

De nieuwe bepalingen ten aanzien van het onderzoek naar de praktische en theoretische bekwaamheid van miliciens, die hun eerste-oefeningstijd hebben volbracht zijn niet gemaakt, omdat zich feiten hebben voorgedaan, die het noodig maken, dat de compagniescommandanten van hoogerhand onder meerdere contrôle worden gesteld.

De compagniescommandanten zijn „in het algemeen” zeer wel in staat de praktische en theoretische bekwaamheid van hunne manschappen te waardeeren.

In den normalen gang van het onderzoek is dan ook door de nieuwe bepalingen geene verandering gebracht.

Bij de oorspronkelijke bepalingen waren bataljons- en regiments-commandant echter niet bevoegd de geoefendheid na te gaan van andere manschappen dan die, welke hun door den compagniescommandant waren voorgedragen. Nu zou het kunnen voorkomen, dat een compagniescommandant, respectievelijk een bataljonscommandant, denkbeelden had omtrent den te eischen graad van geoefendheid zijner ondergeschikten, die zeer sterk afweken van de denkbeelden ter zake van de overige compagnies-, respectievelijk bataljonscommandanten, tot hetzelfde bataljon of korps behoorende. Bij de oorspronkelijke bepalingen hadden noch bataljons-, noch regimentscommandant in zulk een geval het recht om in te grijpen, en dit is niet overeen te brengen, eerstens met hunne verantwoordelijkheid voor de geoefendheid van het onder hunne bevelen staande bataljon of korps, en evenmin met de billijkheid ten opzichte van de bij de verschillende compagnieën of bataljons dienende manschappen.

Het ingrijpen van bataljons- of regiments-commandant moet echter uitzondering blijven. Daarom staat dan ook in de nieuwe bepalingen vermeld, dat zulks slechts dan mag geschieden, „wanneer daartoe bijzondere aanleiding bestaat”. Bovendien is voorgeschreven, dat de bataljons- of regiments-commandant in zulk een geval „schriftelijk mededeeling moet doen aan zijnen onmiddellijken

chef van de redenen, welke hem tot dit persoonlijk onderzoek genoopt hebben”.

Uit het vorenstaande blijkt, dat tegen onnoodig ingrijpen gewaakt wordt.

Het spreekt echter vanzelf, dat in een dergelijk geval, laatstbedoeld persoonlijk onderzoek zich niet mag beperken tot enkele manschappen, maar dat het zich dan, uit een oogpunt van billijkheid, dient uit te strekken tot al de manschappen van hetzelfde onderdeel.

Wijziging van art. 114 der Militiewet 1901.

Aangaande het hier bedoelde punt moge worden verwezen naar hetgeen met betrekking tot art. 114 is aangevoerd op bladz. 16 van de bij brief van 7 November 1903 aan de Kamer ingezonden Memorie van Antwoord. (Gedrukte Stukken 1903—1904, 57, n°. 8).

Keuring van lotelingen in het buitenland.

Met betrekking tot dit onderwerp zij het den ondergeteekende veroorloofd, te doen opmerken, dat het geneeskundig onderzoek van lotelingen vóór hunne inlijving bij de militia behoort tot de bemoeiingen van het Departement van Binnenlandsche Zaken en dat uit dien hoofde vragen en opmerkingen nopens dat onderwerp meer eigenaardig eene plaats hebben te vinden bij de schriftelijke of de mondelinge gedachtenwisseling betrekkelijk het Vde hoofdstuk der Staatsbegroting.

Nu intusschen de zaak bij het VIIIste Hoofdstuk ter sprake is gebracht, wenscht de ondergeteekende, daartoe welwillend voorgelicht door zijnen ambtgenoot van Binnenlandsche Zaken, dienaangaande het volgende te doen kennen:

Voor militieplichtigen, die zich binnen het Rijk bevinden, is het verplichtend, tot het ondergaan van het vereischte geneeskundig onderzoek in persoon te verschijnen voor den militieraad of voor Gedeputeerde Staten, tenzij zij doen blijken, dat hun toestand hen daartoe buiten staat stelt. In dit laatste geval worden zij, op grond van het bepaalde in de tweede zinsnede van art. 75 der Militiewet 1901, geneeskundig onderzocht ter plaatse van hun verblijf en geschiedt de uitspraak na ontvangst van eene omstandige schriftelijke verklaring van elk der beide ad hoc beëdigde geneeskundigen (in den regel een burger-geneeskundige en een militair officier van gezondheid).

Geheel in overeenstemming hiermede is hetgeen voor militieplichtigen, die zich niet binnen het Rijk bevinden en die buiten staat zijn in persoon te verschijnen, bepaald is bij art. 8 van het Koninklijk Besluit van 2 December 1901 (*Staatsblad* n°. 230). Daarbij is toch voorgeschreven, dat militieplichtigen van deze categorie in eerste instantie of in hooger beroep het bewijs kunnen leveren, dat zij door buitenslands gevestigde deskundigen uit hoofde van ziekte of gebreken voor den krijgsveld dienst ongeschikt geacht worden naar dezelfde regelen als gelden voor hen, die zich binnen het Rijk bevinden en van militiedienst vrijgesteld of daarvoor ongeschikt verklaard wenschen te worden.

De zich niet binnen het Rijk bevindende militieplichtigen hebben derhalve reeds nu gelegenheid om vrijstelling van of ongeschiktverklaring voor den dienst te verkrijgen ingeval zij tevens doen blijken buiten staat te zijn om voor den militieraad of voor Gedeputeerde Staten te verschijnen. Zijn zij hiertoe wel in staat, dan moeten zij, evenals de militieplichtigen, die zich hier te lande bevinden, tot het ondergaan van geneeskundig onderzoek persoonlijk verschijnen voor het College, dat uitspraak heeft te doen.

Eene regeling, als te dezer plaatse in het Voorloopig Verslag wordt aangegeven, zou wijziging van de wet noodig maken. Zulke wijziging zou moeten uitgaan van het beginsel, dat zij de uitzonderingsbepalingen in hare werking niet mocht beperken tot het verblijf in enkele plaatsen, maar toegankelijk moest stellen voor een ieder, die zijn verblijf buiten het Rijk heeft. En in dit opzicht zou men — daargelaten nog de geldquaestie — allicht stuiten op het gemis van beschikbaar geneeskundig personeel, dat in aanmerking zou kunnen komen voor een Regeeringsopdracht, als in het Verslag wordt besproken.

Immers, waar de wet zonder eenige uitzondering vordert, dat het geneeskundig onderzoek geschiede door twee beëdigde geneeskundigen en dat ingeval van beroep tegen eene uitspraak van den militieraad, twee andere beëdigde geneeskundigen het onderzoek moeten doen, daar kan het niet wel

aangaan voor zich buiten het Rijk bevindende militieplichtigen in dien zin eene uitzondering te maken, dat vrijstelling verleend of ongeschiktverklaring uitgesproken kan worden op grond van een getuigschrift van slechts één, niet ad hoc beëdigden, buitenslands gevestigden geneesheer. De waarborgen voor de gegrondheid van het motief der uitspraak, welke de wetgever ook aan *derde* belanghebbenden heeft geschonken, schijnen met eene uitzondering als hierboven bedoeld niet tot hun recht te kunnen komen. Het waren o.a. *de belangen van derden*, die de Kamer op 17 Juli 1861 leidden tot verwerping van een voorstel om in de Militiewet te bepalen, dat krankzinnigen, doofstommen en blinden, in erkende gestichten opgenomen, worden vrijgesteld op overlegging van eene verklaring omtrent hun toestand door den eersten geneeskundige van het gesticht afgegeven, door een der bestuurders van het gesticht voor gezien geteekend en door den burgemeester der gemeente, waarin het gesticht ligt, gewaarmerkt. (*Bijblad van de Nederlandsche Staatscourant* 1860—1861. II, bladz. 932 volg.)

Rapporten van de officieren, die in Zuid-Afrika de krijgsverrichtingen hebben bijgewoond.

Van het rapport van de officieren, die voor het bijwonen van de krijgsverrichtingen door de Regeering naar Zuid-Afrika werden gezonden, zijn verschillende deelen ingekomen.

Intusschen ontbreekt daarvan nog in hoofdzaak, het gedeelte, handelende over de oorlogsgebruiken. De arbeid aan de samenstelling daarvan wordt geleidelijk voortgezet, doch zal vermoedelijk eerst in den loop van het jaar 1904 kunnen zijn voltooid.

Zoodra zulks het geval zal zijn, zal worden overwogen, in hoeverre — in aansluiting aan hetgeen daaromtrent is gezegd op bladz. 8 van de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag betreffende de Staatsbegroting voor 1901 ¹⁾ — kan worden overgegaan tot het overleggen van het rapport.

Opperbevel.

Ter beantwoording van de vraag, of het in de bedoeling ligt eventueel een algemeen leider van de verdediging van het land in tijd van oorlog aan te wijzen, moge dienen, dat aanwijzing reeds in tijd van vrede niet in de bedoeling ligt. Wat overigens bij voorkomend oorlogsgevaar ten deze zal moeten geschieden, staat niet uitsluitend ter beoordeeling van den Minister van Oorlog, doch behoort tot de taak der geheele Regeering, die hare aandacht op deze belangrijke aangelegenheid gevestigd houdt.

Samensmelting der officierskorpsen in Nederland en Nederlandsch-Indië.

De ondergeteekende is door zijn ambtgenoot van Koloniën onlangs in de gelegenheid gesteld, kennis te nemen van de adviezen der Indische autoriteiten over de voorstellen, vervat in het IIde Hoofdstuk van het rapport der Staatscommissie in zake samensmelting van de officierskorpsen in Nederland en in de koloniën en bezittingen des Rijks in andere werelddeelen.

Die voorstellen, welke, met terzijdestelling van het fusiedenkebeeld in zijn voorgestelden vorm, alleen ten doel hebben door wederzijdsche detachering op ruime schaal meer verband te brengen tusschen de officiers-kaders van het leger hier te lande en van dat in Nederlandsch Indië, zouden er van zelf toe moeten leiden, eene uitsluitend periodieke bevordering tot en met den rang van kapitein in beide legers in het leven te roepen en zulks met het doel om de bezwaren, welke uit eene ongelijke opklimming bij het verplicht dienst doen van officieren van het eene leger bij het andere zouden voortvloeien, uit den weg te ruimen.

Tegen zoodanige periodieke bevordering bestaan echter voor het Nederlandsche leger, ook met het oog op de daartoe noodige wijzigingen in de Bevorderingswet voor de Landmacht 1902, overwegende bedenkingen.

In dezen stand van zaken is het geraden voorgekomen, de omtrent het rapport van de Staatscommissie in Indië uitgebrachte adviezen in handen te stellen van de daartoe aan te wijzen autoriteiten van het leger hier te lande, ten einde hen in de gelegenheid te stellen omtrent het omvangrijke en in vele op-

¹⁾ Gedrukte stukken, Zitting 1900—1901, 2, no. 19.

zichten diep ingrijpende fusiedenkeel, in verband met de genoemde adviezen, van hun gevoelens te doen blijken.

Artikelen.

Iste AFDEELING.

Afdeeling Comptabiliteit.

ad Art. 2. Hoewel de ondergeteekende niet zou schromen, aan de Kamer volledig mededeeling te doen van de malversatiën, door een hoofdambtenaar van het Departement van Oorlog gepleegd, moet hij voor het tegenwoordige bezwaar maken de ten deze verlangde nauwkeurige en omstandige inlichtingen te verstrekken, daar de zaak nog bij den rechter in onderzoek is. De juiste omvang van de gepleegde feiten is den ondergeteekende dan ook niet bekend. Voor zoover hij dienaangaande zekerheid heeft, betreffen de malversatiën alleen den huishoudelijken dienst van het Departement. Daarom heeft hij, in afwachting van hetgeen nader mocht blijken noodig te zijn, reeds nu — o.a. door het instellen van eene commissie van contrôle op de ontvangsten en uitgaven, evengemelden dienst betreffende — de vereischte maatregelen genomen, waardoor hij mag vertrouwen, dat voortaan dergelijke betreurenswaardige feiten niet meer zullen kunnen plaats vinden.

Bij het bespreken van het eerste punt, behandeld onder het hoofd: „*Verslag van de Staatscommissie, benoemd bij Koninklijk Besluit van 11 Juli 1899, n°. 32*” is hierboven medegedeeld, in welke richting de ondergeteekende gemeend heeft naar een hoofd van de afdeeling Comptabiliteit te moeten zoeken. Blijkt uit het daar medegedeelde, hoe moeilijk het is, ten deze eene oplossing te vinden, dit laatste wordt nader gestaafd door de, in het Verslag gedane, mededeeling, dat sommige leden van oordeel waren, dat een bekwaam en ervaren accountant hier de aangewezen man zoude zijn, terwijl andere leden meenden, dat een bekwaam en geschikt officier van de militaire administratie meer in aanmerking zou komen, om met de leiding der bedoelde afdeeling te worden belast. Welke oplossing ten slotte ook zal worden gevonden, de Kamer kan zich verzekerd houden, dat het streven geen ander is, dan een op comptabel gebied alleszins bekwaam en betrouwbaar man aan het hoofd der afdeeling Comptabiliteit te stellen.

In het blijkens de Memorie van Toelichting aangevraagde bedrag voor vermeerdering van het vaste personeel bij het departement, is ten behoeve van de afdeeling Comptabiliteit slechts begrepen de op bladz. 13 vermelde som van f 2700 voor de aanstelling van een hoofdcommies. Verdere uitbreiding heeft het personeel, dat vóór de oprichting van die afdeeling met de werkzaamheden van comptabelen aard belast was, tot dusver niet ondergaan.

Het niet afzonderlijk vermelden van de Iste Afdeeling „*Secretariaat*” in den Uitgewerkten en Toelichtenden Staat, vindt zijn oorzaak in de wijziging, die in art. 2 der begrooting is aangebracht. In verband met de splitsing van dat artikel in onderdeelen, moest in bedoelden staat de vermelding van het personeel, bij elke afdeeling werkzaam gesteld, achterwege blijven. Dat de Iste Afdeeling niet onder litt^a c in den staat voorkomt, is het gevolg van de omstandigheid, dat bij die afdeeling geen officieren werkzaam zijn.

Wijziging van een artikel.

Ten gevolge van de omstandigheid, dat een burgerlijk ambtenaar, voor wien op de ontwerpbegrooting eene bezoldiging van f 2400 was uitgetrokken, van het Departement van Oorlog is overgegaan naar het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid, en in de hierdoor ontstane vacature wordt voorzien door de aanstelling van een adjunct-commies op eene jaarwedde van f 1200, kan artikel 2, a, worden verminderd met f 1200.

Sedert het opmaken der begrooting is echter gebleken, dat het, ten gevolge van de groote uitbreiding der werkzaamheden bij verschillende Afdeelingen van het Departement, noodig is, alsnog een vijftal tweede-klerken aan te stellen, waarvoor op artikel 2, b, noodig is een bedrag van f 2000.

Ten gevolge van de hierbedoelde vermindering en verhooging, ondergaat het totaal van artikel 2 eene verhooging van f 800.

Met een en ander is rekening gehouden bij de, nevens deze Memorie geveegde, Nota van Wijziging.

Juiste raming.

ad Art. 5. De ondergeteekende erkent, dat het niet regelmatig is, het artikel voor bureel- en lokaalbehoeften, drukwerk, enz., telken jare voor een belangrijk bedrag aan te vullen door overschrijving uit den post voor onvoorziene uitgaven. De aangevraagde verhooging strekt dan ook juist, om aan deze onregelmatigheid een einde te maken.

De uitgaven, voortvloeiende uit het in gebruik nemen van het perceel op het Spui, zullen hoofdzakelijk bestaan in kosten van verlichting, verwarming en schoonhouden. Hoewel de gegevens voor eene juiste raming van die kosten nog niet voorhanden zijn, kan worden aangenomen, dat zij minstens *f*1500 per jaar zullen bedragen.

Boven de som van *f*19 000,— welke, voor het eerst op de oorlogsbegroting voor 1892, voor bureel- en lokaalbehoeften, drukwerk, enz., werd beschikbaar gesteld, moest in elk der jaren 1892—1902, gemiddeld een bedrag van *f*6050,— worden uitgegeven. De ondergeteekende vleit zich, dat, bij een zuinig beheer, in de behoefte van den dienst bij het Departement zal kunnen worden voorzien, wanneer voormeld bedrag van *f*19 000,— met *f*6050,— + *f*1500,—, of rond *f*8000,—, wordt verhoogd.

Mocht de uitkomst niettemin leeren, dat het aangevraagde bedrag ontoereikend is, dan zal, te zijner tijd, daarmede bij het samenstellen van volgende begrotingen rekening worden gehouden.

De huurprijs van het perceel op het Spui, *ad f*2500,— 'sjaars, komt ten laste van het IXde hoofdstuk der Staatsbegroting en is derhalve niet in dit artikel begrepen.

III DE AFDEELING.

Bevordering van luitenants-kwartiermeester tot kapitein.

ad Art. 13. Dat de eerste-luitenants-kwartiermeesters thans in bevordering bij hunne ranggenooten der infanterie, cavalerie, artillerie en genie ten achter zijn, moet worden toegegeven.

Dit is echter het gevolg van de omstandigheid, dat de bevordering bij een betrekkelijk klein wapen of dienstvak, uit den aard der zaak, niet dat regelmatig verloop hebben kan, dat het bij een groot wapen heeft.

Nu eens zal de bevordering bij een klein wapen of dienstvak belangrijk vooruit zijn, dan weder zal zij ten achter wezen.

Zoo kan er bijv. op gewezen worden, dat de luitenants-kwartiermeesters, die in de jaren 1878—1880 officier werden, hunne tijdgenooten bij het wapen der infanterie op het oogenblik der bevordering tot kapitein niet ten achter, doch soms vrij belangrijk vooruit waren.

Dergelijke schommelingen zullen, welke maatregelen men ook neemt, nimmer te vermijden zijn.

Wat betreft de wijze van bevordering der officieren van den plaatselijken staf, deze steunt op art. 30 der Bevorderingswet voor de Landmacht 1902: een regel als daarin voor de officieren van dien staf is voorgeschreven, zou, zooals uit het hierboven medegedeelde ten aanzien van de in 1878—1880 aangestelde tweede-luitenants-kwartiermeesters valt af te leiden, ook zeer wel ten nadeele van de officieren der militaire administratie kunnen strekken.

Blijkens het daaromtrent gestelde in de Memorie van Toelichting is de ondergeteekende voornemens, de eerste-luitenants-kwartiermeesters na twintig jaren dienst als officier in het genot van het aanvangs-traktement van kapitein te doen treden, terwijl hij verder de mogelijkheid zal overwegen het aantal kapitein-kwartiermeesters met één te vermeerderen (Permanente Militaire Spoorwegcommissie).

Beheer der magazijnen van kleeding en uitrusting.

ad Art. 14. Door de Staatscommissie, hierbedoeld, is betreffende het beheer van de magazijnen van kleeding eene regeling in overweging gegeven, volgens welke dat beheer zou worden opgedragen aan een afzonderlijk korps burgerlijke ambtenaren.

Daartoe zouden moeten worden aangewezen personen, die zoowel administratieve als technische kennis bezitten en aan wie, onder toekenning van behoorlijke traktementen, voldoende kansen op bevordering kunnen aangeboden worden.

Hoewel deze regeling ongetwijfeld waarborgen zou opleveren voor een goed en deugdelijk beheer, valt het niet te ontkennen, dat daaraan zeer groote geldelijke uitgaven zouden verbonden zijn, en aangezien tot dusver niet gebleken is, dat de bestaande regeling, welke veel minder kostbaar is, niet aan redelijke eischen voldoet, heeft de ondergeteekende tot dusver nog geen vrijheid kunnen vinden, de voorgestelde regeling in overweging te nemen.

De aanvulling van het schrijverspersoneel geschiedt bij de inrichtingen uit de hulpschrijvers.

Stelsel van aanstelling tot tijdelijke schrijvers voor langeren tijd.

Bij de centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting worden geen tijdelijke schrijvers voor langeren tijd aangesteld.

IVDE AFDEELING.

Schadeloosstelling voor verlies van bagage.

ad Art. 15. Aan militairen beneden den rang van officier worden bij verlies van bagage (kleeding- en uitrusting), voor zooveel mogelijk, andere voorwerpen uit de magazijnen verstrekt in de plaats van de verloren geraakte. Uit dien hoofde komt het niet noodig voor, te hunnen behoeve een bedrag wegens schadeloosstelling, als hier bedoeld, op de begroting uit te trekken.

Toelagen aan reserve-officieren.

De ondergeteekende kan zich geheel en al vereenigen met het gevoelen van de leden, die als hunne meening uitspraken, dat deze toelagen niet behooren te worden afgeschaft, maar veeleer zouden moeten worden verhoogd. Het afschaffen toch zou hoogstwaarschijnlijk ten gevolge hebben, dat de lust om tot reserve-officier te worden benoemd sterk zou afnemen, terwijl zoodanige maatregel al evenmin een gunstigen invloed zou uitoefenen op de dienstneming bij het reserve-kader.

Voorts kan evenzeer worden aangenomen, dat zich ook geen gewezen officieren van de landmacht meer zouden beschikbaar stellen voor eene benoeming tot reserve-officier.

Bereden kapiteins der infanterie.

Gaarne wordt erkend, dat er verschillende voordeelen aan zouden verbonden zijn, wanneer de kapiteins der infanterie, althans voor een gedeelte, bereden waren. De vrees, dat dit bereden zijn een oorzaak zou worden om het den manschappen zonder noodzaak lastig te maken, is ongegrond.

De maatregel komt echter niet urgent voor, en is niet zonder bezwaar, met het oog op de daaraan verbonden kosten voor aanschaffing, onderhoud en stalling der paarden.

Hengstveulen-depot te Bergen-op-Zoom.

ad Art. 17. Het depot werd in 1896 opgericht door het Departement van Oorlog en ging in 1898 over naar het Departement van Binnenlandsche Zaken. Na dit jaar heeft eerstgenoemd departement geen kosten meer gehad ter zake van dit depot.

Sedert 1901 resorteert het onder het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid, zoodat dan ook voor de beantwoording van de omtrent het depot gestelde vragen, verwezen moet worden naar de Memorie van Antwoord betrekkelijk het IXde hoofdstuk der Staatsbegroting.

Verbetering van de positie der onderofficieren.

ad Art 22. Terwijl de ondergeteekende ten aanzien van de bij dit artikel ter sprake gebrachte aangelegenheid meent te mogen verwijzen naar hetgeen door hem hiervóór bij de bespreking van het incompleet aan kader en van eene eventuele invoering van het zoogenaamde Capitulanten-stelsel is uiteengezet, moet hij er op wijzen, dat aan het verlangen der leden, die verbetering van de positie der onderofficieren willen zoeken in het van Rijkswegen verschaffen van pensioen aan hunne weduwen en weezen, in de naaste toekomst zeer zeker niet zal kunnen worden voldaan, omdat de Commissie tot onderzoek der grondslagen, waarop een ter zake dienend Rijksfonds zou behooren te rusten, eerst onlangs met haren arbeid is gereed gekomen, en omtrent haar rapport en het daaraan te geven gevolg overleg tusschen de Departementen van Marine, Koloniën en Oorlog noodig is.

Ten slotte moet niet uit het oog worden verloren, dat het tegenwoordig zoo veel snellere verloop van het kader op zich zelf aan de positie der onderofficieren bijzondere voordeelen verschafft.

Herziening van de positie der militaire schrijvers.

Dat, tegenover de tegenkating, welke van verschillende zijden tegen de voorgestelde herziening van de positie der militaire schrijvers werd gemaakt, andere leden der Kamer hunne instemming met de ter zake gedane voorstellen hebben betuigd, is door den ondergeteekende met waardeering gezien.

Inderdaad is hij overtuigd, dat door de nieuwe regeling een eind zal worden gemaakt aan een onpractischen en irrationeelen toestand, die tot niet te verdedigen ongelijkheid en onregelmatigheid in bezoldiging aanleiding geeft.

De ondergeteekende had zich verder gevleid, dat men het als eene verbetering zou hebben beschouwd, dat de schrijvers, die in de organisatie der korpsen zijn opgenomen en naar de te hunnen aanzien thans geldende regelen aan de krijgstuicht zijn onderworpen, die voorts deelen in de bepalingen betreffende de toekenning van medailles en onderscheidingsteekenen voor langdurigen dienst, in de toekomst geen gepensioneerde doch allen actiefdienende militairen zullen zijn en mitsdien niet alleen zooals thans, *gerechtigd*, maar ook *verplicht*, zullen wezen in uniform gekleed te gaan. Op welke gronden men van een dergelijke regeling een groot gunstbetoon aan enkele personen verwacht, wordt niet ingezien en evenmin kan de ondergeteekende strijd ontdekken tusschen de ontworpen regeling en het beginsel aan het zoogenaamde Capitulantensstelsel ten grondslag liggende. Hij deelt in dit opzicht geheel de zienswijze van de leden, die van meening zijn, dat beide maatregelen streven naar hetzelfde doel.

Het ligt werkelijk in de bedoeling, niet alleen onderofficieren in den rang van sergeant, maar ook in hoogereren rang, bij gebleken mindere geschiktheid voor den actieven dienst, bijaldien zij daartoe het verlangen te kennen geven, tot schrijver aan te stellen.

Dat een sergeant-majoor der Infanterie die 3 jaar als zoodanig heeft gediend, en dus *f* 1.52 per dag geniet, bij benoeming tot schrijver op *f* 1.32 wordt aangesteld en dus in inkomsten iets achteruit gaat, is juist: hierin ligt naar men vermeent geenerlei onbillijkheid, want men dient niet voorbij te zien, dat bedoelde sergeant-majoor door zijne benoeming tot schrijver de zekerheid verkrijgt bij goed gedrag en gebleken geschiktheid, zonder zich aan een examen te behoeven onderwerpen en zonder tot het verrichten van den dikwijls zeer veel lichamelijke inspanning eischenden troependienst verder verplicht te zijn, op zijn tijd tot adjudant-onderofficier te zullen worden bevorderd, waardoor hij in de gelegenheid komt het aan dien rang verbonden pensioen te behalen.

Dat volgens de nieuwe regeling meer zal worden genoten dan tot dusver, volgt reeds uit het in de memorie van Toelichting medegedeelde feit, dat de nieuwe regeling een bedrag van bijna *f* 5000 méér zal vorderen dan de tot dusver geldende toestand. Wel is waar is in de begrooting gerekend dat allen reeds dadelijk de maximum soldij zullen genieten, hetgeen in werkelijkheid niet het geval is, doch dat de nieuwe bepalingen in het voordeel van de betrokken personen zullen blijken te zijn, mag als zeker worden aangenomen.

Het ligt voorts in de bedoeling, om de herziening van de thans genoten wordende vergoedingen voor bureelkosten op zoodanig tijdstip te doen plaats hebben, dat het genot van de nieuw vast te stellen vergoedingen aanvangt tegelijk met het in werking treden van de nieuwe regeling van de schrijverssoldijen.

Algemeen depot van discipline.

ad Art. 22d. Het is noodzakelijk, dat brieven, bestemd voor manschappen, gedetacheerd bij het algemeen depot van discipline, — óók voor zooveel zij tot de eerste categorie behooren — door een officier worden geopend en gelezen, alvorens zij aan de geadresseerden worden ter hand gesteld. Daarin kan geen verandering worden gebracht.

De brieven, ook die welke door de manschappen worden *verzonden*, bevatten dikwijls gegevens, welke van groot belang zijn om het karakter van den betrokken gedetacheerde te leeren kennen. Bovendien wordt door den maatregel

voorkomen, dat geldswaarden (postzegels, postbewijzen) in handen dier militairen in de kazerne worden gebracht, hetgeen tot misbruiken aanleiding zou geven; ook doordien manschappen behoorende tot de 2de categorie daardoor op slinksche wijze van geld zouden kunnen worden voorzien.

Het door de manschappen der eerste categorie ontvangen van brieven ten huize van burgerpersonen te Vlissingen, is — wanneer het geschiedt — toch niet algemeen mogelijk; aangezien niet aan alle manschappen der eerste categorie vergunning tot uitgaan wordt verleend.

Dat niet behoorlijk zorg wordt gedragen voor de verwarming der soldatenkamers kan niet worden toegegeven; zijnde in overeenstemming met den Inspecteur der Infanterie alle maatregelen genomen om in nog bestaande behoeften te voorzien.

Alle verbeteringen, die vroeger werden toegezegd, zijn uitgevoerd of de uitvoering is in voorbereiding.

Verhoogde soldij wegens bijzondere diensten.

De „bijzondere diensten”, hier bedoeld, zijn de zoodanige, als welke aan de bij het Algemeen Depot van Discipline te detachieren onderofficieren, korporaals en soldaten, zwaardere eischen van geschiktheid stellen dan aan het personeel bij de overige korpsen. Het Koninklijk Besluit van 15 Februari 1899, n°. 13, tot regeling van de dagelijksche soldijen bij de korpsen van het Leger, bepaalt, in verband hiermede, dat aan deze militairen de in den uitgewerkten en toelichtenden staat uitgetrokken soldijverhooging moet worden toegekend.

Blijvend gedeelte.

Bij de loopende begrooting werd de ook toen voorgestelde versterking van het blijvend gedeelte der lichter 1903 voor de onbepaalde korpsen ter sprake gebracht, zoowel in verband met de uitbreiding van „de organisatie als om „eene behoorlijke kaderopleiding te verzekeren”. Daarmede is geenszins in strijd, dat thans in de Memorie van Toelichting gesproken wordt van de noodzakelijkheid om dat blijvend gedeelte wederom vast te stellen, „op zoodanige wijze, dat het aan zijne bestemming naar behooren kan voldoen”. Het motief voor de versterking, de vorige maal aangevoerd, ligt geheel opgesloten in het thans gebezigde. De nu gekozen bewoordingen hebben evenwel eene wijdere strekking. Dit vindt zijn oorzaak hierin, dat, bij de behandeling van de loopende begrooting, de ondergeteekende vermeende met de daarbij gevraagde sterkte te kunnen volstaan en dat hij thans, na de gebeurtenissen van het voorjaar, daarover anders denkt. In de vergadering van de Tweede Kamer van 18 November II, heeft hij verklaard, dat nadere verhooging wordt noodig geoordeeld om „over een voldoende getal dienstdoende manschappen „te kunnen beschikken in de verschillende garnizoenen en om tevens, waar „noodig, door detachering uit verschillende garnizoenen, andere zoodanig te „kunnen versterken als de toestand zou eischen”. (*Handelingen* II, 1903—1904, bladz. 344). In de aanvraag tot verdere verhooging is dus niets bedenkelijks gelegen; voor die aanvraag geldt eene klemmende beweegreden. Wat in de Memorie van Toelichting werd gezegd over de geringe sterkte van de lichter 1902 moest dienen om in het licht te stellen, dat men ten aanzien van die lichter in eenen buitengewonen toestand had verkeerd, waarin men zich, zoo goed en zoo kwaad als het ging, heeft moeten redden, doch waarop men zich voor de berekening van de vereischte sterkte van het blijvend gedeelte voor latere lichten niet zou mogen beroepen.

De sterkte van 4438 man voor het blijvend gedeelte bij de regimenten infanterie loopt tot 31 Juli over 9 regimenten van 41 bataljons en van 1 tot 31 December over 10 regimenten van 43 bataljons. Wordt mede rekening gehouden met het Regiment Grenadiers en Jagers, dan zal het blijvend gedeelte bij de Infanterie totaal 4963 man bedragen, tot 31 Juli verdeeld over 10 regimenten van 46 bataljons en van 1 tot 31 December over 11 regimenten van 47 bataljons.

Recruteering bij de cavalerie.

ad Art. 23. De vraag, of voor de regimenten huzaren het contingent kon worden „aangevuld” uit de militieplichtigen, die zich vrijwillig voor den dienst bij het wapen der cavalerie hadden opgegeven, is bevestigend te

beantwoorden. Indien de bedoeling is geweest, te vragen, of bedoeld contingent werd geleverd door indeeling bij die regimenten uitsluitend van hen, die zich daarvoor vrijwillig aanmeldden, dan kan het antwoord op de vraag, bij gemis aan voldoende gegevens, niet zoo stellig luiden.

Voor de lichting 1903 moesten worden ingedeeld bij de huzaren: bij het 1ste regiment 173 man; bij het 2de regiment 179 man en bij het 3de regiment 172 man. Het aantal bij het Departement van Oorlog ingekomen verzoekschriften van miliciens, strekkende om aan die regimenten huzaren te worden toegewezen, bedroeg onderscheidenlijk: 42, 32 en 135. Hoe velen langs anderen weg, voornamelijk door schriftelijk of mondeling verzoek aan den met de indeeling belasten provinciale-adjudant, hebben gevraagd om bij een van de vermelde bereden korpsen te worden ingedeeld, is bij het Departement van Oorlog niet bekend. Slechts in twee van de aan dit Departement ingezonden verslagen van de provinciale-adjudanten, betrekkelijk de indeeling bij de korpsen van de miliciens der lichting 1903, wordt hieromtrent eene mededeeling aangetroffen.

De provinciale-adjudant in Friesland schrijft dienaangaande het volgende:

„De voor de bereden korpsen vastgestelde aandeelen zijn bij het wapen der cavalerie voor nagenoeg $\frac{3}{4}$ gedeelte en bij de veld-artillerie voor $\frac{2}{3}$ gedeelte verkregen kunnen worden door de indeeling van militieplichtigen, die daarvoor genegen waren. Eenige van deze lotelingen hadden reeds vóór het tijdstip der algemeene indeeling een daartoe strekkend verzoekschrift ingediend, terwijl de overigen zich op den dag hunner inlijving daarvoor hebben aangemeld”.

In het verslag van den provinciale-adjudant in Noordholland — de provincie, welke op Zuidholland na het grootste contingent voor de bereden korpsen heeft geleverd — wordt in dit opzicht het volgende vermeld:

„Voor indeeling bij de bereden korpsen hebben zich een voldoende aantal lotelingen aangemeld, zoodat het voltallig maken van het aandeel van die korpsen, geen moeielijkheden opleverde”.

Afwijking van den gewonen termijn van opkomst voor eerste-oefening.

ad Art. 24. De gemaakte opmerking, dat ook reeds op de loopende begrooting, voor de lichting 1903 de datum van opkomst van de miliciens bij de korpsen der bereden artillerie voor eerste oefening niet meer op 1 Maart, maar op 16 September was gesteld, is juist. Deze miliciens zijn in werkelijken dienst gesteld op 1 October l.l. omdat half September de oefeningen op grooter schaal nog niet waren afgelopen. Deze indienstelling van al de miliciens te gelijk in het najaar, waarvoor op de begrooting voor 1903 gelden werden gevraagd en toegestaan, strookt geheel met hetgeen in de Memorie van Toelichting op het VIIIste Hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1904, met betrekking tot de artt. 22—25, onder 14°. (1), werd medegedeeld omtrent de noodzakelijkheid van den aanvang der eerste-oefening bij de korpsen der bereden artillerie eerst op 1 October van het jaar der inlijving.

Terzelfder plaatse wordt in die Memorie van Toelichting nog vermeld, dat, als gevolg van dien maatregel, na Maart 1904 gedurende dat jaar verder geen blijvend gedeelte bij de bereden artillerie onder de wapenen zal zijn. Die mededeeling slaat alleen op den feitelijken toestand in 1904 en niet op dien van volgende dienstjaren en draagt dus niet een meer algemeen karakter. Wat toch is het geval? De lichting voor 1902 is nog in Maart van dat jaar in dienst gesteld en vertrekt uiterlijk tegen Maart 1904 met groot verlof. De lichting 1903 en volgenden daarentegen worden eerst met 1 October in werkelijken dienst gesteld en vertrekken dus met groot verlof einde September van het tweede daaropvolgende jaar; de lichting 1903 dus einde September 1905; de lichting 1904 einde September 1906 en zoo vervolgens. Te beginnen met 1905, zal er dientengevolge elk jaar van Maart tot einde September één lichting, na afloop van den eerste-oefeningstijd van 18 maanden, voor het blijvend gedeelte onder de wapenen zijn. Alleen in den overgangstoestand, in 1904 dus, zal er van Maart tot October geen blijvend gedeelte zijn en zal daarin worden voorzien door het oproepen van 3 lichtingen voor herhalings-oefeningen.

(1) G. S. 1903—1904. 2 N. 2 bladz. 27.

Op de vraag, of het aantal miliciens, dat zich vrijwillig heeft opgegeven om bij de bereden artillerie te dienen, voldoende was om het benoodigde contingent te leveren, diene tot antwoord, dat bij de 3 regimenten Veld-artillerie en het korps Rijdende-Artillerie moesten worden ingedeeld onderscheidenlijk 251, 254, 253 en 80 man; terwijl zich voor indeeling bij die korpsen tot het Departement van Oorlog hebben gewend onderscheidenlijk 21, 28, 22 en 8 miliciens. Overigens geldt ook ten deze hetgeen hiervoren is gezegd nopens de indeeling van miliciens bij de bereden korpsen, ten gevolge van verzoeken, door belanghebbenden gedaan aan de provinciale-adjudanten, die met de indeeling zijn belast.

Sergeanten, die zijn aangewezen, om zoo noodig de plaats van een luitenant te vervullen.

Het ligt in de bedoeling om bij het definitief vaststellen van de organisatiën, bij elke compagnie, eskadron of batterij twee sergeant-majors of opper-wachtmeesters in de sterkte te begrijpen. Daardoor zal de gelegenheid bestaan verbetering te brengen in de positie van de sergeanten en wachtmeesters aangewezen om zoo noodig de plaats van een luitenant te vervullen, door het verschaffen van den effectieven rang van sergeant-majoor of opperwachtmeester aan deze categorie van onder-officieren.

Vermindering van artikelen.

ad Artt. 22, 26, 27 en 29. Bij de samenstelling der ontwerp-begrooting is er op gerekend, dat alle miliciens der lichting 1903 van het wapen der infanterie en der compagnieën hospitaalsoldaten tot 1 Februari 1904 onder de wapenen zouden blijven.

Vermits een gedeelte van die miliciens reeds op 1 December 1903 met verlof is vertrokken, kan eerstvermeld artikel met een bedrag, in ronde som, van f9550 worden verminderd.

Om gelijke reden als boven kunnen de artikelen 26, 27 en 29 respectievelijk worden verminderd met f3015, f990 en f2137.

Voorschreven verminderingen zijn opgenomen in de, bij deze Memorie gevoegde, Nota van Wijzigingen.

Bij de berekening van den prijs van het ration levensmiddelen voor 1904 zijn, blijkens de Memorie van Toelichting, de gemiddelden van de prijzen der levensmiddelen over de laatste acht kwartalen tot grondslag genomen.

Bij de onlangs gehouden aanbestedingen voor de levering van levensmiddelen in het eerste halfjaar 1904 zijn evenwel voor verschillende artikelen prijzen bedongen, welke aanmerkelijk hooger zijn, dan bovenbedoelde middenprijzen. In verband daarmee acht de ondergeteekende het niet wenschelijk, op art. 28 eene vermindering toe te passen, als waarvan hiervoren sprake is.

VDE AFDEELING.

Opheldering gevraagd.

ad Art. 28. Ten aanzien van de hier gestelde vraag wordt medegedeeld, dat met „grootere legersterkte” wordt bedoeld het grootere effectief waarop voor 1904 is geraamd, en waaronder dus ook het sterker blijvend gedeelte begrepen is.

De onderstelling, dat het bedrag van den bijslag ad 2.5 cent, uitgetrokken op art. 29, in aanmerking moet worden genomen bij den uitgetrokken rationsprijz, is juist.

Aankoop van slachtvee.

In de jaren 1895 en 1896 werd een proef genomen met het doen aankopen van het benoodigde slachtvee van Rijkswege. De uitkomsten van die proef hebben aangetoond, dat het stelsel niet geacht kan worden in het geldelijk belang te zijn van het Rijk.

VIDE AFDEELING.

Personeel bij de kleermakerijen.

ad Art. 31. Zooals door den ondergeteekende bij de mondelinge behandeling van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het loopende jaar, op 22 December 1902, werd toegezegd, heeft hij een onderzoek ingesteld naar

den werkelijken toestand van de zoogenaamde buitenwerkers, met opzicht tot de regeling van de loonen voor het stukwerk.

Bij dit onderzoek, hetwelk door hem persoonlijk, niet alleen te Amsterdam, doch ook te Woerden en te Delft is ingesteld, is gebleken, dat wel is waar in enkele opzichten verbetering van de confectieloonen wenschelijk is, doch dat de bedoelde kleermakers over het algemeen tevreden zijn met de loonen en met hunne positie, in tegenstelling met hetgeen hem bij de schriftelijke en mondelinge gedachtenwisseling, hierboven bedoeld, is medegedeeld.

Voor zoover verbetering van de loonen wenschelijk is gebleken, is de ondergeteekende voornemens die in overweging te nemen.

Kosten vallende op de keuring van kleding, enz.

ad Art. 32. Onder de hierbedoelde kosten worden verstaan die, vallende op de eventueele herkeuring van goederen door de daartoe, overeenkomstig de voorwaarden van levering, aan te wijzen commissiën.

Toelagen aan officieren, met de keuring belast, of vergoedingen aan andere personen, zijn in dezen post niet begrepen.

Wijziging van de artikelen 31 en 32.

In de som, aangevraagd tot verhooging van art. 16 van het VIIIste Hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1903, opgenomen in het Ontwerp van Wet tot aanvulling en verhooging van genoemde begrooting (Gedrukte Stukken, Zitting 1903—1904—59), is een bedrag begrepen voor arbeidsloonen, wegens den aanmaak van kledingstukken voor de landweer.

Op het tijdstip, waarop die gelden kunnen worden beschikbaar gesteld, zal het loopende jaar nagenoeg zijn verstreken. Die kledingstukken zullen mitsdien in 1904 moeten worden aangemaakt, en het daardoor beschikbaar komende geld zal worden besteed tot aanschaffing van kleding en uitrusting en van grondstoffen tot aanmaak van kleding.

In verband daarmee zal art. 31 van de ontwerp-begrooting voor 1904 (arbeidsloonen) met f 24 000 moeten worden verhoogd en art. 32 (aanschaffing van goederen) met een gelijk bedrag moeten worden verminderd.

In de bij deze Memorie gevoegde Nota van Wijzigingen is met voorschreven verhooging en vermindering rekening gehouden.

Onderhoud van kleding en uitrusting.

ad Art. 33. De oorzaken, waaraan, naar de meening van ondergeteekende, zou kunnen worden toegeschreven, dat in andere landen, in het bijzonder in Frankrijk, het onderhoud van de kleding en uitrusting van de militairen, in verhouding tot de sterkte der legers, minder kost dan hier te lande, zijn de navolgenden.

Eerstens oefent daarop invloed uit de voor ons leger bestaande korte eerste-oefeningstijd van de militieplichtigen.

Bij de legers, waarbij een twee- of driejarige oefeningstijd der militie bestaat, kan aan de manschappen op geregelde tijdstippen gelegenheid gegeven worden, zelf hunne kleding te herstellen, hetgeen alsdan, voor zooveel mogelijk, zonder kosten geschiedt.

Kosten wegens het van pas maken van gedragen kleding worden bij die legers vermeden, doordat de kledingstukken in den regel bij denzelfden persoon in gebruik kunnen blijven tot ze versleten zijn, hetgeen bij ons leger veelal niet het geval is.

Voorts worden bij andere legers, b.v. bij het Deutsche en bij het Fransche leger, de kosten van aanschaffing en onderhoud van de kleding betaald uit compagniesfondsen, waarin gestort worden de per man en per dag toegekende toelage voor kleding; voor deze fondsen zijn de compagniescommandanten, ieder voor zooveel hem betreft, verantwoordelijk, hetgeen een prikkel oplevert tot zuinig beheer.

Bij het Fransche leger bedraagt de in het compagniesfonds te storten „prime journalière” per man 0.22 frcs.; hetgeen daarop kan bezuinigd worden, komt mitsdien ten bate van het fonds. Bij ons leger wordt in de uitrustingen en reserverekening, welke voor iederen vrijwilliger wordt aangehouden voor vernieuwing en onderhoud van kleding, te goed geschreven voor een vrij-

williger der infanterie *f* 0,11 per dag; hetgeen daarop wordt bezuinigd, komt den man persoonlijk ten goede.

Niet gedeeld wordt het gevoelen van de leden, die van meening zijn, dat het zoowel practisch als goedkoop zou zijn, de kleeding wijd te maken. In de praktijk is wijde kleeding ondoelmatig, omdat vooral bij het dragen van het ledergoed plooiën ontstaan, tengevolge waarvan het kleedingstuk ongelijkmatic slijt. Dit heeft bovendien het nadeel, dat het kleedingstuk dientengevolge, wanneer het zonder het ledergoed gedragen wordt, een onoogelijk aanzien krijgt.

Het streven is daarom steeds geweest, den man, rekening houdende met zijne gestalte, zooveel mogelijk passende kleedingstukken te verstrekken.

In verband met de opmerking, dat de snit van de pantalons, welke aan de miliciens worden verstrekt, dikwijls slecht is en deze kleedingstukken in het algemeen ongemakkelijk zitten, zij medegeedeeld, dat aan voorstellen van de betrokken autoriteiten tot verbetering van den snit der kleedingstukken, zooveel mogelijk een gunstig gevolg gegeven wordt, indien de kosten daardoor niet te hoog zouden worden opgevoerd. Klachten betreffende het ongemakkelijk zitten van deze kleedingstukken zijn tot dusver niet ontvangen.

Het bedrag van *f* 248 730 voor het van pas maken en onderhouden van kleeding en uitrusting kan aldus worden gespecificeerd:

Van pas maken van kleeding.....	<i>f</i> 7 730
Onderhoud van kleeding, hoofdtooisels en nummers van wollen goederen.	„ 93 000
Onderhoud van schoeisel.....	„ 149 000
	<i>f</i> 248 730

Het stelsel der zoogenaamde pakjes.

Het stelsel, hetwelk bij ons leger ten opzichte van de oplegging van de velduitrusting wordt gevolgd, heeft de meeste overeenkomst met het bij het Fransche leger gevolgde stelsel, waarbij voor elken onderofficier en soldaat eene oorlogsuitrusting in het kleedingmagazijn van elke compagnie is opgelegd, doch komt in hoofdzaak ook overeen met het Duitsche stelsel. In Duitschland toch is bij *elk korps* een reserve-voorraad kleeding en uitrusting opgelegd, welke bestemd is voor het personeel, dat in oorlogstijd door de zorg van het korps moet worden gekleed en in vredetijd niet onder de wapenen is. (Manschaften des Beurlaubtenstandes, Ersatztruppen).

Het administratief beheer van dien voorraad kleeding en uitrusting moet zoowel bij andere legers als bij ons leger aan de troepencommandanten worden opgedragen.

Aan het Zwitsersche stelsel zijn ontegenzeggelijk voordeelen verbonden, doch een belangrijk nadeel is, dat bij de toepassing van dat stelsel de absolute zekerheid ontbreekt, dat hetgeen tot het uitrusten van elken onder de wapenen komenden militair bij mobilisatie voorhanden moet zijn, werkelijk aanwezig is, en dat kleeding en uitrusting behoorlijk en met zorg worden onderhouden en in gunstige conditie zijn.

De ondergeteekende heeft er intusschen, gelet op de aan het magazijnstelsel verbonden kosten, geen overwegend bezwaar in gezien, het stelsel van het medegeven der kleeding, voor zooveel betreft de meest onmisbare voorwerpen, bij wijze van proef, toe te passen op de landweer, en hij is daarbij uitgegaan van de meening, dat de leeftijd van de landweerplichtigen meerderen waarborg oplevert voor zorgvuldige nakoming van de verplichtingen betreffende de bewaring van de kleeding.

Schoeisel.

Aan onderofficieren en mindere militairen is toegestaan, eigen schoeisel (rijlaarzen uitgezonderd) te dragen.

Onderhoud der geweren M. 95.

ad Art. 38. De beproeving van eenige nieuwe reinigingsmiddelen is nog steeds in gang. Uit den aard der zaak is een geruime tijd noodig, om den invloed van de veranderde wijze van schoonmaken der geweren te kunnen nagaan en beoordeelen.

Reeds nu is geconstateerd geworden, dat het onderhoud der wapenen, vergeleken bij vroeger, reeds veel is verbeterd en dat hierin spoedig eene geheel afdoende verbetering mag worden verwacht.

Bij de in beproeving zijnde wijze van schoonmaken worden inderdaad inveten pompstokken gebruikt. Intusschen zullen deze voorwerpen alleen worden aangewend in gewonen tijd in de garnizoenen, terwijl te velde, zoowel in geval van mobilisatie, als bij manoeuvres en andere oefeningen buiten het garnizoen, voor het reinigen der geweren pompkoorden zullen dienen. Hiertegen bestaan geene bezwaren, omdat die koorden zoodanig gewijzigd zijn, dat zij bij de reiniging slechts in ééne richting (en niet heen en weer) kunnen worden getrokken, waarbij het gevaar voor uitslijten der loopen zooveel doenlijk zal zijn beperkt.

VII DE AFDEELING.

Vergoeding van schade door officieren in den stakingstijd te Amsterdam geleden.

ad Art. 39. Van de hier gemaakte opmerking, welke de strekking heeft te betoogen, dat de geldelijke belangen van de officieren, die gedurende den stakingstijd te Amsterdam gedetacheerd waren, niet voldoende in het oog zouden gehouden zijn, heeft de ondergeteekende met leedwezen kennis genomen, omdat hij gemeend heeft, in deze de billijkheid zooveel mogelijk te hebben betracht.

De bedoelde officieren hebben gedurende het tijdvak van 30 Januari tot 27 Februari eene tegemoetkoming boven het traktement genoten van gemiddeld *f* 8 per dag, hun van Rijks- en Gemeentewege toegekend.

Na laatstgenoemden datum werd van Rijkswege toegekend gedurende de eerste veertien dagen van het verblijf *f* 4 per dag en na den 14^{den} dag *f* 3,90 per dag boven het traktement en ongerekend de hoofdstadstoelage.

Het is den ondergeteekende tot dusver niet gebleken, dat de hierbedoelde officieren, ten gevolge van hun verblijf te Amsterdam, schade zouden geleden hebben, waarvoor zij in billijkheid alsnog aanspraak zouden hebben op vergoeding.

VIII STE AFDEELING.

Aanschaffing van paarden.

ad Art. 47. Op de loopende begrooting zijn in den remonteprjs, *ad f* 570, alle kosten begrepen, welke op den aankoop van paarden vallen, behalve die wegens reis- en verblijfkosten.

Het bedrag *ad f* 530, thans uitgetrokken, betreft alleen den prijs van de paarden, zonder bijkomende kosten, welke nu begrepen zijn in het bedrag uitgetrokken op artikel 48.

Reis- en verblijfkosten van de remonte-commissie.

ad Art. 48. Het bedrag *ad f* 18 000, hier bedoeld, is bestemd, om te worden aangewend tot bestrijding der uitgaven, welke op den aankoop van paarden vallen, behalve de reis- en verblijfkosten.

Bedoelde uitgaven betreffen hoofdzakelijk die voor:

beloeningen voor diensten bij aankoop van paarden	<i>f</i> 4 000
overtochtskosten van in Ierland aangekochte paarden tot Rotterdam	„ 12 000
voeding en verzorging van die paarden	„ 1 000
andere diverse, onvoorziene, uitgaven	„ 1 000
	<i>f</i> 18 000

IX DE AFDEELING.

Nasporingen en studiën.

Ad art. 53. De opmerking, dat onder den naam van „nasporingen en studiën” stukken worden afgezonderd uit dat gedeelte van het officieel archief van het Departement van Oorlog, hetwelk bestemd is om naar het algemeen Rijksarchief te worden overgebracht, berust op een misverstand. Zulks geschiedt niet.

Het krijgsgeschiedkundig archief van den Generalen Staf is een geheel afzonderlijke verzameling, waarin excerpten en afschriften uit de Rijks-, gemeentelijke en bijzondere archieven en verzamelingen worden bijeengebracht Weliswaar komen in gemeld archief ook oorspronkelijke stukken voor, doch deze zijn afkomstig van schenkingen, welke aan het Departement van Oorlog zijn aangeboden, met verzoek die stukken voor dat archief te bestemmen.

Onderwijs op de cursussen.

ad Art. 54. De meening van sommige leden, dat het onderwijs op de cursussen nog op betere wijze zoude kunnen worden ingericht, waardoor het aantal leerlingen van den Hoofdcursus zou kunnen toenemen, wordt niet gedeeld.

Dat het onderwijs op eerstbedoelde inrichtingen alleszins voldoet, kan o. a. hieruit blijken, dat, bij het dit jaar gehouden toelatingsexamen tot den Hoofdcursus, van de 81 aspiranten, die aan het examen deelnamen, er 58 werden geplaatst.

In den, als bijlage F, hierbij gevoegden staat wordt een overzicht gegeven van de aantallen leerlingen, die in het laatste tiental jaren jaarlijks tot de cursussen en tot den Hoofdcursus zijn toegelaten.

Tegen het stellen van overdreven eischen bij de overgangsexamens van de cursussen wordt gewaakt.

Het treffen van een maatregel voor deze examens, zooals door den ondergeteekende voor de toelatingsexamens bij de cursussen werd getroffen, wordt op dien grond niet noodig geacht.

Schoolonderwijs bij de korpsen.

In verband met de beschikbare middelen en den beschikbaren tijd is het schoolonderwijs bij de korpsen voldoende geregeld.

Het wordt alleen des winters in de avonduren gehouden. De inspanning, die des zomers overdag van de militairen gevorderd moet worden, is oorzaak, dat in dat jaargetijde weinig resultaten van dat onderwijs zouden kunnen worden verwacht.

Overigens komt het niet wel doenlijk voor, bij het betrekkelijk kort tijdsverloop door de manschappen onder de wapenen doorgebracht, ook nog ambachtsonderwijs te doen geven. Hun dienst is toch reeds zeer inspannend, vooral in de maanden voor eerste-oefening bestemd, en het aantal uren door hen in nietsdoen doorgebracht, is niet grooter, dan het aantal, dat zij werkelijk voor rust noodig hebben

Inkwartiering van personeel, dat kampementen en bivouaks inricht.

ad Art. 57. Het inkwartieren van personeel, dat kampementen en bivouaks inricht, is in den regel niet uitvoerbaar, daar die kampementen en bivouaks uit den aard der zaak gewoonlijk op afgelegen plaatsen moeten worden opgeslagen en er dus bij de werkzaamheden veel tijd met heen- en weërmarcheeren verloren zou gaan. Door dit laatste zou zelfs menigmaal inkwartiering ten nadeele komen van het bedoelde personeel. Buitendien zou een onnoodige druk worden gelegd op de inwoners, voor de inkwartiering aangewezen.

Dat de militairen zich gedurende de werkzaamheden eenigszins moeten behelpen, wordt toegegeven. Overwegend bezwaar levert dat echter niet op, zelfs is in dat behelpen voor den militair een nuttige oefening gelegen.

Schutterij-officieren bij oefeningen.

Aan verschillende oefeningen bij het leger werd in dit jaar deelgenomen door één majoor en twee kapiteins der infanterie-schutterij en door één luitenant der artillerie-schutterij.

Aan nog een anderen luitenant der artillerie-schutterij was, op diens verzoek vergunning gegeven tot het bijwonen van oefeningen, waarvan hij echter, tengevolge van particuliere omstandigheden, geen gebruik heeft kunnen maken.

Wijziging van de omschrijving van een artikel.

ad Art. 57. In art. 57a is niet omschreven de vergoeding wegens schade, veroorzaakt door het betreden van terreinen, tijdens oefeningen, ingeval de schade na afloop van de oefeningen wordt geschat door eene voor dat doel ingestelde commissie.

Vermits die vergoedingen, uit den aard der zaak, moeten worden gerangschikt onder de uitgaven voor de oefeningen, is het noodig, de omschrijving van vermeld artikel aan te vullen, zooals bij de nevensgaande Nota van Wijzigingen wordt aangegeven.

Het voor de oefeningen geraamde bedrag, ondergaat daardoor geene verandering.

Specificatie gevraagd.

ad Art. 58. Onder de „verdere kosten” in het artikel omschreven moet hetzelfde worden verstaan, als onder „andere uitgaven” in de Memorie van Toelichting is bedoeld.

De post van *f* 4250 is te splitsen in:

a. Uitgaven voor aankoop, aanvulling en onderhoud van duiven, vernieuwing en herstelling van materieel.....	<i>f</i>	4075
b. Aanschaffing van medailles.....		175
	<i>f</i>	4250

Schietonderricht buiten het leger.

Ad Art. 59. De mindere raming van het bedrag voor kosten van schietonderricht buiten het leger *ad f* 5900, wordt veroorzaakt door het minder uittrekken van *f* 5000 en *f* 900 respectievelijk voor tegemoetkoming bij de oprichting, de verbetering en het onderhoud van particuliere schietbanen en voor de aanschaffing van ereprijzen.

Zooals reeds is gezegd bij de beantwoording van het Voorloopig Verslag betreffende Hoofdstuk I der Staatsbegroting is de mindere raming voor tegemoetkoming in de oprichting, de verbetering en het onderhoud van particuliere schietbanen niet toe te schrijven aan mindere belangstelling in de schietoefeningen buiten het leger, maar berust zij eenvoudig op het feit, dat de ondervinding van de beide jaren, waarin die post op de begroting voorkwam, heeft aangetoond, dat het geraamde bedrag van *f* 10 000 de behoefte verre overschreed.

In 1902 werden uit dien post op grond van het Koninklijk besluit van 4 Juli 1902, n°. 24, subsidiën verleend aan:

de vereniging „Seyffardt” te Maarssen.....	<i>f</i>	175,00
” ” tot bevordering van ’s Lands weerbaarheid te Neede		20,00
” ” „Willem III” te Kortgene.....		500,00
” ” „Volkswaarbaarheid” te Weesp.....		75,00
” ” „Soranus” te Lochem.....		300,00
” ” „Uitgeest” te Uitgeest.....		200,00
” ” „Oranje”, te Baarle-Nassau.....		100,00
Totaal.....	<i>f</i>	1 370,00

Tot November 1903 zijn aan tegemoetkomingen betaald aan:

de vereeniging „Nederland en Oranje”, te Naaldwijk.....	<i>f</i>	100,00
” ” „Christiaan de Wet” te Krainingen.....		250,00
” ” „Breskens”, te Breskens.....		425,00
” ” „Koningin Wilhelmina” te Wissekerke.....		300,00
” ” ” ” ” Goes.....		500,00
” ” „Christiaan de Wet”, te Klundert.....		100,00
” ” „President Steyn”, te Oostburg.....		300,00
” ” „Hertog Hendrik”, te Rauwerd.....		200,00
” ” „Volkswaarbaarheid”, te Almelo.....		300,00
” ” „Christiaan Rudolph de Wet”, te Loenen aan de Vecht.....		200,00
de vereeniging tot bevordering van ’s Lands weerbaarheid, te Neede		75,00
Totaal.....	<i>f</i>	2 750,00

Aangezien geenszins te hooge eischen worden gesteld en aan alle billijke aanvragen is voldaan, en blijkens het vorenstaande het geraamde bedrag van *f* 10 000 op verre na niet wordt besteed, heeft men vermeend voor 1904 met *f* 5000 te kunnen volstaan.

De kosten voor het aanschaffen van eereprijzen, ingesteld bij het Koninklijk besluit van 5 Februari 1902 (*Staatsblad* n°. 24), werden minder geraamd, omdat niet zoo spoedig eereprijzen konden worden uitgereikt als aanvankelijk werd vermoed.

Intusschen wordt overwogen, of het wellicht wenschelijk zou zijn, om de ter zake bestaande eischen tot het behalen van een dergelijken eereprijs te verminderen.

De maatregelen, getroffen, ten einde den lust tot deelnemen aan de schiet-oefeningen tot verhooging van 's lands weerkracht zooveel doenlijk te bevorderen, hebben blijkens het hierna volgende niet in alle opzichten aan de daaromtrent gekoesterde verwachtingen beantwoord.

Overeenkomstig de ter zake bestaande bepalingen werd de gelegenheid tot schieten gegeven in elke garnizoensplaats, waar kan worden geschoten met scherpe patronen, hetzij uit het infanterie-geweer, hetzij uit de karabijn, en wordt het openstellen dier gelegenheid behoorlijk bekend gemaakt.

Wegens gebrek aan deelnemers werden de oefeningen in 1903 niet gehouden te Delft, Haarlem, Gouda, Hoorn, Naarden, den Helder, Deventer, Amersfoort, Doesburg, 's Hertogenbosch, Venlo, Roermond, Breda, Geertruidenberg, Vlis-singen, Harderwijk, Willemstad, Hellevoetsluis, Muiden, Hoek van Holland, IJmuiden en Brielle. Daarentegen werden dergelijke oefeningen wel gehouden te Harlingen, Sneek, Ee, Beetsterzwaag, Rauwerd, Rotterdam en Doetichem, waar geen garnizoen van de landmacht is.

Hierbij zij opgemerkt, dat de oefeningen in plaatsen, waar daartoe kader van het 1ste regiment infanterie te Assen, Groningen en Leeuwarden moest dienst doen, in den loop van den zomer voorloopig werden geschorst, in ver-band met de opleiding van de miliciens der lichting 1903.

Voor de bedoelde oefeningen hebben zich aangemeld 1069 personen, tegen 1307 in 1902; ook dit jaar liet de geregelde opkomst te wenschen over; het is niet onmogelijk dat de ongunstige weersgesteldheid daarop van invloed is geweest, maar in elk geval moet de verminderde belangstelling worden be-treurd, zonder dat daartegen iets te verrichten valt, aangezien geen dwang-middel op dat deel der jongelingschap kan worden uitgeoefend.

De schietoefeningen werden alleen op werkdagen gehouden en wel van 12 uur 's middags tot 7 à 8 uur 's avonds.

Ter beantwoording van de in de laatste alinea gestelde vraag moge het navolgende dienen.

Aan 292 van de 402 in het *Recueil Militair* over 1903 vermelde Weerbaarheidsverenigingen zijn van Rijkswege patronen verstrekt.

Gedurende het jaar 1902 werden aan die vereenigingen uitgereikt:

a. kosteloos.

973 790	scherpe patronen tot geweren M. 95.,
1 154	idem tot revolvers,
447 433	patronen tot verkleinde afstanden (Marga),
81 399	scherpe patronen tot geweren M. 71.,
43 200	patronen tot kamerschietoefeningen (Flobert),
11 910	losse patronen tot geweren M. 95.,
30 055	idem tot geweren M. 71.;

Te zamen 1 588 941.

b. tegen betaling.

49 390	scherpe patronen tot geweren M. 95.,
11 000	Margapatronen,
300	scherpe patronen tot geweren M. 71. en
58 400	Flobertpatronen;

Te zamen 119 090.

De aantallen gedurende het jaar 1903 verstrekte patronen, welke eerst in Januari a.s. bekend zijn, zullen vermoedelijk niet belangrijk van de hiervoren vermelde afwijken.

Behalve door verstrekking van patronen wordt voorts medewerking verleend door het beschikbaar stellen van schietbanen, alsmede van instructeurs

en verder personeel, en is daaraan uitbreiding gegeven door wijziging van het Koninklijk besluit van 12 Mei 1867 (*Staatsblad* n°. 49).

XDE AFDEELING.

Toeneming van de administratie.

De administratie — in den zin van „geldelijk beheer” — is in de laatste jaren niet noemenswaardig toegenomen. Zelfs is op sommige punten, zooals bijv. in de menagerekening vereenvoudiging aangebracht. Buitendien is eene herziening van het Administratie-reglement in bewerking, waarbij eveneens naar vereenvoudiging zal worden gestreefd.

Wordt het woord administratie ten deze in ruimeren zin opgevat, dan moet erkend worden, dat de schriftelijke arbeid in het algemeen zeer is vermeerderd, niettegenstaande herhaalde pogingen, om daarin beperking te brengen.

Toch is zeer veel van dat schrijfwerk bepaald onvermijdelijk. Ons leger verkeert in vele opzichten in een overgangstijdperk in de laatste jaren en iedere verandering in zulk een groot geheel als het leger, brengt uit den aard der zaak veel arbeid met zich, zelfs al strekt zulk een verandering niet alleen tot verbetering, maar ook om ten slotte tot vereenvoudiging te geraken.

De onderwerpen, die, zij het ook tijdelijk, wel tot veel schrijven aanleiding moesten geven, waren vele en liggen voor de hand. Zoo behoeven, om daar een denkbeeld van te geven, slechts de volgende genoemd te worden:

nieuwere denkbeelden omtrent oefening van den soldaat, het kader en den troep in het algemeen;

in verband met het vorenstaande noodzakelijke herziening van verschillende voorschriften;

voeding en kleeding van den soldaat voor Rijksrekening;

gewijzigde regeling van wasschen en herstellen van lijfgoederen;

nieuwe bewapening en uitrusting;

moeilijkheden ondervonden bij het onderhoud der nieuwe geweren;

gewijzigde kleeding;

invloed van het hiervoor genoemde op de deponeerkamers;

de nieuwe regeling van de opkomst der militie met spoed;

voorbereidend militair onderricht;

reservekader;

opleiding militie-kader;

tegemoetkomingen ten behoeve der gezinnen van militieplichtigen;

landweér.

Hierbij is, in het loopende jaar, nog de vele administratieve arbeid gekomen, veroorzaakt door het onder de wapenen komen en blijven der lichten en door het verplaatsen van vele detachementen.

Het moet dan ook erkend worden, dat dit jaar het personeel, dat administratief werk moet verrichten, voor een zeer zwaren arbeid heeft gestaan. Voornamelijk heeft dit gedrukt op de commandeerende-officieren der korpsen, op de compagnies-commandanten en op de sergeant-majours, en voor dezen weder het meest op de eersten en op de laatsten.

De betrekking van korps-commandant en wel voornamelijk bij de infanterie is tegenwoordig eene zeer zware, waarvoor eene groote mate van werken geestkracht vereischt wordt.

Ondergeteekende heeft de grootste waardeering voor hetgeen als regel door deze hoofdofficieren en in het algemeen ook voor hetgeen door het personeel, belast met administratieven arbeid, wordt verricht en hij zal nogmaals nauwgezet doen nagaan of, en in hoeverre de taak van dit personeel zou zijn te verlichten.

Intusschen zijn ook op dit punt blijkbaar niet geheel juiste inlichtingen verstrekt. Dat tal van compagnies-, bataljons- en regiments-commandanten zeer zelden, sommigen zelfs nimmer de oefeningen der troepen bijwoonden is beslist onjuist. Dat bij een bataljon infanterie ongeveer twintig personen administratieven arbeid verrichten, wordt niet betwist, maar om tot dat getal

te komen, zal men toch ook wel alle personen moeten optellen, die wel eens een stuk hebben na te zien of te teekenen.

Bij de herziening van de bedragen der vergoedingen wegens bureelkosten, waarvan hiervoren onder *Herziening der positie van militaire schrijvers* sprake is, zal tevens worden onderzocht, in hoeverre de deswege aan de commandanten der compagnieën, enz., toegekende vergoedingen wijziging behoeven.

Voor zoover door den ondergeteekende voorstellen zijn ontvangen tot tegemoetkoming in de buitengewone uitgaven wegens de meerdere administratieve bezigheden ten gevolge van de oproeping van twee lichten, is daaraan zooveel mogelijk een gunstig gevolg gegeven.

Indien het wijders door de betrokken autoriteiten noodig wordt geacht, om, wegens bijzondere diensten, verricht door militairen van de genoemde categorieën, dezen bij hem in aanmerking te brengen voor het toekennen van eene belooning, zal de ondergeteekende niet nalaten, die voordrachten, voor zooveel mogelijk, in gunstige overweging te nemen.

Ten onrechte wordt in dit verband verwezen naar den post van f4600, die bij art. 2 der begroting is uitgetrokken ten behoeve van het personeel bij het Departement van Oorlog. Blijkens het vermelde op blad. 13 van de Memorie van Toelichting, strekt deze post niet tot het toekennen van belooningen aan ambtenaren voor het verrichten van *buitengewone* werkzaamheden, maar tot het verlenen van rangs- en traktementsverhoogen aan eenige ambtenaren, die daarvoor, in verband met hunnen werkring en ter belooning van hunnen ijver bij de vervulling van de opgedragen werkzaamheden, in billijkheid in aanmerking komen.

Wijziging van de omschrijving van een artikel.

ad Art. 69. Ten dienste van commissiën, ingesteld voor een of ander doel, zooals de thans bestaande commissiën tot herziening van het werkliedenreglement en van het reglement van administratie bij de landmacht, moeten veelal kleine uitgaven worden gedaan voor schrijfbehoeften, drukwerk en dergelijken. Die uitgaven zijn in geen artikel der thans ingediende begroting omschreven. Het komt noodig voor, daarin alsnog te voorzien.

Dit zou kunnen geschieden door art. 69 op andere wijze te omschrijven dan in het ontwerp der begroting is geschied, en wel zooals bij de nevensgaande Nota van Wijzigingen wordt aangegeven.

Het geraamde bedrag op dat artikel behoeft dientengevolge niet te worden verhoogd.

XI DE AFDEELING.

Memoriepost.

ad Art. 71. De hier uitgetrokken memoriepost heeft betrekking op de detachering van officieren van het leger hier te lande bij dat in Nederlandsch-Indië en omgekeerd, op den voet van de bepalingen van het gewijzigd Koninklijk Besluit van 18 Augustus 1871, n°. 10.

In het jaar 1904 zal zoodanige detachering niet plaats hebben. Het bepaalde in genoemd besluit blijft voorloopig buiten toepassing.

Tegemoetkoming in de kosten der muziek.

ad Art. 74. De ondergeteekende vereenigt zich met het oordeel van die leden van de Kamer, welke van meening zijn, dat de muziekkorpsen nuttige diensten verrichten. Intusschen maakt het voor hem een punt van overweging uit, in hoeverre althans sommige muziekkorpsen door op meer eenvoudige leest geschoeide fanfarekorpsen waren te vervangen.

In de maand Augustus jl. is aan eene commissie opgedragen voorstellen te doen omtrent de samensmelting van zulk een fanfarekorps, waarmede een proef zou kunnen worden genomen bij het nieuw opgerichte 9de regiment infanterie.

Mocht eventueel tot eene reorganisatie van de muziekkorpsen worden overgegaan, dan zal het een punt van nader onderzoek uitmaken, of en in hoever er grond bestaat voor de meening der Staatscommissie, dat de saldo's der muziekkorpsen, welke zonder de particuliere verdiensten van die korpsen

wegens muziekuitvoeringen niet hadden kunnen ontstaan, in 's Rijks schatkist behooren te worden overgebracht.

Bij bepaald gebleken noodzaak wordt de toelage van een muziekkorps in een klein garnizoen wel eens verhoogd, zooals dit in het loopende jaar is geschied ten behoeve van de muziekkorpsen van het 2de en van het 3de regiment infanterie, die voor bijverdiensten in ongunstige omstandigheden verkeerden. Eene voor goed vast te stellen jaarlijksche verhooging schijnt om der kosten wille echter niet wenschelijk. Dergelijke korpsen zouden, eventueel, natuurlijk het eerst in aanmerking moeten worden gebracht, om in fanfarekorpsen te worden veranderd.

Gratificatiën voor eens aan onderofficieren en soldaten.

ad Art. 75. Het bedrag der gratificatiën, bij ontslag uit den dienst wegens lichaamsgebreken toegekend wordende aan onderofficieren en minderen, die op pensioen geen aanspraak kunnen doen gelden, wordt van wege de Departementen van Oorlog en van Marine naar denzelfden maatstaf bepaald en tot een hooger of lager bedrag verleend al naar gelang de betrokken militairen tijdelijk dan wel voortdurend, geheel of gedeeltelijk, geacht moeten worden buiten staat te zijn, in hun levensonderhoud te voorzien. Hoog zijn die bedragen in den regel niet; de bedoeling der uitkeering is trouwens geene andere, dan om den man, bij het verlaten van den dienst, eenigermate tegemoet te komen in de kosten van aanschaffing der meestbenodigde zaken.

Vergoeding volgens de laatste zinsnede van art. 113 der Militiewet 1901.

ad Art. 76. De opgaven, onder dit opschrift aan het slot gevraagd, zijn reeds aan de Tweede Kamer overgelegd. (H. II, 1903—1904, bladz. 366)

Na al hetgeen over de vergoedingen bij de behandeling van het laatstelijk door de Kamer aangenomen wetsontwerp tot wijziging der Militiewet 1901, zoewel schriftelijk als mondeling op 18 November jl., is aangevoerd, kan van dit onderwerp thans niets worden gezegd zonder in herhaling te vervallen. Daarom moge hier worden volstaan met de opmerking, dat in de behoeften der onvermogende gezinnen en familieleden van hen, die als militieplichtigen de wapenen hebben te dragen, uit de hier bedoelde vergoedingen op redelijke wijze en voldoende zal kunnen worden voorzien, zoodat voor dit doel de opbrengst van eene weerbelasting niet zou behoeven te worden aangewend.

Werving van tamboers en hoornblazers.

ad Art. 77. De ondergeteekende kan niet deelen in de meening der leden, die van oordeel zijn, dat moet worden opgehouden met het werven van tamboers en hoornblazers op 14- en 15jarigen leeftijd. Hoewel hij geen onvoorwaardelijk voorstander is van het in dienst nemen van zeer jeugdige personen, ziet hij de noodzakelijkheid niet in, om in den ten deze bestaanden toestand verandering te brengen, en dit te minder in verband met het reeds elders in deze Memorie ter sprake gekomen incompleet aan militairen van de hier bedoelde categorie.

Handgeld aan vrijwilligers.

Het kan niet ontkend worden, dat het Rijk meermalen schade heeft geleden, doordien aan personen, die zich sedert betrekkelijk korten tijd tegen genot van handgeld aan den militairen dienst hadden verbonden, ontslag uit den dienst moest worden verleend, wijl hun behoud in de gelederen een slechten invloed op hunne omgeving zou hebben uitgeoefend. Toch mocht, naar de meening van den ondergeteekende, dit *geldelijk* nadeel niet opwegen tegen het *zedelijk* nadeel, dat van het in dienst houden van oneerlijke individuen het gevolg zou zijn. Zooals reeds in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der vorige oorlogsbegrooting werd opgemerkt, wordt bij het in dienst nemen van vrijwilligers nauwkeurig toegezien, dat de bewijzen van goed gedrag volledig in orde zijn. Verder kan met het stellen van waarborgen voor een eerlijk gedrag in dienst bezwaarlijk gegaan worden.

En nu zou de ondergeteekende er ongetwijfeld veel voor te zeggen vinden, het handgeld aan de aspirant-vrijwilligers niet of slechts voor een klein gedeelte in handen te geven en het restant voor hen te beleggen op de Rijkspostspaarbank om het met de rente aan hen te doen uitkeeren bij het verlaten van den

dienst, doch er bestaat alle kans, dat een dergelijke maatregel van zeer na-deeligen invloed zou blijken te zijn op den gang der werving. Bij het thans bestaand incompleet aan vrijwilligers meent de ondergeteekende zich niet aan zulk een maatregel te moeten wagen.

Kaderopleiding bij het korps genietroepen.

De uit het gestelde in de Memorie van Toelichting gemaakte gevolgtrekking, dat bij het korps, sedert regiment, genietroepen een diensttijd van 12 maanden nog niet voldoende wordt geacht voor de opleiding tot miliciens-sergeant is juist. De miliciens, die van 15 September tot 14 December in opleiding is geweest voor miliciens-korporaal en op laatstvermelden datum tot dien graad is bevorderd, moet daarin twee maanden dienst doen alvorens zijne opleiding tot miliciens-sergeant een aanvang kan nemen. De opleiding tot laatstgenoemden graad duurt van 15 Februari tot 14 Mei, zoodat een tijdperk van ongeveer 14 maanden voor de geheele opleiding wordt gevorderd.

De ondervinding van tal van jaren heeft geleerd, dat de eischen voor een bevordering tot miliciens-sergeant gesteld, geenszins overdreven zijn.

De miliciens-sergeant der genie zal in oorlogstijd geroepen worden om veelal zelfstandig op te treden, hetgeen een groote mate van technische kennis vordert, die door langdurige theoretische en practische opleiding alleen is te verkrijgen; terwijl de omstandigheid, dat hij veelal vrijwillig dienende korporaals onder zijne bevelen zal krijgen met een opleiding van 2 à 3 jaar, mede oorzaak is dat het opleidingstijdvak van 14 maanden voor den miliciens-sergeant niet kan worden ingekrompen.

Dat de burgeropleiding van de miliciens der genietroepen zoo kan samenvallen met die voor de oorlogsdiensten, is slechts waar, voor wat betreft de adspirant-vestingtelegrafisten, maar uit die rubriek wordt geen kader opgeleid.

Voor de overige miliciens komt kennis van een ambacht zeer zeker eenigermate ten goede aan hunne praktische bruikbaarheid, maar een blik in de opgave van de eischen, welke aan de voor volledige oefening ingedeelde miliciens behooren te worden gesteld, doet al dadelijk zien, van hoe luttelen invloed die — in verband met den leeftijd veelal oppervlakkige — ambachtskennis vermag te zijn op de geheele opleiding.

Hierbij moet nog worden opgemerkt dat de Militiewet 1901, uit den aard der zaak het gemiddelde ontwikkelingspeil der bij de genietroepen ingedeelde miliciens niet heeft gewijzigd.

Of de voorgestelde premie het aantal van hen, die zich vrijwillig voor kadervorming aanmelden, zal doen toenemen, moet de toekomst leeren.

Dit jaar, terwijl er geen financieele voordeelen aan waren verbonden, bedroeg het aantal der zich vrijwillig aangemelden 32, op een totaal van 225 ter volledige oefening ingelijfd. De voor korte eerste-oefening ingelijfd kunnen bij de genietroepen niet voor kadervorming in aanmerking komen.

Op militie-officieren wordt bij het regiment genietroepen voor het tegenwoordige niet gerekend. Voor de toekomst zal het nader worden overwogen, en wel in dien zin dat meer bepaald vorming tot pionier-officier het doel moet zijn.

Voor het bepalen van een minimum tijd voor die opleiding noodig ontbreken de gegevens ten eenemale.

Afschaffing van premien bij aanstelling in een rang.

Naar aanleiding van de vraag, of de Regeering verwacht, dat er dit jaar minder sergeanten en korporaals kunnen worden aangesteld, dan wel, of het in hare bedoeling ligt om slechts aan een bepaald gedeelte van de aangestelden premien toe te kennen, moge het navolgende ter verduidelijking dienen.

Op dit oogenblik worden bij geen der wapens bij aanstelling tot miliciens-korporaal of tot miliciens-sergeant premien betaald.

De verlaging van den vroeger op de begroting voor dit doel uitgetrokken post houdt dus niet rechtstreeks verband met het aantal aan te stellen miliciens-korporaals of -sergeanten, en uit dien hoofde zou hier dan ook het geheele bedrag feitelijk hebben kunnen vervallen.

Dat dit niet geschied is, vindt zijne oorzaak in de omstandigheid, dat de Regeering gemeend heeft, in deze met eenige omzichtigheid te moeten te werk gaan, en den uitslag te moeten afwachten van de hierbedoelde regeling.

Wanneer namelijk mocht blijken, dat bij een of meer wapens op dezen maatregel zou moeten worden terug gekomen, zou bij algeheele intrekking van dezen post, hierin niet meer voorzien kunnen worden, zoodat het beter geoordeeld werd, voor dit onverhoopte geval alsnog over een zeker bedrag te kunnen beschikken.

Dat het nemen van deze proef wordt toegejuicht, werd met waardeering gezien en waar eveneens gehoopt wordt, dat die proef moge slagen, kan tevens verzekerd worden, dat alles wat gedaan kan worden om de toetreding tot het kader in de hand te werken zonder de opleiding in de waagschaal te stellen, ook geschieden zal.

De ondergeteekende ziet met vertrouwen de uitkomst van de proef te gemoet. Mocht hij in deze verwachting worden te leur gesteld, dan biedt de uitgetrokken post nog de gelegenheid om, voor zooveel noodig, tot het beginsel van het vroegere premiestelsel terug te keeren.

Godsdienstoefeningen in de kampen.

ad Art. 78. Blijkens de rapporten, ter zake ingediend door de Inspecteurs der Wapens, waarvan onderdeelen hebben gekampeerd, werden dezen zomer de kampeerende militairen naar behooren in de gelegenheid gesteld godsdienstoefeningen bij te wonen. Waar zulks noodig was, werden de godsdienstoefeningen in de kampen zelf gehouden.

Meer bepaalde aanduiding van hetgeen ontbroken zou hebben aan de zorg voor het doen houden der godsdienstoefeningen, is dan ook onontbeerlijk, wanneer alsnog nadere inlichtingen hieromtrent worden verlangd.

Artikel 78 is, evenals het gelijkkluidende artikel 71 van de Oorlogsbegrooting over het loopende jaar, uitsluitend bestemd ter bestrijding van de kosten, verbonden aan de uitoefening van den eeredienst bij de militairen *in de garnizoensplaatsen*. In enkele van die plaatsen worden door predikanten, geestelijken en godsdienstonderwijzers voor het uitoefenen van den eeredienst en voor het bezoeken van zieken vaste jaarlijksche tegemoetkomingen genoten, waarvan het bedrag is vastgesteld in verband met den omvang der te bewijzen diensten; voor het overige is het bedrag der vergoeding afhankelijk van het aantal catechisanten en van het aantal personen, aan wie andere herderlijke diensten worden bewezen.

De vergoedingen aan predikanten en geestelijken voor het houden der godsdienstoefeningen *in legerplaatsen* zijn begrepen in het uitgetrokken bedrag wegens kosten, vallende op de oefeningen buiten de garnizoensplaatsen en worden gekweten uit artikel 57.

XII DE AFDEELING.

Verpleegsters in militaire hospitalen.

Met betrekking tot hetgeen in het Voorloopig Verslag voorkomt omtrent de vraag, of de ziekenoppassers in de militaire hospitalen niet behooren te worden vervangen door verpleegsters, kan de ondergeteekende zich zeer wel vereenigen met de meening van den Inspecteur van den Geneeskundigen Dienst der Landmacht, wiens gevoelen omtrent dit punt door hem werd ingewonnen.

Die Inspecteur zegt daaromtrent o. a. het volgende:

„In het algemeen beschouwd biedt de ziekenverpleging door vrouwen ongetwijfeld tal van voordeelen boven die door mannen uitgeoefend.

De vraag evenwel, of deze verpleging voor onze militaire hospitalen aanbeveling verdient, is niet zonder voorbehoud bevestigend te beantwoorden.

In de burgerziekenhuizen zijn nagenoeg alle verpleegden zóó ziek, dat zij nauwlettende zorg vereischen; wat de militaire hospitalen aangaat, komt men daarentegen bij matige berekening tot een cijfer van slechts 3.5 pct. werkelijk ernstige zieken. De rest, dus het overgroot gedeelte, bestaat uit zeer lichte in- en uitwendige zieken, die evengoed in de kazerne zouden kunnen blijven, doch op grond van niet uitsluitend medische overwegingen in de hospitalen worden geïnterneerd; verder uit personen, opgenomen ter observatie, waaronder simulanten en aggravanen en tijdens de opkomst en het opnieuw onder de wapenen komen der militie, een groot aantal opgenomenen ter constatering van ziekten en gebreken; eindelijk uit venerischen, enz.

Alleen voor de 3.5 pct. ernstige zieken kan vrouwenverpleging in overweging worden genomen. Nu springt reeds dadelijk in het oog, dat in ons land meereendeels kleine garnizoenen bestaan, die dus tot kleine ziekeninrichtingen met een lang niet altijd aanwezig, gering aantal ernstige zieken moeten leiden. In verreweg de meeste militaire ziekeninrichtingen zal dus geen geregelde arbeid gevonden worden voor pleegzusters. En dat gebrek aan geregelde, ernstigen arbeid een noodlottigen invloed zal uitoefenen op de geschiktheid der verpleegsters voor hun werkkring, is wel niet aan gegronden twijfel onderhevig.

Voor zeer enkele, groote hospitalen zou vrouwenverpleging in aanmerking kunnen komen.

Welke regeling daarbij ook moge worden getroffen, steeds zal een geheel afzonderlijk gedeelte van het hospitaal moeten worden bestemd voor de door vrouwen te verplegen zieken, en zal dit zonder groote onkosten niet kunnen geschieden.

Voorts zal voor woning, verpleging, bediening enz. gezorgd moeten worden.

Een bezwaar dat mijns inziens niet gering te achten is, bestaat verder daarin, dat door de verpleging der ernstig zieken in handen van vrouwen te stellen, men in oorlogstijd niet zal beschikken over hospitaalsoldaten en ziekenoppassers, die dan voor hunne zoo zware en gewichtige taak berekend zijn. Want deze militairen onder leiding van pleegzusters te oefenen, zou naar mijne overtuiging op teleurstelling uitloopen.

Aangezien ten slotte, bij veel dat in dezen voor verbetering vatbaar is, toch in de militaire hospitalen tot nog toe steeds is aangetroffen een kern van mannen, die met nauwgezetheid hun plicht vervullen en voor hunne taak een zeer voldoende geschiktheid toonen, komt mij de voorgestelde wijziging geenszins zoo urgent voor, als de inhoud van het Voorloopig Verslag zou doen denken".

En omtrent de gemaakte vergelijking met de toestanden in Indië, teekent de Inspecteur het volgende aan:

„De hospitalen in Indië, waar ziekenverpleegsters worden gebezigd, zijn naar ik meen alleen enkele groote, van de 1ste en 2de klasse, waarin 350 tot 500 en nog meer zieken verpleegd worden, veelal ernstigen, daaronder ook vrouwen. Voorts bestaan de Indische hospitalen meestal uit geheel afzonderlijk staande barakken, wat de moeilijkheden, aan eene gemengde mannelijke en vrouwelijke verpleging verbonden, zeer vermindert. Want dat de verschillende categoriën van lichtzieken hiervoren genoemd, voor zoover zij verpleging noodig hebben, niet aan de zorg van vrouwen behooren te worden overgegeven, zal wel geen betoog behoeven".

De ondergeteekende wenscht dan ook aan den aandrang tot indienststelling van vrouwelijk verplegingspersoneel bij de militaire hospitalen geen gevolg te geven.

Militaire apothekers-bedienden.

ad Art. 82. Art. 5 der wet van 2 Augustus 1880 (*Staatsblad* n°. 145) bepaalt, dat de militaire apothekersbedienden den graad hebben van adjudant-onderofficier. Hen, met betrekking tot het pensioen, gelijk te stellen met de opzichters van fortificatiën — eene gelijkstelling waarvan de ondergeteekende ook thans nog de noodzakelijkheid of wenschelijkheid niet inziet — zou dus bezwaarlijk gaan zonder wijziging der aangehaalde wet.

Aanstelling van artsen tot officier van gezondheid.

ad Art. 83. Sedert een reeks van jaren werd het benodigd aantal van zes artsen steeds zonder moeite verkregen.

In het jaar 1902 moesten echter van die zes plaatsen twee onvervuld worden gelaten, deels omdat enkele sollicitanten fysiek ongeschikt voor den dienst werden bevonden.

In het jaar 1903 werden acht plaatsen opengesteld, waarvan tot dusver vier onvervuld bleven. Ook dit jaar bleken enkele van de solliciteerende artsen fysiek ongeschikt voor den militairen dienst.

Financieele positie van de administrateurs der militaire hospitalen.

ad Art. 87. Hetgeen in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag betreffende de oorlogsbegrooing voor 1900, als antwoord op eene vraag van

dezelfde strekking als thans wordt gedaan, werd opgemerkt omtrent de positie van de hierbedoelde adjudanten-onderofficier, kan ook op dit oogenblik nog geheel gelden.

De ondergeteekende acht dan ook verbetering van de financieele positie van de hierbedoelde categorie van onderofficieren geen zaak, die op het oogenblik voorziening eischt.

XIII^{DE} AFDEELING.

Toeneming der uitgaven voor de inrichtingen van militair onderwijs.

De hooger geraamde uitgaven voor de Koninklijke Militaire Academie vinden voornamelijk haar oorzaak in de verhooging van de posten: „Gewoon „onderhoud van de gebouwen en gedeeltelijke verving” en „het verrichten „van herstellingen en vernieuwingen aan de verschillende gebouwen” totaal met f3120, in de hoogere kosten voor het schrikkeljaar en in de voorgestelde traktementsverhooging der officieren.

In verband met de omstandigheid, dat het aantal toegelaten cadetten minder is dan het aantal waarvoor aanvankelijk gelden waren uitgetrokken, kan de post van art. 100 met f11 800 worden verminderd.

De hooger geraamde kosten voor de Cadettenschool vinden hoofdzakelijk hun grond in de voorgestelde wijziging van de officierstraktemeten en de hoogere kosten voor het schrikkeljaar.

In verband met het gering aantal cadetten, dat dit jaar tot genoemde inrichting is toegelaten, kan de post van art. 102 met f6050 worden verminderd. Hiermede, evenals met bovenbedoelde vermindering ad f11 800, is bij nevensgaande Nota van Wijziging rekening gehouden.

Bij vergelijking van hetgeen per leerling is uitgetrokken bij de Koninklijke Militaire Academie, de Cadettenschool en den Hoofdcursus, mag niet uit het oog worden verloren, dat bij beide eerstvermelde inrichtingen een zeker bedrag moet worden bijgedragen door de betrekkingen der cadetten voor den dienst hier te lande bestemd.

Die bedragen werden o. a. voor het jaar 1904 geraamd op f51 900 voor de Koninklijke Militaire Academie en op f22 500 voor de Cadettenschool, welke beide laatste bedragen zijn opgenomen in de Wet op de Middelen, ten einde ten bate van 's Rijks Schatkist te worden verantwoord.

Met het oog op de vele vakken van zeer uiteenlopenden aard, in welke onderwijs moet worden gegeven bij de Koninklijke Militaire Academie en de Cadettenschool, in verband met de vakken waarin onderwijs wordt gegeven bij den Hoofdcursus, is inkrimping van personeel niet wel doenlijk.

Voorts zij er hierbij de aandacht op gevestigd, dat bij den Hoofdcursus het onderwijs in de schei- en natuurkunde, de warenkennis, het schermen en de gymnastiek gegeven wordt in lokalen, niet tot deze inrichting behoorende en door niet daartoe behoorend vast personeel, hetgeen bij beide eerstvermelde inrichtingen wel het geval is.

Er zal ernstig worden overwogen, welke wijzigingen zouden kunnen worden gebracht in de ter zake bestaande bepalingen, ten einde den toeloop tot de Koninklijke Militaire Academie, ook van jongelieden, niet afkomstig van de Cadettenschool zoo veel mogelijk te bevorderen.

Daar, waar over het algemeen de toeloop tot voornoemde Academie van laatstbedoelde jongelieden, veel te wenschen overlaat, zou het opheffen van de Cadettenschool een zeer nadeeligen invloed uitoefenen op de aanvulling van de officierskorpse van het leger hier te lande en van dat in Nederlandsch-Indië.

Het denkbeeld, dat de uitgaven, door de inrichtingen van militair onderwijs in dezelfde plaats te vestigen, zouden worden beperkt, zou de ondergeteekende niet gaarne onderschrijven.

Naar zijne meening zou het treffen van een dergelijken maatregel, indien hij uitvoerbaar ware, tot groote teleurstelling aanleiding geven.

Uit het vorenstaande volgt van zelf, dat het samentrekken van alle militair onderwijs in ééne inrichting eene onmogelijkheid moet worden geacht.

Verstandelijke ontwikkeling van de cadetten.

Dat, in dit jaar, vele in kennis minderwaardige jongelieden tot de verschil-

lende inrichtingen van militair onderwijs zijn toegelaten, is den ondergeteekende uit de verslagen betreffende de gehouden toelatingsexamens niet bekend.

Het peil van ontwikkeling is niet lager gebleken dan in vorige jaren, zoodat ook thans te verwachten is, dat de overgangs- c. q. eindexamens even gunstig zullen zijn als in die jaren.

Het opnemen in de *Nederlandsche Staatscourant* van de cijfers van de geslaagde adspiranten, moet om der gevolgen wille ernstig worden ontraden.

Voor de inrichtingen van onderwijs, waar jongelieden worden opgeleid voor inrichtingen van militair onderwijs, is de hoofdzaak, dat bekend wordt gemaakt tot welke opmerkingen het gehouden examen heeft aanleiding gegeven, met welke opmerkingen alsdan eventueel bij verdere opleiding van dergelijke jongelieden kan worden rekening gehouden.

Dat ten aanzien van het examen der adspiranten, van de Cadettenschool afkomstig, door de Commissie geen opmerkingen vallen te maken is voornamelijk een gevolg van de eenheid van opleiding bij deze inrichting, welke uit den aard der zaak bij de andere inrichtingen niet wordt aangetroffen.

De uitslag van het in 1902 gehouden toelatingsexamen tot de Cadettenschool is aanmerkelijk ongunstiger geweest, dan die van het in dit jaar gehouden toelatingsexamen.

In de beide jaren namen aan het examen deel 121 en 118 adspiranten, waarvan respectivelijk 42 en 60 jongelieden slaagden.

Van deze geslaagde adspiranten gaven intusschen verscheidene de voorkeur aan eene benoeming tot adelborst.

Eene vergelijking van de eischen voor de toelatingsexamens tot de verschillende inrichtingen van onderwijs met die, welke in Duitschland worden gesteld, is niet wel doenlijk, omdat de opleiding tot officier in laatstgenoemd Rijk op geheel anderen voet geschiedt, dan in Nederland.

De ondergeteekende is ook nu nog van meening, dat aan het onderwijs in het Militair Recht aan de Koninklijke Militaire Academie voldoende tijd wordt besteed.

Ten aanzien van de opmerking omtrent de noodzakelijkheid, om aan de inrichtingen van onderwijs de algemeene Christelijke beginselen tot hun recht te doen komen en om de opvoedkundige beginselen meer dan tot dusverre op den voorgrond te stellen, zij verwezen naar het daaromtrent onder het hoofd „Zedelijke vorming van de cadetten” medegedeelde op bladz. 34 van de Memorie van Antwoord, betreffende het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1903.

Het aldaar vermelde is nog steeds van kracht.

Hoogere Krijgsschool.

ad Artt. 97 en 98. In verband met de thans vastgestelde inrichting van den toelichtenden staat, moesten op de artikelen, betrekking hebbende op de Hoogere Krijgsschool verschillende bedragen worden gebracht, welke vroeger uit andere artikelen werden betaald.

Daartoe behooren o. a. de posten: „Bijslag op traktement bij aankomst in „eene nieuwe standplaats, schadevergoeding voor verhuiskosten bij detachering buiten 's Gravenhage en bij terugkeer.”

Die bedragen vloeien derhalve niet voort uit eene verhoogde raming.

Naar de meening van den ondergeteekende kan de aanwijzing van een vast leeraar in de Staatswetenschappen bij de Hoogere Krijgsschool, het in dat vak te geven onderricht alleen ten goede komen, omdat de stabiliteit in het onderwijs zoodoende wordt bevorderd.

De voorgestelde verhooging van traktement van den tot vast burger-leeraar te benoemen tijdelijk-leeraar, komt den ondergeteekende alleszins billijk voor, ook in verband met de periodieke traktementsverhoogingen welke bij andere inrichtingen van onderwijs worden genoten.

Het doen vervallen van het onderwijs in de staatswetenschappen als leervak bij de Hoogere Krijgsschool zou in strijd zijn met het bepaalde in art. 40 onder *t* der wet van 21 Juli 1890 (*Staatsblad* n°. 126) tot regeling van het Militair Onderwijs bij de Landmacht, enz.

Het onderwijs in de comptabiliteit van de uitgaven des Rijks, is opgedragen aan een alleszins daartoe bevoegd persoon (niet-militair), die als tijdelijk-leeraar is aangewezen.

In verband met het voor bedoeld onderwijs benoodigde aantal lesuren acht de ondergeteekende het niet gewenscht, daarvoor een vast burger-leeraar aan te wijzen.

Koninklijke Militaire Academie.

ad Artt. 99 en 100. In art. 32 van den uitgewerkten en toelichtenden staat behorende bij de raming van kosten voor het Departement van Oorlog voor het loopende dienstjaar zijn gelden uitgetrokken voor 24 leeraren — daaronder begrepen 1 eerste-luitenant der cavalerie van het Oost-Indische leger — en voor 2 luitenants der artillerie, tijdelijk-leeraar — voor deze beide laatsten alleen toelage — derhalve voor 26 leeraren.

In art. 99 van vorengenoemden staat voor het dienstjaar 1904 worden bedragen geraamd voor 25 leeraren, alsmede de toelage voor 1 luitenant der artillerie, tijdelijk leeraar, dus eveneens voor 26 leeraren (zijnde dit getal gelijk aan het totaal aantal leeraren hierboven vermeld).

Het getal van 26 leeraren in laatstbedoelden staat werd opgegeven, ten einde de raming voor 1904 te kunnen vergelijken met het bedrag toegestaan voor 1903, vandaar dat onder het getal van 26 leeraren ook werd opgegeven 1 eerste-luitenant der cavalerie van het Oost-Indische leger, voor wien intusschen geen gelden zijn uitgetrokken voor 1904, doch wel waren toegestaan voor 1903.

Uit het vorenstaande zal blijken, dat het leeraarspersoneel bij voornoemde academie niet is uitgebreid.

In het jaar 1900 is door de Algemeene Rekenkamer reeds medegedeeld, dat het college van meening was, dat het zoogenaamde Boekenfonds bij de Koninklijke Militaire Academie behoorde te worden opgeheven.

Door den toenmaligen ambtsvoorganger van ondergeteekende is daarop geantwoord — na ingewonnen advies van den gouverneur der inrichting — dat hij de opheffing van het Fonds ten sterkste moest ontraden, in hoofdzaak, omdat dit zou leiden tot hoogere uitgaven voor het Rijk.

Hoewel door ondergeteekende niet kan worden ontkend, dat, van een zuiver comptabel standpunt bezien, er voor de opheffing van het Fonds veel te zeggen valt, deelt hij toch in de meening van zijn ambtsvoorganger dat 's Rijks geldelijk belang daardoor geenszins zou worden gebaat.

De opheffing van het Fonds zou ongetwijfeld tevens leiden tot grooteren administratieven omslag.

Ondergeteekende verklaart zich evenwel bereid deze aangelegenheid nog nader aandachtig te overwegen.

De post voor onderhoud, vernieuwingen en herstellingen der gebouwen van de Koninklijke Militaire Academie is voor het jaar 1904 hooger geraamd moeten worden wegens de uitvoering van enkele belangrijke herstellingen, waarvan de noodzakelijkheid reeds sedert eenige jaren is gebleken en die thans geen uitstel meer kunnen lijden.

De aan de gebouwen uit te voeren werken zijn alle van dien aard, dat de mogelijkheid van het dientengevolge toebrengen van schade aan het monumentaal karakter van eenig gebouw, dat als zoodanig waarde heeft, geheel is uitgesloten, zoodat ditmaal voor het plegen van overleg met het Departement van Binnenlandsche Zaken voor die uitvoering geen aanleiding bestaat. In voorkomend geval zal echter gaarne aan den wenk gevolg worden gegeven.

Het heeft aanvankelijk in de bedoeling gelegen om de voor den dienst bij de Koninklijke Militaire Academie benoodigde rijwielen van Rijkswegen aan te schaffen.

In verband met het betrekkelijk hooge bedrag, dat daarvoor zou moeten worden uitgetrokken, werd vermeend, de daartoe vereischte stappen nog niet te moeten doen.

Cadettenschool.

ad Artt. 101 en 102. In de artikelen 100, 101 en 103 is een memoriepost uitgetrokken voor een cursus in het methodisch spreken, om, zooals op bladz. 157 van den uitgewerkten en toelichtenden staat — kolom toelichtingen (noot 8) — bij de Koninklijke Militaire Academie is vermeld, een der officieren van evengemelde inrichting, van de Cadettenschool of van den Hoofdcursus een dergelijken cursus te doen volgen, wanneer zulks mocht worden noodig geacht.

De als bijlage G, hiernevens gevoegde staat bevat een overzicht van de

aantallen plaatsen, welke in het laatste tiental jaren aan de Koninklijke Militaire Academie en de Cadettenschool voor het leger hier te lande en in *Nederlandsch Oost-Indië* werden opengesteld, alsmede van de aantallen plaatsen, welke daarvan telken jare werden vervuld.

Hoofdcursus.

ad Art. 103. In den, als bijlage **H**, hierbij gevoegden staat wordt een overzicht gegeven van de aantallen leerlingen, die gedurende het laatste tiental jaren jaarlijks tot den Hoofdcursus werden toegelaten voor het leger hier te lande en het Nederlandsch-Indische leger.

XIVDE AFDEELING.

Kampementsgoederen en velduitrusting.

ad Art. 109. Het bedrag, hetwelk tot dusver jaarlijks is aangevraagd wegens aanschaffing en onderhoud van tentmaterieel en van voorwerpen van velduitrusting, waartoe behooren kookketels, veldflesschen, officierscantines, enz. beloopt *f* 33 000, te specificeren als volgt:

voor reinigen van kampdekens *f* 6 500; voor aanmaak en onderhoud van generaals-, hoofdofficiers-, officiers-, achtmans- en zestienmanstententen *f* 23 000; voor vertinnen van veldflesschen en kookketels *f* 2 400; voor aanschaffing van waschbakken *f* 100; voor aanschaffing van kurkenstoppen voor veldflesschen, van ophangijzers en voor diverse uitgaven *f* 1 000. Totaal *f* 33 000.

Dit bedrag is voor 1904 verhoogd met *f* 16 300;

1°. tot uitbreiding van den voorraad tentmaterieel, welke uitbreiding dringend noodig is ten gevolge van het toenemend gebruik van tenten bij zomer- en najaarsoefeningen van de korpsen van het leger en in verband met de grootere sterkte van het leger (landweer). Voor 1904 wordt noodig geacht *f* 9 200; 2°. tot aanschaffing van draagbaar tentmaterieel *f* 4 300; 3°. tot aanschaffing van veldflesschen voor de landweer *f* 2 800. Totaal *f* 16 300.

XVDE AFDEELING.

Verbetering van de positie der Rijkswerklieden.

De hier bedoelde commissie ter herziening van de werkliedenreglementen heeft hare werkzaamheden nog niet geheel ten einde gebracht. De voltooiing van hare taak mag in den loop van het volgend jaar worden tegemoet gezien. Het leerlingentelsel maakt bij haar een punt van onderzoek uit.

Het adres, waarvan, blijkens de mededeeling op blz. 37 van de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag, betreffende het ontwerp van wet tot vaststelling van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1903, een afdruk in handen wordt gesteld van voornoemde commissie, is dat hetwelk in September 1902 door de besturen der afdelingen *Zaandam* en *Amsterdam* van den Algemeenen Nederlandschen Rijkswerkliedenbond aan de Tweede Kamer werd ingediend.

Dit adres betrof de regeling der loonen o.a. bij de onder het Departement van Oorlog ressorteerende inrichtingen, doch niet wijziging der wet van 18 Juli 1890 (*Staatsblad* n°. 109).

De wenschelijkheid van dit laatste wordt betoogd in twee adressen, in Augustus 1902 en 1903 door het dagelijksch bestuur van voormelden bond aan de Tweede Kamer ingediend.

De ondergeteekende heeft van den inhoud daarvan kennis genomen, doch hij acht het wenschelijk, de overweging daarvan aan te houden totdat de arbeid der voornoemde commissie voltooid zal zijn.

Ten aanzien van de gewenschte wijzigingen in de wet van 18 Juli 1890 (*Staatsblad* n°. 109), merkt hij echter reeds nu het volgende op.

De voorgestelde wijziging van art. 6 beoogt regeling van het bedrag der pensioenen op den voet als voor burgerlijke ambtenaren is bepaald; zij zou dus neerkomen op eene vrij aanzienlijke verhooging der pensioenen, waartegen, behalve het geldelijk bezwaar, valt op te merken, dat de mindere geëmployeerden enz., in deze bedoeld, niet bijdragen voor pensioen, hetgeen door de burgerlijke ambtenaren wel geschiedt.

De gewenschte wijziging van art. 8 zou het verschil doen wegvallen tusschen gebreken, die *wel* en dezulke, die *niet* door den dienst zijn ontstaan, hetgeen niet gewenscht is.

Aanneming van de bedoelde wijziging van art. 11 zou in sommige gevallen nadeelig zijn voor de belanghebbenden.

Herziening der bezoldigingen van de opzichters en onderopzichters.

Het is niet aan de aandacht ontgaan, dat de traktementsregeling, voor wat betreft de technische ambtenaren der artillerie-inrichtingen, in sommige opzichten herziening behoeft.

Zoodanige herziening maakt dan ook bereids een punt van overweging uit, doch moet noodwendig wachten op het tot stand komen der nieuwe loonregeling voor de werklieden der genoemde inrichtingen.

Hierbij valt echter op te merken, dat de meening, als zouden de onderopzichters in de eerste jaren na hunne aanstelling minder *verdieneu* dan vroeger als werkman, onjuist is.

Burgerlijke ambtenaren zijn de eerste vier jaren, na hunne benoeming als zoodanig, behalve aan de doorloopende korting voor het weduwen- en weezenfonds, onderworpen aan inhouding wegens bijdrage voor eigen pensioen. Dientengevolge *ontvangen* de onderopzichters in de eerste jaren na hunne aanstelling, over het algemeen, minder dan vóór dien tijd als werkman, doch hierbij mag niet uit het oog worden verloren, dat zij, ten gevolge van een en ander, voordeelen erlangen, zoowel in den vorm van hooger pensioen, als van de zekerheid, dat hunne eventueele weduwen en weezen niet onverzorgd achterblijven.

Vervoer van het aan de artillerie-inrichtingen werkzame personeel.

Bij de indertijd getroffen regeling omtrent vervoer voor Rijks rekening van personeel, werkzaam aan de artillerie-inrichtingen bij de Hembrug, — welke regeling thans nog van kracht is — stond op den voorgrond, dat het belang van den Staat medebracht, dat het personeel dier inrichtingen zich, zooveel eenigszins mogelijk, metterwoon in de gemeente Zaandam (als het meest nabij gelegen) vestigde.

Dientengevolge werd het voorrecht van vervoer voor Rijks rekening onthouden aan die burgerlijke ambtenaren en werklieden van de voormelde inrichtingen, die, in strijd met bovenbedoeld belang, zich vrijwillig te Amsterdam vestigden, ondanks de omstandigheid, dat te Zaandam geschikte woningen beschikbaar waren.

Voorloopig zijn geen termen gevonden om in deze regeling verandering te brengen, doch wel is bepaald dat aan de te Amsterdam wonende werklieden vrij vervoer wordt verleend bij strenge koude, wanneer de overgang over het Noordzeekanaal voor bedoelde werklieden niet voldoende verzekerd is.

Overigens zal deze aangelegenheid nader worden overwogen bij de vaststelling van het nieuwe werklieden-reglement, waarvoor de betrokken commissie de noodige voorstellen moet doen.

Diefstallen aan de artillerie-inrichtingen.

De hier bedoelde diefstallen hebben plaats gehad in de Munitiefabriek aan de Hembrug, alwaar voornamelijk messingen plaatjes werden ontvreemd.

In die werkplaats worden jaarlijks 15 à 20 millioen dergelijke plaatjes, verdeeld in verschillende partijen, tot patroonhulzen verwerkt. Bij de contróle van het aantal hulzen, dat elke partij moet opleveren, werd eenige maanden geleden een te kort geconstateerd. Aangezien een groot aantal werklieden bij den aanmaak betrokken is, en de plaatjes, ten gevolge van de talrijke bewerkingen, door velerlei handen gaan, was het aanvankelijk zeer moeilijk de werklieden aan te wijzen, die zich aan ontvreemding van plaatjes hadden schuldig gemaakt, vooral ook omdat deze voorwerpen, ter grootte ongeveer van een klein muntstuk, gemakkelijk bij kleine hoeveelheden kunnen worden verborgen, terwijl het tekort niet onmiddellijk, doch eerst eenigen tijd later valt te constateeren. Aangeteekend zij hierbij, dat weinig medewerking werd ondervonden van de medewerklieden om het plaats gehad hebbend onderzoek te vergemakkelijken.

Met behulp van de recherche te Amsterdam is men de daders op het spoor gekomen. Zes dezer werklieden, die bekend hebben schuldig of medeplichtig te zijn aan ontvreemding, zijn reeds wegens wangedrag ontslagen; omtrent eenige andere werklieden zal worden beslist na afloop van het gerechtelijk onderzoek.

De aanneming van de werklieden geschiedt met de noodige zorg. Omtrent gedrag, enz., worden de vereischte inlichtingen ingewonnen. Blijkens het voorgvallene blijft niettemin de mogelijkheid bestaan, dat sommige werklieden geen weerstand kunnen bieden aan de verleiding, om zich van de hun ter bewerking gegeven grondstoffen een klein deel toe te eigenen.

Intusschen is, gebruik makende van de gegevens, die het onderzoek van de diefstallen heeft opgeleverd, de contrôle op den aanmaak voor zooveel doenlijk verscherpt, en heeft het visiteeren van het personeel op meer uitgebreide wijze plaats dan vroeger het geval was.

Ontvreemding is in den laatsten tijd dan ook niet meer voorgekomen.

Toelichting gevraagd.

De post, bij art. 121e uitgetrokken voor aanschaffing van „andere benodigheden” tot een bedrag van f 84 000, komt in hoofdzaak overeen met die, welke in de begrooting voor het loopende jaar bij art. 38f voor aanschaffing van „gereedschappen en velerlei behoeften, enz.” voorkomt en waarvoor f 86 000 is toegestaan.

Eerstbedoeld bedrag moet dienen om door aanschaffing te voorzien in de verschillende andere dan de met name in dit artikel aangeduide behoeften en die hunne omschrijving niet in een der andere artikelen der begrooting vinden.

Het bij art. 125 uitgetrokken bedrag van f 5000 is bestemd tot aanschaffing van patronen voor geweren en karabijnen tot kamerschietoefeningen, zoomede van patronen ten dienste eener vergelijkende beproeving van zelfaadpistolen.

Eerstgenoemde soort patronen wordt, door tusschenkomst van de firma H. ALARD FILS & Co., te Maastricht, geleverd door de fabriek van A. WALTHERY, te Erquelines, terwijl de patronen voor zelfaadpistolen worden aangeschaft bij de betrokken buitenlandsche fabrikanten, dan wel bij hunne hier te lande gevestigde vertegenwoordigers.

Verhouding van arbeidsloozen tot beheerskosten.

ad Art. 115c. Indien men bij de beoordeeling van de kosten voor opzichtvoerend- en administratief personeel bij de constructie-werkplaatsen slechts het produceerend gedeelte van die inrichting in beschouwing neemt, dan schijnt inderdaad de juiste verhouding niet aanwezig te zijn tusschen eerstbedoelde kosten en het voor arbeidsloon uitgetrokken bedrag. De constructie-werkplaatsen zijn echter niet slechts bestemd voor de vervaardiging en herstelling van oorlogsmaterieel, enz., doch deze werkplaats is ook adviseerend lichaam, waar het geldt de beoordeeling van nieuwe ontwerpen, welke van buitenaf worden aangeboden, en als deskundige tevens belast met de keuring van de door de particuliere industrie bewerkstelligde leveringen. Voor dit gedeelte van de, aan de constructie-werkplaatsen opgelegde, taak moet kunnen worden beschikt over een technisch- en administratief personeel, dat, zelfs bij opheffing der werkplaats, niet zou kunnen worden gemist.

Verlaging der bedragen voor daggelden en loonen.

ad Art. 116. De hierbedoelde lagere raming staat in geenerlei verband tot de loonregeling, waarvan sprake is.

Zij is, wat betreft het onder *a* uitgetrokken bedrag, o. a. een gevolg van de overplaatsing van een buitengewoon werkmans (schrijver), in wiens plaats eventueel een burgerlijk ambtenaar kan gesteld worden, die bij de opheffing van de geschutgieterij beschikbaar komt.

De vermindering, welke het onder *c* vermelde bedrag heeft ondergaan, houdt verband met de geringere hoeveelheid werk, welke bij de constructie-werkplaatsen voor het dienstjaar 1904 in uitzicht is.

Het benodigde voor de munitiefabriek moest lager gesteld worden, in verband met den in het jaar 1904 voorgenomen aanmaak van bestanddeelen tot patronen ten behoeve van den dienst in Nederlandsch-Indië, waartoe het arbeidsloon door het Departement van Koloniën wordt vergoed.

Geschutmunitieën en ernstvuurwerken.

ad. Art. 117. Doordat voor den aanmaak van deze voorwerpen in het loopende jaar reeds grondstoffen benoodigd waren, die in het volgende jaar in verdere bewerking worden genomen, kon het voor dezen post geraamde bedrag ongeveer *f* 200 000 minder bedragen dan bij de raming voor 1903 het geval was. Eene andere beteekenis moet aan deze kleinere raming niet worden gehecht.

Aanschaffing van patronen en van kruit.

ad. Art. 120. De ramingen, betreffende de grondstoffen voor den aanmaak, als bedoeld bij art. 117 van de ontwerp-begrooting, houden verband met de hoeveelheden en soorten van materieel en van munitie, die door de betrokken werkplaatsen moeten worden afgeleverd.

De aan te vragen bedragen hangen dus af van de te bezigen materialen en kunnen dus voor verschillende jaren zeer uiteenloopen, waaruit volgt dat aan de lagere raming van art. 117 geen blijvend karakter mag worden toegekend.

Grootere behoefte aan patronen.

Dat somtijds na oefeningen, alvorens naar de kazerne wordt teruggekeerd, de overgeblevene losse patronen worden verschoten, is den ondergeteekende niet bekend en zou natuurlijk ten zeerste door hem worden afgekeurd.

Wanneer dergelijke feiten ter oore kwamen van de ter zake betrokken commandeerende-officieren zouden zij voorzeker niet nalaten de daders gestreng te bestraffen.

Ten overvloedige zijn hieromtrent aan de Inspecteurs der wapens inlichtingen gevraagd. In de daarop ontvangen rapporten wordt het ten laste gelegde ten stelligste ontkend.

XVIDE AFDEELING.

Personeel aan de Topographische Inrichting.

ad Art. 137. Gelijk werd aangeteekend in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag omtrent de wetsontwerpen tot verhooging en wijziging van onderscheidene hoofdstukken der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1903 (Gedrukte Stukken Zitting 1902—1903, 152—159, 5), zijn de betrekkingen bij de Topographische Inrichting van technischen aard en geschiedt het toekennen van traktementsverhoogen naarmate van de bekwaamheid der ambtenaren in hunnen specialen werkkring.

Het vorenstaande geldt mede ten aanzien van de ambtenaren, die in 1902 bij gemelde inrichting werden aangesteld met een titulatuur, overeenkomende met den door hen te vervullen werkkring; een maatregel, die geheel overeenstemt met bovenvermeld beginsel. De ondergeteekende is van meening, dat daaraan moet worden vastgehouden en dat periodiek toekennen van traktementsverhooging niet op dat personeel moet worden toegepast.

Ten aanzien van het bedienend personeel van bovengemelde inrichting behoeft bedoeld beginsel niet te gelden en er bestaat dan ook geen bezwaar tegen, om, overeenkomstig de regelen gesteld bij het Koninklijk besluit van 22 Juli 1903 (*Staatsblad* n°. 215), dat personeel periodiek voor verhooging van traktement in aanmerking te brengen. Dienovereenkomstig is dan ook voor den bode bij de Topographische Inrichting eene verhooging van bezoldiging ten bedrage van *f* 50 uitgetrokken.

XVIIDE AFDEELING.

Onderhoud, enz. van gebouwen en werken.

ad Art. 138. De grootere uitgaven voor het onderhoud, enz. van gebouwen en werken is, zooals reeds in de Memorie van Toelichting werd opgemerkt, voornamelijk een natuurlijk gevolg van de uitbreiding, welke jaarlijks het aantal te onderhouden militaire gebouwen en werken verkrijgt, o. a. wegens de afwerking van de Stelling van Amsterdam, de uitbreiding der artillerie-inrichtingen, enz.

Ook moet niet uit het oog worden verloren, dat vele van de te onderhouden gebouwen reeds zeer oud zijn en diengevolge de jaarlijks daaraan te verrichten herstellingen en vernieuwingen eerder vermeerderen dan verminderen.

Schietterrein bij Arnhem.

De uit te voeren voorzieningen aan het schietterrein op de Kemperheide bij Arnhem zullen bestaan in het maken van een 12-tal posten met toebehooren tot het bedienen van beweegbare schijven, voorstellende verschillende doelen. zooals deze zich bij het infanteriegevecht kunnen voordoen, voorts in het maken van twee grootere posten, elk lang ongeveer 35 M., eveneens tot het bedienen van beweegbare schijven voor gevechtsschietoefeningen en het zoo genaamd concurrerend schieten, en wijders in het maken van de noodige telephonische verbindingen tusschen de standplaats van den leider der oefeningen en het personeel in de posten.

Herstel van het voormalig Kruisheerenklooster te Maastricht.

De herstellingen aan het voormalig Kruisheerenklooster te Maastricht, waarvoor een bedrag van f 4800 is uitgetrokken, zijn bepaald noodzakelijk om het gebouw in het vervolg te kunnen doen blijven dienen als bergruimte voor kleeding en nachtleger, voor welk doel dat gebouw vooreerst niet kan worden gemist.

De mededeeling, dat het in het voornemen ligt te zijner tijd eene volledige herstelling van het gebouw voor rekening van het Departement van Binnenlandsche Zaken te doen uitvoeren, heeft alleen ten doel gehad om te verklaren, waarom de thans bedoelde te verrichten herstellingen beperkt zijn geworden tot het daarvoor genoemde bedrag,

Verhooging van artikel 138.

In verband met het gereedkomen van den benodigden voorraad ladingen, bestemd voor de kanonnen van 6 cM., moet deze munitie thans worden overgebracht naar de forten in de Nieuw-Hollandsche Waterlinie en de Stelling van Amsterdam, waarvoor die kanonnen bestemd zijn. Tot het opleggen daarvan moeten in de magazijnen in die werken rakken worden aangebracht, waartoe totaal een bedrag van f 6810 noodig is.

Aangezien de magazijnsruimte aan de Hembrug overbrenging van die ladingen naar elders dringend noodig maakt, wordt uitstel tot 1905 niet raadzaam geoordeeld en zal mitsdien het artikel met het bedrag van f 6810 verhoogd moeten worden. (Zie nevensgaande Nota van Wijzigingen.)

Huren te 's-Gravenhage voor militaire bureelen en gebouwen betaald.

ad Art. 140. Het totaal-bedrag, dat betaald wordt voor huur van gebouwen te 's-Gravenhage, bestemd tot bureelen, — en waarvan de huren over termijnen van 1—3 jaar loopen — bedraagt voor het jaar 1904 f 4884.

In dit bedrag is niet begrepen de huur van bureelen, enz., ten dienste van:

- a. den chef van den staf bij de eerste divisie infanterie (de commandant zelf heeft geen bureel);
- b. de normaal-schietschool;
- c. den militairen pensioenraad;
- d. de ambtenaren met mandateering belast.

De huren, genoemd onder a en d, worden bestreden uit de, aan den chef van den staf der 1ste divisie infanterie en aan den hoofdofficier, belast met de mandateering, toegekende vaste sommen wegens bureelkosten.

De huur, bedoeld onder b, wordt verevend uit art. 106 van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting, terwijl eindelijk die, bedoeld onder c, betaald wordt uit hoofdstuk VII B der Staatsbegrooting.

Ten opzichte van het geopperde denkbeeld, betreffende het stichten van één enkel gebouw, waarin al de bureelen en militaire inrichtingen vereenigd zouden kunnen worden, heeft de ondergeteekende de eer mede te deelen, dat, blijkens het gestelde in de Memorie van Toelichting, behoorende tot het ontwerp van wet, betreffende: „Verklaring van het algemeen nut der onteigening van eigendommen ten behoeve van het Departement van Oorlog” (Gedrukte Stukken, Zitting 1898—1899, 71, n°. 3), het de bedoeling is, te zijner tijd de buiten het Departement van Oorlog gevestigde bureelen van de inspecteurs der verschillende wapens, te vestigen in een, in gemelde Memorie nader omschreven, gebouw.

Voorts zij nog medegedeeld, dat de bureelen van de inspecteurs der infan-

terie en der cavalerie, sedert jaren, in één gebouw worden gehouden; zulks is ook het geval met de bureelen van de commandanten der vesting- en der bereden artillerie.

Brand in een kleedingmagazijn.

ad Art. 141. Ten aanzien van de uitvoering van loodgieterswerk aan daken van gebouwen is voorgeschreven, hetgeen op bladz. 40 van de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag betreffende de Oorlogsbegroting voor het dienstjaar 1903 (1) werd medegedeeld.

Andere bepalingen bestaan daarvoor niet. In de bestekken voor den dienst der genie, waarbij zulks pas geeft, wordt eene bepaling, overeenkomstig het voorgeschrevene, opgenomen, terwijl het opzichthebbend personeel steeds met nadruk er op wordt gewezen, nauwlettend toe te zien, dat aan de voorschriften het noodige gevolg wordt gegeven, en dat steeds de gewenschte voorzichtigheid in acht genomen wordt, terwijl tevens hun opgedragen wordt, na afloop van loodgieterswerkzaamheden aan daken, zich zooveel doenlijk van den richtigen toestand te overtuigen.

XVIII^{DE} AFDEELING.

Vergoeding van reis- en verblijfkosten voor officieren-beklaagden.

Naar de meening van den ondergeteekende, zijn er geen termen aanwezig om aan officieren, die als beklaagde voor den militairen rechter moeten verschijnen, vergoeding van reis- en verblijfkosten te verleenen.

Niet-militairen, die ter zake van een strafbaar feit voor den rechter moeten verschijnen en zich daartoe moeten verplaatsen, moeten evenzeer de daaraan verbonden kosten zelf dragen.

Trouwens, wie eene overtreding pleegt moet de gevolgen daarvan dragen.

Dat onderofficieren en mindere militairen in dergelijk geval wel vergoeding ontvangen is juist; doch men moet niet vergeten, dat die personen in den regel niet bij machte zijn om die kosten zelf te dragen.

Wat betreft het bedrag der reiskosten van Maastricht naar 's Hertogenbosch, in het Voorloopig Verslag op ruim *f* 15 geraamd, zij opgemerkt, dat volgens militair tarief een reis 1ste klasse van Maastricht naar 's Hertogenbosch en terug *f* 7.76 kost.

De bepalingen van het Koninklijk besluit van 5 Januari 1884 (*Staatsblad* n°. 4), gewijzigd bij dat van 24 Februari 1898 (*Staatsblad* n°. 56), van welk eerstgemeld besluit de gewijzigde tekst ter kennis van de Landmacht werd gebracht bij beschikking van 14 Juli 1900, VIIIste Afd. n°. 94 (*Recueil Militair* bladz. 477), zijn ten deze niet toepasselijk, omdat die bepalingen, blijkens art. 1 van eerstgemeld besluit, betreffen reizen, gemaakt in 's Rijks belang en de hierbedoelde reizen niet als zoodanig zijn te beschouwen.

Reiskosten.

Ad art. 149. Het totaal bedrag, geraamd voor reis- en verblijfkosten op de thans ingediende begroting, bedraagt in ronde som *f* 127.500; terwijl op de loopende begroting ter zake omstreeks *f* 130.000 is toegestaan.

Wijziging van de omschrijving van een artikel.

In art. 149 is abusievelijk vermeld artikel „185” in plaats van artikel „184”.

De hierbedoelde verbetering is opgenomen in de nevensgaande Nota van Wijzigingen.

Studiereizen.

Het is wenschelijk de gelegenheid te openen, om enkele officieren op Rijkskosten een studiereis te doen ondernemen, omdat daarin aan de eene zijde een prikkel is gelegen, om den lust tot studie bij de officieren op te wekken en aan de andere zijde een middel bestaat, om bekwame en ijverige officieren, van wie voor de toekomst veel te verwachten is, aan te moedigen en te beloonen.

Door dergelijke studiereizen worden de bedoelde officieren in staat gesteld, zich door eigen aanschouwing in andere legers te ontwikkelen en hunnen blik te verruimen.

(1) Gedrukte Stukken, Zitting 1902—1903, 2, no. 22.

Er wordt in ons officierskorps veel gewerkt, maar het ontbreekt velen aan de middelen, om, waar zulks wenschelijk mocht zijn, in het buitenland hunnen arbeid te voltooien met gegevens, welke alleen waarde hebben, wanneer ze ter plaatse, door eigen aanschouwing, zijn verkregen.

Na afloop van eene zoodanige reis, die in den regel niet langer zal behoeven te duren dan eene maand, zouden de uitgezonden officieren een rapport hebben uit te brengen. Door daaraan openbaarheid te geven in de rapporten, verslagen en memoriën zouden die studiën vruchtbaar zijn te maken ten bate van het officierskorps in het algemeen.

De ondergeteekende aanvaardt dankbaar de wenken gegeven door sommige leden, ten opzichte van de onderwerpen, die eventueel ter bestudeering zouden moeten worden gekozen. Die onderwerpen zijn voor ons van actueel belang en het lag dan ook reeds in het voornemen dergelijke vraagstukken ter behandeling op den voorgrond te stellen.

Omschrijving van het artikel.

Uit het op artikel 149 beraamde bedrag moeten worden bestreden alle reizen verblijf kosten, welke niet in andere artikelen der begrooting zijn omschreven, onverschillig door welke personen de reizen worden verricht. De omschrijving van het artikel wordt derhalve juist geacht.

Inlichting gevraagd.

Ad Art. 150. Onder het bedrag ad. f 134.250, uitgetrokken op dit artikel, zijn niet begrepen de kosten van voeding, daggeld, huisvesting, enz., van in te lijven manschappen en opgeroepen verlofgangers der nationale militie. Die kosten zijn thans geraamd, tot een bedrag van f 6000, in art. 40.

XIXDE AFDEELING.

Fonds tot ondersteuning van weduwen en weezen van vrijwillig dienende militairen beneden den rang van officier.

Ad Art. 155. Ter beantwoording van de in het Voorloopig Verslag gestelde opmerkingen, moet worden aangeteekend, dat het Departement van Oorlog geen bemoeiing heeft met het inwendig beheer van het genoemde fonds; dat de uitkeering in sommige gevallen gering is, moet worden toegegeven, doch zulks is uit den aard der zaak een uitvloeisel van de daarvoor, in verband met den omvang der baten van het fonds, aangenomen regelen. Door het verleen van een hooger subsidie, het fonds in staat te stellen tot ruimere uitkeeringen, ligt niet in de bedoeling, vooral nu in overweging is om, zoo mogelijk een rijkspensioenfonds te stichten voor weduwen en weezen van militairen beneden den rang van officier.

Subsidie aan de Vereeniging „Trouw aan Koning en Vaderland.”

ad Art. 157. Daar de gegevens, ter bepaling van het subsidie, dat aan bovenstaande Vereeniging voor het jaar 1904 zou behooren te worden toegekend, tijdens het opmaken van de begrooting nog niet voorhanden waren, werd daarvoor hetzelfde bedrag uitgetrokken, dat voor 1903 was toegestaan. Sedert werd door het Hoofdbestuur een Rijkssubsidie voor 1904 ten bedrage van f 15.000 aangevraagd. Hoewel uit eene daarop gevolgde briefwisseling is gebleken, dat het Hoofdbestuur vermindering van dat bedrag tot f 12.000 mogelijk en gerechtvaardigd zou achten, wenscht de ondergeteekende daartoe niet over te gaan, teneinde de Vereeniging in de gelegenheid te stellen op ruimere schaal onderstand te verleen.

De aanvankelijk aangevraagde som van f 20.000 wordt derhalve bij de hierevens gevoegde Nota van Wijzigingen tot f 15.000 teruggebracht.

Subsidie aan de Maatschappij van Weldadigheid.

ad Art. 159. Bij de behandeling van het Wetsontwerp tot vaststelling van het VIIIste Hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1895 werd door den heer DE SAVORNIN LOHMAN als amendement op art. 72 voorgesteld, het daarop uitgetrokken bedrag wegens kosten van onderhoud van veteranen en militaire huisgezinnen te verhoogen met f 600, ten behoeve van de gezin-

nen, die alsnog in de koloniën der maatschappij van Weldadigheid vertoeven. Dit amendement werd in de vergadering van 19 December 1894 door de Regeering overgenomen.

Overigens verwijzende naar de toelichting op evengenoemd amendement ¹⁾, moge verder dienen, dat, te beginnen met de begrooting voor het dienstjaar 1896, voor gemeld doel een afzonderlijke post is uitgetrokken.

Dit is ook thans geschied, omdat, blijkens ontvangen opgave, in het jaar 1903, aan ondersteuning van militaire gezinnen door genoemde Maatschappij is uitgegeven f 728, en aan contributie van militaire leden slechts is ontvangen f 25.94⁵.

Gratificatiën.

ad Art. 160. Toen op art. 81 van de begrooting voor het jaar 1903 de voor gratificatiën gebruikelijke som van f 11.000 per jaar op f 40.000 werd gebracht, geschiedde zulks zonder dat gegevens voorhanden waren nopens het aantal behoeftige gewezen militairen, die volgens de oude pensioenwet niet tot het bekomen van een pensioen gerechtigd waren, doch die — bij aldien de nieuwe wet had gegolden op het tijdstip hunner pensionneering — hoogstwaarschijnlijk wel pensioen zouden hebben gekregen.

Dientengevolge droeg de toenmaals gevraagde verhooging eenigszins het karakter van een sprong in het duister en het blijkt dan ook, dat, indien aan allen, die zich hebben aangemeld en die na ingesteld onderzoek blijken te behooren tot de bedoelde categorie van oud-militairen, eene uitkeering geschiedt, het over 1903 voor gratificatiën beschikbaar gestelde bedrag op verre na niet zal zijn verbruikt.

In verband met een en ander heeft de ondergeteekende vermeend bij de begrooting voor het dienstjaar 1904 de hier bedoelde som met f 10 000 te kunnen verminderen en alzoo op f 30 000 te kunnen brengen.

XXSTE AFDEELING.

Pensioenfondsvan voor weduwen en weezen van lagere militairen.

Zooals hiervoren, bij de beantwoording der opmerkingen omtrent de verbetering van de positie der onderofficieren, reeds met een enkel woord werd aangegeven, en gelijk mede door den Minister van Koloniën bij de beraadslagingen over de Indische Begrooting reeds ter kennis van de Kamer werd gebracht, is de Commissie van onderzoek naar de grondslagen, waarop een Rijkspensioenfonds, als hierbedoeld, zou behooren te rusten, in zooverre met haren arbeid gereed gekomen, dat zij in den loop der maand November haar met veel zorg bewerkt en lijvig rapport met bijlagen, aan den ondergeteekende heeft aangeboden.

Hoewel een eerste kennismaking met dit rapport al dadelijk de overtuiging heeft geschonken, dat de commissie haar taak met den meesten ernst heeft opgevat, kan omtrent de resultaten van den arbeid der commissie en de conclusiën, waartoe zij komt, hier ter plaatse uit den aard der zaak nog niet in beschouwingen worden getreden, en dit te minder, wijl de gelegenheid nog ontbroken heeft, aan de Ministers van Marine en Koloniën, die bij de zaak evenzeer betrokken zijn, inzage van het rapport te geven en het overleg te plegen, dat noodig is.

Nonactiviteits-traktementen.

ad Art. 167. Sedert 1 Juli 1903 werden op non-activiteit gesteld 6 hoofd-officieren en 6 subalterne officieren.

Alleen van deze laatsten was er één wiens nonactiviteit op aanvraag, buiten bezwaar der schatkist, werd verleend. Alle overigen werden op nonactiviteit gesteld ter zake van tijdelijke ongesteldheid.

Voortdurende en tijdelijke militaire pensioenen.

ad Art. 168. Tengevolge van eene zinstorende drukfout in de Memorie van

¹⁾ Zie *Handelingen Tweede Kamer 1904—1905*, bladz. 627.

Toelichting, is hetgeen omtrent stijging en daling van de pensioen-uitgaven werd aangeteekend min of meer onduidelijk geworden.

Indien ter plaatse (bladz. 55, 14de regel v. o.) in stede van „niet *minder* dan twee ton” gelezen wordt: „met *minder* dan twee ton”, dan zal het blijken, dat het de bedoeling was: te doen uitkomen, dat de werking van de Wet van 9 Juni 1902 (*Staatsblad* n°. 90), waar deze een uitgaaf vorderde van f205 804, het totaal-bedrag der militaire pensioenen met een *hooger* cijfer dan (gelijk nu het geval is) f182 645 zou hebben doen stijgen, ware het niet dat de militaire Pensioenwet van 1851 een vrij aanzienlijk minder bedrag aan voortdurende en tijdelijke pensioenen geëischt had dan in het vorig dienstjaar.

Eene vergelijking trouwens van de door den ondergeteekende bij zijne ontwerp-begrooting overgelegde pensioen-staten (welke staten in de laatste twee jaren niet meer met de ontwerp-begrooting werden gedrukt) zou zijne bedoeling dadelijk hebben aangetoond.

Ter beantwoording van de in het Voorloopig Verslag voorkomende vraag moge dienen, dat aan pensioenen volgens de Wet van 1851 *minder* werd uitgegeven: wegens voortdurend pensioen f23 709, wegens tijdelijk pensioen f2 709; te zamen f26 418.

Pensioenwet voor de landmacht 1902.

ad Art. 170. Hoewel niet te ontkennen valt, dat toepassing van het bepaalde sub *b* van art. 18 der Wet van 9 Juni 1902 (*Staatsblad* n°. 90) voor den officier minder gunstig is dan — bij overigens gelijke omstandigheden — het geval was toen de Wet van 1851 werd toegepast, volgt daaruit, naar de meening van den ondergeteekende, nog niet, dat de tegenwoordige regeling onbillijk is. Men zou met evenveel — of even weinig — grond kunnen beweren, dat de regeling voor den minderen militair onbillijk was onder de werking der Wet van 1851, toen aan dezen wel, doch den officier niet, de eisch werd gesteld — wilde hij het voor zijne positie vastgestelde pensioen verwerven — van buiten staat te zijn om door handenarbeid in zijn levensonderhoud te voorzien.

Nu is de eisch der wet voor allen dezelfde; voor de minderen verviel de beperkende voorwaarde, dat *handenarbeid* het middel tot levensonderhoud moet wezen, en voor hen, zoowel als voor de officieren, wordt het pensioen — in het in het Voorloopig Verslag bedoelde geval — met $\frac{1}{3}$ verminderd, indien de betrokkene geacht wordt, op welke wijze dan ook, in zijn levensonderhoud te kunnen voorzien.

Maar wat van dit alles zij — de ondergeteekende is van oordeel, dat voor wijziging van een wet, die eerst kort geleden en tijdens de tegenwoordige samenstelling der Kamer tot stand kwam, het oogenblik nu voorzeker nog niet gekomen is.

XXI^{STE} AFDEELING.

Uitbreiding van het wapen der marechaussee.

Het wapen der marechaussee verricht voornamelijk in de grensprovinciën en ten platte lande uitstekende diensten tot handhaving van orde en rust en ter verzekering van de veiligheid. Wanneer nu een en ander te wenschen overlaat in eene gemeente of in eenige bij elkander gelegen gemeenten, dan worden dezerzijds al spoedig verzoeken ontvangen, om de plaatsing eener brigade marechaussee te willen bevorderen. Over de noodzakelijkheid, om aan het verzoek gevolg te geven, wordt dan geraadpleegd met de ter zaken betrokken burger-autoriteiten.

Slechts bij gebleken hooge noodzakelijkheid verleent de ondergeteekende zijne medewerking tot uitbreiding. Niet, omdat hij niet ten volle overtuigd is van de goede diensten, die dit wapen verricht, maar met het oog op de kosten en in verband met de moeilijkheid, om bij de uitbreiding eene in alle opzichten voldoende aanvulling van het personeel te waarborgen. Zoo heeft hij dan ook dit jaar gemeend, zijne medewerking te moeten onthouden aan de vestiging eener nieuwe brigade in eene gemeente, waarvoor hem dit voorshands niet strikt noodzakelijk voorkwam.

Aan een verzoek van eenige gemeenten, onmiddellijk oostwaarts van Maas-tricht gelegen, om in haar midden eene nieuwe brigade te vestigen, welk

verzoek werd ondersteund door tal van particulieren en aanbevolen door de burger-autoriteiten, zal worden voldaan, niet door het oprichten van eene nieuwe brigade, maar door splitsing van de brigade Maastricht en vestiging van een gedeelte te Amby.

Bij de vestiging van nieuwe brigades wordt voorts de grootst mogelijke zuinigheid betracht. Zoo bestaat het voornemen, om wanneer te Veenendaal eene nieuwe brigade wordt gevestigd, deze vijf hoofden te doen tellen, doch slechts drie marechaussees nieuw aan te stellen en de beide anderen aan reeds bestaande brigades te ontleenen. Op overeenkomstige wijze zal worden gehandeld bij eventueele uitbreiding in Zeeuwsch-Vlaanderen.

De oprichting eener brigade te Veenendaal werd verzocht door de plaatselijke en provinciale autoriteiten met het oog op ernstige ongeregelheden, die te Veenendaal hebben plaats gegrepen en waarvan men herhalingen niet onmogelijk acht.

De uitzetting eener brigade te Eenrum wordt voorgesteld, omdat uitbreiding van het politietoezicht dringend noodzakelijk is in den noord-westelijken hoek van de provincie Groningen, bestaande uit zes gemeenten, die eene oppervlakte beslaan van ruim 18 000 H.A. en waarvan de bevolking ter sterkte van ruim 17 000 zielen over 75 kerkdorpen is verdeeld. In het toezicht op deze landstreek nu wordt in hoofdzaak slechts voorzien door de gemeenteveldwachters, waarvan er in elke gemeente slechts één aanwezig is, wat onvoldoende blijkt te zijn. Bovendien wordt door de vestiging eener brigade te Eenrum de zoo zeer gewenschte aansluiting tusschen de verschillende brigades onderling verkregen, terwijl de dienst der brigade Uithuizen, welke zeer zwaar is tengevolge van de geïsoleerde ligging dier brigade, door eene brigade te Eenrum aanmerkelijk zal kunnen worden verlicht.

Eene brigade te Sneek wordt noodig geacht met het oog op de uitbreiding van die plaats en hare volkrijke omgeving, waarop de plaatselijke politie geen voldoende toezicht kan houden; terwijl de financieele toestand dier gemeente niet toelaat, daarin op afdoende wijze te voorzien. Buitendien is in de groote aangrenzende gemeente Wijmbritseradeel dringend behoefte aan meer politietoezicht ter beveiliging van personen en goederen. Te Sneek geplaatst, kan de brigade in verbinding komen met de brigades Leeuwarden, Witmarsum, Sloten en Heerenveen.

Lotsverbetering van de marechaussees.

De quaestie der soldijverhooging bij het wapen der Koninklijke Marechaussee is door den ondergeteekende overwogen in haar verband ook tot die der soldijverhooging bij andere onderdeelen van het leger. De ondergeteekende is daarbij tot de slotsom gekomen, dat het raadzaam is de zaak te laten rusten tot het tijdstip, waarop eene algemeene herziening der soldijen van het kader kan worden ter hand genomen.

Uitkeering wegens het doen van transporten.

Ten aanzien van de hierbedoelde aangelegenheid heeft tusschen de Departementen van Justitie en van Oorlog een misverstand bestaan, hetwelk thans is opgeheven. De regeling der zaak, welke door dat misverstand is vertraagd geworden, is eerst onlangs tot stand gekomen.

Beheer der fouragegelden.

Omtrent de hierbehandelde aangelegenheid wordt het volgende medegedeeld.

De thans bestaande regeling van vergoeding wegens aankoop van fourage bij de marechaussee is eenvoudiger, en biedt meer waarborgen voor een zuinig beheer, dan de regeling, welke door de Staatscommissie is aanbevolen.

Werd tot eene dergelijke regeling besloten, dan zouden alle bewijzen, welke ter zake van de levering van fourage moeten worden opgemaakt, bij het Departement van Oorlog moeten worden onderzocht. Dat aantal bewijsstukken zou zeer groot zijn.

Zooals bekend is, zijn ruim 100 brigades bereden marechaussee over verschillende provinciën des lands verspreid. In de meeste standplaatsen kunnen de benooidigde hoeveelheden hooi, stroo en haver niet bij eenzelfden persoon worden aangekocht en moeten deze worden geleverd door twee of drie personen. Vermits voor iederen leverancier, per maand, minstens een betalings-

bewijs noodig zou zijn, zouden per brigade 2 of 3 betalingsbewijzen per maand moeten worden opgemaakt, dat is bij ruim 100 brigades ongeveer 800 per drie maanden. Het aantal te controleeren bewijsstukken, over te leggen bij de afrekeningen met 's Rijks schatkist, zou dus met ongeveer 3200 stuks per jaar worden vermeerderd.

Voorts zouden, om bij het Departement van Oorlog te kunnen nagaan, of niet meer fourage is aangeschaft dan noodig is, ruim 100 driemaandelijksche materiele verantwoordingen door de verschillende brigades dienen te worden opgemaakt.

De administratieve arbeid zou dus niet onbelangrijk worden uitgebreid.

Stond daartegenover de verwachting, dat de nieuwe regeling geldelijke voordeelen voor het Rijk zou opleveren, dan zou over dit bezwaar moeten worden heengestapt. Dit zou echter niet het geval zijn. Door de thans bestaande regeling wordt het persoonlijk belang der leden van het Wapen betrokken bij het Rijksbelang en zal er een prikkel zijn, om de fourage op de goedkoopste wijze te verkrijgen, omdat dit aan hen, die met den aankoop zijn belast, voordeel kan bezorgen. Daarin verandering te brengen, kan alleen leiden tot geldelijk nadeel voor het Rijk en ook voor de belanghebbenden.

Het vorenstaande heeft alleen betrekking op de marechaussee beneden den rang van officier.

Voor de officieren is eene regeling getroffen, als door de Staatscommissie wordt bedoeld.

Het vorenstaande is door den ondergeteekende medegedeeld aan de Algemeene Rekenkamer, welk college, na de bezwaren, welke dezerzijds bestaan tegen het brengen van verandering in de thans bestaande regeling, te hebben vernomen, bij schrijven van 16 Juli l.l., heeft te kennen gegeven dat zij niet verder zal aandringen op de invoering van eene gewijzigde regeling van het verstrekken van fourage aan de marechaussee.

Schietoefeningen der marechaussees.

Het aan het einde van het vorige jaar ingestelde onderzoek deed zien, dat bezwaarlijk door de marechaussees zou kunnen worden geschoten op meer nabij hunne standplaatsen gelegen schietbanen.

Schietoefeningen toch mogen alleen op banen gehouden worden, die voldoen aan de eischen, welke met het oog op de veiligheid van het omliggend terrein gesteld moeten worden.

Om der kosten wille is het niet mogelijk alleen voor de marechaussees schietbanen aan te leggen en is men dus voor hunne schietoefeningen gebonden aan de bestaande banen.

De onlangs bij het wapen gegeven bevelen luiden in dien zin, dat ongeveer de helft van het personeel eener brigade aan eene schietoefening deelneemt. Gelijktijdige afwezigheid van het geheele personeel eener brigade zal dus in den vervolge niet dan bij hooge uitzondering voorkomen.

Onderling ziekenfonds bij het wapen der marechaussee.

ad Art. 179. De hierbedoelde aangelegenheid is nader nauwgezet overwogen. Het resultaat daarvan is, dat de ondergeteekende van meening blijft, dat het in 's Rijks geldelijk belang noodzakelijk is, dat aan de marechaussees, leden van het fonds, de verplichting blijft opgedragen, aan het onderling ziekenfonds bij het wapen bij te dragen. Daardoor blijft de prikkel, om het fonds zoo weinig mogelijk te belasten, bestaan.

Na de verhooging voor het loopende jaar van de subsidie tot f 2900, is de gewone contributie aan het fonds weinig drukkend; ze bedraagt slechts eene halve cent per man en per dag.

Zijn de inkomsten van het fonds echter niet voldoende om daaruit de gedurende een jaar ingediende rekeningen wegens geneeskundige hulp en wegens verstrekking van geneesmiddelen te betalen, dan moeten zij, te wier behoeve de geneeskundige hulp werd verleend, bovendien eene aanvullingscontributie betalen. Uit den aard der zaak loopt het bedrag daarvan over verschillende jaren uiteen. Over 1902 was dat bedrag nog al aanzienlijk.

Om belanghebbenden van laatstbedoelde contributie gedeeltelijk te kunnen ontlasten, zou de subsidie nogmaals met een zeker bedrag kunnen worden verhoogd. Alvorens echter voor dat doel geld aan te vragen, wenscht de

ondergeteekende de uitkomsten der rekening en verantwoording van het fonds over het loopende jaar af te wachten.

XXII^{STE} AFDEELING.

Inlichting gevraagd.

In 1902 werd de eerste-luitenant-adjutant van het korps genietroepen P. J. P. van der Steur bij het Oostenrijksch-Hongaarsche Leger gedetacheerd tot het bijwonen van oefeningen in luchtscheepvaart, in verband met eene eventueel op te richten aeronautische afdeeling bij het Nederlandsche Leger.

Met het oog op het belang van deze detachering, was het wenschelijk, dat door genoemden officier eenige vrije vaarten met een particulieren ballon werden medegemaakt. De kosten daarvan, ten bedrage van *f* 164, vonden hunne omschrijving niet in een der artikelen van het VIII^{ste} hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1902 en moesten derhalve worden gekweten uit den post, bij die begrooting voor onvoorziene uitgaven uitgetrokken.

XXIII^{STE} AFDEELING.

Uitbreiding van de logiesruimte voor de bereden wapens wordt te 's-Gravenhage niet vereischt, terwijl die ruimte in de Oranjekazerne, bestemd voor de huisvesting van het regiment grenadiers en jagers, voldoende verbetering zal ondergaan door de vermindering van dat regiment met één bataljon in 1904.

Al zijn overigens de kazernes alhier niet op gelijken voet ingericht als de in de laatste jaren nieuw gebouwde kazernes, zoo zijn zij toch voor hunne bestemming geschikt.

Er bestaat dan ook voor den ondergeteekende geen aanleiding om zijnerzijds stappen te doen voor het bouwen van kostbare nieuwe kazernes, enz. aan de buitenzijde van de gemeente, en zulks te meer niet nu nog belangrijke bedragen gevorderd worden voor de, niet voor uitstel vatbare, uitbreiding van de kazerneering, in verband met de nieuwe legerorganisatie; zelfs is uit dien hoofde voorloopig ook afgezien van het bouwen van een nieuw hospitaal ter plaatse, zoodat te dier zake geen stappen bij het gemeentebestuur zijn gedaan.

De hiervoren vermelde bezwaren tegen verplaatsing van de militaire gebouwen enz. naar de buitenzijde van de gemeenten gelden in hoofdzaak evenzeer voor andere groote plaatsen dan 's-Gravenhage.

Van een consortium van particulieren voor de verplaatsing, als voren bedoeld, te 's-Gravenhage zijn geen aanbiedingen ontvangen.

Het sluiten van contracten met particulieren voor het huren van woningen voor gehuwde militairen op den voet als o. a. te 's Hertogenbosch heeft plaats gehad, geschiedt ook voor andere garnizoenen, wanneer de omstandigheden daartoe aanleiding geven en het wenschelijk maken. Het is dan ook bereids geschied te Gorinchem en te Naarden en zal ook te Leeuwarden plaats hebben.

Voorraad geweren.

In het jaar 1903 zullen 8 200 geweren M. 95 afgeleverd worden, terwijl de voorraad, bestemd voor het leger hier te lande, in 1904 met 16 000 van die wapenen zal vermeerderd worden. De vermeerdering is echter niet geheel en al een gevolg van de in het loopende begrootingsjaar getroffen maatregelen tot uitbreiding der inrichtingen. Die uitbreiding toch zal eerst in den loop van het komende jaar voltooid zijn.

De hier bedoelde Nota is, in afschrift, afzonderlijk aan den Voorzitter der Kamer toegezonden met de bedoeling, dat stuk andermaal ter griffie neder te leggen uitsluitend ter kennisneming voor de leden.

Opheldering gevraagd.

Blijkens evenbedoelde Nota lag het in de bedoeling, in het jaar 1903 werktuigen aan te schaffen tot een bedrag van *f* 50 000 en o. a. in de jaren 1903 en 1904 telkens rond *f* 60 000 aan materialen te besteden. Dat verklaart, waarom bij art. 109 van de loopende begrooting een bedrag van *f* 111 000 is uitgetrokken voor aanschaffing van werktuigen, enz., en materialen tot den aanmaak van wapenen van 6,5 m.M., daarentegen op de ontwerp-begrooting van 1904 bij art. 183 slechts *f* 65 000 is aangevraagd voor aanschaffing van grondstoffen, enz., benoodigd voor dien aanmaak, terwijl voor reis-, verblijf-

Een langer verblijf bij de depoteskadrons is echter, wegens gebrek aan stallingruimte aldaar, niet mogelijk.

Het is dan ook noodzakelijk gebleken, de stallingruimte bij het remonte-depot te Milligen op den duur met drie stallen uit te breiden, waarvan verleden jaar de eerste is toegestaan en thans de tweede wordt aangevraagd.

Men behelpt zich thans door de quarantainestallen als gewone remontestallen te gebruiken; doch dit is eene bezuiniging, die het Rijk wel eens zeer veel geld zou kunnen kosten.

Verbetering van het schietterrein te Assen.

ad Art. 186 n. Op het schietterrein te Assen zijn slechts vier banen met VELTMAN-inrichting beschikbaar. Is dit reeds te weinig voor het thans aanwezige garnizoen zeer zeker zal zulks het geval zijn als dat garnizoen met een bataljon zal zijn vermeerderd.

Hierbij moet in aanmerking worden genomen, dat de bestaande banen niet zes dagen per week door het garnizoen gebruikt kunnen worden door schietoefeningen van marechaussee en schietoefeningen tot verhooging van 's lands weerkracht; terwijl natuurlijk ook door ongunstig weer sommige dagen uitvallen.

Op hetzelfde terrein worden voorts de gevechtsschietoefeningen gehouden, wat het echter onmogelijk maakt, op die zelfde dagen de schietbanen voor schoolschietoefeningen te bezigen.

Ten slotte wordt in den zomer het schietterrein gedurende 14 dagen geheel in beslag genomen door bataljons, die van elders te Assen worden gedetacheerd tot het houden van gevechtsschietoefeningen. Deze maatregel wordt toegepast, omdat deze bataljons anders in de legerplaats bij Harskamp zouden moeten worden gedetacheerd, wat niet alleen veel kostbaarder zou zijn, maar ook op overwegende bezwaren zou stuiten, doordien reeds zoovele andere bataljons in die legerplaats oefeningen moeten houden.

Op grond van een en ander is uitbreiding van het aantal banen te Assen, waardoor meer soldaten gelijktijdig geoefend kunnen worden zonder aan de eischen van veiligheid te kort te doen, dringend noodig.

De bedoeling is om voor het aangevraagde bedrag van f4200 twee nieuwe banen aan te leggen en één bestaande te verbeteren, terwijl het in het voornemen ligt om dan in 1905 over te gaan tot den aanleg van nog twee nieuwe banen en tot wijziging van twee bestaande banen.

De goede wil om met de bestaande middelen te woekeren bestaat. Maar deze drijfveer mag er niet toe leiden, dat men bij de schietoefeningen tot overhaasting wordt gedwongen, wat die oefeningen onvruchtbaar zou maken. Ons leger kan met gerustheid eene vergelijking te gemoet zien met andere legers op het punt van geoefendheid in het schieten. Wil het op dit standpunt blijven staan, dan moet het ook kunnen beschikken over voldoende middelen, om zich die geoefendheid eigen te maken.

Bouw van eene manege te Assen.

ad Art. 186 o. De opmerking, dat het onpractisch, voor de schatkist zeer onvoordeelig en in het geheel niet voor de hand liggend was, ten behoeve van het rijkunstig onderwijs, de talrijke officieren van Assen naar Groningen en niet het kleinere getal officieren van Groningen naar Assen te doen komen, is juist. Het tegendeel is dan ook door ondergeteekende geenszins beweerd.

Bij de beoordeeling verlieze men echter niet uit het oog, dat de regeling getroffen is oorspronkelijk toen het garnizoen te Assen kleiner was dan dat te Groningen en dat de aanwezigheid van eene manege te Groningen eene gereede aanleiding is geweest om dien toestand voorloopig te handhaven, althans om niet onmiddellijk tot den bouw van eene manege met stal te Assen te besluiten, toen aldaar in 1895 het garnizoen op eene sterkte van 2 bataljons werd gebracht en dus van toen af één bataljon sterker was dan dat van Groningen.

Nu echter eertlang te Assen een derde bataljon infanterie in garnizoen zal komen, doet zich nu meer dan vroeger, de noodzakelijkheid gevoelen, dat ter plaatse eene gelegenheid bestaat tot het geven van rijkunstig onderricht aan onbestede officieren en lag het dus voor de hand thans een voorstel te doen,

zelfs voor het geval, dat daartoe te Groningen nog gelegenheid ware opengesteld.

Het voornemen bestaat de manege met stal te bouwen op eenige aan te koopen perceelen weiland, gelegen aan den Witterweg tegenover het kazerne-terrein.

Behalve voor het rijkunstig onderricht aan officieren, kan de manege worden benut voor de oefeningen van de ter plaatse gestationeerde brigade marechaussee en de stalling, des zomers, voor de paarden van bereden officieren, tijdens de regiments- en gevechtsoefeningen.

Uitgaande van het beginsel, dat eene manege moet voldoen aan zekere minimumafmetingen, wil het daarin te geven onderricht tot zijn recht komen, is voorts bij het opmaken van het ontwerp, nagegaan het verschil in kosten tusschen eene houten en eene steenen manege.

Daar dit verschil betrekkelijk gering bleek te zijn, is, met het oog op de groote onderhoudskosten van een houten gebouw, aan eene steenen manege de voorkeur gegeven.

In aanmerking is daarbij nog te nemen, dat eene houten rijloods minder goede beschutting aanbiedt tegen koude en het rijkunstig onderricht aan officieren in de wintermaanden wordt gegeven, en dus in die maanden het meeste gebruik van de manege wordt gemaakt.

Uitbreiden van deponeer- en wapenkamers.

Ad art. 186 p. Met leedwezen heeft de ondergeteekende vernomen, dat sommige leden onaangenaam verrast waren door het uitgetrokken bedrag van f40 000 voor het uitbreiden, verbeteren en inrichten van deponeer- en wapenkamers.

Het bedrag toch daarvoor op de loopende oorlogsbegroting uitgetrokken, strekte slechts tot het opleggen van de gedeponeerde kleeding en wapening voor 8 lichtingen van de militie van de sterkte, welke deze in 1903 zou verkrijgen, terwijl het bij het opmaken van die begroting rationeel voorkwam, in volgende jaren telkens het geld aan te vragen voor de voorzieningen alsdan noodig in verband met het sterker worden van de lichtingen.

Het groot aantal lokalen, waarin de goederen geborgen moeten worden, alsmede de aard van die lokalen in verband met de inrichting der gebouwen, waarvan vele van oude dagteekening zijn, heeft echter doen zien, dat het bij geleidelijke jaarlijksche uitbreiding, noodig zou worden voor het behoorlijk kunnen plaatsen van rakken en dergelijke, meermalen, reeds gemaakt werk, o. a. schotten enz. af te breken en te verplaatsen en telkens weder nieuwe toegangen aan te brengen.

Het is mitsdien heter voorgekomen reeds in 1904 de geheel benodigde ruimten te doen inrichten, terwijl dan in volgende jaren in hoofdzaak zal kunnen worden volstaan met het in die ruimten aanbrengen van rakken en dergelijke.

Verhooging van artikel 186.

Aangezien tijdens het opmaken der ontwerp-begroting omtrent het wetsontwerp tot nadere verhooging en aanvulling van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1903, wegens het bouwen van een kazernement te Nijmegen, nog geen beslissing was genomen, kon in die begroting geen post voor den bouw van dat kazernement worden uitgetrokken.

Nu echter bij de wet van 22 Juli 1903 (*Staatsblad* n°. 201) een bedrag van f100 000 als eerste termijn voor den bouw van een kazernement te Nijmegen beschikbaar werd gesteld, is het noodig in de begroting voor 1904 een bedrag van f240 000 als tweede termijn op te nemen.

Bij de groote versterking, die in het voorjaar het garnizoen te Amsterdam moest ondergaan, is de behoefte aan meerdere kazerneeringsruimte ter plaatse in hooge mate gebleken.

Het onder dak brengen van de versterking is voor een goed deel alleen mogelijk geweest door het in gebruik nemen van enkele gebouwen, die niet voor troepenlogies bestemd waren.

Daarmede zijn aanzienlijke kosten gemoeid geweest, terwijl uit den aard der zaak de huisvesting nog in vele opzichten te wenschen overliet.

Bovendien valt het niet te ontkennen, dat het zoo verspreid onderbrengen van de troepen uit een militair oogpunt groote bezwaren oplevert.

Uit dien hoofde heeft ondergeteekende doen nagaan of niet zonder te groote kosten de beschikking over meerdere ruimte zou te verkrijgen zijn, door wijziging te brengen in de bestemming van sommige gedeelten van de kazerne „Oranje-Nassau”, waarin nu voor de infanterie over logies voor 950 man kan worden beschikt.

Dit is mogelijk gebleken door in hoofdzaak de volgende voorzieningen te treffen:

1°. het doen ontruimen van de thans in de Oranje-Nassau-kazerne aanwezige cantines en van 16 in de paviljoenen dier kazerne gevestigde woningen voor gehuwde militairen, benevens het naar elders overbrengen van een gedeelte der in die kazerne aanwezige wapens en goederen;

2°. het inrichten van de aldus in die kazerne beschikbaar komende lokaliteit en van de zolderruimte tot logies, bergplaatsen, enz.;

3°. het bouwen van een gebouw voor cantines voor de infanterie en artillerie op het achterplein dier kazerne;

4°. het bouwen van een privaatgebouw op dat achterplein en het uitbreiden van de gelegenheid tot wassching en spijsbereiding in die kazerne;

5°. het inrichten tot bergplaatsen voor wapens, enz. van gedeelten der zolderverdieping van de cavalerie-kazerne, der voormalige bakkerij en van het arsenaal bij het Waterlooplein,

Voor deze voorzieningen, waardoor eene meerde logiesruimte voor 620 man — waarvan 320 noodlogies — wordt verkregen, wordt in het geheel een bedrag van f 76 800 vereischt, ongerekend het bedrag, dat aan huur noodig zal zijn voor het onder dak brengen van de gehuwden, die de kazerne zullen moeten verlaten.

Hoezeer de zich ten deze te getroosten uitgaven, op zich zelf beschouwd, niet onbelangrijk zijn te noemen, wordt anderzijds vermeend, dat die uitgaven volkomen gewettigd worden door den beteren toestand, die er door zal worden verkregen.

In de eerste plaats zal hierdoor, in voorkomend geval eene vrij aanzienlijke troepenmacht in de kazerne zijn onder te brengen en dus onder buitengewone omstandigheden niet, of niet zoo spoedig, tot huisvesting elders behoeven overgegaan te worden. In de tweede plaats zal hierdoor voor gewonen tijd eene belangrijke verbetering worden tot stand gebracht; het zal dan namelijk mogelijk zijn om de drie bataljons infanterie in het garnizoen te doen blijven wanneer, behalve de geheele jongste lichting, ook een lichting voor herhalingsoefeningen onder de wapenen is, in welk geval thans — evenals den afgelopen zomer is geschied — een bataljon te Nieuwersluis moet worden gedetacheerd, welke detachering met kosten gepaard gaat.

Het wordt noodig geacht van het bovengenoemde bedrag van f 76 800 een eerste termijn van f 50 000 op de begrooting voor 1904 uit te trekken.

In de bij deze Memorie gevoegde Nota van Wijzigingen is met de beide bovengemelde verhoogingen rekening gehouden en is tevens de noodige wijziging van de omschrijving van het artikel opgenomen.

's-Gravenhage, 15 December 1903.

*De Minister van Staat,
Minister van Oorlog,
J. W. BERGANSIUS.*

TOELAGEN VOOR OFFICIEREN.

Voorgestelde toelagen.

KORPSEN, INRICHTINGEN, ENZ.	Luit.-Ko- lonel en Majoor.	Kapitein.	Lui- tenant.	Aanmerkingen.
Departement van Oorlog..	f 300	f 200	f 100	(1) Berekend naar het aantal lessen; de in de eerste plaats genoemde toelagen hebben betrekking op officieren van den Generalen Staf en van de Intendance, de laatstvermelde op andere officieren.
Groote Staf. Adjudanten..	400	400	—	
Hoogere Krijgsschool.....	400	(1) $\begin{matrix} 100-200 \\ 200-400 \end{matrix}$	—	(2) Hoofd van Onderwijs.
Koninklijke Militaire Aca- demie.....	400	(2) 400	(3) 400	
Idem Cadettencompagnieën en adjudant.....	—	200	200	(3) Leeraar, ook de paarden- arts.
Cadettenschool.....	400	(4) 400	(5) 400	(4) Hoofd van onderwijs.
Idem Cadettencompagnieën en adjudant.....	—	200	(6) 200	(5) Leeraar.
Hoofdcursus.....	400	(7) 400	(7) 400	(6) In 't gebouw wonend f 100.
Normaal-Schietschool.....	—	100	100	(7) Leeraar.
Commissie van proefneming	—	100	100	*) Eventueel te zamen met de toelage voor verblijf te Amsterdam; de toelage voor de artillerie-inrichtin- gen wordt alsdan met f 100 verminderd.
Artillerie-Schietschool....	600	400	300	
Artillerie-Inrichtingen*)..	—	(8) 300	(9) 200	(8) Een kapitein, daarenboven nog f 250.
Rij- en Hoefsmidschool....	—	(10) 200	(10) 200	
Remonte-depot.....	(11) 1100	(12) 200	(12) 200	(9) Officier van gezondheid Hembrug f 150.
Cursus bij de korpsen....	—	—	200 à 100	
Algemeen Depot van Dis- cipline.....	—	400	(13) 150	(10) Wordt ook door den paar- denarts genoten.
Centrale Magazijnen.....	—	(14) 400	(15) 150	
<i>Gedetacheerde Officieren.</i>				
Bij de Bereden-Artillerie..	—	—	100	(11) Hiervan zijn f 500 be- stemd tot voorziening in de kosten van het in orde hou- den der lokalen, het gereed maken van spijzen, enz. ten behoefte van de gezamenlijke bij het Remonte-depôt aan- wezige officieren.
Bij het Regiment Genie- troepen.....	—	—	200	
Bij de Hoogere Krijgsschool	—	—	100	(12) Officier van gezondheid en paardenarts.
Bij de Intendance.....	—	—	400	
<i>Geneeskundige Dienst.</i>				
Cursus te Utrecht.....	400	400	400	(13) Ook officier van gezond- heid.
Magazijn van geneesmid- delen.....	(16) 400	(16) 400	(16) 400	(14) Keuringscommissie.
<i>Korpsen.</i>				
Instructie-Bataljon.....	200	(17) 150	(17) 100	(15) Assistent-magazijnmees- ters.
Instructie-Batterij.....	—	150	100	
Instructie-Compagnie.....	—	150	100	(16) Hierin is de toelage voor verblijf te Amsterdam be- grepen.
Korps Pantserfort-Artillerie	—	(18) 150	(18) 100	
Korps Torpedisten.....	200	(18) 150	(18) 100	(17) Wordt <i>niet</i> door den kwar- tiermeester en door den of- ficier van gezondheid ge- noten.
Schoolcompagnie Regiment Genietroepen.....	—	150	100	
Magazijnmeesters der Ar- tillerie.....	—	—	—	(18) Wordt <i>niet</i> door den kwar- tiermeester en door den of- ficier van gezondheid ge- noten.

Bovendien valt het niet te ontkennen, dat het zoo verspreid onderbrengen van de troepen uit een militair oogpunt groote bezwaren oplevert.

Uit dien hoofde heeft ondergeteekende doen nagaan of niet zonder te groote kosten de beschikking over meerdere ruimte zou te verkrijgen zijn, door wijziging te brengen in de bestemming van sommige gedeelten van de kazerne „Oranje-Nassau”, waarin nu voor de infanterie over logies voor 950 man kan worden beschikt.

Dit is mogelijk gebleken door in hoofdzaak de volgende voorzieningen te treffen:

1°. het doen ontruimen van de thans in de Oranje-Nassau-kazerne aanwezige cantines en van 16 in de paviljoenen dier kazerne gevestigde woningen voor gehuwde militairen, benevens het naar elders overbrengen van een gedeelte der in die kazerne aanwezige wapens en goederen;

2°. het inrichten van de aldus in die kazerne beschikbaar komende lokaliteit en van de zolderruimte tot logies, bergplaatsen, enz.;

3°. het bouwen van een gebouw voor cantines voor de infanterie en artillerie op het achterplein dier kazerne;

4°. het bouwen van een privaatgebouw op dat achterplein en het uitbreiden van de gelegenheid tot wassching en spijsbereiding in die kazerne;

5°. het inrichten tot bergplaatsen voor wapens, enz. van gedeelten der zolderverdieping van de cavalerie-kazerne, der voormalige bakkerij en van het arsenaal bij het Waterlooplein,

Voor deze voorzieningen, waardoor eene meerde logiesruimte voor 620 man — waarvan 320 noodlogies — wordt verkregen, wordt in het geheel een bedrag van f 76 800 vereischt, ongerekend het bedrag, dat aan huur noodig zal zijn voor het onder dak brengen van de gehuwden, die de kazerne zullen moeten verlaten.

Hoezeer de zich ten deze te getroosten uitgaven, op zich zelf beschouwd, niet onbelangrijk zijn te noemen, wordt anderzijds vermeend, dat die uitgaven volkomen gewettigd worden door den beteren toestand, die er door zal worden verkregen.

In de eerste plaats zal hierdoor, in voorkomend geval eene vrij aanzienlijke troepenmacht in de kazerne zijn onder te brengen en dus onder buitengewone omstandigheden niet, of niet zoo spoedig, tot huisvesting elders behoeven overgegaan te worden. In de tweede plaats zal hierdoor voor gewonen tijd eene belangrijke verbetering worden tot stand gebracht; het zal dan namelijk mogelijk zijn om de drie bataljons infanterie in het garnizoen te doen blijven wanneer, behalve de geheele jongste lichterij, ook een lichterij voor herhalingsoefeningen onder de wapenen is, in welk geval thans — evenals den afgelopen zomer is geschied — een bataljon te Nieuwersluis moet worden gedetacheerd, welke detachering met kosten gepaard gaat.

Het wordt noodig geacht van het bovengenoemde bedrag van f 76 800 een eerste termijn van f 50 000 op de begrooting voor 1904 uit te trekken.

In de bij deze Memorie gevoegde Nota van Wijzigingen is met de beide bovengemelde verhoogingen rekening gehouden en is tevens de noodige wijziging van de omschrijving van het artikel opgenomen.

's-Gravenhage, 15 December 1903.

*De Minister van Staat,
Minister van Oorlog,
J. W. BERGANSIUS.*

TOELAGEN VOOR OFFICIEREN.

Voorgestelde toelagen.

KORPSEN, INRICHTINGEN, ENZ.	Luit.-Ko- lonel en Majoor.	Kapitein.	Lui- tenant.	Aanmerkingen.
Departement van Oorlog..	f 300	f 200	f 100	(1) Berekend naar het aantal lessen; de in de eerste plaats genoemde toelagen hebben betrekking op officieren van den Generalen Staf en van de Intendance, de laatstvermelde op andere officieren.
Groote Staf. Adjudanten..	400	400	—	
Hoogere Krijgsschool.....	400	(1) $\begin{matrix} 100-200 \\ 200-400 \end{matrix}$	—	(2) Hoofd van Onderwijs.
Koninklijke Militaire Aca- demie.....	400	(2) 400	(3) 400	
Idem Cadettencompagnieën en adjudant.....	—	200	200	(3) Leeraar, ook de paarden- arts.
Cadettenschool.....	400	(4) 400	(5) 400	(4) Hoofd van onderwijs.
Idem Cadettencompagnieën en adjudant.....	—	200	(6) 200	(5) Leeraar.
Hoofdcursus.....	400	(7) 400	(7) 400	(6) In 't gebouw wonend f 100.
Normaal-Schietschool.....	—	100	100	(7) Leeraar.
Commissie van proefneming	—	100	100	*) Eventueel te zamen met de toelage voor verblijf te Amsterdam; de toelage voor de artillerie-inrichtin- gen wordt alsdan met f 100 verminderd.
Artillerie-Schietschool....	600	400	300	
Artillerie-Inrichtingen*)...	—	(8) 300	(9) 200	(8) Eén kapitein, daarenboven nog f 250.
Rij- en Hoefsmidschool....	—	(10) 200	(10) 200	
Remonte-depot.....	(11) 1100	(12) 200	(12) 200	(9) Officier van gezondheid Hembrug f 150.
Cursus bij de korpsen....	—	—	200 à 100	
Algemeen Depot van Dis- cipline.....	—	400	(13) 150	(10) Wordt ook door den paar- denarts genoten.
Centrale Magazijnen.....	—	(14) 400	(15) 150	
<i>Gedetacheerde Officieren.</i>				
Bij de Bereden-Artillerie..	—	—	100	(11) Hiervan zijn f 500 be- stemd tot voorzening in de kosten van het in orde hou- den der lokalen, het gereed maken van spijzen, enz. ten behoefte van de gezamenlijke bij het Remonte-depôt aan- wezige officieren.
Bij het Regiment Genie- troepen.....	—	—	200	
Bij de Hoogere Krijgsschool	—	—	100	(12) Officier van gezondheid en paardenarts.
Bij de Intendance.....	—	—	400	
<i>Geneeskundige Dienst.</i>				
Cursus te Utrecht.....	400	400	400	(13) Ook officier van gezond- heid.
Magazijn van geneesmid- delen.....	(16) 400	(16) 400	(16) 400	(14) Keuringscommissie.
<i>Korpsen.</i>				
Instructie-Bataljon.....	200	(17) 150	(17) 100	(15) Assistent-magazijnmees- ters.
Instructie-Batterij.....	—	150	100	
Instructie-Compagnie.....	—	150	100	(16) Hierin is de toelage voor verblijf te Amsterdam be- grepen.
Korps Pantserfort-Artillerie	—	(18) 150	(18) 100	
Korps Torpedisten.....	200	(18) 150	(18) 100	(17) Wordt <i>niet</i> door den kwar- tiermeester en door den of- ficier van gezondheid ge- noten.
Schoolcompagnie Regiment Genietroepen.....	—	150	100	
Magazijnmeesters der Ar- tillerie.....	—	—	—	18) Wordt <i>niet</i> door den kwar- tiermeester en door den of- ficier van gezondheid ge- genoten.

STAATSBEGROTING DIENSTJAAR 1904.

VIIIste HOOFDSTUK.

NOTA VAN WIJZIGINGEN.

Iste AFDEELING.

Artikel 2, onderdeel *a*. Traktementen van den secretaris-generaal en van de verdere ambtenaren, tot en met den rang van adjunct-commies, wordt *verminderd* met *f*1200 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f*101 800.

Onderdeel *b* van hetzelfde artikel. Traktementen van de eerste- en tweede-klerken, den kamerbewaarder, de boden en de vaste knechts, wordt *verhoogd* met *f*2000 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f*39 050.

Het artikel wordt mitsdien uitgetrokken tot een bedrag van *f*156 500 en de Iste afdeeling tot een bedrag van *f*202 605.

IVde AFDEELING.

Artikel 22. Soldijen, daggelden, toelagen en verdere vergoedingen van onder-officieren en soldaten van het Wapen der Infanterie, enz., wordt *verminderd* met *f*9550 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f*1 559 780.

Het totaal van de IVde afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van *f*6 182 775.

Vde AFDEELING.

Artikel 26. Aanschaffing van graan, enz., wordt *verminderd* met *f*3015, en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f*320 933.

Artikel 27. Aanschaffing van brood, enz., wordt *verminderd* met 990 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f*109 998.

Artikel 29. Bijslag op de soldij tot aankoop van groenten, enz., wordt *verminderd* met *f*2137 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f*744 273.

Het totaal van de Vde afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van *f*3 043 332.

VIDE AFDEELING.

Artikel 31. Traktementen en daggelden van het personeel der kleermakerijen bij de centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting, enz., wordt *verhoogd* met *f*24 000 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f*271 000.

Artikel 32. Aanschaffing van kleeding en uitrusting en van grondstoffen en andere benodigdheden tot aanmaak daarvan, enz., wordt *verminderd* met *f*24 000 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f*1 653 000.

IXde AFDEELING.

Artikel 57. De omschrijving van artikel 57a wordt gelezen als volgt:
Kosten van oefeningen van officieren en troepen buiten hunne standplaatsen, daaronder begrepen de kosten van drinkwater, ligstroo, lichtstoffen, hout voor bivakvuren, kantonnementskosten, bruggemateriaal, benodigdheden voor pionierarbeid en verdere op de oefeningen vallende kosten, alsmede vergoeding van schade, welke is toegebracht aan eigendommen van bijzondere personen, voor zoover die vergoeding te voren is bedongen of daarna door eene daartoe benoemde commissie is geschat.

Xde AFDEELING.

Artikel 69. De omschrijving van dit artikel wordt gelezen als volgt:
Schrijfloonen, drukwerk en verdere uitgaven, verbonden aan de werkzaam-

heden van bij Koninklijk Besluit of door den Minister van Oorlog benoemde commissiën, voor zoover die uitgaven niet moeten worden bestreden uit andere artikelen der begrooting.

XIII^{DE} AFDEELING.

Artikel 100. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen, enz., der Koninklijke Militaire Academie, wordt *verminderd* met f11 800 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f92 447.

Artikel 102. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen, enz., der Cadetenschool, wordt *verminderd* met f6050 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f34 892.

Het totaal van de XIII^{de} afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van f382 043.

XVII^{DE} AFDEELING.

Artikel 138. Onderhouden, herstellen, veranderen en verbeteren van vestingwerken, oefeningsterreinen, schietbanen, kazerne- en andere gebouwen, enz., wordt *verhoogd* met f6810 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f600 545.

Het totaal van de XVII^{de} afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van f781 290.

XVIII^{DE} AFDEELING

Artikel 149. In den laatsten regel van dit artikel wordt het getal „185” vervangen door 184.

XIX^{DE} AFDEELING.

Artikel 157. Subsidie aan de Vereeniging „Trouw aan Koning en Vaderland” te Utrecht, wordt *verminderd* met f5000 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f15 000.

Het totaal van de XIX^{de} afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van f78 470.

XXIII^{STE} AFDEELING.

Artikel 186. Verbetering van Rijksgebouwen en werken en van gebouwen door de gemeenten tot militair gebruik aan het Rijk afgestaan, enz., wordt aan het slot *aangevuld* met twee nieuwe zinsneden, luidende:

r. bouwen van een kazernement te *Nijmegen* (2de termijn) f240 000.

s. uitbreiding van de kazerneering te *Amsterdam* (1ste termijn) f50.000.

Het artikel wordt mitsdien verhoogd met f290 000 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f992 030 en het totaal van de XXIII^{ste} afdeeling tot een bedrag van f1 183 140.

Het totaal van het VIII^{ste} hoofdstuk wordt uitgetrokken tot een bedrag van zes en twintig millioen achthonderd acht duizend twintig gulden (f26 808 020).

BEGROOTING VAN UITGAVEN TEN BEHOEVE VAN DE
VOLTOOIING VAN HET VESTINGS'ELSEL,
DIENST 1904.

MEMORIE VAN ANTWOORD.

Ter beantwoording van de beschouwingen en opmerkingen, voorkomende in het Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs uit de Tweede Kamer

der Staten-Generaal, naar aanleiding van het onderzoek van het wetsontwerp tot vaststelling van de begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel dienst 1904, heeft de ondergeteekende de eer het volgende te doen kennen.

Bij de vaststelling van het bedrag, dat voor het dienstjaar 1904 ten behoeve van de voltooiing van de Stelling van Amsterdam zoude worden aangevraagd, werd aangenomen, dat de toestand van 's lands geldmiddelen in geen geval toeliet reeds in 1904 tot het sneller afwerken der stelling over te gaan, en werd daarom op het voetspoor van vorige jaren een zoo groot bedrag uitgetrokken, als vereischt wordt voor het in bewerking nemen van twee nieuwe forten en voor afwerken van twee andere, alsmede voor den geleidelijken voortgang van de overige onder handen zijnde werkzaamheden.

Voor de bedoelde forten werden de werken bij Marken-Binnen en bij Aalsmeer aangewezen, omdat het afwerken daarvan in het belang van eene goede verdediging het meest noodig wordt geacht.

In dezen gedachtengang was de in de Memorie van Toelichting bedoelde en sedert bij schrijven van 9 October jl., aan de Tweede Kamer ingezonden Nota voor de beoordeeling van de in de begrooting opgenomen voorstellen niet bepaald noodig, daar het doel er van toch in hoofdzaak is om de Kamer een volledig overzicht te geven van de nog te verrichten werkzaamheden en de daarvoor geraamde bedragen, terwijl de thans voorgestelde werkzaamheden onafhankelijk van de te treffen regeling voor het verder afwerken van de kringstelling in ieder geval zoo spoedig mogelijk moeten worden uitgevoerd.

Getrouw aan de gegeven belofte, heeft de ondergeteekende de toegezegde Nota overgelegd. Dat die Nota eerst 9 October kon worden ingediend, heeft hij betreurd, doch is een gevolg van verschillende omstandigheden die zich bij de bewerking hebben voorgedaan, en niet het minst van zijn streven om op deugdelijke gronden steunende gegevens te verstrekken.

Uit die Nota zal thans aan de leden van de Tweede Kamer gebleken zijn, welke werken nog voor het volledig afwerken van de kringstelling worden noodig geacht; daarvan zullen de werkzaamheden van de *eerste groep* in de eerste plaats moeten worden uitgevoerd, en zullen die van de *tweede groep* eveneens zoodra doenlijk onderhanden genomen moeten worden.

De uitvoering daarvan zou echter desnoods over een grooter aantal jaren verdeeld kunnen worden, dan met de werkzaamheden van de eerste groep het geval dient te zijn.

Eindelijk zouden de werkzaamheden, behoorende tot de *derde groep*, zoo noodig eerst in uitvoering kunnen genomen worden, nadat die van de eerste twee groepen in hoofdzaak zullen zijn voltooid.

Mocht er, zooals door sommige leden wordt in overweging gegeven, door middel van eene geldleening of op andere wijze gelegenheid gegeven worden, die nog te verrichten werkzaamheden in korter tijd uit te voeren, dan op den tot nu gevolgden voet het geval zou zijn, dan zou het voor eene behoorlijke regeling van het werk gewenscht zijn, de werkzaamheden der drie groepen, welke toch alle tot uitvoering behooren te komen, zooveel mogelijk te gelijker tijd onder handen te nemen, waartegen uit technisch oogpunt geen bedenking bestaat.

De in het slot der Nota bedoelde overwegingen ter zake zijn nog niet afgevoerd, zoodat de ondergeteekende tot zijn leedwezen daaromtrent voor het tegenwoordige geen mededeelingen kan doen, doch wel geeft hij de verzekering, dat met ernst zal worden getracht om althans voor de werken der eerste groep tot spoedige voltooiing te geraken.

Met de meening der leden, die het niet noodzakelijk achten, dat aan de voltooiing der stelling sneller dan tot dusverre zou worden gewerkt, kan dan ook niet worden ingestemd.

Wel is thans, op het gedeelte waar de verdediger het minst door het terrein begunstigd wordt, door de voltooiing van de aldaar aanwezige forten, eene stelling ontstaan, die den aanvaller ernstige bezwaren zal opleveren, maar toch blijft het afwerken der overige forten een dringende eisch en zullen zelfs op bedoeld gedeelte nog verschillende verbeteringen moeten worden uitgevoerd om tot een zoodanigen toestand te geraken, dat op hardnekkige verdediging kan worden gerekend en een aanvaller met vol vertrouwen op een goeden uitslag kan worden afgewacht.

Worden deze en de verdere werken, vermeld in de aan de Tweede Kamer toegezonden Nota, uitgevoerd, dan zal de stelling eene bij uitstek sterke worden en voor een aanvaller zeer ernstige bezwaren opleveren, zoodat men omtrent het behoud van de stelling in de toekomst volkomen gerust kan zijn.

Ditselfde zal nooit kunnen bereikt worden, indien *uitsluitend* gebruik wordt gemaakt van vluchtige en tijdelijke versterkingen, die in het voor de stelling aangenomen stelsel zullen worden gebezigd voor de gedeelten tusschen de permanente steunpunten.

Laat men het ook voor de steunpunten aankomen op werken, die in oorlogstijd moeten worden gereed gemaakt, en worden ook de verdere in de Nota vermelde werkzaamheden tot dat tijdstip uitgesteld, dan zal men, onder voor ons nadeelige omstandigheden, zeker niet gereed zijn, wanneer een vijand voor de stelling verschijnt.

Hierbij mag niet uit het oog worden verloren, dat voor de bezetting van eene zelfde frontbreedte bij permanente versterkingen minder bezettingstroepen noodig zijn dan bij tijdelijke en vluchtige versterkingen, en dat het opwerpen van deze in oorlogstijd te maken werken niet alleen veel voorbereiding, tijd en werkrachten eischt, doch ook in onze drassige terreinen veelal zeer groote moeilijkheden oplevert.

Het niet verder afwerken van de kringstelling, met permanente versterkingen, die nu reeds voor een zoo belangrijk deel werden voltooid, zou dan ook als een ramp voor onze verdediging moeten worden beschouwd.

Wordt de stelling afgewerkt overeenkomstig het in de Nota ontwikkelde plan, dan zal, zooals op 22 December 1902 in de zitting der Tweede Kamer door ondergeteekende is verklaard, de bezetting daarvan onze krachten niet te boven gaan.

De gestelde vraag, hoe groot het aantal infanterie-, artillerie- en genie-troepen zal zijn, dat alleen voor de verdediging van Amsterdam bestemd zal moeten worden, kan bezwaarlijk met eene stellige opgave worden beantwoord.

De eigenaardige bestemming van de stelling als reduit der verdediging brengt mede, dat aanvankelijk niet meer troepen voor de bezetting zullen worden aangewezen dan vereischt worden om haar gevechtvaardig te maken, doch dat daarin later bij de eigenlijke bezetting alle troepen zullen komen, die niet elders worden vastgehouden.

Uit den aard der zaak kunnen in het openbaar geene mededeelingen worden gedaan noch van het aantal, noch van de sterkte en wapensoort der afdeelingen, die met eerstgenoemde opdracht zullen worden belast.

Wijders is het niet mogelijk vast te stellen, welke gedeelte van onze strijkrachten zal beschikbaar zijn op het tijdstip van den oorlog, waarop tot de eigenlijke bezetting van het reduit der verdediging wordt overgegaan.

Overeenkomstige redenen als hiervoren werden aangevoerd tegen het vermelden van de sterkte van de bezetting der stelling, verzetten zich ook tegen het openbaar maken van de waarde van de geschutbewapening en van den totalen munitievoorraad, terwijl thans ook de beschikbare tijd te kort is, om eene geheel vertrouwbare opgave meer bepaald voor de leden der Kamer te doen gereed maken. Uit dien hoofde moet ondergeteekende zich thans bepalen tot de mededeeling, dat de geschutbewapening aanwezig is of door de in bewerking zijnde snelvuurkanonnen van 6 cM. eerlang zal worden gecompleteerd, behoudens een veertigtal dat noodig is voor de hefkoepels en aanschaf wordt, naarmate de forten worden afgewerkt.

De munitievoorraad vereischt nog aanvulling, doch kan deze op den tot nu gevolgen voet gaandeweg uit de gewone begrooting plaats hebben.

Zooals reeds in de Memorie van Toelichting werd vermeld, en hierna nog nader wordt toegelicht, zal bij het in 1904 te verrichten proefpompen de capaciteit van de prise d'eau der drinkwatervoorziening worden bepaald. Mocht bij die proeven de mogelijkheid van de uitbreiding der installatie blijken, dan is het zeker gewenscht daartoe over te gaan.

De kosten van deze uitbreiding, met inbegrip van den aanleg der buisleiding naar Amsterdam, worden geraamd op f 415000, welk bedrag begrepen is in het bedrag van f 9 430 000, dat, volgens meergenoemde Nota, voor het afwerken van de stelling wordt noodig geacht.

De totale uitgaven voor de approviandeering der stelling en voor de voorziening aan brandstoffen kunnen vooralsnog niet worden medegedeeld.

Voor de uitgaven, welke ter voorziening in de behoefte aan graan en meel worden noodig geacht, moge worden verwezen naar het, onder dagteekening van 7 Juli 1902 uitgebracht verslag van de inmiddels ontbonden staatscommissie ter voorlichting betreffende de voorziening in die behoeften, welk verslag aan de leden der Staten-Generaal werd toegezonden.

De quaestie der zoutvoorziening is in onderzoek, zooals blijken kan uit de Memorie van Toelichting betreffende hoofdstuk VIII der Staatsbegroting voor 1904 ad art. 190 (zie bladz. 108).¹⁾

Voorts ligt het in het voornemen eerlang de vereischte stappen te doen tot het in het leven roepen van eene Staatscommissie, die, ten opzichte van de voorziening in de vleeschvoeding, de noodige voorlichting zal moeten verschaffen.

De Staatscommissie, ingesteld bij Koninklijk besluit van 24 Februari 1902 n°. 24, ten einde advies uit te brengen in zake de voorziening in de behoefte aan brand- en lichtstoffen, heeft nog geen verslag uitgebracht. De inzending van bedoeld verslag wordt vertraagd, doordat de aandacht is gevestigd op eene werkwijze, waardoor in enkele uren tijds uit veen briketten kunnen worden vervaardigd, hetgeen wellicht tot afdoende oplossing van dit vraagstuk zoude kunnen voeren.

Omtrent de resultaten van de in dezen zomer gehouden vesting-manoeuvres zijn nog geen rapporten ingekomen; de hieromtrent gestelde vragen kunnen alzoo vooralsnog niet worden beantwoord.

Dergelijke manoeuvres worden niet gehouden met de bedoeling den voortdurend goeden staat der batterijen te kunnen beoordeelen, daar dit doelmatiger bij periodieke daarover te houden inspectiën kan geschieden. Zij zijn echter van veel belang voor de oefening van de troepen, vooral van de met de verdediging der werken belaste officieren, en geven bovendien de gelegenheid de memories van verdediging van die werken en van de onderdeelen der stelling aan een practisch onderzoek te onderwerpen.

Worden daarbij gebreken of leemten ontdekt, dan moeten deze, uit den aard der zaak, worden gerapporteerd.

Ware het niet dat ten gevolge van de ligging der werken in dicht bevolkte streken met vruchtbaeren bodem de kosten dezer manoeuvres zeer belangrijk zijn, dan zou het aanbeveling verdienen deze zeer nuttige oefeningen veelvuldiger te doen houden dan thans geschiedt.

Naar aanleiding van de vraag omtrent schade, toegebracht aan veehouders en veefokkers, wier koeien door het gedreun van het geschut zouden zijn verschrikt, zij opgemerkt, dat hieromtrent geene klachten bij het Departement van Oorlog, noch bij den commandant der Stelling van Amsterdam, zijn ingekomen. Daarentegen zijn wel door enkele eigenaars en gebruikers van woningen, waarin glasruiten zijn gebroken, aanvragen om schadevergoeding ingediend, waaraan naar hun genoegen is gevolg gegeven.

Met de opmerking betreffende de inrichting van den toelichtenden staat, overgelegd als bijlage bij de Memorie van Toelichting zal, voor zooveel doenlijk, bij de samenstelling van de ontwerpen voor volgende dienstjaren rekening worden gehouden.

Omtrent de onderhandelingen met de gemeente Neuzen betreffende de vervanging van de vesting Neuzen door eene kustbatterij en de bestemming of den verkoop van de alsdan beschikbaar komende vestinggronden werd met die gemeente en met de Ministers van Waterstaat, Handel en Nijverheid en van Financiën van gedachten gewisseld.

Deze gedachtenwisseling heeft echter nog niet tot overeenstemming geleid, zoodat hieromtrent voor het tegenwoordige geen nadere mededeelingen kunnen worden gedaan.

Intusschen kan de verzekering worden gegeven, dat ondergeteekende met ernst er naar zal streven om deze aangelegenheid tot eene oplossing te brengen, ook al zou niet wel mogelijk blijken voorshands aan het vroeger opgevatte voornemen gevolg te geven.

ad Art. 4. Voor de redenen, welke hebben geleid tot het opnemen van be-

¹⁾ Pagineering Mil. Spect., 1903.

dragen als eerste termijnen voor het afwerken van de forten bij Marken-Binnen en bij Aalsmeer moge worden verwezen naar hetgeen hiervoor naar aanleiding van de beschouwingen over de regeling van het voltooien van de Stelling van Amsterdam werd medegedeeld.

Met genoegen is opgemerkt dat voortgaan met de in de laatste jaren gevolgde wijze van uitvoering der Vestingwet, zoolang nog geen definitieve beslissing omtrent het sneller afwerken der stelling is genomen, bij de Kamer, al is het dan ook niet onverdeeld, instemming heeft gevonden.

Omtrent de werkzaamheden ten behoeve van de drinkwatervoorziening in de stelling van Amsterdam kan nog het navolgende worden medegedeeld.

Met het oog op het op de onderwerpelijke begroting uitgetrokken bedrag van f 98 000 kunnen de werkzaamheden zoover worden voortgezet, dat in den zomer van 1904 de navolgende werken zullen zijn gemaakt.

1°. De *prise d'eau*, bestaande uit 106 bronnen, elk wijd 75 m.M., en tien bronnen, elk wijd 125 m.M., de bronnen door middel van 4 hevelleidingen aangesloten aan den centralen hevelput, waaruit het water moet worden opgepompt.

Overeenkomstig de in het rapport der Staatscommissie, ingesteld bij Koninklijk besluit van 16 Januari 1895 n°. 23, aangenomen opbrengst van genoemde bronnen, zou daaraan, bij eene afpompung van ongeveer 1 M³, respectievelijk 6 en 8 M³. per uur kunnen worden ontleend, zoodat bij het gedurende 22 uur per etmaal in werking zijn van pompmachines van voldoende vermogen eene hoeveelheid van 15 752 M³. per etmaal aan de prise d'eau kan worden onttrokken. Wordt nu voor het doorspoelen van de cokeskamer der ontijzeringsinrichting en wegens verlies door verdamping en verstuiving gerekend op een totaal verlies van ongeveer 700 M³. per etmaal, dan zou aldus per etmaal rond 15 000 M³. gereinigd water uit de prise d'eau kunnen verkregen worden.

2°. Het *machinelokaal*, dat, om moeilijkheden bij uitbreiding van de capaciteit der installatie te ontgaan, voldoende ruimte bevat om daarin de machines te plaatsen voor eene aflevering van 15 000 M³. gereinigd water per etmaal.

3°. De *werktuigelijke inrichting*, bestaande uit 2 stel ketels en machines. Elk stel machines omvattende 1 stoomketel, 1 lagedruk-pompwerktuig voor het oppompen van het water uit den centralen hevelput naar de ontijzeringsinrichting, en 1 hoagedruk-pompwerktuig voor het oppompen van het water uit den reinwaterkelder en het persen in de afvoerleiding naar Amsterdam. Elk stel is berekend voor de aflevering van 5000 M³. water per etmaal bij een arbeidsdag van 22 uur, d. i. ongeveer 230 M³. per uur.

De lagedruk-pompwerktuigen zijn evenwel ontworpen tot een capaciteit van 275 M³. per uur, ten behoeve van eene krachtige doorspoeling van een der ontijzeringskamers in een kort tijdsverloop. Dientengevolge zal het mogelijk zijn tijdens het proefpompen met de twee lagedruk-pompwerktuigen en de nog aanwezige proefpompinstallaties te zamen in 24 uur ongeveer 15 000 M³. water aan de prise d'eau te ontnemen.

Zooals reeds onder 2°. is vermeld, kunnen in het machinegebouw nog worden bijgeplaatst 2 stel ketels en machines, zoodat bij volledige uitrusting dat gebouw zal bevatten 4 stel ketels en werktuigen, waarvan 3 stel bestemd zullen zijn voor de aflevering van 15 000 M³. gereinigd water per etmaal, en 1 stel in reserve zal blijven.

4°. De *reinigingsgebouwen*, bestaande uit eene ontijzeringsinrichting, filter en reinwaterkelder, bestemd voor het zuiveren van 10 000 M³. water per etmaal.

5°. De noodige *verbindingsleidingen* en verdere tot de installatie behorende werken, als woningen voor het machinepersoneel, wegen, enz.

Alhoewel omtrent de capaciteit der installatie op dit oogenblik niets met zekerheid valt te zeggen, kan uit het vorenstaande reeds blijken, dat het *zeer waarschijnlijk* wordt geacht, dat per etmaal 10 000 M³. en *waarschijnlijk* dat per etmaal 15 000 M³. gereinigd water uit de prise d'eau zal kunnen worden geleverd.

Het proefpompen gedurende 6 maanden, dat in de 2de helft van 1904 zal beginnen, moet ten deze nader leeren of aan de verwachting zal worden voldaan.

Vooropstellende de wenschelijkheid, dat Amsterdam in oorlogstijd van

15 000 M³. drinkwater per etmaal kan worden voorzien, zal het voorts van den uitslag van het proefpompen afhankelijk dienen te worden gesteld, of nog naar eene prise d'eau op een ander terrein moet worden omgezien.

Blijkt door het proefpompen, dat de drinkwaterinstallatie aan het Nieuwe Meer eene hoeveelheid van 15 000 M³. water per etmaal kan afleveren, dan zijn de kosten voor de daarvoor alsnog uit te voeren werken geraamd als volgt:

2 stel werktuigen.....	f 60 000
uitbreiding der reinigingsgebouwen.....	155 000
kolenloods voor oorlogsvoorraad.....	30 000
bijkomende kosten.....	18 000

makende te zamen met het bedrag van f 708 135, dat in 1904 voor de installatie zal zijn besteed, de som van f 971 135 voor de totale kosten van de drinkwatervoorziening. In dit bedrag zijn niet begrepen de kosten van de leiding naar Amsterdam. Deze leiding zal bij eene aflevering van 15 000 M³. per etmaal een wijdte van 450 m.M. moeten verkrijgen. De daaraan verbonden kosten worden geraamd op f 150 000. Voorts zal nog moeten worden gerekend op eene som van f 2000 voor het maken van eene telephonische verbinding met het pompstation aan den Haarlemmerweg, te Amsterdam.

Bij eene capaciteit van 10 000 M³. per etmaal zal slechts één stel machines meer aangeschaft moeten worden, zullen de reinigingsgebouwen geen uitbreiding behoeven en zal voor de leiding naar Amsterdam met eene wijdte van 400 m.M. kunnen worden volstaan. De kosten dezer leiding worden hierdoor teruggebracht op f 130 000.

Zooals bereids werd aangegeven, is het doel van het proefpompen voornamelijk om vast te stellen of eene hoeveelheid water van 15 000 M³. per etmaal gedurende langen tijd aan de prise d'eau zal kunnen worden onttrokken.

Daarbij is het niet noodig die totale hoeveelheid te reinigen, doch kan deze dadelijk door een voorhanden leiding worden weggevoerd. Tevens zal het proefpompen ook kunnen strekken voor het verkrijgen van meerdere gegevens ten aanzien van de reiniging van het water.

In het bijzonder zal hierbij moeten blijken, in hoeverre de aangenomen snelheid van behandeling kan worden aangehouden, dan wel of die snelheid grooter kan worden genomen en dus meer water dan 10 000 M³. per etmaal in de gebouwen kan worden gereinigd, of wel, dat eene kleinere snelheid van filtratie noodzakelijk is om eene volledige ontijzering te verkrijgen.

Het proefpompen zal met de meeste omzichtigheid moeten worden geregeld. Beginnende met eene hoeveelheid van 5000 M³. water per etmaal, zal de aan de prise d'eau per etmaal te ontnemen hoeveelheid water geleidelijk moeten worden opgevoerd. Bij voortdoring zal daarbij de afpomping en wijders de samenstelling van het water op onderscheidene punten van de prise d'eau moeten worden vastgesteld.

Door het proefpompen zal voorts proefondervindelijk moeten worden bevesten, of de per etmaal verlangde hoeveelheid water in oorlogstijd gedurende langer dan 2 of 3 maanden te leveren zal zijn. Tevens zal, zool niet met zekerheid, dan toch met groote waarschijnlijkheid door het meervermelde proefpompen kunnen worden bepaald, welke hoeveelheid water eventueel bij voortdoring ten behoeve van de watervoorziening van Amsterdam in vreedstijd aan den bodem zou kunnen worden onttrokken, zonder dat nadeelige invloed zal worden uitgeoefend op de in oorlogstijd benodigde hoeveelheid deugdelijk drinkwater.

Omtrent de vraag, of gedurende korteren tijd, en in welke mate, in vreedstijd bij schaarschte van drinkwater te Amsterdam, door de installatie zal kunnen worden medegewerkt aan het voorzien in de behoeften van die gemeente, zal dus eerst na het proefpompen een antwoord gegeven kunnen worden.

Ten aanzien van de hoedanigheid van het thans aanwezige water kan worden gezegd, dat het aan de eischen van goed drinkwater voldoet.

Bij het proefpompen kan voorts blijken, of, zooals verwacht wordt, de hoedanigheid van het gedurende langeren tijd opgepompte water dezelfde blijft.

's-Gravenhage, 11 December 1903.

*De Minister van Staat,
Minister van Oorlog,
J. W. BERGANSIUS.*

STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1905.

VIIIste HOOFDSTUK.

ONTWERP VAN WET.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat, volgens de artikelen 123 en 124 der Grondwet, de algemeene begrooting jaarlijks moet worden vastgesteld;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

ARTIKEL 1. Het VIIIste hoofdstuk der begrooting van Staatsuitgaven voor het dienstjaar 1905, betreffende het *Departement van Oorlog*, wordt vastgesteld als volgt:

ISTE AFDEELING.

Kosten van het Departement.

Artikel 1. Traktement van den Minister *f* 12000,00.

Art. 2. *a.* Traktemen ten van den secretaris-generaal en van de verdere ambtenaren, tot en met den rang van adjunct-commies *f* 106 250,00. *b.* Traktemen ten van de eerste- en tweede-klerken, den kamerbewaarder, de boden en de vaste knechts *f* 43 650,00. *c.* Toelagen van officieren, onderofficieren en mindere militairen, ter zake hunner plaatsing of detachering bij het Departement, daggelden voor tijdelijke schrijvers en voor een stoker *f* 16 250,00. Totaal *f* 166 150,00.

Art. 3. Periodieke traktementsverhooging voor de ambtenaren en bedienden, in *artikel 2, b*, genoemd 1 600,00

Art. 4. Toelagen voor het verlies van het genot der leges, alsmede aan den ambtenaar bij het Departement, belast met de invordering dier leges, als vergoeding wegens den hem opgelegden last tot zekerheidsstelling voor zijn beheer *f* 4 871,00.

Art. 5. Bureel- en lokaalbehoef ten, drukwerk en kleine uitgaven bij het Departement *f* 29 000,00.

Art. 6. Reis- en verblijfkosten van den Minister, van den secretaris-generaal en van het verder personeel bij het Departement geplaatst of gedetacheerd *f* 500,00. Totaal *f* 241 121,00.

II DE AFDEELING.

Bezoldiging van het personeel der staven van het leger.

Art. 7. Traktemen ten, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van de officieren van den grooten staf *f* 47 800,00.

Art. 8. Als voren van den generalen staf *f* 86 050,00.

Art. 9. Als voren van den provincialen staf *f* 30 850,00.

Art. 10. Als voren van den plaatselijken staf *f* 46 650,00.

Art. 11. Traktemen ten van opzichters-bureelambtenaren op de bureelen van linie- en stellingcommandanten *f* 4380,00. Totaal 215 730,00.

III^{DE} AFDEELING.*Bezoldiging van het personeel der militaire administratie.*

Art. 12. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van de intendanten en toelagen van officieren bij de intendance gedetacheerd *f* 61 717,00.

Art. 13. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van de kwartiermeesters *f* 202 025,00.

Art. 14. Als voren van de magazijnmeesters, hoofden van de centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting en van de luitenants-kwartiermeesters, assistent-magazijnmeesters bij de inrichtingen *f* 11 400,00. Totaal 275 142,00.

IV^{DE} AFDEELING.*Bezoldiging van het personeel der verschillende wapens en der landweer.*

Art. 15. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van de officieren van het wapen der infanterie en van de officieren van de compagnieën hospitaalsoldaten *f* 1 803 289,00.

Art. 16. Als voren van het wapen der cavalerie *f* 273 738,00.

Art. 17. Als voren van het wapen der artillerie. *f* 908 447,00.

Art. 18. Als voren van het wapen der genie, en toelagen van officieren van andere wapens, bij het regiment genietroepen gedetacheerd *f* 231 000,00.

Art. 19. Traktementen, toelagen en tegemoetkomingen van officieren van de landweer en van reserve-officieren, dienstdoende bij de landweer *f* 136 250,00.

Art. 20. Traktementen van conducteurs der artillerie *f* 82 500,00.

Art. 21. Traktementen en vergoedingen van opzichters van fortificatiën en van buitengewone opzichters van fortificatiën, traktementen van opzichters-bureelambtenaren der genie, vergoedingen van opzichters van den vestingtelegraafdienst en van reserve-vestingtelegrafisten, daggelden en toelagen van militaire wachters en traktementen van personeel tot bediening van de drinkwatervoorziening voor de Stelling van Amsterdam *f* 131 681,00.

Art. 22. Soldijen, daggelden, toelagen en verdere vergoedingen van onderofficieren en soldaten van het wapen der infanterie of daarbij gedetacheerd van andere wapens, alsmede van de onderofficieren en soldaten van de compagnieën hospitaalsoldaten en van de landweer *f* 1 536 829,00.

Art. 23. Als voren van het wapen der cavalerie of daarbij gedetacheerd van andere wapens *f* 366 204,00.

Art. 24. Jaarwedden, soldijen, daggelden, toelagen en verdere vergoedingen van onderofficieren en soldaten van het wapen der artillerie of daarbij gedetacheerd van andere wapens, alsmede van de onderofficieren en soldaten van de landweer *f* 820 323,00.

Art. 25. Soldijen, daggelden, toelagen en verdere vergoedingen van onderofficieren en soldaten en van verder personeel van het regiment genietroepen of daarbij gedetacheerd van andere wapens, alsmede van de onderofficieren en soldaten van de landweer *f* 107 248,00. Totaal *f* 6 397 509,00.

V^{DE} AFDEELING.*Kosten van voeding van onderofficieren en soldaten.*

Art. 26. Aanschaffing van graan, meel, brandstoffen en hetgeen verder noodig is voor het bereiden van brood *f* 352 392,00.

Art. 27. Aanschaffing van brood en vergoeding wegens gemis van brood *f* 111 666,00.

Art. 28. Aanschaffing en onderhoud van vee; aanschaffing van levensmiddelen, waaronder verduurzaamde levensmiddelen en beschuit;

koffie en melk ten dienste van de wachten;

aanschaffing en onderhoud van gereedschappen voor het inkoopen, bereiden en uitdeelen van levensmiddelen en van verdere benodigdheden in de soldatenkeukens *f* 1 837 608,00.

Art. 29. Bijslag op de soldij tot aankoop van groenten en verdere kleine benodigdheden voor de soldatenmenages en schadeloosstelling wegens gemis van voeding *f* 750 906,00.

Art. 30. Reis- en verblijfkosten en verdere kosten, vallende op de keuring van levensmiddelen en vee 2 200,00. Totaal f 3 054 772,00.

Vlde AFDEELING.

Kosten van kleeding en uitrusting van onderofficieren en soldaten, van ledergoed en paardetuig en van onderhoud van wapenen.

Art. 31. Traktementen en daggelden van het personeel der kleermakerijen bij de centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting en bij het instructie-bataljon en arbeidslooonen voor den aanmaak van kleeding f 233 260,00.

Art. 32. Aanschaffing van kleeding en uitrusting en van grondstoffen en andere benoedigheden tot aanmaak daarvan, van onderscheidingsteekenen van onderofficieren en soldaten en van modellen van kleeding en uitrusting; kosten, vallende op de keuring van een en ander f 1 718 385,00.

Art. 33. Van pas maken en onderhouden van kleeding en uitrusting; uitgaven voor verschillende voorwerpen, waarvan de militairen boven en behalve het stel kleeding en uitrusting, wapenen en ledergoed, moeten worden voorzien;

benoedigheden voor het in goeden staat houden van kleeding en uitrusting in deponeerkamers;

benoedigheden voor het merken en nummeren;

aanzuivering van schuld van militairen, die worden overgenomen van het Departement van Marine en van het Departement van Koloniën;

uit te betalen tegoed op de rekeningen van onderofficieren en soldaten, daaronder begrepen het tegoed waarop het recht in vorige jaren is ontstaan;

na aftrek van de sommen, welke worden ingehouden op de soldij van onderofficieren en soldaten, die eene uitrusting- en reserverekening hebben, en van de sommen, welke ten bate van die rekeningen vrijwillig worden gestort f 380 630,00.

Art. 34. Reinigen en herstellen van onderkleeding en handdoeken, werk- en stalbroeken en werk- en stalkielen van soldaten f 147 000,00.

Art. 35. Toelagen voor eerste uitrusting van vaandrags en kornetten; vergoeding aan reserve-adjutant-onderofficieren voor eerste aanschaffing en voor onderhoud van wapenen, kleeding en uitrusting f 13 400,00.

Art. 36. Aanschaffing en wijziging van ledergoed, van paardetuig voor de cavalerie en voor officieren, die niet tot het houden van dienstpaarden gerechtigd zijn, doch diensten te paard moeten verrichten, van trommen, hoorns en trompetten met toebehooren, van stokken voor sergeanten- en korporaals-tamboer en van pioniergereedschappen, waaronder benoedigheden tot het onbruikbaar maken van spoorwegen en telegraaflijnen;

kosten vallende op de keuring van een en ander f 198 850,00.

Art. 37. Herstelling en onderhoud van de in het vorige artikel genoemde voorwerpen f 50,000,00.

Art. 38. Herstelling en onderhoud van wapenen;

daggelden van oppassers op de wapenkamers;

benoedigheden voor het onderhouden van wapenen in de wapenkamers bij de korpsen f 33 000,00. Totaal f 2 774 525,00.

VIIde AFDEELING.

Kosten van huisvesting, stalling, nachtligging en reiniging.

Art. 39. Huisvesting van officieren en huisvesting en voeding van onderofficieren en soldaten, zoomede stalling van paarden, een en ander krachtens de wet houdende bepalingen betreffende de inkwartierungen, en kantonnementskosten, niet begrepen in *art. 57a* f 45 000,00.

Art. 40. Huisvesting en voeding bij de ingezetenen en daggelden van in te lijven manschappen en opgeroepen verlofgangers der nationale militie f 6 000,00.

Art. 41. Huur van gebouwen of gedeelten daarvan tot huisvesting van ge-

huwde militairen beneden den rang van officier en van hunne gezinnen f247 080,00.

Art. 42. Verlichting en verwarming van soldatenkamers en wachtlokalen; verlichting van kazerneploinen, aanhoorigheden van kazernen, stallen, en niet tot oefening dienende kamp- en andere terreinen;

aanschaffing en onderhoud van kachels voor lokalen, bewoond door ongehuwde onderofficieren;

aanschaffing van kleine geriefelijkheden voor soldatenkamers;

aanschaffing en onderhoud van benoodigdheden in arrestkamers;

kosten, vallende op het in gereedheid brengen van niet tot oefening dienende kampterreinen, bivaks en dergelijke;

drinkwater in de garnizoenen, waaronder begrepen kosten voor het bedienen van motoren en pompen ten dienste van waterleidingen f164 000,00.

Art. 43. Aanschaffing en onderhoud van gereedschappen en andere benoodigdheden tot het schoonhouden van militaire gebouwen, in gebruik bij de korpsen van het leger f20 000,00.

Art. 44. Daggelden van personeel voor het reinigen van kazerneploinen en van aanhoorigheden van kazernen f60 000,00.

Art. 45. Aanschaffing, onderhoud en reiniging van slaapfourituren;

aanschaffing en snijden van ligstroo;

kosten vallende op de keuring van een en ander f170 865,00.

Art. 46. Uitgaven voor het reinigen van het lichaam en voor scheren en haarsnijden van ongehuwde soldaten f30 800,00. Totaal f743 745,00.

VIIIste AFDEELING.

Aanschaffing, voeding en verzorging van paarden.

Art. 47. Aanschaffing van paarden f286 605,00.

Art. 48. Reis- en verblijfkosten en verdere uitgaven, vallende op de aanschaffing van paarden f25 995,00.

Art. 49. Daggelden en toelagen van geëmployeerden bij fouragemagazijnen f500,00.

Art. 50. Aanschaffing van fourage en vergoeding van officieren, die voor hunne dienstpaarden geen fourage in natura genieten;

aanschaffing van strooisel en huur van weiden;

reis- en verblijfkosten en verdere kosten, vallende op de aanschaffing van fourage en het huren van weiden f1 216 965,00.

Art. 51. Hoefbeslag en hoevensmeer;

stal- en manegebehoefden;

benoodigdheden voor het merken, meten, voederen, drenken en voor de verdere verzorging van paarden;

materieel voor fourage-magazijnen;

aanschaffing en onderhoud van voertuigen voor den dienst bij het remonte-depot;

kosten van het onderricht aan de rij- en hoefsmidschool f105 750,00. Totaal f1 635 815,00.

IXde AFDEELING.

Studiën, onderwijs en oefeningen.

Art. 52. Kosten van het bijwonen door officieren van enkele lessen aan Universiteiten en aan de Polytechnische School f700,00.

Art. 53. Kosten van nasporingen en studiën op het gebied der Nederlandsche Krijgsgeschiedenis en van openbaarmaking van de uitkomsten daarvan;

a. toelage van den directeur van het Krijgsgeschiedkundig archief f1 000,00

b. reis- en verblijfkosten en verdere kosten f2 500,00. Totaal f3 500,00.

Art. 54. Kosten van het onderwijs aan de cursussen bij het wapen der infanterie en van het schoolonderwijs bij de korpsen, van het onderwijs in exercitie- en dienstreglementen, schermen, gymnastiek, voltige, zwemmen, schaatsenrijden, dansen, muziek en andere voor militairen noodige en nuttige vakken;

beloeningen aan onderwijzers en prijzen aan leerlingen;

aanschaffing van exercitie- en dienstreglementen, kosteloos te verstrekken aan onderofficieren en soldaten;

onderhoud der korpsboekeringen 60 250,00.

Art. 55. Kosten van practische oefeningen van officieren, van oefeningen in het paardrijden van onbereden officieren in garnizoensplaatsen waar geen bereden troepen zijn gevestigd, van oefeningen in het schieten en van het deelnemen aan wedstrijden in het schieten, de gymnastiek, het schermen en van andere militaire oefeningen;

prijzen en beloeningen aan onderofficieren en soldaten bij de oefeningen in het schieten en andere militaire oefeningen;

vaandels, standaards, richtvlaggen, exercitie-lijnen en dergelijke benodigdheden f 49 550,00.

Art. 56. Kosten vallende op de aanschaffing, onderhoud en de huur van rijwielen voor den dienst bij de korpsen;

reis- en verblijfkosten en verdere kosten, vallende op de keuring daarvan 17 850,00.

Art. 57. Kampeeren en manoeuvres:

a. kosten van oefeningen van officieren en troepen buiten hunne standplaatsen, daaronder begrepen de kosten van drinkwater, ligstroom, lichtstoffen, hout voor bivakvuren, kantonnementskosten, bruggemateriaal, benodigdheden voor pionierarbeid en verdere op de oefeningen vallende kosten, alsmede vergoeding van schade, welke is toegebracht aan eigendommen van bijzondere personen voor zoover die vergoeding te voren is bedongen of daarna door een daartoe benoemde commissie is geschat f 46 500,00; b. toelagen van het personeel, dat aan de oefeningen deelneemt, daaronder begrepen officieren der schutterijen en personeel van de koloniale reserve 70 000,00; c. reis- en verblijfkosten, kosten van vervoer, tol-, brug-, weg- en veergelden f 130 000,00. Totaal f 246 500,00.

Art. 58. Kosten, vallende op den postduivendienst:

a. traktementen, toelagen, premiën en beloeningen van personeel belast met toezicht en verzorging f 1 435,00; b. reis- en verblijfkosten en verdere kosten f 4 565,00. Totaal f 6 000,00.

Art. 59. Kosten van schietonderricht buiten het leger f 20 100,00.

Art. 60. Kosten van het voorbereidend militair onderricht en van oefeningen met het reservékader buiten het leger:

a. vergoedingen en beloeningen van personeel met het onderwijs en toezicht belast f 19 800,00; b. reis- en verblijfkosten, huur, verwarming en verlichting van oefeningslokalen, schoonhouden van geweren en verdere uitgaven f 55 250,00. Totaal f 75 050,00.

Art. 61. Subsidiën aan vereenigingen voor volksoefeningen in de gymnastiek f 5 000,00.

Art. 62. Subsidie aan de Vereeniging Volkswaarbaarheid f 3 500,00.

Art. 63. Subsidie aan de Militaire Sportvereeniging te 's Gravenhage f 600,00.

Art. 64. Subsidiën aan den officers- en aan den onderofficiers-schermbond f 1 000,00. Totaal f 489 600,00.

Xde AFDEELING

Administratiekosten.

Art. 65. Beloeningen voor bedienden bij de bureau's van den chef van den generalen staf en van den hoofdintendant f 1 475,00.

Art. 66. Bureel- en administratiekosten voor de staven van het leger, voor intendanten en kwartiermeesters, voor de wapenkorpsen en voor de landweer f 98.595,00.

- Art. 67.* Als voren voor raden van onderzoek *f* 100,00.
Art. 68. Druk- en bindwerk ten dienste van het leger *f* 20 000,00.
Art. 69. Toelagen, schrijffloonen, drukwerk en verdere uitgaven, verbonden aan de werkzaamheden van bij Koninklijk besluit of door den Minister van Oorlog benoemde commissiën, voor zoover die uitgaven niet moeten worden bestreden uit andere artikelen der begrooting *f* 900,00.
Art. 70. Schrijf- en teekenbehoeften voor aangewezen commandanten van stellingen, van forten en van groepen van versterkte plaatsen, alsmede voor officieren, belast met het opmaken van memoriën betreffende de approviandeering van forten en versterkte plaatsen *f* 300,00. Totaal *f* 121 370,00.

XIDE AFDEELING.

Verskillende uitgaven bij de staven en diensten en de wapenkorpsen.

- Art. 71.* Gratificatiën en kosten van vervoer van officieren, die bij het leger in Nederlandsch-Indië worden gedetacheerd *Memorie*.
Art. 72. Voorschotten aan officieren, die een dienstpaard verliezen, of opnieuw tot het houden van een dienstpaard verplicht worden, doch daarvoor van Rijkswege geen vergoeding genieten *f* 3 000,00.
Art. 73. Kosten van onderscheidingsteekenen voor officiersdienst, van medailles voor diensten van onderscheiden aard, van de daaraan verbonden gratificatiën en van eereteekenen, ingesteld bij Koninklijk besluit van den 10den Mei 1865 (*Staatsblad* n°. 32) en bij Koninklijk besluit van den 8sten September 1877 (*Staatsblad* n°. 179) / 4 000,00.
Art. 74. Toelagen voor de muziekkorpsen bij de infanterie *f* 79 644,00.
Art. 75. Gratificatiën voor eens aan onderofficieren en soldaten, die wegens lichaamsgebreken, zonder verdere aanspraak op verzorging, uit den dienst worden ontslagen en vergoedingen aan gezinnen van overleden gehuwde onderofficieren en soldaten *f* 10 000,00.
Art. 76. Vergoedingen ingevolge de laatste zinsnede van art. 113 en ingevolge art. 113bis der Militiewet 1901 *f* 275 000,00.
Art. 77. Werfkosten, daaronder begrepen premiiën van miliciens van het regiment genietroepen, die, ter opleiding in den graad van milicien-sergeant, vier maanden vrijwillig onder de wapenen blijven *f* 114 195,00.
Art. 78. Kosten tot verzekering en uitoefening van den eeredienst bij de militairen in de garnizoensplaatsen, daaronder begrepen tegemoetkomingen aan predikanten, geestelijken en onderwijzers *f* 10 900,00.
Art. 79. Begrafeniskosten *f* 1 000,00. Totaal *f* 497 739,00.

XII DE AFDEELING.

Geneeskundige dienst.

- Art. 80.* Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van de officieren van gezondheid *f* 278 300,00.
Art. 81. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van de militaire paardenartsen *f* 60 625,00.
Art. 82. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van de militaire apothekers en apothekersbedienden *f* 85 400,00.
Art. 83. Premiiën aan artsen, die tot officier van gezondheid benoemd worden en aan studenten voor den militairen geneeskundigen dienst, die aan de Universiteiten hier te lande opgeleid worden *f* 24 000,00.
Art. 84. Traktementen en daggelden van de ambtenaren en geëmployeerden bij het bureau van den inspecteur van den geneeskundigen dienst *f* 7 200,00.
Art. 85. Traktementen en daggelden van de ambtenaren en geëmployeerden bij 's Rijks magazijn van geneesmiddelen *f* 20 000,00.
Art. 86. Toelage voor het verlies van het genot der leges *f* 132,00.
Art. 87. Traktementen, toelagen, vergoedingen, tegemoetkomingen en schadeloosstellingen van de administrateurs en daggelden van de geëmployeerden bij de militaire hospitalen *f* 137 898,00.

Art. 88. Kosten, vallende op het verplegen van zieken, daaronder begrepen alle zoodanige personen als op machtiging van het Departement van Oorlog in de ziekeninrichtingen worden opgenomen;

kosten, vallende op het onderricht van geëmployeerden in de kookkunst;

kosten van vervoer van ouders, voogden en echtgenooten van militairen, die in de ziekeninrichtingen zijn opgenomen;

kosten, vallende op de verpleging in gemeentelijke of particuliere ziekeninrichtingen van aan besmettelijke ziekten lijdende vrouwen en kinderen van militairen, die in eene kazerne of in een ander gebouw, bestemd tot militaire doeleinden, zijn gehuisvest, en op de verpleging in die inrichtingen van alle zoodanige personen, als met machtiging van het Departement van Oorlog daarin worden opgenomen;

met uitzondering van de kosten van levensmiddelen, voor zoover die uit de militaire verplegingsinrichtingen worden verstrekt *f* 148 761,00.

Art. 89. Vergoeding aan officieren van gezondheid van de zeemacht en aan burgerlijke geneesheeren voor specialiteits- en andere geneeskundige behandeling van militairen en andere personen, die aanspraak hebben op geneeskundige verzorging voor rekening van het Departement van Oorlog, zoomede van hunne huisgezinnen, en aan apothekers van de zeemacht en burgerlijke apothekers bij ontstentenis van militaire apothekers *f* 15 000,00.

Art. 90. Kosten, vallende op het aanschaffen van geneesmiddelen, brancards, chirurgicale, orthopaedische, pharmaceutische en andere benoedigheden voor militairen en andere personen, die aanspraak hebben op geneeskundige verzorging voor rekening van het Departement van Oorlog, zoomede voor hunne huisgezinnen;

verschillende uitgaven voor 's Rijks magazijn van geneesmiddelen en voor de militaire apotheken;

kosten van vernieuwing van breukbanden van personen, die den militairen dienst, ten gevolge van eene daarin opgedane breuk, zonder aanspraak op pensioen, hebben verlaten *f* 35 960,00.

Art. 91. Aanschaffing en onderhoud van voorwerpen van ligging en kleding voor de zieken in de militaire ziekeninrichtingen; aanschaffing en onderhoud van meubelen, stellingen en rakken en onderhoud van wandelplaatsen in de militaire ziekeninrichtingen;

aanschaffing en onderhoud van kleding en uitrusting van geëmployeerden, die voor 's Rijks rekening daarvan worden voorzien;

kosten van het schoonhouden der militaire ziekeninrichtingen;

begraveniskosten en verdere uitgaven, die uit haren aard ten laste van dit artikel moeten worden gebracht *f* 80 672,00.

Art. 92. Kosten van geneeskundige behandeling van paarden door burgerlijke veeartsen;

kosten, vallende op het nemen van maatregelen tot voorkoming of wering van besmettelijke ziekten onder de paarden, met inbegrip van vergoeding voor onteigende paarden van officieren en voor verbrande of vernietigde goederen van officieren, onderofficieren en soldaten, en voor het weghalen en begraven van gestorven en afgemaakte paarden *f* 4 050,00.

Art. 93. Bureel- en administratiekosten en advertentiekosten *f* 6 700,00.

Art. 94. Reis- en verblijfkosten, daaronder begrepen die wegens keuring van instrumenten en andere benoedigheden *f* 2 000,00.

Art. 95. Gratificatiën van geëmployeerden bij ontslag uit den dienst en vergoedingen aan gezinnen van overleden militair personeel *f* 500,00.

Art. 96. Huur van gebouwen of gedeelten daarvan tot huisvesting van gehuwde apothekers-bedienden en geëmployeerden en van hunne gezinnen *f* 22 059,00. Totaal *f* 929 257,00.

XIII^{DE} AFDEELING.*Inrichtingen van onderwijs.**A. Kosten van de Hoogere Krijgsschool.*

Art. 97. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van den directeur en de officieren-leeraren; bijslag op traktement, toelagen en gratificatiën van leerlingen;

traktementen van vaste burgerlijke leeraren en verdere ambtenaren; belooningen van leeraren, niet behoorende tot het vaste personeel;

idem van leeraren der Rijkslandbouwschool en van den directeur en leeraren der Nederlandsche School voor Nijverheid en Handel te Enschedé voor het geven van onderwijs, alsmede vergoedingen van geëmployeerden bij die inrichtingen;

soldijen, daggelden en belooningen van het overige personeel;

een en ander na aftrek van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van Nederlandsch-Indië wordt betaald, f 30 467,00.

Art. 98. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen; aankoop en onderhoud van meubelen; brand, licht, water, voeding, kleeding en uitrusting, fourage, boeken, instrumenten, bureel- en administratiekosten, reis- en verblijfkosten en alle andere uitgaven ten dienste der inrichting, met uitzondering van de kosten van vervoer, de kosten van levensmiddelen, voor zoover die uit de militaire verplegingsinrichtingen worden verstrekt, en van kleeding en uitrusting, voor zoover die worden verstrekt uit de magazijnen van militaire kleeding en uitrusting;

een en ander na aftrek van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van Nederlandsch-Indië wordt betaald f 5 874,00.

B. Kosten van de Koninklijke Militaire Academie.

Art. 99. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van den gouverneur en de officieren; traktementen van burgerlijke leeraren en van verdere ambtenaren;

jaarwedden, soldijen, daggelden en vergoedingen van het overige personeel en van burgerlijke geëmployeerden;

een en ander na aftrek van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van Nederlandsch-Indië wordt betaald f 100 355,00.

Art. 100. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen, aankoop en onderhoud van meubelen; brand, licht, water, voeding, zakgeld van cadetten, kleeding en uitrusting, fourage, boeken, instrumenten, bureel- en administratiekosten, reis- en verblijfkosten en alle verdere uitgaven ten dienste der inrichting, met uitzondering van de kosten van vervoer, de kosten van levensmiddelen, voor zoover die uit de militaire verplegingsinrichtingen worden verstrekt, en van kleeding en uitrusting, ledergoed, paardetuig en nachtlegervoorwerpen, voor zoover die worden verstrekt uit de magazijnen van militaire kleeding en uitrusting;

een en ander na aftrek van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van Nederlandsch-Indië wordt betaald f 109 389,00.

C. Kosten van de Cadettenschool.

Art. 101. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van den directeur en de officieren; traktementen van burgerlijke leeraren en van verdere ambtenaren;

jaarwedden, soldijen, daggelden en vergoedingen van het overige personeel en van burgerlijke geëmployeerden;

een en ander na aftrek van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van Nederlandsch-Indië wordt betaald f 31 824,00.

Art. 102. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen; aankoop en onderhoud van meubelen; brand, licht, water, voeding, zakgeld van cadetten, kleeding en uitrusting, fourage, boeken, instrumenten, bureel- en administratiekosten, reis- en verblijfkosten en alle verdere uitgaven ten dienste der inrichting,

met uitzondering van de kosten van vervoer, de kosten van levensmiddelen, voor zoover die uit de militaire verplegingsinrichtingen worden verstrekt en van kleeding en uitrusting, ledergoed en nachtlegervoorwerpen, voor zoover die worden verstrekt uit de magazijnen van militaire kleeding en uitrusting;

een en ander na aftrek van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van Nederlandsch-Indië wordt betaald *f* 40 176,00.

D. *Kosten van den Hoofdcursus.*

Art. 103. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van den directeur en de officieren; traktementen van vaste burgerlijke leeraren; belooningen en vergoedingen van leeraren en bedienden, niet behoorende tot het vaste personeel;

soldijen, daggelden en vergoedingen van het overige personeel en van burgerlijke geëmployeerden;

een en ander na aftrek van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van Nederlandsch-Indië wordt betaald *f* 40 728,00.

Art. 104. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen, aankoop en onderhoud van meubelen; brand, licht, water, voeding, kleeding en uitrusting, fourage, boeken, instrumenten, bureel- en administratiekosten, reis- en verblijfkosten en alle verdere uitgaven ten dienste der inrichting, met uitzondering van de kosten van vervoer, de kosten van levensmiddelen, voor zoover die uit de militaire verplegingsinrichtingen worden verstrekt en van kleeding en uitrusting en nachtlegervoorwerpen, voor zoover die worden verstrekt uit de magazijnen van militaire kleeding en uitrusting;

een en ander na aftrek van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van Nederlandsch-Indië wordt betaald *f* 22 745,00.

E. *Kosten van de Normaal-Schietschool.*

Art. 105. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van den directeur en de officieren; bijslag op traktement en toelagen van officieren, bij de inrichting gedetacheerd;

jaarwedden, soldijen, daggelden, toelagen en vergoedingen, van het overige personeel;

een en ander na aftrek van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van Nederlandsch-Indië wordt betaald *f* 26 700,00.

Art. 106. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen en werken; aankoop en onderhoud van meubelen; brand, licht, water, voeding, kleeding en uitrusting, fourage, boeken, instrumenten, schietmaterieel, belooningen bij het schijfschieten, bureel- en administratiekosten, reis- en verblijfkosten en alle verdere uitgaven ten dienste der inrichting, met uitzondering van de kosten van levensmiddelen, voor zoover die uit de militaire verplegingsinrichtingen worden verstrekt, en van kleeding en uitrusting, voor zoover die worden verstrekt uit de magazijnen van militaire kleeding en uitrusting;

een en ander na aftrek van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van Nederlandsch-Indië wordt betaald *f* 11 986,00. Totaal *f* 420 244,00.

XIVDE AFDEELING.

Centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting en militaire verplegingsinrichtingen; aanschaffing en onderhoud van kampementsgoederen en velduitrusting.

A. *Centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting.*

Art. 107. Toelagen van officieren wegens diensten bij de keurings-commissie, traktementen van burgerlijke ambtenaren en daggelden van geëmployeerden en werklieden bij de centrale magazijnen te Amsterdam, Delft en Woerden *f* 126 040,00.

Art. 108. Reis- en verblijfkosten, bureel- en administratiekosten; aanschaffing en onderhoud van werktuigen, instrumenten en ander materieel en magazijnskosten *f* 11 626,00.

B. *Kampements-goederen en velduitrusting.*

Art. 109. Aanschaffing, herstelling en onderhoud van kampements-goederen en van voorwerpen van velduitrusting, waaronder veldkijkers, veldlantaarns en officiers-cantines; kosten, vallende op de keuring van een en ander f 73 900,00.

C. *Verplegingsinrichtingen.*

Art. 110. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van administrateurs en opzichters, en daggelden en arbeidsloozen van het verdere personeel bij de militaire bakkerijen f 68 760,00.

Art. 111. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van de administrateurs en daggelden en arbeidsloozen van het verdere personeel van de militaire magazijnen van levensmiddelen en de militaire slachterijen f 21 690,00.

Art. 112. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van de administrateurs en daggelden en arbeidsloozen van het verdere personeel van de garnizoensmagazijnen van kleeding en van nachtleger en van de magazijnen van kleeding en van nachtleger bij het instructie-bataljon f 61 316,00.

Art. 113. Vergoedingen aan gezinnen van overleden militair personeel f 100,00.

Art. 114. Reis- en verblijfkosten, bureel- en administratiekosten; aanschaffing en onderhoud van werktuigen en ander materieel en magazijnskosten f 46 614,00. Totaal f 410 046,00.

XVDE AFDEELING.

Artillerie-inrichtingen, magazijnen der artillerie, artillerie-materieel bij de korpsen en inrichtingen van het leger en praktische oefeningen en proeven bij het wapen der artillerie.

A. *Artillerie-inrichtingen.*

Art. 115. Jaarwedden en tegemoetkomingen van burgerlijke ambtenaren; toelagen en tegemoetkomingen van officieren, van conducteurs der artillerie en van onderofficieren, wegens diensten bij de artillerie-inrichtingen;

toelage van den officier, krachtens art. 24 der Hinderwet, belast met het toezicht op bewaarplaatsen voor ontplofbare stoffen f 128 500,00.

Art. 116. Daggelden, loonen, soldijen, premiën en tegemoetkomingen van burgerlijke en militaire werklieden;

loonen voor het doen verrichten door particulieren van werk voor aan te maken, samen te stellen of te wijzigen artillerie-materieel f 499 090,00.

Art. 117. Grondstoffen, vóórbewerkte onderdeelen, bestanddeelen en verdere benodigdheden tot het aanmaken, samenstellen, wijzigen, opleggen, onderhouden, beproeven, herstellen en verzenden van geschut, mitrailleurs, richtmiddelen, waarnemingstoestellen, affuiten, beddingen, voertuigen, geschutmunitieën en andere ernstvuurwerken, een en ander met toebehooren f 122 300,00.

Art. 118. Als voren van draagbare wapenen, met toebehooren, met uitzondering van draagbare vuurwapenen van 6,5 m.M. 3 600,00.

Art. 119. Als voren van brandblusch-, ponton en torpedo-materieel, paardetuig, materieel voor de afstandmeting en voor de telephonische verbindingen ten dienste der artillerie, een en ander met toebehooren f 11 100,00.

Art. 120. Als voren van patronen tot draagbare vuurwapenen, met toebehooren f 249 000,00.

Art. 121. Aanschaffing van werktuigen, gereedschappen, maten, brandstoffen, olie, verlichtingsmiddelen, water en andere benodigdheden voor het aanmaken, samenstellen, wijzigen, beproeven, herstellen, opleggen, onderhouden en verzenden van artillerie-materieel, in de voorgaande artikelen dezer afdeeling genoemd;

benodigdheden voor het scheikundig laboratorium;

kosten, vallende op het onderhoud van artillerie-materieel, werktuigen en gereedschappen f 151 475,00.

Art. 122. Aanschaffing van geschut, mitrailleurs, richtmiddelen, waarnemings-toestellen, affuiten, beddingen, voertuigen, geschutmunitieën en andere ernst-vuurwerken, een en ander met toebehooren *f* 25 000,00.

Art. 123. Aanschaffing van draagbare wapenen met toebehooren *f* 10 000,00.

Art. 124. Aanschaffing van brandblusch-, ponton- en torpedo-materieel, paardetuig, materieel voor de afstandmeting en de telephonische verbindingen ten dienste der artillerie, een en ander met toebehooren *f* 8 000,00.

Art. 125. Aanschaffing van patronen voor draagbare vuurwapenen, met toebehooren *f* 3 000,00.

Art. 126. Aanschaffing van buskruit;

kosten, vallende op het aanmaken, het vermalen en omwerken daarvan, met geheele of gedeeltelijke levering van de daartoe noodige bestanddeelen, alsmede op het bewaren en het in staat van verzending brengen van buskruit *f* 348 500,00.

Art. 127. Aanschaffing van grondstoffen, vóórbewerkte onderdeelen en bestanddeelen van artilleriematerieel en brandstoffen, een en ander tot het vormen van een reserve-voorraad *f* 50 000,00.

Art. 128. Reis- en verblijfkosten;

kosten, vallende op de keuringen;

bureel- en administratiekosten *f* 13 850,00.

Art. 129. Kosten van vervoer van goederen van en naar de artillerie-inrichtingen, voor zoover daartoe niet van openbare middelen wordt gebruik gemaakt *f* 200,00.

B. Magazijnen der artillerie, niet tot de artillerie-inrichtingen behoorende.

Art. 130. Bezoldiging van magazijnsknechts; daggelden van conducteurs en hulpconducteurs bij verzendingen;

daggelden en toelagen van waarnemende conducteurs en van waarnemende magazijnsknechts;

loonen voor burgerlijke werklieden; toelagen voor buitengewone dienstverrichtingen;

vergoeding voor onderhoud van rijwielen van magazijnsperoneel *f* 87 500,00.

Art. 131. Aanschaffing van benodigdheden en verdere kosten voor onderhoud van het in de magazijnen in verantwoording zijnde artillerie-materieel, met inbegrip van de wapenen, opgelegd in het wapendepot te Dordrecht *f* 7 750,00.

Art. 132. Brandstoffen voor de pantserforten en den torpedodienst *f* 4 000,00.

Art. 133. Reis- en verblijfkosten, bureel- en administratiekosten *f* 7 450,00.

C. Artillerie-materieel bij de korpsen en inrichtingen van het leger.

Art. 134. Herstelling en onderhoud van het artillerie-materieel, daaronder begrepen het paardetuig der artillerie *f* 45 000,00.

D. Practische oefeningen.

Art. 135. Kosten vallende op de practische oefeningen en proeven bij het wapen der artillerie, daaronder begrepen vindingsloonen voor ingeleverde projectielen *f* 33 000,00. Totaal *f* 1 808 315,00.

XVIde AFDEELING.

Militaire verkenningen en Topographische Inrichting.

A. Militaire verkenningen.

Art. 136, a. Belooning van een bediende bij het bureau van den directeur *f* 750,00.

b. Reis- en verblijfkosten en verdere kosten van de militaire verkenningen *f* 9 630,00. Totaal *f* 10 380,00.

B. Topographische Inrichting.

Art. 137, a. Traktementen van ambtenaren, toelagen van officieren wegens diensten bij de Topographische Inrichting, daggelden en belooningen van geëmployeerden, zoomede loon voor verrichte werkzaamheden buiten den ge-

wonen werktijd; een en ander na aftrek van het bedrag, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van Nederlandsch-Indië wordt betaald *f* 53 728,00.

b. verdere kosten van de Topographische Inrichting, na aftrek als boven *f* 9 640,00.

c. toelagen voor het verlies van het genot der leges voor ambtenaren bij de Topographische Inrichting *f* 2 343,00. Totaal *f* 65 711,00. Totaal A en B *f* 76 091,00.

XVIIde AFDEELING,

Dienst der Genie.

A. *Materieel der genie en kazerneering, met uitzondering van al wat de inrichtingen van onderwijs, de artillerie-inrichtingen, de artillerie-schietschool en het wapen der marechaussee betreft.*

Art. 138. Onderhouden, herstellen, veranderen en verbeteren van vestingwerken, oefeningsterreinen, schietbanen, kazerne- en andere gebouwen, loodsen, exercitievelden, zweminrichtingen, dijken, kaden, wegen, grachten, bruggen, beplantingen, met hetgeen gerekend wordt daartoe te behooren;

kleine herstellingen en leveringen;

werkzaamheden betreffende het bouwen en planten binnen verboden kringen van vestingwerken;

werkgeldten voor militairen, gebezigd tot den arbeid aan fortificatiën en tot anderen arbeid voor de genie;

grensbepalingen;

aanbestedingskosten;

kosten, vallende op keuringen;

kosten en ongelden betrekkelijk het sluiten van koop- en andere overeenkomsten;

afkoop van rechten;

bijdragen voor uitvoering en onderhoud van werken;

koopen van perceelen;

grondboringen, slaan van proefpalen, metingen, waterpassingen en peilingen;

aanschaffing, onderhoud en schoonhouden van geniegoederen in vestingen en forten;

herstellingen en vernieuwingen van meubelen en andere voorwerpen in de gebouwen tot huisvesting van troepen bestemd, alsmede van gereedschappen voor algemeen gebruik in werkplaatsen in die gebouwen;

daggelden en toelagen van tijdelijke opzichters en teekenaars bij geniewerken *f* 614 230,00.

Art. 139. Reis- en verblijfkosten, bureel- en lokaalbehoeften *f* 28 300,00.

Art. 140. Aanschaffen, herstellen en verbeteren van kaarten, plans en memoriën;

aanschaffen en inbinden van boekwerken, tijdschriften en reglementen;

meet- en waterpas- en andere instrumenten en teekenbehoeften *f* 2 800,00.

Art. 141. Aanschaffing en onderhoud van gereedschappen, voertuigen en materieel voor de genietroepen *f* 5 695,00.

Art. 142. Aanschaffing en onderhoud van en voorzieningen aan permanente telegraphische en telephonische verbindingen en van het daartoe behoorende materieel *f* 8 950,00.

Art. 143. Aanschaffing en onderhoud van materieel voor vernielingen in oorlogstijd en voor het nemen van proeven ten behoeve van de voorbereiding van die vernielingen *f* 8 165,00.

Art. 144. Aanschaffing en onderhoud van materieel voor de practische oefeningen van het regiment genietroepen, van de opzichters van fortificatiën en die van den vesting-telegraafdienst, alsmede van andere wapens, voor zoo-veel die geschieden onder leiding van genietroepen *f* 15 100,00.

Art. 145. Onderhoud en vernieuwing van vaartuigen, onder het beheer van

het Departement van Oorlog, dienende tot het onderhouden van gemeenschap met verdedigingswerken, alsmede steenkolen, havengeld en sluisgeld voor die vaartuigen *f* 4 600,00.

B. *Artillerie-inrichtingen en Artillerie-schietschool.*

Art. 146. Onderhouden, herstellen, veranderen en verbeteren van werken, terreinen en gebouwen en hetgeen gerekend wordt daartoe te behooren;

- kleine herstellingen en leveringen;
- grensbepalingen;
- aanbestedingskosten;
- kosten en ongelden betrekkelijk het sluiten van koop- en andere overeenkomsten;
- afkoop van rechten;
- bijdragen voor uitvoering en onderhoud van werken;
- koopen van perceelen;
- grondboringen, slaan van proefpalen, metingen, waterpassingen en peilingen;
- herstellingen en vernieuwingen van meubelen en andere voorwerpen;
- aanschaffing van gereedschappen en andere benodigdheden voor het schoonhouden van de gebouwen der Artillerie-Schietschool;
- daggelden en toelagen voor tijdelijke opzichters en teekenaars bij de uitvoering van werken in dit artikel bedoeld *f* 31 500,00.

C. *Huur van gebouwen; huur, erfpacht en erfdiensbaarheden van oefeningsterreinen en loodsen en herstellen van schade, ontstaan door storm, water en brand, met uitzondering van al wat de inrichtingen van onderwijs en het wapen der marechaussee betreft.*

Art. 147. Huur van gebouwen, voor zoover die uitgaven niet zijn omschreven in de artikelen 41, 60b en 96;

huur, erfpacht en erfdiensbaarheden van oefeningsterreinen en loodsen *f* 61 080,00.

Art. 148. Herstellen van schade, ontstaan door storm, water en brand *f* 10 000,00. Totaal *f* 790 420,00.

XVIIIde AFDEELING.

Kosten van verplaatsing van personen en goederen.

Art. 149. Reis- en verblijfkosten, teerkosten en vacatiën, voor zoover die kosten niet zijn begrepen in een der artikelen 6, 30, 48, 50, 53b, 56, 57c, 58b, 60b, 94, 98, 100, 102, 104, 106, 108, 114, 128, 133, 136b, 139, 151b, 178, 184 en 187 *f* 37 850,00.

Art. 150. Kosten van vervoer, tol- brug-, weg- en veergelden voor zoover die kosten niet zijn begrepen in een der artikelen 48, 57c, 71, 88, 129 en 180 *f* 154 250,00.

Permanente Militaire Spoorwegcommissie.

Art. 151, a. Beloningen voor spoorwegambtenaren en gepensioneerde officieren en van eenen bediende bij het bureau van de commissie *f* 1 650,00.

b. reis- en verblijfkosten, vacatiën en verdere kosten van de commissie; aanschaffing en wijziging van petten van etappecommandanten *f* 4 300,00. Totaal a en b *f* 5 950,00. Totaal der Afdeeling *f* 198 050,00.

XIXde AFDEELING.

Subsidiën, gratificatiën en verdere uitgaven van bijzonderen aard.

Art. 152. Subsidie aan het hoofdcomité van de Vereeniging „Het Nederlandsche Roode Kruis” en toelage aan den secretaris van het hoofdcomité *f* 1 000,00.

Art. 153. Subsidie aan de Koninklijke Vereeniging van gepensioneerde officieren van het Nederlandsche leger *f* 1 000,00.

Art. 154. Subsidie aan het Fonds ten behoeve van onderofficieren, die onder toekenning van gagement of van gratificatie uit den militairen dienst worden ontslagen *f* 15 000,00.

Art. 155. Subsidie aan het Fonds tot ondersteuning der weduwen en weezen van vrijwillig dienende militairen beneden den rang van officier *f* 2 000,00.

Art. 156. Subsidie aan de Vereeniging van gepensioneerde onderofficieren en minderen van het Nederlandsche leger *f* 10 000,00.

Art. 157. Subsidie aan de Vereeniging „Trouw aan Kohing en Vaderland” te Utrecht *f* 15 000,00.

Art. 158. Subsidie aan het Invalidenhuis te Leiden *f* 5 000,00.

Art. 159. Subsidie aan de Maatschappij van Weldadigheid *f* 600,00.

Art. 160. Gratificatiën *f* 25 000,00.

Art. 161. Kleine tegemoetkomingen en reisgelden aan gewezen militairen en aan weduwen en kinderen van militairen *f* 900,00.

Art. 162. Kosten wegens het onderhouden van veteranen en militaire huisgezinnen, in de aan het Rijk toebehoorende gestichten te Veenhuizen verblijf houdende, of tot de sterkte van die gestichten behoorende *f* 1 120,000.

Art. 163. Kosten, vallende op telegraphische en telephonische correspondentie *f* 6 000,00.

Art. 164. Kosten van exploten en processen; schadevergoedingen, waartoe de Staat naar het gevoelen van den landsadvocaat, hetzij op grond van artikel 625 of van artikel 1401 of volgende van het Burgerlijk Wetboek verplicht, hetzij op grond van billijkheid gehouden is *f* 1 000,00.

Art. 165. Kosten voor het Departement van Oorlog, voortvloeiende uit de Ongevallenwet 1901 *f* 5 000,00.

Art. 166. Schadeloosstelling voor schutterlijke diensten in en buiten de garnizoensplaatsen *Memorie*. Totaal *f* 88 620,00.

XXste AFDEELING.

Nonactiviteits-traktementen, pensioenen, onderstanden, lijfrenten, toelagen en wachtgelden.

Art. 167. Nonactiviteits-traktementen *f* 85 000,00.

Art. 168. Pensioenen en onderstanden, daaronder begrepen uitkeeringen aan veroordeelde gepensioneerden, gegageerden of onderstand genietenden, bij ontslag uit de gevangenis of Rijkswerkinrichting *f* 2 925 000,00.

Art. 169. Tijdelijke en voorloopige pensioenen en tijdelijke onderstanden, daaronder begrepen uitkeeringen aan veroordeelde gepensioneerden of onderstand genietenden, bij ontslag uit de gevangenis of Rijkswerkinrichting *f* 45 000,00.

Art. 170. Pensioenen aan mindere geëmployeerden, werklieden en bedienden, op daggeld werkzaam bij inrichtingen van 's Rijks landmacht, daaronder begrepen uitkeeringen aan veroordeelde gepensioneerden, bij ontslag uit de gevangenis of Rijkswerkinrichting *f* 60 000,00.

Art. 171. Aandeel van het Departement van Oorlog in de toelagen en presentiegelden van den voorzitter en van de leden van den Militairen Pensioenraad *f* 1 300,00.

Art. 172. Kosten, voortvloeiende uit het geneeskundig onderzoek naar de geschiktheid van burgerlijke ambtenaren *f* 200,00.

Art. 173. Teruggave van bijdragen voor pensioen *f* 200,00.

Art. 174. Lijfrente, toegekend aan den Pruisischen generaal graaf BULOW VON DENNEWITZ en diens mannelijke afstammelingen in de rechte linie (besluit van den Souvereinen Vorst van den 6den Februari 1814, n°. 3, en Koninklijk besluit van den 8sten Juli 1815, n°. 4). *f* 5 250,00.

Art. 175. Wachtgelden *f* 800,00. Totaal *f* 3 122 750,00.

XXIste AFDEELING.

Wapen der Marechaussee

Art. 176. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van de officieren *f* 49 950,00.

Art. 177. Jaarwedden, soldijen, daggelden en verdere vergoedingen van onderofficieren en marechaussees *f* 493 390,00.

Art. 178. Reis- en verblijfkosten, bureel- en andere administratiekosten *f* 15 300,00.

Art. 179. Subsidie voor het onderling ziekenfonds bij het wapen *f* 4 000,00.

Art. 180. Kosten van huisvesting, nachtligging en stalling, van kleeding en uitrusting, paarden, fourage en van verzorging van paarden, kosten van vervoer, van oefening en onderwijs en verdere kosten van het wapen, na aftrek van de sommen, welke worden ingehouden op de soldij van onderofficieren en marechaussees en van die, welke vrijwillig ten bate hunner rekeningen wegens kleeding en uitrusting worden gestort en van andere baten, waarmede die rekeningen worden te goed geschreven *f* 294 683,00. Totaal *f* 857 323,00.

XXIIste AFDEELING.

*Buitengewone uitgaven.*A. *Vervaardiging van draagbare vuurwapenen van 6,5 m.M.*

Art. 181. Daggelden, loonen en soldijen van burgerlijke en militaire werklieden voor de vervaardiging van draagbare vuurwapenen van 6,5 m.M., en van verwisselstukken en toebehooren *f* 104 500,00.

Art. 182. Aanschaffing van grondstoffen, vóórbewerkte onderdeelen en bestanddeelen tot de vervaardiging van draagbare vuurwapenen van 6,5 m.M., en van verwisselstukken en toebehooren 65 000,00.

Art. 183. Aanschaffing van werktuigen en van daartoe behoorende onderdeelen, gereedschappen en maten tot de vervaardiging van draagbare vuurwapenen van 6,5 m.M. en van verwisselstukken en toebehooren *f* 7 000,00.

Art. 184. Reis- en verblijfkosten en verdere kosten van keuring *f* 2 500,00.

B. *Dienst der Genie.*

Art. 185. Toelagen voor officieren der genie en opzichters van fortificatiën; toelagen en daggelden van tijdelijke opzichters en teekenaars; een en ander ook voor die nog in uitvoering zijnde werken, waarvoor bij vorige begrootingen van het Departement van Oorlog, bij „*Buitengewone uitgaven, dienst der genie en artillerie-inrichtingen*”, geld is toegestaan *f* 17 500,00.

Art. 186. Verbetering van Rijksgebouwen en werken en van gebouwen door de gemeenten tot militair gebruik aan het Rijk afgestaan, die zich in de garnizoenen en op de legerplaatsen bevinden, bestemd tot kazernen, stallen, loodsden, magazijnen, hospitalen en bakkerijen;

opbouw van daartoe bestemde nieuwe gebouwen;

aankoop van perceelen;

afkoop van rechten;

bijdragen voor het maken en aankopen van die gebouwen en daartoe noodige gronden;

kosten en ongelden bij het sluiten van koop- en andere overeenkomsten;

aanbestedingskosten;

een en ander voor de navermelde werken:

a. bouwen van een kazernement voor het regiment genietroepen te *Utrecht* (1ste termijn) *f* 20 000,00.

b. bouwen van eene loods voor opberging van artillerie-materieel op het fort bij het Hemeltje *f* 4 600,00.

- c. verplaatsen van de ijzeren loods achter Lunet I naar het fort aan *de Klop* *f* 1 200,00.
- d. vergrooten van eene loods te *Woerden*, bestemd tot berging van tent-materieel *f* 2 900,00.
- e. uitbreiding en verbetering van de artillerie-inrichtingen aan de *Hembrug* *f* 10 200,00.
- f. aansluiten van de woningen te *Muiden* aan de Amsterdamsche waterleiding *f* 1 800,00.
- g. uitbreiding der kazerneering te *Amsterdam* (2de termijn) *f* 32 505,00.
- h. plaatsen van eene nieuwe locomobile in de militaire bakkerij te 's *Gravenhage* *f* 1 000,00.
- i. wijzigen van het garnizoens-nachtleger-magazijn te 's *Gravenhage* *f* 2 750,00.
- j. uitbreiden van het munitiemagazijn op de *Vlakte van Waalsdorp* *f* 1 100,00.
- k. uitbreiden van het logies, maken van bergplaatsen voor tuigen en bagage van voorraadwagens en maken van nachtprivaten in de Alexanders-kazerne te 's *Gravenhage* *f* 3 750,00.
- l. overbrengen van loods n°. 5 uit fort *Erfprins* naar bastion *Westoever* *f* 2 000,00.
- m. inrichting van de bomvrije kazerne te *Westoever* voor vredeslogies *f* 2 610,00.
- n. wijzigen en verbeteren van de kazerneering der veld-artillerie te *Bergen op Zoom* en van het oefeningsterrein op de *Woensdrechtsche heide* (1ste termijn) *f* 12 185,00.
- o. maken van eene badinrichting in de kazerne „Nieuw-Arsenaal” te *Vlissingen* *f* 2 100,00.
- p. bouwen van eene rijloods en uitbreiden van de stalling en kazerneering te *Breda* (1ste termijn) *f* 30 000,00.
- q. aanbrengen van eene kneedmachine met gasmotor in en het aanschaffen van 2 deegwagens voor de militaire bakkerij te *Breda* *f* 2 600,00.
- r. maken van eene tweede manschappenprivaat bij de St. *Jacobskazerne* te 's-*Hertogenbosch* *f* 2 300,00.
- s. verbeteren van het schietterrein op de *Vugtherheide* *f* 6 000,00.
- t. vervangen van de brug over de ravelijnsgracht voor de *Langepoort* te *Brielle* door een dam met brug *f* 9 000,00.
- u. bouwen van eene loods te *Arnhem* tot berging van genie-materieel *f* 1 500,00.
- v. bouwen van een kazernement te *Ede* (3de termijn) *f* 220 000,00.
- w. bouwen van een kazernement voor bereden wapens te *Ede* (1ste termijn) *f* 30 000,00.
- x. bouwen van een kazernement te *Nijmegen* (3de termijn) *f* 180 000,00.
- ij. inrichting van de woningen voor waschbazen op het terrein „Kijk in de Pot” te *Nijmegen* tot woningen voor onderofficieren *f* 3 820,00.
- z. verbeteren van het schietterrein „Heumensoord” te *Nijmegen* *f* 23 600,00.
- aa. bouwen van een stal c. a. te *Milligen* *f* 15 200,00.
- bb. verbeteren van het schietterrein te *Assen* (2de termijn) *f* 5 800,00.
- cc. uitbreiden van brandleidingen te *Assen* *f* 1 650,00.
- dd. vernieuwen van den ringmuur van het hospitaal langs den *Turfsingel* te *Groningen* *f* 3 250,00.
- ee. bouwen van eene nieuwe loods op het schietterrein aan den *Zandberg* te *Kampen* *f* 1 400,00.
- ff. verbetering van de watervoorziening in de legerplaats bij *Oldebroek* *f* 17 300,00.
- gg. uitbreiden, verbeteren en inrichten van deponceer- en wapenkamers (2de termijn) *f* 26 430,00.
- hh. aankoop van oefeningsterreinen *f* 10 000,00. Totaal *f* 690 550,00.
- Art. 187. Reis- en verblijfkosten, bureel- en lokaalbehoefden *f* 950,00.

C. *Approviandeering van stellingen en liniën.*

Art. 188. Kosten wegens aankoop, gebruik en onderhoud van werktuigen tot het vervaardigen van geperste turf in de *Stelling van Amsterdam*, alsmede kosten wegens het in die stelling en in de overige stellingen en liniën in voorraad opleggen van brand- en lichtstoffen *f* 2 000,00.

Art. 189. Kosten, vallende op proefnemingen, in verband met de voorbereiding van eene eventueele approviandeering der *Stelling van Amsterdam* *f* 500,00. Totaal *f* 890 500,00.

XXIII^{STE} AFDEELING.*Onvoorziene uitgaven.*

Art. 190. Onvoorziene uitgaven *f* 50 000,00.

XXIV^{STE} AFDEELING.*Voltooiing van het vestingstelsel.*

Art. 191. Dekking der uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel voor den dienst van 1905 *f* 965 000,00. Totaal *f* 27 026 684,00.

Zeven en twintig millioen zes en twintig duizend zeshonderd vier en tachtig gulden.

ARTIKEL 2.

Wanneer het bedrag, uitgetrokken bij een der *artikelen* 2c, 3, 5, 6, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53b, 54, 55, 56, 57a, 57b, 57c, 58b, 59, 60a, 60b, 66, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 83, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 98, 100, 102, 104, 106, 108, 109, 113, 114, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 131, 132, 133, 134, 135, 136b, 137b, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151b, 163, 164, 165, 167, 168, 169, 170, 172, 173, 175 en 186a tot en met 186hh van het bij deze wet vastgestelde hoofdstuk ontoereikend wordt bevonden, kan het, met inachtneming van het voorschrift van het tweede lid van artikel 24 der wet van den 5den October 1841 (*Staatsblad* no. 40), door overschrijving uit *artikel* 190 van dat hoofdstuk worden aangevuld.

Uit dit *artikel* kan mede worden overgeschreven op de *artikelen* 71 en 166.

Voorts kan nog worden overgeschreven tusschen de *artikelen* 6, 30, 57c, 94, 114, 128, 133, 139 en 149; tusschen de *artikelen* 57c, 129 en 150; tusschen de *artikelen* 26 en 27; tusschen de *artikelen* 28 en 29 en tusschen de *artikelen* 47 en 48.

ARTIKEL 3.

Op *artikel* 190 van het bij deze wet vastgestelde hoofdstuk worden aangegeven de tot het dienstjaar 1905 behorende uitgaven, welke het Departement van Oorlog betreffen, hare omschrijving niet vinden in een der andere *artikelen* van dat hoofdstuk en moeten dienen ter voorziening in behoeften, die in den loop van dat dienstjaar onverwacht opkomen.

Die uitgaven worden voor elke soort afzonderlijk in de rekening gebracht en omschreven.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven:

De Minister van Staat,

Minister van Oorlog,

MEMORIE VAN TOELICHTING.

Tot toelichting van het ontwerp der begrooting van het Departement van Oorlog voor het dienstjaar 1905, heeft de ondergeteekende de eer het navolgende te doen kennen:

§ 1. *Inrichting der begrooting.* De ontwerp-begrooting is nagenoeg geheel ingericht als die voor 1904. De wijzigingen in de omschrijving van sommige artikelen, voorgesteld bij het wetsontwerp tot nadere wijziging en verhooging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1904 en toegelicht bij de daarbij behorende Memorie van Toelichting (Gedrukte stukken. Zitting 1903—1904, 218, nos. 2 en 3), zijn in het thans aangeboden ontwerp overgenomen.

Voorts zijn in de XVIIde afdeeling (Dienst der genie), de artikelen wegens „huur van gebouwen, enz.” en „herstellen van schade, ontstaan door storm, water en brand” (voor 1904 artt. 140 en 141), van de onderafdeeling *a* overgebracht naar eene nieuwe onderafdeeling *c*, en zulks ten einde, zoo noodig, de daarbij omschreven uitgaven ook dan ten laste van die artikelen te kunnen brengen, wanneer zij de artillerie-inrichtingen of de artillerie-schiet-school betreffen. Tot dusver was dit niet mogelijk, ten gevolge van de uitzondering, voorkomende in de omschrijving van onderdeel *a*.

De noodzakelijkheid, om de verschillende posten, waarvoor gelden worden aangevraagd bij art. 186 (buitengewone uitgaven, dienst der genie), te brengen onder die, waarop zoo noodig uit het artikel „Onvoorziene uitgaven” kan worden overgeschreven, wordt bij laatstgemeld artikel aangetoond.

De verdere wijzigingen zijn van zeer ondergeschikt belang en worden, voor zooveel noodig, bij de artikelen toegelicht.

De meerdere splitsing van de Oorlogsbegrooting, die voor het dienstjaar 1904 aan eene algeheele herziening werd onderworpen, heeft tot dusver geen noemenswaardige bezwaren opgeleverd.

§ 2. *Eindcijfer.* Voor den dienst van 1904 is — ongerekend de suppletoire begrootingswet van 11 Juli 1904 (*Staatsblad* n°. 135) betreffende de nieuwe bewapening van de veld-artillerie — toegestaan een bedrag van f 26 814 020.

Voor 1905 wordt aangevraagd f 27 026 684 dus meer f 212 664.

Uit onderstaand overzicht kan blijken, dat een veel hooger bedrag dan dit meer aangevraagde, moest worden geraamd ter zake van de verbetering der traktementen van de officieren, waarop ten vorige jare slechts voor negen maanden behoefde te worden gerekend, de meerdere uitgaven in verband met de uitbreiding van het leger, de vermeerdering van het personeel bij de landweer, de pensioenen en de vergoedingen krachtens de Militiewet 1901.

Er moest o.a. uit dien hoofde meer worden uitgetrokken:

wegens traktementen, toelagen, enz. van de officieren van de staven en de verschillende wapens van het leger, mede in verband met de legeruitbreiding (art. 8 tot en met 18) f 143 950.

wegens vermeerdering van het personeel bij de landweer (art. 19) f 89 450.

wegens aanschaffing, voeding en verzorging van paarden, in verband met de legeruitbreiding (artt. 47 tot en met 51) f 102 600.

wegens pensioenen (artt. 168 en 169) f 234 000.

wegens nonactiviteits-traktementen (art. 167) f 25 000.

en wegens vergoedingen ingevolge de artt. 113 en 113bis der Militiewet (art. 76) f 25 000.

zoodat, afgescheiden van de verdere kosten, die een gevolg zijn van de legeruitbreiding en van alle andere artikelen, die, om verschillende redenen, hogere uitgaven vorderen, voor deze onderwerpen meer moest worden aangevraagd f 620 000.

Door de uitgaven voor andere onderwerpen zooveel mogelijk te beperken, is ondergeteekende er niettemin in geslaagd eene ontwerp-begrooting aan te

bieden, waarvan het eindcijfer slechts f 212 664 hooger is dan de som die voor den dienst van 1904 werd toegestaan.

§ 3. *Legerorganisatie.* In § 3 der Memorie van Toelichting, behoorende bij het ontwerp van wet tot vaststelling van hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1904, werd medegedeeld, dat het in de bedoeling lag, om op de Oorlogsbegrooting voor het dienstjaar 1905, behalve de gelden tot oprichting van het derde of laatste nieuwe regiment infanterie, ook die te brengen tot oprichting van den staf der 4de divisie infanterie.

Zulks is thans geschied, en, wordt deze begrooting tot wet verheven, dan zal in den loop van het jaar 1905 de infanterie zijn samengesteld uit 4 divisien, elk van 3 regimenten à 4 bataljons. Dit wapen zal dan op voet van vrede de formatie hebben verkregen, zooals die voor de naaste toekomst gehandhaafd zal kunnen blijven.

Hoewel bij de Oorlogsbegrootingen voor de jaren 1903 en 1904 rekening werd gehouden met de grootere aantallen miliciens, die, ingevolge de Militiewet 1901, jaarlijks meer onder de wapenen komen, zoo werd toch de samenstelling der verschillende onderdeelen, wat vrijwillig dienend personeel betreft, nog altijd genomen volgens de organisatie, zooals die was vastgesteld bij het Koninklijk besluit van 2 Juni 1878 n°. 28, en zooals die later bij verschillende besluiten werd gewijzigd. Aangezien toch die organisatie zoodanig was ingericht, dat bij elk regiment infanterie bij mobilisatie één nieuw bataljon kon worden gevormd, was het voorhands niet noodig in die organisatie wijziging te brengen.

Het aantal miliciens toch der verschillende lichten was, ook in het jaar 1904, nog niet van zoodanige sterkte, dat het aantal bij mobilisatie te formeeren nieuwe onderdeelen bij een regiment kon worden uitgebreid.

In den loop van het jaar 1905 zal evenwel de sterkte der lichten van het wapen der infanterie ± 66 000 man gaan bedragen en zal het dus mogelijk worden om, in geval van mobilisatie, bij elk regiment niet alleen een Vde maar ook een VIde bataljon op te richten.

Daartoe echter is het noodig dat de formatie der in vreedstijd bestaande staven en onderdeelen daarnaar worde ingericht en mitsdien zijn thans de vereischte gelden uitgetrokken, om, in den loop van het jaar 1905, de onderdeelen van het wapen der infanterie, voor zooveel de officieren betreft, op vredesvoet samen te stellen overeenkomstig de nieuw ontworpen organisatie die er op berekend is, om uit de 48 bataljons op vredesvoet 72 bataljons op voet van oorlog te vormen. Met het voornemen om alsdan bij elke compagnie in plaats van een sergeant-majoor-titulair een tweede sergeant-majoor-effectief in te deelen, is geen rekening gehouden, omdat deze slechts over een half jaar te berekenen maatregel een betrekkelijk gering bedrag vereischt en zonder bezwaar uit het betreffende begrotingsartikel kan worden gekweten.

Voor de bijzonderheden dezer organisatie wordt verwezen naar het „Overzicht der ontwerp-organisatie van het Nederlandsche leger”, welk overzicht met de bijlagen en Nota van toelichting, zoo tijdig aan den Voorzitter der Tweede Kamer zal worden toegezonden, dat daarvan kennis kan worden genomen voor de behandeling van de Staatsbegrooting dienst 1905.

In hoofdzaak komen de daarin aangegeven organisatiën overeen met die van het ontwerp, hetwelk ten vorigen jare, ter visie van de leden der Kamer werd gelegd.

Enkele wijzigingen van ondergeschikten aard werden aangebracht, ingevolge een gehouden overleg met de inspecteurs van wapens en chefs van diensten. Nu de infanterie op het punt staat hare eindorganisatie te bereiken, is het voorts noodig, om gaandeweg ook de cavalerie en de veld-artillerie te reorganiseeren in dien zin, dat bij elk der 4 divisien over een regiment cavalerie van 4 eskadrons en over een regiment veld-artillerie van 6 batterijen zal kunnen worden beschikt.

Ook de organisatie van deze onderdeelen is in de betrekkelijke bijlagen van het meergenoemde overzicht aangegeven.

Het voornemen bestaat, om, mede gelet op den benodigden tijd voor den bouw van nieuwe kazernes en stallen voor bereden wapens te Ede, de noodige uitbreiding dier bereden wapens over eenige jaren te verdeelen.

Voor het jaar 1905 is er, voor wat de cavalerie betreft, bij het ontwerpen

der begroting op gerekend, dat, in plaats van de 3 bestaande depot-eskadrons, zullen worden opgericht 2 depots, uitsluitend bestemd tot africhting van jonge paarden. Tot eene vermindering van het uitgetrokken aantal officieren kan deze maatregel evenwel niet leiden; de tijdelijk overcompleet gerakende hoofd-officier en ritmeester blijven in activiteit gehandhaafd, met het oog op de voorgenomen uitbreiding.

Eén depot-eskadron zal toch worden opgeheven, in plaats waarvan te Amersfoort een veld-eskadron nieuw zal worden opgericht, zoodat dus het totaal aantal veld-eskadrons in plaats van 15 zal bedragen 16 eskadrons. Het nieuw op te richten veld-eskadron en het veld-eskadron te Amsterdam zullen dan 2 eskadrons vormen van het 4de regiment huzaren.

Het 1ste en 2de regiment huzaren zullen voorloopig blijven bestaan uit 5 eskadrons, tot tijd en wijle de nieuwe cavaleriekazerne te Ede gereed is, hetgeen vermoedelijk in het jaar 1907 het geval zal zijn.

Aldaar zullen dan 2 eskadrons in garnizoen komen, namelijk 1 eskadron uit Venlo en het eskadron ordonnansen uit Amersfoort, terwijl dan 1 eskadron uit Deventer te Amersfoort in garnizoen zal komen, zoodat het 4de regiment huzaren, waarvan de regimentsstaf in laatstgenoemd jaar ware op te richten, zal bestaan uit 1 eskadron te Amsterdam, 2 eskadrons te Amersfoort en 1 eskadron te Ede.

Wat de veld-artillerie betreft, zijn op de begroting de vereischte gelden uitgetrokken, om in den loop van 1905 te kunnen overgaan tot het oprichten van een afdeeling van 2 batterijen, welke te Bergen op Zoom in garnizoen zullen komen en ingedeeld zullen worden bij het 3de regiment veld-artillerie, terwijl de afdeeling van het 3de regiment veld-artillerie te 's Hertogenbosch eene afdeeling zal vormen van het 4de regiment. In 1905 zou dus bij eene eventueele mobilisatie, de 4de divisie reeds van eenige cavalerie en veld-artillerie kunnen worden voorzien.

In 1906 zal er toe kunnen worden overgegaan, om de afdeeling te Bergen op Zoom op de normale sterkte van 3 batterijen te brengen.

In 1907 zal te Ede de oprichting van den staf van het 4de regiment veld-artillerie en van de andere afdeeling van dat regiment — voorloopig ter sterkte van 2 batterijen — kunnen worden ter hand genomen, terwijl dan in de 2 volgende jaren de organisatie van het regiment zal kunnen worden voltooid door de afdeeling te Ede op 3 batterijen te brengen en door oprichting van de trainafdeeling en het depot van het regiment.

Wat de overige wapens betreft, waarbij de organisatiewijzigingen van ondergeschikten aard zijn, is er bij het ontwerpen der begroting ook op gerekend, dat in den loop van het jaar 1905, tot het verwezenlijken der organisatie, zooals die in de betrekkelijke bijlagen van het overzicht zijn aangegeven, kan worden overgegaan.

§ 4. *Landweer.* Nadat op 1 Augustus 1905 voor de derde maal eene lichting der militie voor den dienst bij de landweer zal zijn bestemd en dientengevolge aan de dan reeds bestaande onderdeelen van de landweer wederom o.a. 6 nieuwe bataljons landweer-infanterie en 5 compagnieën landweer-vesting-artillerie zijn toegevoegd, zal dat gedeelte der weermacht — verdeeld over de 48 landweerdistricten — tellen:

- 24 bataljons landweer-infanterie;
- 17 compagnieën landweer-vesting-artillerie;
- 2 compagnieën landweer-genietroepen;
- 1 compagnie landweer-pontoniers, en
- 2 compagnieën landweer-hospitaalsoldaten.

In deze onderdeelen kan de lichting der militie, welke 1 Augustus 1906 voor den dienst bij de landweer wordt bestemd, die van 1898, worden opgenomen, zonder dat het noodzakelijk zal zijn nieuwe bataljons of compagnieën op te richten.

Volgens het plan, ontwikkeld in de bijlage der Memorie van Toelichting, betreffende het wetsontwerp tot aanvulling en verhooging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1903, (Gedrukte Stukken 1903—1904, n°. 59), zou de landweer in 1905 tellen: 18 bataljons infanterie en 20 compagnieën vesting-artillerie, terwijl het aantal van 24 bataljons landweer-

infanterie eerst in 1906 zou worden bereikt en de landweer-vesting-artillerie alsdan 24 compagnieën sterk zou zijn.

Van dat aanvankelijk voornemen wordt dus, zooals uit het vorenstaande blijkt, eenigermate afgeweken. De bataljons landweer-infanterie worden voorshands wat zwakker, de compagnieën landweer-vesting-artillerie wat sterker gemaakt en daardoor het aantal dier bataljons voorloopig vergroot, dat der bedoelde compagnieën verminderd. Deze afwijking houdt verband met de nader aan den vóór 1906 beschikbaren landweertroep gegeven bestemming; zij kon derhalve niet zonder overwegend bezwaar worden ontgaan.

Dat zoodoende tevens in 1905 in plaats van 18 landweerdistrictscommandanten, zooals het vorenbedoelde plan aangaf, 24 landweerdistrictscommandanten beschikbaar komen, is eene bijkomende omstandigheid, die zeer ten goede komt aan het geregeld en richtig verloop van den omvangrijken arbeid, ook van administratieve aard, verbonden aan de oprichting van de landweer.

Voor de inrichting van magazijnen voor de oplegging van wapenen e.a. ten behoeve van de landweer, en voor het verkrijgen van de beschikking over, en het doen van voorzieningen aan schietbanen ten behoeve van de schietoefeningen der landweer, zijn bij deze begrooting nog geen gelden aangevraagd.

De voorbereiding van deze aangelegenheid is daartoe nog niet genoegzaam gevorderd.

Ondergeteekende stelt zich echter voor, daarop te zijner tijd nader terug te komen, en voor zooveel noodig een voorstel te doen tot verhooging van de onderwerpelijke begrooting.

Ook bleef bij deze begrooting nog achterwege de aanvraag om gelden voor de oefeningen van de landweer, bedoeld bij art. 11 en bij art. 14 der Landweeret. Wel werd in de bijlage der Memorie van Toelichting, betreffende het voren aangehaalde wetsontwerp tot aanvulling en verhooging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1903, in uitzicht gesteld, dat met de eerstvermelde oefeningen in 1905 zou worden aangevangen, doch, bij nadere overweging, komt uitstel alsnog wenschelijk voor.

Het verdient toch aanbeveling, tot deze oefeningen eerst over te gaan, als de organisatie van de landweer zoo ver gevorderd is, dat de onderdeelen onder hun eigen aanvoerders van hooger en van lageren rang kunnen worden bijeengebracht, dat de bewapening dier onderdeelen kan geschieden uit de in de landweerdistricten ingerichte bewaarplaatsen voor geweren en ledergoed en dat zij met behoorlijke sterkte kunnen uitrukken. Bij dit laatste is in aanmerking te nemen, dat het, om verschillende redenen, niet wenschelijk is, en ook niet doelmatig, eene lichter onder de wapenen te roepen reeds in het jaar, waarin zij voor den dienst bij de landweer wordt bestemd of naar de landweer overgaat.

In 1905 nu is de organisatie van de landweer nog zoover niet gevorderd, als hiervoren bedoeld.

Ware uitsluitend op oefeningsbelangen te letten, dan zou er veel voor te zeggen zijn, om de landweer-bataljons, als regel, ongeveer in hun geheel te doen oefenen en daartoe om de 3 jaren de lichten van de onmiddellijk voorafgaande 6 jaren onder de wapenen te roepen. In 1906 waren dan, om te beginnen, de landweerlichten op te roepen van de jaren 1903 tot en met 1905; in 1909 die van de jaren 1903 tot en met 1908; in 1912 die van de jaren 1906 tot en met 1911 enz.

Vermits echter aan eene dergelijke regeling het nadeel zou verbonden zijn, dat — zij het slechts voor korten tijd — een groot deel der beste krachten (de landweerplichtigen tusschen den leeftijd van 29 en 35 jaren) te gelijk aan den maatschappelijken arbeid wordt onttrokken, zoo verdient zij uit dien hoofde voorshands geen aanbeveling.

Evenzeer dient echter een stelsel te worden vermeden, dat, als regel, per jaar niet meer dan 2 lichten voor de bedoelde oefeningen onder de wapenen zou brengen, aangezien daaruit niet alleen verhooging van kosten zou voortvloeien, maar bovendien, als gevolg van de onvoldoende sterkte der onderdeelen, de oefeningen niet tot de gewenschte uitkomst zouden leiden; een nadeel, dat door samenvoeging van onderdeelen niet is te ontgaan, omdat het, gelijk hiervoren reeds met een enkel woord is gezegd, van het meeste belang is, dat ieder onderdeel gedurende den bij de wet toegewezen korten tijd wordt geoefend door zijne eigen aanvoerders.

De uiteenlopende belangen worden derhalve het doelmatigst in overeenstemming gebracht, bij aanvaarding van een stelsel, dat tusschen de beide genoemde ongeveer het midden houdt en volgens hetwelk in 2 van 3 achterevolgende jaren 3 lichteningen onder de wapenen worden geroepen.

De toepassing daarvan brengt mee, dat in 1906 worden opgeroepen de landweer-lichteningen van de jaren 1903, 1904 en 1905;

in 1908 die van de jaren 1903, 1906 en 1907;

in 1909 die van de jaren 1904, 1905 en 1908;

in 1911 die van de jaren 1906, 1909 en 1910;

in 1912 die van de jaren 1907, 1908 en 1911, enz.

Aangezien nu volgens het laatstbedoelde, meest geschikt geoordeelde stelsel de oefeningen, bedoeld bij art. 11 der Landweernet, voor de eerste maal plaats vinden in 1906, zoo zullen op de begrooting voor dat dienstjaar de daarvoor benoodigde gelden worden aangevraagd.

Volledigheidshalve zij hierbij aangeteekend, dat die aanvraag op de begrooting voor het dienstjaar 1905 eveneens achterwege zou gebleven zijn, indien aan eene opkomst der landweer met 2 lichteningen ieder jaar de voorkeur te geven ware geweest. Ook in dat geval toch, zou het aanbeveling hebben verdiend, de opkomst voor de eerste maal niet in 1905 doch in 1906 te doen plaats vinden, en zulks niet alleen met het oog op den stand der organisatie in 1905, maar bovendien om te ontgaan, dat of de landweerlichting van het jaar 1903, of die van 1904 in 2 achtereenvolgende jaren onder de wapenen zou moeten worden geroepen — een bezwaar dat niet te ontwijken zou zijn, indien met eene jaarlijksche opkomst van 2 lichteningen werd begonnen in 1905.

Ook voor de oefeningen van de landweer, bedoeld bij art. 14 der Landweernet, zijn thans nog geen gelden aangevraagd. Dat werd achterwege gelaten, zoowel omdat de landweer in verreweg het grootste aantal gemeenten eerst in 1906 eene sterkte erlangt, die oefening van eenige beteekenis toelaat, als wijl het wenschelijk is, ook met deze oefeningen niet te doen aanvangen, alvorens de organisatie van de landweer genoegzaam gevorderd is. Intusschen belet zulks in geen opzicht, dat voor het *schiet*onderricht, buiten het leger, reeds in 1905 óók voor de landweer partij getrokken wordt.

§ 5. *Militie- en reservekader.* De ondergeteekende stelt er prijs op, in aansluiting aan hetgeen in het afgelopen jaar, bij het mondeling debat over de Oorlogsbegrooting voor 1904, in de tweede Kamer der Staten-generaal is verhandeld¹⁾ reeds nu mede te deelen, dat, bij Koninklijk besluit van 15 Februari 1904 (*Staatsblad* n°. 46), gewijzigde bepalingen zijn in het leven geroepen tot regeling van de opleiding van adspirant-militie officieren bij de infanterie.

Onder deze nieuwe bepalingen meldden zich ruim 70 adspiranten aan, die thans in opleiding zijn, terwijl vertrouwd wordt, dat dit aantal gaande weg zal stijgen, wanneer de regeling meer algemeen bekend zal zijn.

De bepalingen voor de opleiding tot militie-officier bij de vesting-artillerie werden daarentegen in hoofdzaak gehandhaafd, en zal de ondervinding dit jaar moeten leeren in hoever verandering noodig is.

Voorts zijn bij het Koninklijk besluit van 15 Februari 1904 n°. 19 gedeeltelijk nieuwe regelen gesteld voor de aanwijzing tot kaderopleiding, waarbij aanwijzing in verband met latere opleiding tot officier is uitgesloten.

Intusschen is het den ondergeteekende aangenaam hierbij te kunnen voegen, dat *aanwijzing* voor opleiding tot korporaal en tot sergeant *niet* noodig is geweest en dat, *na samenstelling van de adspiranten-klassen*, bij alle regimenten infanterie nog ruimschoots stof *is overgebleven*, vermoedelijk geschikt om te worden opgeleid tot milicien-korporaal, respectievelijk tot milicien-sergeant.

Het onderstaande overzicht moge doen zien, welke aantallen bij de verschillende regimenten infanterie nog geschikt geacht worden voor opleiding tot korporaal en sergeant en hoevelen zich daarvan hebben aangemeld.

¹⁾ Zitting van 19 December 1903 (*Handelingen* bladz. 1091).

REGIMENTEN. 1.	Tot milicien- korporaal.		Tot milicien- sergeant.		Toelich- tingen. 6.
	Aanwezig. 2.	Waarvan zich hebben aangemeld. 3.	Aanwezig. 4.	Waarvan zich hebben aangemeld. 5.	
Regiment grenadiers en jagers	73	68	49	31	De aantallen in de kolommen 4 en 5 vermeld, zijn begrepen in die, voorkomen- de respect. in de kolommen 2 en 3.
1ste regiment infanterie.....	56	56	7	3	
2de " "	99	83	22	16	
3de " "	104	78	13	6	
4de " "	105	101	49	37	
5de " "	117	106	5	2	
6de " "	152	134	27	17	
7de " "	55	43	23	12	
8ste " "	119	110	7	7	
9de " "	88	88	6	6	
10de " "	50	50	6	6	
Totaal....	1018	917	214	143	

Voor wat betreft de toeloop tot, alsmede de sterkte en de bevordering bij het reservekader der verschillende wapens, zij hier het volgende aangeteekend. Aantal reservisten der 1ste categorie, dat tusschen 1 November 1903 en 1 Juni 1904 is bevorderd tot:

WAPENS.	Reserve- korporaal.	Reserve- sergeant (-wachtm.).	Vaandrig (kornet).	Reserve- tweede- luitenant.
Infanterie.....	53	112	7	45
Artillerie.....	10	6	2	1
Cavalerie.....	—	—	—	4
Genie.....	3	2	2	—
Totaal...	66	120	11	50

In vorenvermeld tijdvak werden tot eene verbindtenis bij het reservekader der 1ste categorie toegelaten 32 jongelieden.

Hierbij zij opgemerkt, dat de toelatingsexamens voor het reservekader bij de verschillende wapens in 1904 nog niet hebben plaats gehad.

Op 1 Juni 1904 bedroeg de sterkte van het reservekader der 2de categorie — daaronder begrepen reserve-onderofficieren als zoodanig benoemd ingevolge de bepalingen der Pensioenwet 1902 —:

16 reserve-adjudanten-onderofficier, dd. officier; 87 reserve-sergeant-majors (-opperwachtmeesters); 293 reserve-sergeanten (-wachtmeesters); 20 reserve-fouriërs, en 15 reserve-korporaals. Totaal 431.

Het ligt in de bedoeling, om, te zijner tijd, bij de Memorie van Antwoord

op het Voorloopig Verslag omtrent het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1905, mede te deelen, welke veranderingen de hiervoren vermelde cijfers zullen hebben ondergaan sedert 1 Juni 1904, en daarbij tevens op te geven het aantal reservisten, dat bij de Landweer is overgegaan.

§ 6. *Rij- en hoefsmidschool.* In de Memorie van Antwoord betreffende het ontwerp van wet tot vaststelling van het VIIIste hoofdstuk van de Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1903 (Zitting 1902—1903, Gedrukte Stukken n°. 2, bladz. 13) werd medegedeeld, dat in beginsel was besloten tot de opheffing van de rij-school der bereden artillerie te Bergen op Zoom.

Ingevolge Koninklijk besluit van 24 September 1903 n°. 28, is op 31 October d. a. v. tot die opheffing overgegaan. Sedert ontvangen ook de officieren, onderofficieren en korporaals van de bereden artillerie, die aanleg hebben voor den dienst bij de africhting der remontepaarden, theoretisch en practisch onderricht aan de rij- en hoefsmidschool te Amersfoort.

In verband met het vorenstaande en met de voorgestelde uitbreiding der bereden wapens, zal laatstgenoemde school in hare organisatie eenige wijziging moeten ondergaan.

Een en ander blijkt uit de overgelegde „ontwerp-organisatie”, waarnaar reeds vroeger is verwezen.

§ 7. Tot verdere toelichting van de verschillen tusschen de sommen welke voor het jaar 1904 werden toegestaan en die welke voor het jaar 1905 worden geraamd, alsmede tot verdere toelichting van deze raming, heeft de ondergeteekende de eer het navolgende mede te deelen.

Iste AFDEELING.

Kosten van het Departement.

Artt. 2a, 2b en 2c. Traktementen, enz.

Art. 2a is tot een bedrag van *f* 4450 hooger uitgetrokken dan de som voor het dienstjaar 1904 toegestaan. Deze verhooging vindt in de eerste plaats haren grond in de navolgende omstandigheid.

Met de behandeling van de zaken, betreffende de uitvoering der Militiewet 1901 en der Landweernetwet zijn, bij het Departement van Oorlog, o. a. belast twee kapiteins, die, naar berekening, in den loop van het jaar 1905 in de termen zullen vallen om tot majoor te worden bevorderd, in verband met welke bevordering zij zouden moeten ophouden bij het Departement werkzaam te zijn. Het zou echter aan zeer groot bezwaar onderhevig wezen, om de twee bedoelde officieren, die met de hun opgedragen, zeer omvangrijke, werkzaamheden uitermate vertrouwd zijn en deze op de uitstekendste wijze vervullen, te vervangen door twee andere officieren, die zich met deze zeer speciale werkzaamheden nog geheel vertrouwd moeten maken. Het is daarom, in het belang van eene richtige afdoening van zaken, hoogst gewenscht, dat de hierbedoelde kapiteins voor vast aan het Departement van Oorlog worden verbonden. De ondergeteekende heeft dan ook de bedoeling, om die officieren tegen het tijdstip waarop zij anders den majoorsrang zouden verwerven, in aanmerking te brengen voor eene benoeming, respectievelijk tot referendaris en tot hoofdcommies, en zulks gelet op de door hen bij het Departement, als burgerlijk ambtenaar in te nemen positie.

Daar het thans nog niet bekend is tegen welk tijdstip in het jaar 1905 meerbedoelde kapiteins voor bevordering tot majoor in aanmerking zullen kunnen komen, heeft de ondergeteekende gemeend, het hun toegedachte traktement voor een half jaar te moeten uittrekken, zijnde respectievelijk *f* 1500 en *f* 1350.

Hierbij zij aangeteekend, dat, in verband hiermede, genoemde officieren, zoowel wat betreft hunne bezoldiging, als hunne Departements-toelage, eveneens slechts voor een half jaar zijn berekend.

Wijders strekt het op art. 2a uitgetrokken hooger bedrag, om een eerste-klerk te kunnen bevorderen tot adjunct-commies, alsmede om aan enkele burgerlijke ambtenaren tot en met den rang van adjunct-commies, die zulks ten volle verdienen, traktementsverhooging te kunnen toekennen.

Art. 2b is uitgetrokken tot een bedrag van *f* 4600 hooger dan de som voor het jaar 1904 toegestaan. In dit hooger bedrag is begrepen eene som van *f* 2400, zijnde het montant der periodieke traktementsverhoogingen, welke in

het jaar 1904, op grond van het Koninklijk besluit van 22 Juli 1903 (*Staatsblad* n°. 215) zijn of zullen worden toegekend; terwijl het overschietende bedrag, vermeerderd met de, op dit artikel vrijvallende, bezoldiging van den bovenbedoelden tot adjunct-commies te bevorderen eerste-klerk strekt tot benoeming van twee eerste-klerken en vier tweede-klerken, en tot bevordering van een vaste-knecht tot bode.

Art. 2c. De steeds toenemende uitbreiding der werkzaamheden bij het Departement maakt vermeerdering van werkkrachten bepaald noodzakelijk. Ten einde nu het getal der vaste burgerlijke ambtenaren, zooveel eenigszins mogelijk is, te beperken, is door den ondergeteekende de maatregel getroffen, dat, behalve de gepensioneerde onderofficieren — van wie sprake is op blad. 12 der Memorie van Toelichting behoorende bij de ontwerp-Oorlogsbegrooting voor 1904, Gedrukte Stukken 1903—1904, 2, n°. 2 — ook jongelieden, niet-militairen, tot tijdelijk schrijver op daggeld kunnen worden aangesteld, met het vooruitzicht, om, bij gebleken geschiktheid, wanneer daartoe de gelegenheid bestaat, te worden benoemd tot tweede-klerk bij het Departement.

De omschrijving van art. 2c is wijders eenigszins aangevuld, ten einde daaruit te kunnen kwijten het daggeld van een stoker, die in dienst moet worden gesteld bij de centrale verwarming van het nieuwe gebouw aan de Kalvermarkt, welk gebouw, in verband met de verbouwing van het aan het Plein gelegen bijgebouw van het Departement, met ingang van 1 Augustus 1904 door personeel van het Departement van Oorlog wordt betrokken.

Art. 5. Bureel- en lokaalbehoeften. Het bedrag van f 27 000, voor 1904 op dezen post toegestaan, zal niet toereikend zijn om de noodzakelijke uitgaven te bestrijden. Rekening houdende met die omstandigheid en met de gemiddelde uitgaven voor elk der jaren 1900, 1901 en 1902, is het artikel thans f 2000 hooger uitgetrokken. Het jaar 1903 is bij deze berekening buiten beschouwing gelaten, omdat de dienst van dat jaar moest worden bezwaard met de kosten van inrichting van het gebouw aan het Spui.

Tevens is, in den uitgewerkten en toelichtenden staat, de splitsing van het aangevraagde bedrag in onderdeelen meer in overeenstemming gebracht met de werkelijkheid.

IIde AFDEELING.

Bezoldiging van het personeel der staven van het leger.

Art. 7. Groote Staf. Toegestaan voor 1904 f 48 800; geraamd voor 1905 f 47 800. Minder voor 1905 f 1000.

Minder: Voor traktement van één majoor minder en één kapitein meer f 1000.

Voor schadeloosstelling aan officieren die bij de invoering der nieuwe traktementsregeling in inkomsten zijn achteruitgegaan f 200. Totaal f 1 200.

Meer: voor verhooging van traktement wegens dienstjaren f 200. Minder voor 1905 f 1 000.

Art. 8. Generale Staf. Toegestaan voor 1904 f 81 100; geraamd voor 1905 f 86 050. Meer voor 1905 f 4 950.

Meer: een majoor voor $\frac{1}{2}$ jaar f 1600;

een kapitein idem f 1150;

voor toelage wegens het houden van dienstvaarden f 1600;

voor schadeloosstelling voor uniformverandering en voor verlies van bagage f 800;

als voren voor het aanschaffen en het verlies van dienstvaarden f 600.

Totaal f 5 750.

Minder: voor verhooging van traktement wegens dienstjaren f 600;

voor schadeloosstelling aan officieren, die bij de invoering der nieuwe traktementsregeling in inkomsten zijn achteruitgegaan f 200. Totaal f 800. Meer als boven f 4 950.

In verband met de voorgestelde legeruitbreiding, zijn ten behoeve van den staf der nieuw te formeeren 4de divisie infanterie een majoor en een kapitein voor een half jaar meer berekend.

Art. 10. Plaatselijke Staf. Toegestaan voor 1904 f 47 350; geraamd voor 1905 f 46 650. Minder voor 1905 f 700.

Minder: voor traktement van twee eerste-luitenants minder en twee tweede-
idem meer f 400;

voor verhooging van traktement wegens dienstjaren f 200;

voor schadeloosstelling aan officieren die bij de invoering der nieuwe trak-
tementsregeling in inkomsten zijn achteruitgegaan f 100. Minder als boven f 700.

IIIde AFDEELING.

Bezoldiging van het personeel der militaire administratie.

Art. 12. Intendance. Toegestaan voor 1904 f 55 550; geraamd voor 1905
f 61 717. Meer voor 1905 f 6 167.

Meer: een luitenant-kolonel voor $\frac{1}{2}$ jaar f 1 700,00;

een majoor voor $\frac{1}{2}$ jaar f 1 500,00;

twee kapiteins voor $\frac{1}{2}$ jaar f 2 200,00;

voor verhooging van traktement wegens dienstjaren f 400,00;

voor toelagen wegens detachering bij de intendance f 666,67;

voor verschil door afronding van sommen f 0,33. Totaal f 6 467,00.

Minder: voor schadeloosstelling aan officieren, die bij de invoering der nieuwe
traktementsregeling in inkomsten zijn achteruitgegaan f 300,00. Meer als
boven f 6 167,00.

Een majoor en een kapitein zijn voor een halfjaar meer geraamd ten be-
hoeve van den staf der nieuw op te richten 4de divisie infanterie, terwijl in
verband met de voorgenomen legeruitbreiding mede het voornemen bestaat
aan het hoofd van de afdeling „Intendance” van het Departement van Oorlog
in de toekomst een hoofdofficier te stellen, zulks met het oog op den zich
gaande weg uitbreidenden omvang en de verantwoordelijkheid van die betrekking.

Art. 13. Kwartiermeesters. Toegestaan voor 1904 f 191 125; geraamd voor
1905 f 202 025. Meer voor 1905 f 10 900.

Meer: een majoor voor een halfjaar f 1 500;

een kapitein f 2 000;

twee kapiteins voor een halfjaar f 2 000;

voor verhooging van traktement wegens dienstjaren f 2 000;

voor tegemoetkoming bij aanstelling voor eerste uitrusting van uniform f 400;

het bedrag waarmede het artikel over 1904 was verminderd, doordat de
traktementsverhooging slechts over 9 maanden werd uitgetrokken f 5 200.
Totaal f 13 100.

Minder: een luitenant-kolonel minder en een majoor meer f 400;

twee eerste-luitenants minder en twee tweede-luitenants meer f 400;

voor schadeloosstelling aan officieren die bij de invoering der nieuwe trak-
tementsregeling in inkomsten zijn achteruitgegaan f 1 400. Totaal f 2 200. Meer
als boven f 10 900

Een kapitein is meer berekend ten behoeve van de Permanente Militaire
Spoorwegcommissie.

De administratieve werkzaamheden bij deze commissie zijn van te veel
belang en te omvangrijk, dan dat op den duur kan worden volstaan met
detachering van een luitenant-kwartiermeester van een der korpsen, wat dan
buitendien weder ten nadeele van het administratief beheer van dat korps komt.

Het overige meerdere personeel houdt verband met de voorgestelde leger-
uitbreiding, en wel één majoor en één kapitein meer ten behoeve van de
controle over de inwendige administratie der korpsen en één kapitein meer
ten behoeve van het nieuw op te richten 11de regiment infanterie.

*Art. 14. Magazijnmeesters, hoofden van de centrale magazijnen van militaire
kleding en uitrusting en luitenants-kwartiermeesters, assistent-magazijnmeesters
bij die inrichtingen.* Toegestaan voor 1904 f 11 500; geraamd voor 1905 f 11 400.
Minder voor 1905 f 100.

Minder: voor verhooging van traktement wegens dienstjaren *f* 200;
voor schadeloosstelling aan den magazijnmeester te Delft wegens gemis van vrije woning *f* 300. Totaal *f* 500.

Meer: voor traktement van een majoor *f* 200;
voor schadeloosstelling aan een officier die bij de invoering van de nieuwe traktementsregeling in inkomsten achteruitging *f* 100;

voor meerdere toelagen aan de luitenant-kwartiermeesters, assistent-magazijnmeesters bij de magazijnen te Delft en te Woerden *f* 100. Totaal *f* 400. Minder als boven *f* 100.

Het is gewenscht voorgekomen, de schadeloosstelling voor het gemis van vrije woning voor den magazijnmeester, hoofd van het centrale magazijn te Delft, terug te brengen op het vroeger daarvoor gestelde bedrag van *f* 200.

De toelage voor de luitenant-kwartiermeesters, tevens assistent-magazijnmeesters, is van *f* 150 op *f* 200 gebracht; vandaar dat voor twee personen *f* 100 meer is uitgetrokken.

IVDE AFDEELING.

Bezoldiging van het personeel der verschillende wapens en der landweer.

Art. 15. Infanterie. Toegestaan voor 1904 *f* 1 699 749; geraamd voor 1905 *f* 1 803 289. Meer voor 1905 *f* 103 540.

Meer: Wegens de voorgestelde legeruitbreiding: een generaal-majoor voor 6 maanden *f* 2 750,00. Een kolonel *f* 4 500,00. Een luitenant-kolonel *f* 3 400,00. Een majoor *f* 3 000,00. Een kapitein-adjutant *f* 2 000,00. Acht kapiteins, ad *f* 2 000, *f* 16 000,00. Twaalf kapiteins voor 6 maanden, ad *f* 1 000, *f* 12 000,00. Een eerste-luitenant, commandant van eene compagnie hospitaalsoldaten voor 6 maanden *f* 600,00. Voor toelagen voor het houden van dienstvaarden *f* 600,00. Totaal *f* 44 850,00.

Af: vijf en dertig eerste-luitenants minder en vijf en dertig tweede-luitenants meer *f* 7 000,00. Blijft *f* 37 850,00.

Voor traktement en toelagen van reserve- en militie-officieren *f* 25 114,54. Voor verhooging van traktement wegens dienstjaren *f* 3 600,00. Voor tegemoetkoming bij aanstelling voor eerste aanschaffing van uniform *f* 8 750,00. Voor vergoeding voor onderhoud van rijwielen *f* 25,00. Het bedrag waarmede het artikel over 1904 was verminderd doordat de traktementsverhooging slechts over 9 maanden werd uitgetrokken *f* 32 200,00. Verschil door afronding van sommen *f* 1,46. Totaal *f* 107 541.

Minder: Voor schadeloosstelling aan officieren die bij de invoering der nieuwe traktementsregeling in inkomsten zijn achteruitgegaan *f* 3 400,00. Voor toelagen wegens verblijf te Amsterdam *f* 600,00. Idem van een luitenant bij het algemeen depot van discipline wegens vrije voeding ad *f* 1 per dag (schrikkeljaar) *f* 1,00. Totaal *f* 4 001. Meer als boven *f* 103 540.

Eén generaal-majoor is meer berekend voor een half jaar ten behoeve van de nieuw op te richten 4de divisie infanterie, evenzoo één eerste-luitenant, commandant eener compagnie hospitaal-soldaten.

Eén kolonel, één luitenant-kolonel, één majoor, één kapitein-adjutant en acht kapiteins zijn meer berekend voor een half jaar ten behoeve van het nieuw op te richten 11de regiment infanterie. Hetzelfde aantal officieren van die verschillende rangen is voor het 10de regiment infanterie in 1904 slechts berekend voor een half jaar, waarvoor dus voor 1905 eveneens een half jaar meer geraamd moet worden. Totaal is daardoor voor 1905 hetzelfde aantal officieren van diezelfde rangen voor een geheel jaar meer uitgetrokken.

Verder is per regiment infanterie, in verband met de voorgenomen reorganisatie, één kapitein meer uitgetrokken voor een half jaar, wat eene meerdere raming geeft ten behoeve van twaalf kapiteins voor een half jaar.

Art. 16. Cavalerie. Toegestaan voor 1904 *f* 273 639. Geraamd voor 1905 *f* 273 738. Meer voor 1905 *f* 99.

Meer: Voor toelagen voor officieren-instructeurs bij de rij- en hoefsmidschool *f* 200,00. Voor traktementen en toelagen aan reserve-officieren *f* 673,51. Voor vergoeding voor onderhoud van rijwielen *f* 125,00. Het bedrag waarmede het

artikel over 1904 was verminderd doordat de traktementsverhooging slechts over 9 maanden werd uitgetrokken *f* 1 200,00. Verschil door afronding van sommen *f* 0,49. Totaal *f* 2 199.

Minder: Voor verhooging van traktement wegens dienstjaren *f* 1 200. Voor schadeloosstelling aan officieren die bij de invoering der nieuwe traktementsregeling in inkomsten zijn achteruitgegaan *f* 700. Voor tegemoetkoming bij aanstelling voor eerste aanschaffing van uniform *f* 200. Totaal *f* 2 100. Meer als boven *f* 99.

Het bedrag uitgetrokken voor vergoeding voor onderhoud van rijwielen, wordt noodig geacht, ten behoeve van officieren die belast zijn met het onderrecht in het wielrijden en daarbij van hun eigen rijwiel gebruik maken. Gelijke toelage wordt ook genoten door officieren der infanterie.

Art. 17. Artillerie. Toegestaan voor 1904 *f* 898 477. Geraamd voor 1905 *f* 908 477. Meer voor 1905 *f* 9 970.

Meer: Een majoor voor $\frac{1}{3}$ jaar *f* 1 000,00. Twee kapiteins voor id, ad *f* 733,33 *f* 1 466,66. Vier majoors-magazijnmeesters meer en vijf kapiteins-idem minder *f* 1 200,00. Een tweede-luitenant-magazijnmeester *f* 1 000,00. Voor traktement en toelage van reserve- en militie-officieren *f* 452,55. Voor toelage wegens het houden van dienstpaarden *f* 1 000,00. Voor verhooging van traktement wegens dienstjaren *f* 5 000,00. Voor toelagen wegens detachering bij rij- en hoefsmidschool *f* 400,00. Het bedrag waarmede het artikel over 1904 was verminderd, doordat de traktementsverhooging slechts over 9 maanden werd uitgetrokken *f* 10 400,00. Verschil door afronding van sommen *f* 0,79. Totaal *f* 21 920.

Minder: Zes eerste-luitenants ad *f* 1300 *f* 7 800. Voor schadeloosstelling aan officieren die bij de invoering der nieuwe traktementsregeling in inkomsten zijn achteruitgegaan *f* 2 550. Voor toelagen wegens detachering bij bereden artillerie *f* 1 000,00. Als voren bij het korps torpedisten *f* 100. Tegemoetkoming bij aanstelling voor eerste aanschaffing van uniform *f* 500. Totaal *f* 11 950. Meer als boven *f* 9 970.

Eén majoor en twee kapiteins zijn voor $\frac{1}{3}$ jaar meer berekend in verband met de voorgestelde legeruitbreiding ten behoeve van één afdelingsstaf en twee batterijen van het nieuwe op te richten 4de regiment veld-artillerie.

Art. 18. Genie. Toegestaan voor 1904 *f* 222 673. Geraamd voor 1905 *f* 231 000. Meer voor 1905 *f* 8 327.

Meer: Vier tweede-luitenants, ad *f* 1200 *f* 4 800,00. Voor traktement en toelagen van reserve-officieren *f* 987,50. Tegemoetkoming bij aanstelling voor eerste aanschaffing van uniform *f* 400,00. Het bedrag waarmede het artikel over 1904 was verminderd doordat de traktementsverhooging slechts over 9 maanden werd uitgetrokken *f* 6 000,00. Totaal *f* 12 187,50.

Minder: Een kapitein *f* 2 700,00. Voor verhooging van traktement wegens dienstjaren *f* 200,00. Voor schadeloosstelling aan officieren die bij de invoering der nieuwe traktementsregeling in inkomsten zijn achteruitgegaan *f* 760,00. Als voren wegens detachering bij het regiment genietroepen *f* 200,00. Verschil door afronding van sommen *f* 0,50. Totaal *f* 3 860,50. Meer als boven *f* 8 327,00.

Art. 19. Toelagen enz. van de officieren van de landweer. Toegestaan voor 1904 *f* 46 800. Geraamd voor 1905 *f* 136 250. Meer voor 1905 *f* 89 450.

Meer: Voor toelagen *f* 63 050. Voor tegemoetkoming voor eerste aanschaffing van uniform *f* 26 400. Meer als boven *f* 89 450.

Dit meerdere is een gevolg van de uitbreiding der organisatie van de landweer, die, nadat op 1 Augustus 1905 de lichte der militie van 1897 voor den dienst bij de landweer is bestemd, tellen zal: 24 bataljons infanterie; 17 compagnieën vesting-artillerie; 2 compagnieën genietroepen; 1 compagnie pontonniers en 2 compagnieën hospitaalsoldaten, waarvoor de benoeming en aanstelling van het aantal officieren, bij dit artikel genoemd, noodig wordt geacht.

Art. 21. Traktements en vergoedingen van opzichters van fortificatiën, enz. Toegestaan voor 1904 *f* 129 880. Geraamd voor 1905 *f* 131 681. Meer voor 1905 *f* 1 801.

Meer: Uitbreiding: Een opzichter van fortificatiën der 1ste klasse, 8 maan-

den *f* 866,66. Een idem der 2de klasse, 8 maanden *f* 800,00. Totaal *f* 1666,66. Vier opzichters van fortificatiën der 3de klasse, aanvulling van het incompleet, 8 maanden *f* 2 666,64. Totaal *f* 4 333,30.

Minder: Drie opzichters van fortificatiën der 3de klasse, die op 1 Januari 1905 minder aanwezig zullen zijn dan in 1904 was geraamd *f* 3 000,00. Totaal *meer* (voor opzichters) *f* 1 333,30.

Meer: Voor vergoeding voor onderhoud van rijwielen voor opzichters van fortificatiën *f* 300,00. Voor traktementen van machinepersoneel ten behoeve van drinkwatervoorziening in de Stelling Amsterdam *f* 3 248,00. Totaal *f* 4 881,30.

Minder: Voor vergoedingen aan opzichters bij de vesting-telegraafdienst *f* 2 500,00. Voor idem aan reserve-vesting-telegrafisten *f* 580,00. Voor verschil door afronding van sommen *f* 0,30. Totaal *f* 3 080,30. Meer als boven *f* 1 801,00.

Zooals reeds werd vermeld in de Memorie van Toelichting, behoorende bij het ontwerp van wet tot vaststelling van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1903, en nader uiteengezet werd in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag betreffende gemeld wetsontwerp — Gedrukte Stukken 1902—1903, 2. n°. 2, blz. 8 en n°. 22, blz. 14 — is eene geleidelijke uitbreiding van het aantal opzichters van fortificatiën noodzakelijk. Uitbreiding met één opzichter der 1ste klasse en één der 2de klasse had dan ook plaats in 1903.

Aangezien verdere uitbreiding nog zeer noodig wordt geacht, wordt daarom voor 1905 voorgesteld het aantal opzichters wederom uit te breiden met één opzichter van fortificatiën der 1ste en één der 2de klasse.

Ondergeteekende vertrouwt, dat, wanneer deze uitbreiding zal zijn tot stand gekomen, met het aanwezig personeel geruimen tijd op voldoende wijze in de behoeften van den dienst zal kunnen worden voorzien.

Daar de gewenschte uitbreiding, in verband met de aanstelling van nieuwe opzichters, eerst tegen 1 Mei 1905 zal kunnen plaats hebben, is in de begroting slechts op traktement voor 8 maanden voor de bedoelde opzichters gerekend.

Wegens het grooter aantal opzichters van fortificatiën van jongeren leeftijd is ook de vergoeding voor onderhoud van rijwielen hooger geraamd.

In verband met hetgeen in den aanvang van het jaar 1905 voltooid zal zijn van de werktuigelijke inrichting van de drinkwatervoorziening van de Stelling van Amsterdam op het terrein aan het Nieuwe Meer, is het noodig door aanstelling van vast personeel te voorzien in de bediening en het onderhoud van de voorhanden machines met toebehooren. Eerst na afloop van het proefpompen zal met zekerheid zijn te beoordeelen, welk personeel voor een en ander vereischt wordt. Met het aangevraagde bedrag van *f* 3248 zal in elk geval voldoende in de behoeften kunnen worden voorzien.

Artt. 22—25. Soldijen. Toegestaan voor 1904 *f* 2 829 057. Geraamd voor 1905 *f* 2 830 604. Meer voor 1905 *f* 1 547.

Meer: 1°. uitbreiding van de organisatie van het wapen der infanterie *f* 17 053,82.

Is in den loop van het jaar 1904 het wapen der infanterie uitgebreid met één regimentsstaf en één bataljon, eene gelijke uitbreiding heeft dat wapen te ondergaan in 1905.

Bovendien is voor laatstgenoemd jaar gerekend op eene 4de compagnie hospitaalsoldaten ten behoeve van de nieuw op te richten 4de divisie infanterie.

2°. als voren van het regiment genietroepen *f* 15 356,74.

De reorganisatie van het regiment genietroepen, vastgesteld in het einde van het jaar 1903, is gedurende het jaar 1904 langzamerhand tot stand gekomen, zoodat daarmede rekening moet worden gehouden voor 1905;

3°. uitbreiding van het aantal schrijvers *f* 5 356,28⁵.

Reeds sedert lang was de noodzakelijkheid gebleken van meerdere schrijvershulp op de bureelen van de hoofdadministratiën der regimenten infanterie en vesting-artillerie, als ook op de bureelen van enkele andere militaire autoriteiten. Zoo lang mogelijk is getracht in die behoefte te voorzien door detachering van onderofficieren uit den troep. Die detachering blijkt echter steeds meer van storenden invloed te zijn op den gang der oefeningen en het onttrekken van die onderofficieren aan hun eigenlijken dienst behoort spoedig

een einde te nemen. In verband hiermede ligt het in de bedoeling het aantal *vaste* schrijvers op de bedoelde bureelen met een te vermeerderen.

4°. als voren van het aantal korporaals-kok *f* 197,10.

De voortgezette toepassing van den maatregel, om zooveel mogelijk bij alle menages gediplomeerde korporaals-kok aan te stellen, vereischt eene kleine verhooging van uitgaven;

5°. voor meerdere soldij voor 2 sergeanten, bestemd om zoo noodig de plaats van een luitenant te vervullen bij het korps torpedisten *f* 164,25.

Deze uitbreiding is noodig, om bij mobilisatie te beschikken over het noodige personeel, dat belast kan worden met het toezicht bij het leggen der vereischte versperringen, zonder genoodzaakt te zijn officieren te onttrekken aan de vesting-artillerie, waarbij zij niet kunnen worden gemist;

6°. voor miliciens tot samenstelling van het blijvend gedeelte *f* 32 054,84.

Het verschil is in hoofdzaak toe te schrijven aan de verplaatsing der indienststelling tot eerste-oefening bij de bereden korpsen der artillerie van Maart naar 1 October. De nieuwe regeling trad in werking met de lichting van 1903. Vandaar dat op de loopende begrooting gelden zijn uitgetrokken voor slechts 2½ maand dienst van het blijvend gedeelte der lichting van 1902 bij de bedoelde korpsen, welke lichting in Maart 1902 werd in dienst gesteld en op 15 Maart 1904 met groot verlof werd gezonden, terwijl bij de begrooting voor 1905 op 6 maanden moest worden gerekend ten behoeve van de lichting van 1903, die op 1 October van laatstvermeld jaar de eerste-oefening aanving en mitsdien voor het blijvend gedeelte onder de wapenen moet worden gehouden van 1 Maart tot 1 October 1905;

7°. als voren tot eerste-oefening *f* 15 659,53⁵.

Het aantal miliciens voor eerste-oefening onder de wapenen te houden, is 245 man hooger geraamd dan bij de loopende begrooting, aangezien de ervaring heeft geleerd, dat het aantal van hen die op grond van art. 100 der Militiewet 1901 worden afgekeurd en, ingevolge art. 99 dier wet, in het volgende jaar door andere miliciens worden vervangen, hooger moet worden gesteld dan tot dusver werd aangenomen;

8°. voor verhoogde soldij voor sergeanten-titulair *f* 292,00.

Zie het gestelde onder 1°.

9°. als voren voor scherpschutters *f* 730,00.

Zie het gestelde onder 1°.

10°. voor vergoeding voor onderhoud van rijwielen voor lijnwerkers bij het regiment genietroepen *f* 150,00.

Aangezien het in het belang van den dienst wordt geacht, dat de hierbedoelde lijnwerkers kunnen beschikken over een rijwiel in verband met de uitgebreidheid van het rayon waarover hun dienst zich uitstrekt, is de bovenvermelde vergoeding uitgetrokken;

11°. voor de landweer *f* 14 063,00.

Dit meerdere is een gevolg van de uitbreiding der landweer, in verband waarmede de benoeming en aanstelling van het uitgetrokken kader wordt noodig geacht. Totaal *f* 101 077,57.

Minder: 12°. voor miliciens tot het bijwonen van herhalingsoefeningen *f* 8 895,39.

Aangezien de lichting van 1902 bij de onbereden korpsen in 1903 ook eenige weken onder de wapenen is geweest krachtens art. 110 der Militiewet 1901, is het billijk voorgekomen, den duur der herhalingsoefeningen voor deze lichting in 1905 terug te brengen van 35 dagen op 19 dagen;

13°. voor verhooging van soldij wegens dienstjaren *f* 68 036,00.

14°. als voren voor onderofficieren en mindere militairen, werkzaam als vaste telegrafisten, kabellasschers, lijnwerkers, smeden, timmerlieden enz. bij het regiment genietroepen *f* 784,75.

Zie het gestelde onder 2°.

15°. voor bijslag op de soldij voor gehuwde militairen wier vrouwen voor-

heen belast waren met het wasschen der lijfgoederen van ongehuwde korporaals en soldaten f 1 460,00.

16°. wegens aflopende betalingen f 146,00.

17°. voor het reservekader f 7 411,55.

Minder geraamd in verband met de gebleken behoefte, waarbij rekening is gehouden met de ervaring opgedaan in het loopende dienstjaar;

18°. voor daggelden aan instructeurs, belast met het voorbereidend militair onderricht en met de oefeningen van het reservekader f 5 317,00.

De vermindering is een gevolg van de omstandigheid, dat het bedrag noodig voor daggelden, ten vorigen jare te ruim was geraamd en voorts van het voornemen om het voorbereidend militair onderricht, voor zooveel mogelijk, op te dragen aan reservepersoneel, dat ter plaatse waar het onderricht wordt gegeven, of in de nabijheid daarvan, woonachtig is;

19°. voor het schrikkeljaar en verschillen door afronding van sommen f 7 479,88. Totaal 99 530,57. Meer als boven f 1 547,00.

VD E AFDEELING.

Kosten van voeding van onderofficieren en soldaten.

Art. 26. Aanschaffing van graan enz. voor de broodbereiding.

Toegestaan voor 1904 f 320 933. Geraamd voor 1905 f 352 392. Voor 1905 meer f 31 459.

Meer: voor brood uit de militaire bakkerijen te verstrekken, ten behoeve van de korpsen en inrichtingen van de landmacht f 31 558,45, verschil ronde som 0,55. Totaal f 31 559.

Minder: voor brood, te verstrekken ten behoeve van de cadetten bij de Koninklijke Militaire Academie f 100. Meer als boven f 31 459.

Voor het jaar 1904 werd bij de bepaling van den rationsprijs geen rekening gehouden met de uitgaven voor het personeel bij de militaire bakkerijen, welke uitgaven bij art. 110 zijn uitgetrokken. Ter verkrijging van meerdere overeenstemming met het bedrag der vergoeding, welke door andere Departementen van Algemeen Bestuur voor het uit die bakkerijen verstrekte brood moet worden betaald, is het wenschelijk geacht, zowel de kosten van de aanschaffing der grondstoffen als die van de broodbereiding in den rationsprijs te begripen.

De prijs van het ration brood is in verband met het vorenstaande ongeveer 0,9 cent en met het oog op de stijging van de prijzen der grondstoffen 0,35 cent hooger geraamd, en mitsdien gesteld op 5,75 cents.

Art. 27. Aanschaffing van brood en vergoeding wegens gemis van brood.

Toegestaan voor 1904 f 109 998. Geraamd voor 1905 f 111 666. Voor 1905 meer f 1 668.

Het meer geraamde bedrag is in mindering gebracht van de uitgaven op art. 26, door aftrek van het aantal rations, waarvan de geldswaarde bij dat artikel is aangevraagd.

Art. 28. Aanschaffing en onderhoud van vee, enz.

Toegestaan voor 1904 f 1 865 928. Geraamd voor 1905 f 1 837 608. Voor 1905 minder f 28 320.

Minder: wegens verschil in den rationsprijs f 35 891,72. Voor levensmiddelen te verstrekken aan: de militaire hospitalen f 3 957,50. Het personeel van de Koninklijke Militaire Academie f 254,31. Het personeel bij den hoofdcursus f 241,10. Het personeel der Normaal-schietschool f 12,45. Totaal f 40 357,08.

Meer: wegens de grootere legersterkte f 11 955,51. Voor vleesch ten behoeve van de cadetten bij de Koninklijke Militaire Academie f 80,96. Verschil ronde som f 0,61. Totaal f 12 037,08. Minder als boven f 28 320,00.

Vermits de verwachting wordt gekoesterd, dat eene thans bestaande geringe daling van de prijzen van enkele levensmiddelen zich in het volgende jaar zal handhaven, is de prijs van het ration levensmiddelen 0,5 cent lager gesteld.

Art. 29. Bijslag op de soldij tot aankoop van groenten, enz. en schadeloosstelling wegens gemis van voeding.

Toegestaan voor 1904 f 744 273. Geraamd voor 1905 f 750 906. Voor 1905 meer f 6 633.

Het meerder geraamde bedrag is noodig in verband met de grootere legersterkte.

VIDE AFDEELING.

Kosten van kleeding en uitrusting van onderofficieren en soldaten, enz.

Art. 31. Traktementen en daggelden van het personeel der kleermakerijen, enz. en arbeidsloonen voor den aanmaak van kleeding

Toegestaan voor 1904 f 271 000. Geraamd voor 1905 f 233 260. Voor 1905 minder f 37 740.

Wegens de reden vermeld in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer van de Staten-Generaal, nopens het ontwerp van wet tot vaststelling der Oorlogsbegrooting voor 1904, werd bij Nota van Wijziging — *Gedrukte Stukken 1903—1904—2, n°. 22* — art. 31 van die begrooting met f 24 000 verhoogd en tevens art. 32 met een gelijk bedrag verminderd. In verband daarmee is thans op art. 31 f 24 000 minder geraamd. Voorts werd het voor confectie en aanschaffing benodigde bedrag wegens de nieuwe inrichting van de begrooting in 1904 gesplitst en op twee artikelen aangevraagd. Het op art. 31 toegestane bedrag is gebleken ongeveer f 18 000 te hoog te zijn geraamd; voor 1905 wordt, in verband met de behoefte, bovendien f 11 000 minder noodig geacht, makende te zamen f 53 920 minder dan in 1904.

Daarentegen is uit anderen hoofde f 16 180 meer geraamd.

In de eerste plaats zijn namelijk ingevolge de bij de openbare beraadslaging betreffende het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1903, op 21 December 1903 (*Handelingen*, blz. 1100) gedane toezegging, de tarieven van de loonen van eenige soorten van kleedingstukken eenigszins verhoogd, en verder bestaat het voornemen, om alsnog eene algemeene verhooging van die loonen toe te kennen als vergoeding van de door de kleermakers (buitenwerkers) gedane uitschotten, wegens aanschaffing van materialen.

Voor een en ander is een bedrag van f 11 180 aangevraagd.

Eindelijk is f 5 000 meer aangevraagd tot betaling van traktementen en daggelden aan personeel van het korpskleedingmagazijn van het Instructie-bataljon.

Art. 32. Aanschaffing van kleeding en uitrusting en van grondstoffen en andere benodigdheden tot aanmaak daarvan.

Toegestaan voor 1904 f 1 653 000; geraamd voor 1905 f 1 718 385. Voor 1905 meer f 65 385.

Meer: voor aanschaffing en aanmaak van kleeding en uitrusting f 65 400;

als voren voor den Hoofdcursus f 60;

idem voor de Normaal-schietschool f 25;

voor aanschaffing en aanmaak van modellen f 200. Totaal f 65 685.

Minder: voor aanschaffing en aanmaak van schilderjassen f 300. Meer als boven f 65 385.

Wegens de reden, hiervoren bij art. 31 vermeld, is thans f 24 000 meer uitgetrokken.

De hoogere raming vindt overigens hoofdzakelijk hare aanleiding in de belangrijke stijging van de prijzen van de wollen, linnen en katoenen garens en van het leder.

Bij de openbare beraadslaging over de Oorlogsbegrooting voor 1904 (*Handelingen*, blz. 1076 en 1077) werd, naar aanleiding van het gestelde op blz. 84 van het verslag der Staatscommissie, benoemd bij Koninklijk besluit van 11 Juli 1899 n°. 32, ingevolge art. 6 der wet van 29 December 1898 (*Staatsblad* n°. 279), twijfel geopperd omtrent de juistheid van het gevoelen van de com-

missie tot herziening van het reglement van administratie bij de Landmacht, uitgedrukt in het slot van haar voorstel betreffende het stelsel van kledingverstreking bij het leger, bijlage B. van de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer der Staten-Generaal betreffende de Oorlogsbegroting voor 1904 (Gedrukte Stukken 1903—1904, 2, n°. 21).

Eene nadere beschouwing van dit onderwerp schijnt daarom wenschelijk, op grond waarvan daaromtrent het volgende wordt aangeteekend.

In het verslag der Staatscommissie wordt met stilzwijgen voorbijgegaan het Koninklijk besluit van 8 April 1892 n°. 6, *Recueil Militair* D. B. U. bladz. 864, waardoor eene nieuwe organisatie van het personeel der centrale magazijnen van militaire kleding en uitrusting tot stand kwam, het bestuur over de drie centrale magazijnen aan één directeur werd opgedragen en eene nieuwe instructie voor den dienst bij die inrichting werd vastgesteld. Vóór genoemd jaar had elk centraal magazijn een eigen bestuur en bestond er geen eenheid ten aanzien van de grondslagen waarnaar de aanschaffing en aanmaak van goederen werd geregeld. Evenmin bestond er eenheid in den vorm der patronen, waarnaar de lakensche kledingstukken werden gesneden, noch in de verdeling van den voorraad kledingstukken in tailles en tusschentailles. Ieder der drie directeuren handelde te dier zake naar eigen inzichten, of naar de uiteenlopende aanvragen van de korpsen. Daardoor is het te verklaren dat bij de magazijnen meermalen goederen werden aangeschaft en aangemaakt welke later bleken niet of zeer moeilijk uitgeefbaar te zijn.

Sedert het jaar 1892 is in dien ongunstigen toestand geleidelijk verbetering gebracht, doch het spreekt vanzelf, dat die toestand nog lang heeft nagewerkt.

De mededeelingen omtrent „kledingstukken van oude dagteekening”, voorkomende op bladz. 48—52 van het verslag der Staatscommissie, betreffen dan ook hoofdzakelijk goederen welke zijn aangeschaft en aangemaakt in de jaren vóór 1892. Van de op bladz. 52 vermelde, in latere jaren aangeschafte witte wollen sokken zijn thans nog slechts 147 paar voorhanden. De overigen zijn door de korpsen verbruikt.

Tusschen de opmerkingen van de Staatscommissie omtrent het ontbreken van eene verbruiksstatistiek van kleding en den grooten voorraad achterlappen, waarover in de zitting van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 19 December 1903 werd gesproken, bestaat geen verband. Op bladz. 79 van haar Verslag schrijft de Staatscommissie dien voorraad toe aan het sluiten van contracten lang vóór het jaar waarin de levering moet plaats hebben.

In het verslag is echter geen melding gemaakt van de omstandigheid, dat contracten voor de levering van zoolleder twee jaren vóór het tijdstip van levering moeten worden gesloten, omdat goed zoolleder, dat voldoet aan de eischen, in de betreffende „Technische Voorschriften” omschreven, niet in zulke groote hoeveelheden, als voor het leger noodig zijn, in ons land in den handel verkrijgbaar is, en dus ten behoeve van het leger gelooid moet worden. Dit looiproces duurt 18—20 maanden. Toen in het jaar 1898 gunstige uitkomsten werden verkregen met het gebruik van ijzeren hakbeschermers, waren in het jaar te voren contracten gesloten voor de levering van achterlappen in 1899, en toen stond men voor de keus, om óf het verdere gebruik van hakbeschermers uit te stellen tot de voorraad achterlappen grootendeels zou zijn verbruikt, en dus de geldelijke voordeelen, verbonden aan het gebruik van hakbeschermers, gedurende een paar jaren prijs te geven, óf de te leveren achterlappen te doen verbruiken in een grooter aantal jaren dan waarvoor zij waren aangeschaft. In 'slands belang werd tot het laatste besloten.

Indien de verbruiksstatistiek van kleding, overeenkomstig het voorstel der Staatscommissie, werd opgemaakt door de korpsen, zou bij elke compagnie, eskadron en batterij een register moeten worden aangehouden, zoodanig ingericht, dat daarin, telkens wanneer kleding- of uitrustingstukken waren ontvangen, in daartoe bestemde tabellen, aanteekening kon worden gedaan van het aantal ontvangen voorwerpen van elke soort en afmeting. Na afloop van elk jaar zouden de in elke tabel geboekte cijfers opgeteld, en overgebracht moeten worden in verschillende staten, onderscheidenlijk aanwijzende de ontvangen hoeveelheden lakensche kledingstukken, hoofdbedekkingen,

schoeisel, linnen, katoenen, gebreide goederen enz. van elke taille en tusschentaille. Vervolgens zouden de in die staten vermelde cijfers korps- en garnizoensgewijze moeten worden verzameld, en op deze verzamelstaten zouden weder verzamelingen moeten worden gemaakt bij de centrale magazijnen.

Aan de samenstelling van een op die wijze te verkrijgen verbruiksstatistiek zou dus een vrij groote omslag verbonden zijn.

Kon nu worden verwacht, dat deze statistiek met voldoende nauwkeurigheid zou worden opgemaakt, om er de juiste verhouding uit te leeren kennen van de hoeveelheden kleedingstukken van de verschillende tailles en tusschentailles, welke jaarlijks worden verstrekt, dan zouden de daaraan te besteden tijd en moeite door het nut van den arbeid worden opgewogen. Maar daar de registers, waaruit de statistiek jaarlijks zou moeten worden samengesteld, zouden worden aangehouden bij 300 onderdeelen van het leger, zou een groot aantal personen met het inschrijven van die registers zijn belast. Deze personen (de sergeanten-majours en fouriers) zouden de gevolgen van onnauwkeurige aantekeningen niet inzien en die aantekeningen zouden niet vatbaar zijn voor controle. De jaarcijfers zouden derhalve niet betrouwbaar zijn en dus niet tot grondslag kunnen strekken voor de berekening van de aan te schaffen of aan te maken hoeveelheden goederen van iedere afmeting. Mitsdien zou het werk, aan het samenstellen van deze verbruiksstatistiek verbonden, een nuttelooze arbeid zijn. In plaats van het administratieve werk bij de compagnieën te beperken, zou er noodeloos uitbreiding aan worden gegeven.

Eene verbruiksstatistiek van kleeding is op eenvoudige en doeltreffende wijze te verkrijgen door de daartoe noodige aantekeningen, in plaats van bij 300 onderdeelen van het leger, waar de goederen worden *ontvangen*, te doen aanhouden bij de drie centrale magazijnen, waaruit de goederen worden *verzonden*.

Dit geschiedt dan ook sedert het jaar 1892, ingevolge het bepaalde in art. 29 van bovengenoemde instructie, welk artikel luidt als volgt:

„Hij” — de magazijnmeester — is verantwoordelijk, dat de verhouding van de voorhanden hoeveelheden kleedingstukken van elke hoofd- en tusschentaille in overeenstemming is met de gewone behoefte, volgens de daarvan te houden aantekeningen.”

Ook dit artikel is in het verslag der Staatscommissie met stilzwijgen voorbijgegaan. Dat met behulp van de aantekeningen, welke bij de centrale magazijnen worden aangehouden, een volledige verbruiksstatistiek van de kleeding kan worden samengesteld, moge blijken uit de 4 staten, aanwijzende hoeveel goederen van elke soort en van elke taille en tusschentaille in de laatste vijf jaren uit een der centrale magazijnen aan de daaronder ressorteerende garnizoenskleedingmagazijnen zijn verstrekt, welke ter inzage voor de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, ter griffie zullen worden gedeponeerd. Vermits voor elk garnizoensmagazijn een bepaalde voorraad is vastgesteld, komen de jaarlijksche verstrekkingen aan deze magazijnen vrij nauwkeurig met de verstrekkingen aan de korpsen overeen. Niettemin worden door de administrateurs der garnizoenskleedingmagazijnen op den 1sten van elk kwartaal aan de hoofden der betrokken centrale magazijnen opgaven ingezonden van het aantal voorhanden goederen van elke taille en tusschentaille, ten einde ook daarmede bij de berekening van de aan te maken hoeveelheden rekening te houden.

De cijfers van deze statistiek dienen hoofdzakelijk, om de verhouding te leeren kennen van de hoeveelheden goederen van elke afmeting, waaruit de voorraad moet zijn samengesteld. De juiste hoeveelheden, welke van elk artikel gedurende een jaar aan de korpsen zijn verstrekt, worden vermeld in de driemaandelijksche verantwoordingen van de garnizoenskleedingmagazijnen. Doch ook met behulp van de driemaandelijksche voorraadstaten van de kleedingmagazijnen, kan met voldoende nauwkeurigheid het verbruik per jaar worden nagegaan, door namelijk bij het getal, dat den voorraad uitdrukt van een artikel op den 1sten Januari van een jaar, op te tellen de hoeveelheid welke in den loop van dat jaar is geleverd of aangemaakt, en de verkregen som te verminderen met de hoeveelheid welke bij slot van het jaar voorhanden blijft. Door op die wijze te handelen, is de directeur der centrale maga-

zijn van militaire kleeding en uitrusting in het bezit van de verbruikscijfers van alle artikelen over een aantal jaren.

Er bestaat mitsdien geen reden om aan het voorstel van de Staatscommissie voornoemd, gevolg te geven.

Art. 33. Onderhoud van kleeding en uitrusting, enz.

Toegestaan voor 1904 f 373 630. Geraamd voor 1905 f 380 630. Meer voor 1905 f 7 000.

Het aantal militairen dat kleeding en uitrusting op rekening ontvangt, zal voorshands geleidelijk dalen.

In verband daarmee zullen dan ook de bedragen welke ten bate der rekeningen van onderofficieren en soldaten worden ingehouden en gestort, verminderen. Vermits die inhoudingen en stortingen van de uitgaven voor onderhoud van kleeding en uitrusting worden afgetrokken, is bovenstaand artikel f 7000 hooger geraamd.

Art. 34. Reinigen en herstellen van onderkleeding, enz.

Toegestaan voor 1904 f 153 500. Geraamd voor 1905 f 147 000. Minder voor 1905 f 6 500.

In verband met de gedane uitgaven in vorige jaren, kan met f 6 500 minder worden volstaan dan in 1904 was geraamd.

Art. 36. Aanschaffing en wijziging van ledergoed, van paardetuig, enz.

Toegestaan voor 1904 f 195 850. Geraamd voor 1905 f 198 850. Voor 1905 meer f 3 000.

Meer: voor ledergoed voor de landweer f 3 400.

Minder: voor het onbruikbaar maken van spoorwegen f 400. Meer als boven f 3 000.

VII DE AFDEELING.

Kosten van huisvesting, stalling, nachtligging en reiniging.

Art. 42. Verlichting en verwarming van soldatenkamers en wachtlokalen enz.

Toegestaan voor 1904 f 158 875. Geraamd voor 1905 f 164 000. Meer voor 1905 f 5 125.

Meer: Voor verlichting en verwarming van soldatenkamers en wachtlokalen f 2000. Voor verlichting van kazerneploinen, aanhoorigheden van kazernen, stallen en niet tot oefening dienende kamp- en andere terreinen f 1000. Voor drinkwater in de garnizoenen, waaronder begrepen kosten voor het bedienen van motoren en pompen ten dienste van waterleidingen f 2 125. Meer als boven f 5 125.

Het meer aangevraagde bedrag is noodig wegens uitbreiding der kazernerieing.

Art. 45. Aanschaffing, onderhoud en reiniging van slaapfurnituren enz.

Toegestaan voor 1904 f 157 564. Geraamd voor 1905 f 170 865. Voor 1905 meer f 13 301.

Meer: Voor aanschaffing, onderhoud en reiniging van slaapfurnituren enz. f 13 401.

Minder: Voor vernieuwing van nachtleger bij de Koninklijke Militaire Academie f 100. Meer als boven f 13 301.

Ten gevolge van de uitbreiding van de legersterkte is een bedrag van f 5000 voor de gewone behoefte hooger geraamd. Wijders is f 5000 meer uitgetrokken wegens de stijging van de prijzen van de wollen, linnen en katoenen garens, terwijl f 3301 meer noodig wordt geacht tot onderhoud en reiniging.

VIII STE AFDEELING.

Aanschaffing, voeding en verzorging van paarden.

Artt. 47 en 48. Aanschaffing van paarden en verdere kosten vallende op die aanschaffing.

Toegestaan voor 1904 f 236 590. Geraamd voor 1905 f 312 600. Meer voor 1905 f 76 010.

Meer: Voor den aankoop van 65 paarden bestemd voor de cavalerie, ad f 510 f 33 150.

Als voren, van 60 paarden, bestemd voor de artillerie, ad f 725 f 43 500.
Voor reis- en verblijfkosten en verdere kosten f 1 935. Totaal f 78 585.

Minder: Wegens verschil in raming van den gemiddelden aankoopsprijs per paard f 2 575. Meer als boven f 76 010.

De meerdere aanschaffing van paarden houdt verband met het grooter aantal paarden, dat benoodigd zal zijn voor de cavalerie en de artillerie met het oog op de gaandeweg tot stand te brengen uitbreiding dier wapens ieder met een regiment en voor wat de cavalerie aangaat met de grootere voorgestelde sterkte der eskadrons.

Het thans gevraagde aantal paarden bedraagt ongeveer het een vijfde gedeelte van het aantal, dat voor die uitbreiding noodig zal zijn.

Ten einde het remonedepot niet te overvoeren, is voor de paarden bestemd voor de artillerie een hoogere prijs uitgetrokken, om zoodoende in staat te zijn, paarden van ouderen leeftijd te koopen, die bij de depots der regimenten kunnen worden ingedeeld en, na kortere africhting dan gewoonlijk, dienst zullen kunnen doen bij de batterijen.

Het ligt in de bedoeling deze paarden in hoofdzaak in ons land te koopen.

Art. 50. Aanschaffing van fourage enz.

Toegestaan voor 1904 f 1 237 712,00. Geraamd voor 1905 f 1 216 965,00. Minder voor 1905 f 20 747,00.

Minder: Wegens lagere raming, ad f 0,02 per ration, f 1 934 133, f 38 682,66. Voor het reservekader f 904,63. Voor schrikkeljaar en verschil door afronding van sommen f 3 381,13. Totaal f 42 968,42.

Meer: Legeruitbreiding. Fourage enz. voor 6 officierspaarden bij den generaal staf en den staf der infanterie (zie de toelichting bij de artt. 8 en 15) voor 6 maanden 1092 rations ad f 0,68 f 742,56. Als voren voor 5 officierspaarden bij de regimenten infanterie (zie de toelichting bij art. 15) 1612 rations ad f 0,68 f 1116,56. Als voren voor 12 officierspaarden der veld-artillerie (zie de toelichting bij art. 17) voor 4 maanden 1464 rations ad f 0,60 f 878,40. Als voren voor 2 officierspaarden bij het regiment genietroepen 730 rations ad f 0,68 f 496,40. Voor 65 paarden voor de cavalerie en 60 paarden voor de artillerie (zie de toelichting bij de artt. 47 en 48) voor 8 maanden 30 625 rations ad f 0,62 f 18 987,50. Totaal 22 221,42. Minder als boven f 20 747,00.

In verband met de gunstige verwachtingen, welke dit jaar mogen gekoesterd worden van den oogst, heeft de ondergeteekende gemeend, in afwachting van den uitslag van de in het najaar te houden aanbestedingen voor de levering van fourage, de rationsprijzen eenigszins te mogen verminderen. Die prijzen zijn vastgesteld op de bedragen daarvoor in de begrooting voor het jaar 1901 in rekening gebracht, nadat de prijzen bekend waren, welke bedongen werden voor de levering van fourage voor het jaar 1901/02.

Art. 51. Verdere kosten voor de verzorging van paarden,

Toegestaan voor 1904 f 89 050. Geraamd voor 1905 f 105 750. Meer voor 1905 f 16 700.

De meerdere uitgaven zullen in de eerste plaats worden veroorzaakt door de uitbreiding van het aantal paarden.

Verder is het noodig, voor eventueele mobilisatie te kunnen beschikken over eene voldoende hoeveelheid reserve hoefbeslag.

Dit beslag kan door de hoefsmiden bij de korpsen gaandeweg worden aangemaakt; voor de cavalerie in twee jaren en voor de artillerie in vier jaren. In verband hiermede is voor dit doel voor het jaar 1905 een bedrag van f 9700 aangevraagd.

IXDE AFDEELING.

Studiën, onderwijs en oefeningen.

Art. 52. Kosten van het bijwonen door officieren van enkele lessen aan Universiteiten enz.

Toegestaan voor 1904 f 500. Geraamd voor 1905 f 700. Meer voor 1905 f 200.

Met het voor 1904 toegestane bedrag kan voor 1905 niet worden volstaan. In verband daarmee is f 200 meer geraamd.

Art. 54. Kosten van het onderwijs aan de cursussen bij het wapen der infanterie en van het schoolonderwijs bij de korpsen enz.

Toegestaan voor 1904 f 59 050. Geraamd voor 1905 f 60 250. Meer voor 1905 f 1 200.

Wegens uitbreiding van het leger is f 1750 meer geraamd, terwijl voor uitgaven voor onderwijs bij de instructie-compagnie f 550 minder wordt noodig geacht, dan in 1904 was toegestaan.

Art. 55. Kosten van practische oefeningen, enz.

Toegestaan voor 1904 f 40 400. Geraamd voor 1905 f 49 550. Meer voor 1905 f 9 150.

Wegens uitbreiding van het leger wordt voor de in bovenstaand artikel bedoelde onderwerpen f 6450 meer noodig geacht, dan in 1904 was toegestaan.

In vorige jaren zijn reeds proeven genomen op kleine schaal met het huren van paarden ten dienste van oefeningen der veld-artillerie, welke nabij de garnizoenen werden gehouden.

Ten einde op meer afdoende wijze te kunnen nagaan in hoeverre op deze wijze verkregen paarden dadelijk voor het gebruik in de batterij geschikt zijn, ligt het in de bedoeling de proef op eenigszins grooter schaal te herhalen door paarden te huren ten behoeve van een regiment veld-artillerie, dat in het jaar 1905 aan de manoeuvres deel zal nemen. Voor dit doel wordt f 2700 aangevraagd.

Art. 56. Kosten vallende op de aanschaffing, onderhoud en huur van rijwielen, voor den dienst bij de korpsen.

Toegestaan voor 1904 f 17 200. Geraamd voor 1905 f 17 850. Meer voor 1905 f 650.

Voor aanschaffing, onderhoud en huur van rijwielen ten dienste van het wapen der infanterie, der artillerie en der genie wordt een bedrag van f 1785 meer noodig geacht.

Onder dat bedrag is f 1000 begrepen voor onderhoud van rijwielen bij de korpsen der vesting-artillerie, welke uitgaven in 1904 werden bestreden uit art. 131 der begrooting. Dat artikel is dientengevolge met een gelijk bedrag kunnen worden verminderd. Ten dienste van het wapen der cavalerie behoeven in 1905 echter geen nieuwe rijwielen te worden aangeschaft, zoodat het in 1904 voor dat wapen toegestane bedrag met f 1135 kan worden verminderd.

Art. 60. Kosten van het voorbereidend militair onderricht en van oefeningen met het reservekader buiten het leger.

Toegestaan voor 1904 f 74 480. Geraamd voor 1905 f 75 050. Meer voor 1905 f 570.

Het hooger geraamde bedrag ad f 570 is noodig voor beloningen aan personeel met het onderricht en de oefeningen in het artikel bedoeld, belast.

XDE AFDEELING.

Administratiekosten.

Art. 65. Beloningen voor bedienden van de bureau's van den chef van den generalen staf en van den hoofdintendant.

Toegestaan voor 1904 f 1 450. Geraamd voor 1905 f 1 475. Meer voor 1905 f 25.

Het hooger geraamde bedrag is bestemd tot verhooving, over een half jaar, van de beloning van een bediende op het bureel van den chef van den generalen staf.

Art. 66. Bureel- en administratiekosten voor de staven van het leger, voor intendanten en kwartiermeesters, voor de wapenkorpsen en voor de landweer.

Toegestaan voor 1904 f 93 460. Geraamd voor 1905 f 98 595. Meer voor 1905 f 5 135.

Meer: Voor den hoofdintendant *f* 100. Voor den inspecteur der infanterie *f* 575. Voor den commandant in de Stelling van Amsterdam *f* 300. Wegens uitbreiding der organisatie van het leger: bij de infanterie *f* 1 500; bij de genie *f* 550. Totaal *f* 2 050. Voor de landweer *f* 2 160. Totaal *f* 5 185.

Minder: Voor den commandant der bereden artillerie en der vesting-artillerie *f* 50. Meer als boven *f* 5 135.

De hooger geraamde bedragen voor de bureelen van den hoofdintendant, den inspecteur der infanterie en den commandant in de Stelling van Amsterdam zijn gedeeltelijk noodig voor vernieuwing van vloerkleeden en gordijnen en gedeeltelijk voor aankoop van eene schrijfmachine.

Zooals in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer betreffende de Oorlogsbegrooting voor het jaar 1904 — Gedrukte Stukken 1903—1904, 2, n°. 21, bladz. 46 — werd vermeld, zou bij de herziening van de bedragen der aan verschillende autoriteiten toegekende vergoedingen wegens bureelkosten in verband met de nieuwe regeling van de schrijverssoldijen, tevens een onderzoek worden ingesteld in hoever wijziging noodig was van de aan de commandanten der compagnieën, eskadrons en batterijen toegekende vergoedingen wegens bureelkosten. Dientengevolge zijn die bedragen gelijktijdig met het in werking treden van vorenbedoelde regeling verhoogd, welke verhooging in totaal overeenkomt met de vermindering, welke het bedrag, benoodigd wegens vergoeding van de bureelkosten van de autoriteiten en kwartiermeesters, heeft ondergaan.

Art. 69. Toelagen enz. verbonden aan de werkzaamheden van bij Koninklijk besluit of door den Minister van Oorlog benoemde commissiën.

Toegestaan voor 1904 *f* 300. Geraamd voor 1905 *f* 900. Meer voor 1905 *f* 600.

Zooals bereids in de Memorie van Toelichting, gevoegd bij het ontwerp van wet tot nadere wijziging en verhooging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting van 1904 (Gedrukte Stukken 1903—1904, 218, n°. 3) werd medegeedeeld, is het wenschelijk voorgekomen een officier, lid der commissie van herziening van het Reglement van administratie bij de landmacht, ook na zijne pensionneering, als zoodanig te handhaven en hem daarvoor eene vergoeding toe te kennen van *f* 50 per maand.

In verband daarmede wordt het artikel *f* 600 hooger geraamd dan voor 1904 was toegestaan.

XI DE AFDEELING.

Verskillende uitgaven bij de staven en diensten en de wapenkorpsen.

Art. 74. Toelagen voor de muziekkorpsen bij de infanterie.

Toegestaan voor 1904 *f* 73 679. Geraamd voor 1905 *f* 79 644. Meer voor 1905 *f* 5 965.

Het meerdere bedrag is noodig voor de helft voor het 10de regiment, waarvoor thans over een geheel jaar moest worden geraamd.

De andere helft is bestemd voor het op te richten 11de regiment infanterie, gerekend over een half jaar.

Art. 76. Vergoedingen ingevolge de laatste zinsnede van art. 113 en ingevolge art. 113bis der Militienet 1901.

Toegestaan voor 1904 *f* 250 000. Geraamd voor 1905 *f* 275 000. Meer voor 1905 *f* 25 000.

Toen de raming voor 1904 werd opgemaakt, was niet bekend hoeveel in 1903 aan vergoedingen zou worden uitgegeven.

Nu gebleken is, dat over laatstvermeld jaar voor dat doel ruim *f* 300 000 is besteed, schijnt het geraden de raming voor 1905 hooger te stellen dan voor 1904. Rekening houdende met de omstandigheid, dat in 1903 twee lichten enkele weken buitengewoon onder de wapenen zijn geweest, wordt het benoodigde bedrag thans begroot op *f* 275 000 of op *f* 25 000 meer dan voor 1904 is uitgetrokken.

Art. 77. Werfkosten, enz.

Toegestaan voor 1904 *f* 121 970,00. Geraamd voor 1905 *f* 114 195,00. Minder voor 1905 *f* 7 775,00.

Minder: Voor premiën aan milicien-sergeanten en milicien-korporaals bij aanstelling f 13 775,00.

Meer: Voor premiën aan milicien-korporaals bij het aangaan van eene vrijwillige verbintenis bij de regimenten infanterie f 6 000,00. Minder als boven f 7 775,00.

De ondervinding, opgedaan met de regeling van de opleiding tot militiekader, heeft geleerd, dat alleszins voldoende stof aanwezig is om in de behoefte te voorzien. Waar nu bovendien artikel 106 der Militiewet 1901 de bevoegdheid geeft, c. q. de verplichting oplegt, tot aanwijzing, daar bestaat geenerlei aanleiding om het premiestelsel te handhaven. Op dien grond is op dit artikel voor premiën aan milicien-sergeanten en milicien-korporaals bij aanstelling in een graad uit te keeren, geen geld meer uitgetrokken.

In verband met het toenemend incompleet aan korporaals bij het wapen der infanterie is de wenschelijkheid gebleken, voorloopig bij wijze van proef, voor den tijd van één jaar, het overgaan van ongehuwde milicien-korporaals naar de staande armee te bevorderen door toekenning van verhoogde premiën, gedeeltelijk uit te keeren bij het aangaan van de verbintenis, gedeeltelijk in te schrijven in de Rijkspostspaarbank, met de bedoeling om na het eindigen van de verbintenis met de gekweekte renten aan de betrokkenen of hunne rechtverkrijgenden te worden uitbetaald.

XII DE AFDEELING.

Geneeskundige dienst.

Art. 80. Traktementen enz. van de officieren van gezondheid.

Toegestaan voor 1904 f 274 175. Geraamd voor 1905 f 278 300. Voor 1905 meer f 4 125.

Meer: Wegens verhooging na een zeker aantal dienstjaren f 1 700. Wegens het verminderen van den aftrek voor officieren aan het compleet ontbrekende f 3 200. Wegens schadeloosstelling voor gemis van residentietoelage f 2 100. Totaal f 7 000.

Minder: 1 reserve-officier van gezondheid 1ste klasse voor 1½ maand f 275. Voor bijslag wegens achteruitgang in inkomsten, bij invoering van de nieuwe traktementsregeling f 2 600. Totaal 2 875. Meer als boven f 4 125.

Art. 81. Traktementen enz. van de paardenartsen.

Toegestaan voor 1904 f 58 725. Geraamd voor 1905 f 60 625. Voor 1905 meer f 1 900.

Meer: Voor toelage wegens het houden van een dienstpaard f 5 000. Voor schadeloosstelling wegens gemis van residentietoelage f 300. Totaal f 5 300.

Minder: Voor traktementen f 2 200. Voor verhooging na een zeker aantal dienstjaren f 400. Voor bijslag wegens achteruitgang in inkomsten bij invoering van de nieuwe traktementsregeling f 800. Totaal f 3 400. Meer als boven f 1 900.

Art. 82. Traktementen enz. van de militaire apothekers en apothekersbedienden.

Toegestaan voor 1904 f 86 000. Geraamd voor 1905 f 85 400. Voor 1905 minder f 600.

Meer: 1 dirigeerend apotheker (majoor) *meer*, 1 apotheker 1ste klasse *meer* en 2 apothekers 2de klasse *minder*; verhooging van het traktement van een apothekersbediende met f 200 f 2 400. Toelage wegens verblijf te *Amsterdam*, f 1 300. Voor schadeloosstelling wegens gemis van residentietoelage f 200. Totaal f 3 900.

Minder: Voor verhooging na een zeker aantal dienstjaren f 500. Voor aan het compleet ontbrekende, boven hetgeen daarvoor in 1904 werd uitgetrokken f 2 800. Voor bijslag wegens achteruitgang in inkomsten bij invoering van de nieuwe traktementsregeling f 600. Voor toelage bij 's Rijks magazijn van geneesmiddelen f 600. Totaal f 4 500. Minder als boven f 600.

In verband met eene gewijzigde indeeling van het personeel der militaire

apothekers is het mogelijk geworden, twee bij dat personeel ontstane vacatures zonder aanvulling te laten.

Met deze omstandigheid is bij den aftrek voor incompleet aan personeel rekening gehouden.

Art. 83. Premieën aan artsen die tot officier van gezondheid benoemd worden en aan studenten voor den militairen geneeskundigen dienst, die aan de Universiteiten hier te lande opgeleid worden.

Toegestaan voor 1904 f 20 000. Geraamd voor 1905 f 24 000. Voor 1905 meer f 4 000.

Ten einde de aanmelding van burgerartsen, die zich voor eene benoeming tot officier van gezondheid beschikbaar stellen, te bevorderen, wordt het wenschelijk geacht, de premie bij aanstelling als zoodanig, welke tot dusver f 2500 bedroeg, op f 3000 te stellen.

Mocht het blijken dat door dezen maatregel alleen, de ontbrekende plaatsen niet zijn aan te vullen, dan zou de ondergeteekende in ernstige overweging nemen om weder terug te keeren tot de vroegere wijze van aanvulling van de officieren van gezondheid en zou hij mitsdien opnieuw studenten in de geneeskunde willen toelaten tot de verbintenis bedoeld bij art. 18 der wet van 2 Augustus 1880 (*Staatsblad* n°. 145). In verband hiermede is de omschrijving van het artikel aangevuld.

Art. 84. Traktementen en daggelden van de ambtenaren en geëmployeerden bij het bureau van den inspecteur van den geneeskundigen dienst.

Toegestaan voor 1904 f 7 100. Geraamd voor 1905 f 7 200. Voor 1905 meer f 100.

Het meerder geraamde is noodig ten einde den hoofdcommies voor bevordering tot referendaris in aanmerking te kunnen brengen.

Art. 85. Traktementen enz. bij 's Rijks magazijn van geneesmiddelen.

Toegestaan voor 1904 f 19 900. Geraamd voor 1905 f 20 000. Voor 1905 meer f 100.

Het meerder geraamde is noodig, ten einde het traktement van den boekhouder van f 1300 of f 1400 te kunnen brengen.

Art. 87. Traktementen, enz. van de administrateurs en daggelden van de geëmployeerden bij de militaire hospitalen.

Toegestaan voor 1904 f 136 886. Geraamd voor 1905 f 137 898. Voor 1905 meer f 1 012.

Meer: Voor traktement van een administrateur f 800,00. Verhooging van traktement na een zeker aantal dienstjaren f 700,00. Tegemoetkoming wegens het gemis van vrije woning voor de administrateurs bij de militaire hospitalen te 's Gravenhage en te Dordrecht f 800,00. Daggeld van: 1 schrijver (hospitaal 2de klasse) f 657,00. 1 Ziekenopzichter (idem) f 474,50. 1 Portier f 547,50. 1 Kok (hospitaal 2de klasse) f 547,50. Tijdelijke ziekenoppassers f 780,00. Verhooging van daggeld voor geëmployeerden bij het dienst doen in andere dan de vaste standplaatsen (afrondding) f 1,25. Minder afgetrokken voor militairen van de compagnieën hospitaal-soldaten, die eene functie als geëmployeerde bij de hospitalen vervullen f 4 594,00. Totaal f 9 901,75.

Minder: Voor traktement van 3 administrateurs f 2 100,00. Verhooging van traktement na een zeker aantal dienstjaren f 400,00. Bijslag op traktement wegens achteruitgang in inkomsten, bij de invoering der nieuwe traktementsregeling 200,00. Voor daggelden van: 2 Ziekenopzichters (hospitaal 3de kl.) f 1 095,00. 3 Koks (hospitaal 3de kl.) f 1 423,50. 1 Tisannier (hospitaal 2de en 3de kl.) f 474,50. 4 Ziekenoppassers f 876,00. Schrikkeljaar 301,90. Verhooging van daggeld na 6 en 12 jaren dienst 2 018,81. Verschil ronde som f 0,04. Totaal f 8 889,75. Meer als boven f 1 012,00.

In verband met de uitbreiding van het garnizoen moest het hospitaal te Leeuwarden in eene hoogere klasse gerangschikt worden; daarentegen zijn, te rekenen van 1 September 1904, de militaire hospitalen te Doesburgh en Delft opgeheven. Blijkens het bovenstaande worden de meerdere uitgaven aan

eerstbedoelden maatregel verbonden ruimschoots gedekt door de besparing, welke uit evenbedoelde opheffing voortvloeit.

Voor het in dienst nemen van tijdelijke ziekenoppassers, waarvoor tot dusver geen gelden waren uitgetrokken, is thans een bedrag van f 780 geraamd.

De som in 1904 op het artikel in mindering gebracht voor diensten in de ziekeninrichtingen te verrichten door militair personeel van de compagnieën hospitaal-soldaten was te hoog gesteld, waarom bedoelde aftrek met f 4594 is verminderd.

Het wordt wenschelijk geacht, te 's Gravenhage in het militair hospitaal te allen tijde over degelijke medische hulp te kunnen beschikken en men heeft daarom het voornemen opgevat, in het gebouw geregeld een officier van gezondheid te doen verblijf houden.

In verband daarmede wenschte men de lokalen thans bij den kapitein-administrateur van het hospitaal in gebruik als woning, tot dat doel in te richten. Mitsdien is een bedrag van f 600 uitgetrokken om dien administrateur in de gelegenheid te stellen, buiten het hospitaal eene passende woning te huren.

Voor den administrateur van het hospitaal te Dordrecht is geene woonruimte in het gebouw beschikbaar en moest derhalve eene woning worden gehuurd. Het voornemen bestaat, aan dezen adjudant-onderofficier, in stede daarvan, eene vergoeding van f 200 'sjaars voor gemis aan vrije woning toe te kennen.

Art. 88. Kosten vallende op het verplegen van zieken, enz.

Toegestaan voor 1904 f 131 493. Geraamd voor 1905 f 148 761. Voor 1905 meer f 17 268.

Meer: Voor meer verpleegdagen in verband met de grootere legersterkte f 5 626,28. Verhooging van de kosten per verpleegdag met 2 cent f 6 503,56. Minder te verstrekken levensmiddelen uit de militaire magazijnen van levensmiddelen en de militaire slachterijen (art. 28) f 3 957,50. Voor meer verpleegdagen in burger-ziekeninrichtingen, ten deele in verband met de grootere legersterkte f 2 530,00. Verschil ronde som f 0,66. Totaal f 18 618.

Minder: Voor meerderen aftrek wegens verschil in den rationsprijs van het te verstrekken brood uit de militaire bakkerijen f 1 350. Meer als boven f 17 268.

Bij de herziening van het Koninklijk besluit houdende bepalingen betreffende de directie en het administratief beheer der ziekeninrichtingen is onlangs wijziging gebracht in de bedragen der hospitaalsoldijen voor de ongehuwde onderofficieren.

Die soldijen zijn daarbij verhoogd en bedragen thans voor een adjudant-onderofficier, sergeant-majoor en sergeant, onderscheidenlijk f 1,18, f 0,81 en f 0,38, zijnde ongeveer het twee-derde gedeelte van de gewone soldij.

Aangezien het aantal verpleegdagen van ongehuwde onderofficieren in vergelijking met dat van de korporaals en soldaten betrekkelijk gering is, is het gemiddelde bedrag wegens hospitaalsoldij uitgetrokken, ongewijzigd gelaten, opdat door de ervaring blijke in hoever verhooging van bedoeld middencijfer voor het vervolg noodig zal zijn.

Niettegenstaande de verhooging, welke de prijzen van de levensmiddelen in de laatste jaren hebben ondergaan, bleef het bedrag der verpleegkosten per man en per dag op de vorige en op de loopende begrooting uitgetrokken, ongewijzigd.

Eene verhooging van bedoeld bedrag met 2 cent is thans evenwel noodig gebleken.

Art. 89. Vergoeding aan officieren van gezondheid van de zeemacht en aan burgergeneesheeren voor geneeskundige behandeling van militairen enz.

Toegestaan voor 1904 f 13 500. Geraamd voor 1905 f 15 000. Voor 1905 meer f 1 500.

Het is gebleken, dat de in de laatste jaren toegestane bedragen onvoldoende waren tot het bestrijden van de noodige uitgaven voor dit onderwerp.

Art. 90. Kosten vallende op het aanschaffen van geneesmiddelen, enz.

Toegestaan voor 1904 f 34 740. Geraamd voor 1905 f 35 960. Voor 1905 meer f 1 220

Meer: Wegens minderen aftrek voor hetgeen ten dienste van de koloniën zal moeten worden verstrekt f 2 700. Voor raderbrancards ten behoeve van het 9de en het 10de regiment infanterie f 1 920. Totaal f 4 620.

Minder: Voor de aanschaffing van verbandpakjes waarvoor in 1904 f 2 700 was uitgetrokken f 900. Voor bureel- en administratiekosten, thans uitgetrokken op art. 93 f 2 500. Meer als boven f 1 220.

Art. 91. Aanschaffing enz. van voorwerpen van ligging en kleeding enz.

Toegestaan voor 1904 f 66 172. Geraamd voor 1905 f 80 672. Voor 1905 meer f 14 500.

Meer: Voor aanschaffing van voorwerpen van ligging en kleeding voor de zieken f 18 000.

Minder: Voor aanschaffing en onderhoud van kleeding en uitrusting voor geëmployeerden f 3 500. Meer als boven f 14 500.

Tijdens de samenstelling van de ontwerp-begroting voor 1904 was van de voorwerpen van ligging en kleeding voor de zieken een zoodanige voorraad aanwezig, dat op de kosten van aanschaffing en onderhoud dier voorwerpen slechts in zeer geringe mate behoefte gerekend te worden. Thans echter moet, voor de aanvulling van dien voorraad, die in 1905 dringend noodig zal zijn, f 18 000 meer worden geraamd.

Voor aanschaffing en onderhoud van kleeding en uitrusting voor geëmployeerden kan daarentegen f 3 500 minder worden geraamd.

Art. 93. Bureel- en administratiekosten en advertentiekosten.

Toegestaan voor 1904 f 4 200. Geraamd voor 1905 f 6 700. Voor 1905 meer f 2 500.

Het meer aangevraagde bedrag wegens bureel- en administratiekosten voor het magazijn van geneesmiddelen is op art. 90 minder uitgetrokken.

Art. 96. Huur van gebouwen.

Toegestaan voor 1904 f 12 186. Geraamd voor 1905 f 22 059. Voor 1905 meer f 9 873.

Ten einde eenige verbetering te brengen in de positie van de hospitaal-geëmployeerden van de 3de klasse, welke verbetering ook van de zijde der Tweede Kamer meermalen werd aanbevolen, bestaat het voornemen, ook deze geëmployeerden, met ingang van 1 April 1905, in het genot van vrije woning te stellen, hetgeen voor dat jaar eene meerdere uitgaaf zal vorderen tot bovenstaand bedrag.

XIII^{DE} AFDEELING.

Inrichtingen van onderwijs.

A. Kosten van de Hoogere Krijgsschool.

Art. 97. Traktementen van officieren enz. en soldijen van het overige personeel.

Toegestaan voor 1904, Oorlog f 29 922, Koloniën f 34 545. Totaal f 64 467. Geraamd voor 1905: Oorlog f 30 467, Koloniën f 32 425. Totaal f 62 892. Meer voor 1905: Oorlog f 545. Minder voor 1905: Koloniën f 2 120. Totaal f 1 575.

Minder: Voor schadeloosstelling voor verhuiskosten bij detachering buiten 's Gravenhage en bij terugkeer (leger hier te lande en Nederlandsch-Indische leger) f 7,25. Voor toelagen voor officieren-leerlingen van het leger hier te lande f 100,00. Voor bijslag op traktement voor officieren, wier traktement met toelagen door de nieuwe regeling vermindering heeft ondergaan f 966,68. Voor toelagen en bijslag voor officieren-leerlingen, wegens tijdelijk verblijf, in verband met detachering aan de Rijkslandbouwschool te Wageningen, enz. f 404,50⁵. Voor traktementen voor vaste burgerleeraren f 600,00. Voor belooningen aan leeraren der Rijkslandbouwschool f 300,00. Voor schrikkeljaar f 2,50⁵. Totaal f 2 380,94.

Meer: Voor traktementen en verhooging van traktement wegens dienstjaren f 301,66. Voor toelagen voor den directeur en officieren-leeraren van het leger hier te lande f 450,00. Voor soldijen enz. f 52,92⁵. Voor verschil door afronding van sommen f 1,35⁵. Totaal f 805,94. Minder als boven f 1 575,00.

Art. 98. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen, enz.

Toegestaan voor 1904, Oorlog *f* 5 413, Koloniën *f* 4 741. Totaal *f* 10 154. Geraamd voor 1905: Oorlog 5 874, Koloniën *f* 4 618. Totaal *f* 10 492. Meer voor 1905: Oorlog *f* 461. Minder voor 1905: Koloniën *f* 123. Totaal meer *f* 338.

Meer: Voor voeding *f* 12,80. Voor onderhoud en herstelling van het gebouw *f* 305,00. Voor fourage *f* 58,40. Voor verschil door afronding van sommen *f* 0,55. Totaal *f* 376,75.

Minder: Voor kleding en uitrusting *f* 0,38. Voor onderhoud van meubelen, brandstoffen, boeken enz. *f* 20,18. Voor het schrikkeljaar *f* 4,64. Voor meerderen aftrek van uit de militaire bakkerijen te verstrekken brood voor het personeel beneden den rang van officier, bij de inrichting gedetacheerd *f* 13,55. Totaal *f* 38,75. Meer als boven *f* 338,00.

B. Kosten van de Koninklijke Militaire Academie.

Art. 99. Traktementen van officieren, enz. en soldijen van het overige personeel.

Toegestaan voor 1904 Oorlog *f* 92 786. Koloniën *f* 92 064. Totaal *f* 184 850. Geraamd voor 1905 Oorlog *f* 100 355. Koloniën *f* 90 145. Totaal *f* 190 500. Meer voor 1905 Oorlog *f* 7 569. Minder voor 1905 Koloniën *f* 1 919. Totaal meer *f* 5650.

Meer: Voor traktementen en toelagen van officieren *f* 6 283,35. Voor dag-gelden aan burgerlijk geëmployeerden *f* 3 000,00. Totaal *f* 9 283,35.

Minder: Voor traktementen van burgerlijke ambtenaren *f* 2 991,67. Voor soldijen, enz. *f* 639,99. Voor kampeeren en manoeuvres (toelagen bij oefeningen) tevens sluitpost *f* 1,69. Totaal *f* 3 633,35. Meer als boven *f* 5 650,00.

Art. 100. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen, enz.

Toegestaan voor 1904 Oorlog *f* 92 447. Koloniën *f* 134 629. Totaal *f* 227 076. Geraamd voor 1905 Oorlog *f* 109 389. Koloniën *f* 126 207. Totaal *f* 235 596. Meer voor 1905 Oorlog *f* 16 942. Minder voor 1905 Koloniën *f* 8 422. Totaal meer *f* 8 520.

Meer: Voor voeding van Rijkswege *f* 97,39⁵. Voor vernieuwing van leder-goed *f* 200,00. Voor aankoop van boeken enz. *f* 730,00. Voor huisvesting en stalling 11 275,00. Voor onderhoud en herstellen van verschillende voorwerpen *f* 2 835,70⁵. Voor uit de militaire bakkerijen minder te verstrekken brood voor de cadetten *f* 100,00. Voor uit de militaire magazijnen van levensmiddelen en slachterijen minder te verstrekken levensmiddelen voor personeel beneden den rang van officier, bij de inrichting gedetacheerd *f* 254,31. Voor minder te verstrekken nachtleger 100,00. Voor kosten van vervoer enz. *f* 500,00. Totaal *f* 16 092,41.

Minder: Voor kleding en uitrusting *f* 111,01. Voor voeding en zakgeld der cadetten *f* 1 612,50. Voor kleding en uitrusting der cadetten *f* 1 877,41. Voor bureel- en andere administratiekosten *f* 2 800,00. Voor kosten van vervoer enz. *f* 500,00. Voor fourage (schrikkeljaar) *f* 61,18. Voor uit de militaire bakkerijen meer te verstrekken brood voor het personeel beneden den rang van officier bij de inrichting gedetacheerd *f* 528,83. Voor uit de militaire slachterijen meer te verstrekken vleesch voor de cadetten *f* 80,96. Voor verschillen voor afronding der sommen *f* 0,52. Totaal *f* 7 572,41. Meer als boven *f* 8 520,00.

De meerdere raming van de kosten voor huisvesting en stalling wordt nagenoeg geheel veroorzaakt doordat in de aangevraagde som begrepen is een bedrag van *f* 11 000 voor het verbeteren van de riolering der Koninklijke Militaire Academie.

Deze voorziening is dringend noodig, omdat in de laatste jaren, gedurende de zomermaanden, in de kasteelgracht zeer lage waterstanden heerschen, hetgeen, in verband met de omstandigheid dat in die gracht riolen uitmondten, aanleiding geeft tot een uit een hygiënisch oogpunt hoogst ongunstigen toestand.

C. Kosten van de Cadettenschool.

Art. 101. Traktementen van officieren enz. en soldijen van het overige personeel.

Toegestaan voor 1904 Oorlog *f* 31 994. Koloniën *f* 33 685. Totaal *f* 65 679.

Geraamd voor 1905 Oorlog *f* 31 824. Koloniën *f* 35 530. Totaal *f* 67 354. Meer voor 1905 Koloniën *f* 1 845. Minder voor 1905 Oorlog *f* 170. Totaal meer *f* 1 675.

Meer: Voor traktementen en toelagen van officieren *f* 1 575,00. Voor traktementen van burgerlijke beambten *f* 310,00. Voor verschillen door afronding van sommen *f* 0,80⁵. Totaal *f* 1 885,80⁵.

Minder: Voor soldijen enz. *f* 210,80⁵. Meer als boven *f* 1 675,00.

Art. 102. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen, enz.

Toegestaan voor 1904 Oorlog *f* 34 892. Koloniën *f* 44 263. Totaal *f* 79 155. Geraamd voor 1905 Oorlog *f* 40 176. Koloniën *f* 46 084. Totaal *f* 86 260. Meer voor 1905 Oorlog *f* 5 284. Koloniën *f* 1 821. Totaal *f* 7 105.

Meer: Voor kleeding en uitrusting van onderofficieren en soldaten *f* 8,24. Voor voeding en zakgeld der cadetten *f* 3 438,00. Voor kleeding en uitrusting der cadetten *f* 3 427,50. Voor huisvesting en stalling *f* 593,55. Totaal *f* 7 467,29.

Minder: Voor brood *f* 3,12. Voor voeding van Rijkswegen *f* 66,07. Voor onderwijs *f* 285,00. Voor fourage 8,10. Totaal *f* 362,29. Meer als boven *f* 7 105,00.

D. Kosten van den Hoofdcursus.

Art. 103. Traktementen van officieren enz. en soldijen van het overige personeel.

Toegestaan voor 1904 Oorlog *f* 34 819. Koloniën *f* 29 845. Totaal *f* 64 664. Geraamd voor 1905 Oorlog *f* 40 728. Koloniën *f* 29 091. Totaal *f* 69 819. Meer voor 1905 Oorlog *f* 5 909. Minder voor 1905 Koloniën *f* 754. Totaal meer *f* 5 155.

Meer: Voor traktementen enz. van de officieren *f* 4 710,00. Voor soldijen enz. *f* 530,95. Totaal *f* 5 240,95.

Minder: Voor het schrikkeljaar *f* 85,78. Voor verschil door afronding van sommen *f* 0,17. Totaal 85,95. Meer als boven *f* 5 155,00.

Art. 104. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen enz.

Toegestaan voor 1904 Oorlog *f* 20 167. Koloniën *f* 22 158. Totaal *f* 42 325. Geraamd voor 1905 Oorlog *f* 22 745. Koloniën *f* 20 178. Totaal 42 923. Meer voor 1905 Oorlog *f* 2 578. Minder voor Koloniën 1905 *f* 1 980. Totaal meer *f* 598.

Meer: Voor kleeding en uitrusting *f* 4,52. Voor algemeene kosten (herstellen van lijf- en werkgoederen) *f* 25,00. Voor oefeningen (schadeloosstelling voor het gebruik van terreinen) *f* 50,00. Voor huisvesting *f* 842,47. Voor eeredienst *f* 10,00. Voor uit de militaire magazijnen van levensmiddelen en slachterijen minder te verstrekken levensmiddelen *f* 241,10. Totaal *f* 1 173,09.

Minder: Voor voeding *f* 6,66. Voor werfkosten *f* 100,00. Voor onderwijs (aankoop en onderhoud van boeken) *f* 400,00. Voor fourage *f* 8,10. Voor verschil door afronding van sommen *f* 0,33. Voor meerderen aftrek van de kosten van aanschaffing en aanmaak van uit de centrale magazijnen van kleeding aan onderofficieren en soldaten op rekening te verstrekken kleeding en uitrusting *f* 60,00. Totaal *f* 575,09. Meer als boven *f* 598,00.

E. Kosten van de Normaal-schietschool.

Art. 105. Traktementen, soldijen, enz.

Toegestaan voor 1904 Oorlog *f* 24 330. Koloniën *f* 14 066. Totaal *f* 38 396. Geraamd voor 1905 Oorlog *f* 26 700. Koloniën *f* 14 062. Totaal 40 762. Meer voor 1905 Oorlog *f* 2 370. Minder voor 1905 Koloniën *f* 4. Totaal meer *f* 2 366.

Meer: Voor traktementen en verhooging van traktementen wegens dienstjaren *f* 1 400,00. Voor toelage voor den dienst bij de Normaal-schietschool *f* 100,00. Voor het houden van een dienstpaard *f* 200,00. Voor schadeloosstelling, wegens gemis van residentietoelage *f* 300,00. Voor soldijen, enz. *f* 424,37. Voor onvoorziene uitgaven *f* 41,42. Voor verschil door afronding van sommen *f* 0,21. Totaal *f* 2 466,00.

Minder: Voor bijslag op traktement, ten gevolge van de nieuwe regeling der officierstraktementen *f* 100,00. Meer als boven *f* 2 366,00.

Tot nu toe was steeds een der bij de afdeling gymnastiek dienstdoende officieren gedetacheerd van een der korpsen van het leger, zonder tot het vaste personeel te behooren.

Nu het in de bedoeling ligt het aantal beroepsluitenants met één per compagnie te verminderen, komt het niet gewenscht voor, dezen toestand te bestendigen, doch is het vaste personeel met één luitenant vermeerderd. Het aantal instructeurs blijft hierdoor hetzelfde als tot nu toe.

Met het oog op de correspondentie aan de Normaal-schietschool, die in de laatste vijf jaren verdubbeld is, kan één schrijver de werkzaamheden niet meer naar den eisch verrichten. Waar nu tevens meermalen gebleken is, dat in de zomermaanden gedurende de cursussen, personeel te kort komt, is, ten einde in deze behoefte te kunnen voorzien, het personeel met één onderofficier uitgebreid en het aantal sergeanten gebracht op 8.

Eindelijk is het noodig gebleken, om den als timmerman bij de inrichting werkzaam zijnden soldaat, eene toelage te kunnen geven, ten einde iemand die zijn vak goed verstaat en zelfstandig kan werken, langer bij de inrichting te kunnen behouden.

Art. 106. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen en werken enz.

Toegestaan voor 1904: Oorlog f 15 273. Koloniën f 6 070. Marine f 300. Totaal f 21 643. Geraamd voor 1905: Oorlog f 11 986. Koloniën f 6 070. Marine *Memorie*. Totaal f 18 056. Minder voor 1905: Oorlog f 3 287. Marine f 300. Totaal f 3 587.

Minder: Voor fourage f 37,20. Voor onderhoud van gebouwen en werken te Waalsdorp en 's Gravenhage f 510,00. Voor het verven van gebouwen te Harskamp f 630,00. Voor nieuwe werken, belangrijke herstellingen, enz. te Harskamp f 3 480. Voor hooger prijs van uit de militaire bakkerijen te verstrekken brood f 120,37. Voor meerderen aftrek wegens aanschaffing en aanmaak van uit de centrale en garnizoensmagazijnen van kleding aan onderofficieren en soldaten op rekening te verstrekken kleding en uitrusting. f 25,00. Voor verschil door afronding van sommen f 1,08. Totaal f 4 803,65.

Meer: Voor voeding enz. f 196,02. Voor kleding en uitrusting f 48,01. Voor huur van het gebouw der Normaal-schietschool f 700,00. Voor onderhoud van gebouwen en werken te Waalsdorp en Harskamp 200,00. Voor onvoorziene uitgaven f 60,17. Voor minderen prijs van uit de militaire magazijnen van levensmiddelen en slachterijen te verstrekken levensmiddelen f 12,45. Totaal f 1 216,65. Minder als boven f 3 587,00.

Herhaaldelijk is gebleken, dat het thans ten dienste der Normaal-schietschool gehuurde huis, vooral voor wat betreft de grootte der leerzalen, geheel onvoldoende is voor de talrijke en sterke cursussen, die zomers moeten worden gehouden.

Om hierin behoorlijk te voorzien zou moeten beschikt worden over een leerzaal van 6×8 M². Met het oog hierop zal het noodig zijn, een ander perceel te huren, waarvan, in verband met dezen ruimte-eisch, de huurprijs geschat wordt op f 1500.

De bijdrage van het Departement van Marine is afhankelijk van het aantal deelnemers van het korps mariniers aan een der schietcursussen.

Wordt het maximum van f 300 door geringer aantal deelnemers niet bereikt, dan zou het artikel daardoor met het verschil moeten worden overschreden.

Daarom is het wenschelijk voorgekomen, dit bedrag voor *Memorie* uit te trekken.

XIVDE AFDEELING.

Centrale magazijnen van militaire kleding en uitrusting en militaire verplegingsinrichtingen; aanschaffing en onderhoud van kampenementsgoederen enz.

Art. 107. Centrale magazijnen van militaire kleding en uitrusting.

Toegestaan voor 1904 f 121 350. Geraamd voor 1905 f 126 040. Voor 1905 meer f 4 690.

Meer: 1 boekhouder ad f 1300 *meer*, en 1 idem ad f 1200 *minder* f 100. 1 schrijver ad f 900 *meer* en 1 idem ad f 800 *minder* f 100. Aan daggelden en voor arbeidsloon voor mindere geëmployeerden 5 090. Totaal f 5 290.

Minder: aan toelagen voor keurmeesters (officieren): 1 hoofd der keurings-

commissie f300. 1 eerste-luitenant-kwartiermeester, lid f300. Totaal f600. Meer als boven f4690.

In verband met de grootere legersterkte is uitbreiding van het magazijn-personeel bij de centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting onvermijdelijk.

Het zal noodig zijn, het personeel bij het centraal magazijn te Amsterdam met 2, bij dat te Delft, met 3, en bij dat te Woerden eveneens met 3 werklieden uit te breiden.

De behoefte aan meer personeel bij laatstgenoemd magazijn is mede een gevolg van de noodzakelijkheid tot uitbreiding van den voorraad tentmaterieel.

Ook de schriftelijke arbeid bij de centrale magazijnen in allengs zeer in omvang toegenomen, hoofdzakelijk door het steeds toenemende aantal verzendingen. Dientengevolge moet veel des avonds buiten den gewonen bureeltijd worden gewerkt, hetgeen ongewenscht wordt geacht.

Ten einde daarin verbetering te brengen, bestaat het voornemen, het schrijverspersoneel bij elk der centrale magazijnen met één werkman (hulp-schrijver) uit te breiden.

Art. 109. Aanschaffing, herstelling en onderhoud van kampementsgoederen en van voorwerpen van velduitrusting; kosten vallende op de keuring van een en ander.

Toegestaan voor 1904 f49300. Geraamd voor 1905 f73900. Voor 1905 meer f24600.

Ten gevolge van de toeneming der legersterkte is uitbreiding van de hoeveelheid tentmaterieel dringend noodig. Wegens de vermeerdering van het aantal regimenten infanterie zal aan het aantal oefeningskampen uitbreiding moeten gegeven worden, terwijl door gebrek aan kazerneeringsruimte, in den tijd dat de lichten voor herhalingsoefeningen onder de wapenen zijn, voor het huisvesten van troepen in meerdere garnizoensplaatsen van tenten zal moeten worden gebruik gemaakt.

De uitbreiding van het tentmaterieel zal zooveel mogelijk geleidelijk geschieden, waartoe voor 1905 een bedrag van f23500 meer wordt aangevraagd.

Voorts is wegens de vermeerdering van het aantal regimenten infanterie f1100 meer geraamd voor aanschaffing van velduitrustingstukken, als officierscantines, ophangijzers, enz.

Art. 110. Traktementen, toelagen, daggelden enz. aan administrateurs en het verder personeel bij de militaire bakkerijen.

Toegestaan voor 1904 f64800. Geraamd voor 1905 f68760. Voor 1905 meer f3960.

Meer: Voor toelage aan tijdelijke administrateurs f140. Voor daggelden en arbeidsloonen f3820. Meer als boven f3960.

In de waarneming van de betrekking van administrateur wordt bij afwezigheid van den titularis, wegens ziekte als anderszins, voorzien door tijdelijk daartoe aan te wijzen militairen.

Ten einde eventueel aan zoodanige personen naar billijkheid eene vergoeding toe te kennen, is voormeld bedrag van f140 aangevraagd.

De noodzakelijkheid is gebleken, om in verband met de uitbreiding van het bedrijf in de militaire bakkerijen, een ruimer gebruik te maken van het in dienst nemen van handlangers, waarom voor daggelden, enz. f3820 meer wordt geraamd.

Art. 111. Traktementen toelagen, daggelden enz. aan administrateurs en het verdere personeel bij de militaire magazijnen van levensmiddelen en de militaire slachterijen.

Toegestaan voor 1904 f20985. Geraamd voor 1905 f21690. Voor 1905 meer f705.

Het meerder geraamde bedrag is noodig tot het, in bijzondere gevallen, toekennen van eene vergoeding aan personen die tijdelijk den dienst van administrateur waarnemen, zoomede voor het te werk stellen van tijdelijke werklieden en verhooging van daggeld wegens dienstjaren.

Art. 112. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van de administrateurs en daggelden en arbeidsloonen van het verder personeel bij de garnizoensmagazijnen van kleeding en nachtleger.

Toegestaan voor 1904 f53 301. Geraamd voor 1905 f61 316. Voor 1905 meer f8 015.

Meer voor: toelagen aan administrateurs f1 675; schadeloosstelling wegens het gemis van vrije woning f600; daggelden, toelagen enz. aan de geëmployeerden en losse werklieden f2 320; toelage aan tijdelijke administrateurs f420; voor tijdelijke dagschrijvers in de magazijnen van kleeding f3 000. Meer als boven f8 015.

Door de uitbreiding welke de garnizoenen te Assen en te Haarlem hebben ondergaan, is moeten worden overgegaan tot het benoemen van afzonderlijke administrateurs van de magazijnen van kleeding ter plaatse; de toelagen van den administrateur van het kleeding- en nachtlegermagazijn van het Instructie-bataljon te Kampen, tot dusver bestreden uit de som toegestaan voor traktementen van de officieren van het wapen der infanterie, zijn thans ten laste van dit artikel gebracht.

Een en ander heeft eene verhooving van de gezamenlijke toelagen der administrateurs ten gevolge, respectievelijk van f1475 en f200.

Voor uitbreiding van het vaste personeel op daggeld en wegens het te werk stellen van tijdelijke werklieden is respectievelijk f1080 en f1240 meer geraamd.

Voor toelage aan tijdelijke administrateurs, in bijzondere gevallen, naar billijkheid toe te kennen, is f420 uitgetrokken.

Door de grootere sterkte van de lichten miliciens en door de verschillende tijdstippen waarop de miliciens tot eerste-oefeningen onder de wapenen komen, is het administratieve werk in de garnizoens-kleedingmagazijnen in het bijzonder in de plaatsen waar troepen van verschillende wapens garnizoen houden, belangrijk toegenomen.

Tot dusver konden tot bijstand van de administrateurs in sommige gedeelten van het jaar onderofficieren van de korpsen worden beschikbaar gesteld. Ten gevolge van de groote behoefte aan onderofficieren voor de recrutenopleiding en het voorbereidend militair onderricht ontmoet die beschikbaarstelling evenwel bezwaren.

Voor zooveel noodig zal in de behoefte aan schrijverspersoneel worden voorzien door nu en dan tijdelijk personeel in dienst te nemen om de administrateurs bij hun schriftelijken arbeid behulpzaam te zijn.

Een bedrag van hoogstens f3000 wordt noodig geacht ter betaling van daggelden aan de bedoelde tijdelijke schrijvers.

XVde AFDEELING.

Artillerie-inrichtingen.

Ad. Artt. 115—135.

Evenals in vorige jaren is de opgave van vuurmonden, projectielen, affuiten, voertuigen, buskruit, draagbare wapenen en ander artilleriesmaterieel afzonderlijk aan den voorzitter der Kamer gezonden, met de bedoeling dat stuk ter griffie te doen neerleggen, ter inzage voor de leden, die zulks verlangen.

De raming van het gezamenlijk bedrag dat voor het jaar 1905 wordt uitgetrokken is — ondanks de noodig gebleken verhooving van enkele posten — in het geheel f176 685 lager dan het totaal van de goedgekeurde ramingen van de overeenkomstige artikelen van de begroting voor het dienstjaar 1904.

Wat betreft art. 115, dat f2450 hooger is, zij opgemerkt dat dit artikel voor het dienstjaar 1904 te laag is geraamd, zoodat dan ook een voorstel moest worden gedaan tot verhooving van het voor 1904 toegestane bedrag.

Voorts is het noodzakelijk gebleken het opzichtvoerend personeel bij de munitiefabriek met een onderopzichter te vermeerderen, waarvoor eene som van f1000 is uitgetrokken,

Overigens betreffen de verschillen — in den zin van verhoovingen —, tus-

schen de voor 1904 toegestane bedragen en de tegenwoordige ramingen van deze afdeling de artt. 122, 123, 124, 130 en 133. Ter verdere toelichting hieromtrent diene het volgende:

Art. 122 is hooger geraamd in verband met de behoefte aan eenig materieel voor de vesting-artillerie. Daaronder zijn o.a. begrepen eenige hefkoopelkanonnen van 6 cM., met toebehooren, welke, zooals vroeger reeds werd medegedeeld, worden aangeschaft naarmate de forten (in de Stelling van Amsterdam), waarvoor zij bestemd zijn, worden afgewerkt.

De stijging van art. 123 is een gevolg van de grootere behoefte aan revolvers voor leger en landweer. Leiden de hangende proeven met zelflaadpistolen tot een bevredigend resultaat, dan ligt het in het voornemen bij verdere aanschaffingen dit wapen te doen treden in de plaats van de revolver.

De verhooging van art. 124 is noodig, ten einde de vervanging van eene hoeveelheid torpedokabel, welke ten gevolge van ouderdom geleden heeft en dus niet meer volkomen betrouwbaar is, alsmede van eenig brandbluschmaterieel, mogelijk te maken.

De hoogere ramingen van de artt. 130 en 133 en de verlaging van art. 131 houden verband met de ten vorigen jare gewijzigde inrichting der begroting.

Het was toen onvermijdelijk enkele posten bij benadering te schatten, ten gevolge waarvan art. 130 te laag werd geraamd. Dit artikel is thans begroot aan de hand van de gedurende het jaar 1903 gedane uitgaven. Om comptabele redenen is het sedert tevens noodig gebleken, eenige uitgaven, verband houdende met de administratieve verantwoording van de magazijnmeesters en welke uit art. 131 werden bestreden, te brengen ten laste van art. 133.

Voor het overige zijn de lagere ramingen een gevolg van beperking in den aanmaak en de aanschaffing van gewone benodigdheden.

Hierbij zij nog aangeteekend dat de raming der artt. 117 en 120 nog lager zou zijn geweest, indien, evenals vroeger het geval was, het bij de fabricage verkregen afval van metalen — in het bijzonder brons en messing — alsmede het brons afkomstig van niet meer bruikbare vuurmonden, ter omwerking had kunnen worden gebezigd. Deze zoogenaamde „omwerkingscontracten” worden echter, behoudens voor buskruit, niet meer aangegaan. Het bovenbedoelde afval van metalen wordt publiek verkocht. De opbrengst ten bate van 's Rijks schatkist van deze verkooping van messingrommel en oud brons bedroeg in de jaren 1903 en 1904 resp. f 72 185,88 en f 125 712,28⁵, welke bedragen in de schatkist gestort en dus onder de middelen zijn gebracht.

De omschrijving van de artikelen 119, 124 en 130 onderging eenige wijziging; die van eerstgenoemde twee met het oog op de bovenvermelde behoefte aan eenig brandbluschmaterieel; die van laatstbedoeld artikel in verband met de onlangs voor de officieren van het leger vastgestelde nieuwe regeling van traktementen en toelagen.

XVIde AFDEELING.

Militaire verkenningen en Topographische Inrichting.

Art. 137a en b. Traktementen van ambtenaren, toelagen van officieren wegens diensten bij de Topographische Inrichting, enz. en verdere kosten van die inrichting.

Op dit artikel is in het geheel f 2350 meer uitgetrokken dan ten vorigen jare. Van dit bedrag is f 350 bestemd voor traktementsverhooging van een viertal eerste klerken, wier ijver en bekwaamheid hun daarop aanspraak geeft.

Voorts is f 2000 meer geraamd met het oog op eene behoefte aan kaarten, op te leggen in de verdedigingsstellingen, voor de stelling-sector-, groeps- en fortcommando's en voor de aan de verschillende commando's toegevoegde officieren.

XVIIde AFDEELING.

Dienst der Genie.

A. Materieel der Genie en kazerneering met uitzondering van enz.

Art. 138. De raming van dit artikel bedraagt f 13 685 méér dan het voor 1904 toegestane bedrag. Deze vermeerdering vindt haar oorzaak in het steeds toenemen van het aantal te onderhouden gebouwen en werken en in de voort-

durende stijging der arbeidsloonen, terwijl de bestaande gebouwen en werken uit den aard der zaak steeds meer aan herstellingen gaan eischen.

Tot toelichting van enkele posten van het artikel diene voorts het volgende :

In verband met de jaarlijksche bezetting van de gebouwen der voormalige Pupillenschool te Nieuwersluis is het noodig, aldaar op meer afdoende wijze in de behoefte aan water te voorzien.

Het maken van een lighal in den tuin van het Militair Hospitaal te Breda heeft ten doel, sommige patiënten eene behandeling in de open lucht te kunnen doen ondergaan.

Het bestaande privaat in de kazerne voor de infanterie te Deventer is te klein; door het bijbouwen van een nieuw privaat tegen het bestaande, kan in dezen onvoldoenden toestand worden voorzien.

Art. 141. De beoogde uitbreiding van het oefeningsmaterieel der genietroepen zal onder meer bestaan in de aanschaffing van boormaterieel voor bronbuizen. Met het bij de genietroepen aanwezige nortonmaterieel kunnen pijpwellen van slechts betrekkelijk geringe capaciteit worden geslagen. Op doelmatiger wijze wordt water in ruime hoeveelheden uit den bodem gepompt met behulp van bronbuizen. Het verdient aanbeveling de genietroepen met de behandeling van dit meer moderne materieel vertrouwd te maken.

Art. 143. Onder het bij dit artikel aangevraagde bedrag is f 5000 begrepen als derde termijn voor de geleidelijke invoering van een nieuw springmiddel.

XVIIIde AFDEELING.

Kosten en verplaatsing van personeel en goederen.

Art. 150. Kosten van vervoer enz.

Toegestaan voor 1904 f 134 250. Geraamd voor 1905 f 154 250. Meer voor 1905 f 20 000.

In verband met de gebleken behoefte is op dit artikel f 20 000 meer geraamd.

XIXde AFDEELING.

Subsidiën, gratificatiën, enz.

Artt. 152, 153 en 155—159. Subsidiën.

De subsidiën bedoeld bij de artt. 152, 153, 155, 156, 157, 158 en 159 werden op de begrooting voor het loopende jaar tot gelijk bedrag uitgetrokken, als thans voor het dienstjaar 1905 wordt aangevraagd.

Met betrekking tot art. 157: subsidie aan de Vereeniging „Trouw aan Koning en Vaderland”, wordt echter het navolgende opgemerkt.

Met het oog op het steeds afnemend aantal oud-strijders zou het bedrag van f 15 000, dat op de begrooting voor het dienstjaar 1904 werd beschikbaar gesteld, voor het jaar 1905 zeer wel tot f 10 000 kunnen worden teruggebracht.

Door intusschen hetzelfde bedrag van f 15 000 uit te trekken, kan de gewone jaarlijksche collecte, waarvan de opbrengst in de laatste jaren gemiddeld f 5000 bedroeg, achterwege worden gelaten, hetgeen den ondergeteekende wenschelijk voorkomt, in overeenstemming ook met hetgeen daaromtrent ten vorigen jare in het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer werd aange teekend (Gedrukte Stukken 1903—1904, 2, n°. 18, bladz 42).

Art. 154. Subsidie aan het fonds ten behoeve van onderofficieren, enz.

Toegestaan over 1904 f 6 000. Geraamd voor 1905 f 15 000. Meer voor 1905 f 9 000.

In de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer der Staten-Generaal betrekkelijk het ontwerp van wet tot vaststelling van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het jaar 1902 — Gedrukte Stukken 1901—1902, 2, n° 21 — werd op bladz. 27 bij art. 75 door den ondergeteekende, naar aanleiding van een door den hoogleeraar P. VAN GEER uitgebracht rapport, voorgesteld, om het jaarlijksch subsidie voor het fonds van onderofficieren, enz., gedurende een tijdvak van ruim 20 jaren te brengen op f 6000, ten einde aan de verplichtingen jegens alle deelgenooten in het fonds naar behooren te kunnen voldoen.

Bij de raming van dit bedrag was, uit den aard der zaak, gerekend op een geleidelijk verloop van de deelgerechtigde onderofficieren.

Na het in werking treden echter van de Pensioenwet voor de landmacht 1902, heeft een groot aantal der oudere onderofficieren den dienst verlaten, zoodat het totaal der uitkeeringen, na gemeld tijdstip, veel hooger is geweest dan anders onder normale omstandigheden het geval zou zijn geweest.

Door het ongelijkmatig verloop, dat voorshands nog wel zal aanhouden, is er eene verschuiving van de uitgaven ontstaan. In de eerstvolgende jaren zal voor het onderwerpelijke doel veel meer noodig zijn dan werd vermoed, terwijl in latere jaren veel minder zal behoeven te worden uitgekeerd.

Er is echter geene aanleiding om te onderstellen, dat het geraamde totaal bedrag zal worden overschreden.

In verband met het vorenstaande is het subsidie voor 1905 gebracht op *f* 15 000, waardoor, met het nog voorhanden kapitaal, geraamd op \pm *f* 5000, voor dat jaar ongeveer *f* 20 000 zal beschikbaar zijn voor het doen van uitkeeringen; een bedrag, waarmede naar raming, zal kunnen worden volstaan.

Art. 160. Gratificatiën.

Met het oog op de gebleken behoefte heeft men dezen post uitgetrokken op *f* 25 000, zijnde *f* 5000 minder dan ten vorigen jare.

Art. 163. Kosten vallende op telegrafische en telephonische correspondentie.

Voor dit onderwerp moest worden uitgegeven in 1901 *f* 4991, in 1902 *f* 5451, in 1903 *f* 10 283.

In verband daarmee is *f* 1300 meer uitgetrokken dan voor 1904 werd toegestaan.

Art. 165. Kosten voor het Departement van Oorlog voortvloeiende uit de Ongevallenwet 1901.

Zooals op blz. 55 van de Memorie van Toelichting, behoorende bij het ontwerp van wet tot vaststelling van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1904 (Gedrukte Stukken 1903—1904, 2, n° 2), werd opgemerkt, is een ruim tijdsverloop noodig, om het gemiddelde bedrag te kunnen bepalen, hetwelk ter zake van deze wisselvallige uitgaven geacht moet worden jaarlijks benodigd te zijn. Over 1903 (de Ongevallenwet trad met 1 Februari van dat jaar in werking) moest worden betaald aan tijdelijke uitkeeringen en voorloopige toegekende rente *f* 1221,88 en als aandeel in de administratiekosten en in de terugbetaling van het door den Staat verleende voorschot *f* 1473,37⁵.

In den loop van het eerste halfjaar 1904 moest bovendien tweemaal de contante waarde worden gestort van eene door de Rijksverzekeringsbank toegekende rente, hetgeen eene gezamenlijke uitgaaf vorderde van *f* 4099,92⁵.

De ondergeteekende heeft daarom gemeend, op dit artikel een bedrag van *f* 5000 te moeten uittrekken.

XXste AFDEELING.

Non-activiteitstrakementen, pensioenen enz.

Art 167. Non-activiteitstrakementen.

Voor dit doel wordt op het dienstjaar 1905 een bedrag aangevraagd, dat *f* 25 000 hooger is dan daarvoor op de loopende begrooting beschikbaar is. Bij deze raming is uitgegaan van den toestand, zooals deze op 1 Juli 1904 was, en die — blijkens de zich bij de onderwerpelijke begrotingsstukken bevindende opgave — eene uitgaaf vereischt van *f* 77 616,51.

Bij dit bedrag is, met het oog op de mogelijkheid, dat het aantal non-actieve officieren nog eenigszins zou kunnen toenemen, eene verhooging gevoegd, welke tot het cijfer van *f* 85 000 heeft geleid.

Hierbij zij ten slotte aangeteekend, dat de officieren die ter zake van tijdelijke ongesteldheid op non-activiteit zijn, geregeld aan een geneeskundig onderzoek worden onderworpen en, wanneer zij voor den militairen dienst opnieuw geschikt worden bevonden, in hunnen rang weder in activiteit worden hersteld zoodra daartoe de gelegenheid bestaat.

Artt. 168—170. Pensioenen.

Het totaal cijfer van de in de verschillende registers ingeschreven pensioe-

nen op 31 Mei 1904 bedroeg *f* 2 877 927,50. Op 31 Mei 1903 was dit *f* 2 663 195,00. Voor het loopende jaar dus meer *f* 214 732,50.

Deze stijging vindt haar oorzaak grotendeels in de werking der wet van 9 Juni 1902 (*Staatsblad* n° 90). Zelfs veroorzaakte de toepassing dier wet eene vermeerdering wegens voortdurende en tijdelijke pensioenen van ruim *f* 300 000.

De verminderde toekenning van pensioenen volgens de wet van 1851 bracht het cijfer der vermeerdering op een ongeveer *f* 90 000 lager bedrag terug.

Hoezeer het zich niet laat aanzien, dat in het volgende dienstjaar de stijging der pensioenen volgens eerstbedoelde wet even hoog zal zijn en ook nu op daling van de pensioenen volgens de wet van 1851 ongetwijfeld zou mogen worden gerekend, wordt het voorzichtig geacht voor 1905 op art. 168 een bedrag van *f* 213 000 méér aan te vragen dan voor 1904 werd toegestaan en voorts art. 169 (voorloopig tijdelijke en tijdelijke pensioenen) *f* 21 000 hooger te ramen, nl. *f* 45 000 tegen *f* 24 000 op het vorig dienstjaar toegestaan.

Wat eindelijk art. 170 (pensioenen voor de mindere geëmployeerden op daggeld) betreft, zal in 1905 vermoedelijk wel kunnen worden volstaan met hetzelfde bedrag dat in 1904 noodig werd geacht, t. w. *f* 60 000.

XXIste AFDEELING.

Wapen der Marechaussee.

Art. 176. Traktementen enz. van de officieren.

Toegestaan voor 1904 *f* 49 550. Geraamd voor 1905 *f* 49 950. Meer voor 1905 *f* 400.

Meer: Vier kapiteins ad *f* 2000 meer en vier eerste-luitenants ad *f* 1200 minder *f* 3200.

Minder: Voor verhooging van traktement wegens dienstjaren *f* 2800. Meer als boven *f* 400.

Art. 177. Soldijen, enz.

Toegestaan voor 1904 *f* 490 978. Geraamd voor 1905 *f* 493 390. Meer voor 1905 *f* 2 412.

Meer: Voor soldijen *f* 3 087,90. Voor verhoogde soldij 666,12⁵. Totaal *f* 3 754,02⁵.

Minder: Voor het schrikkeljaar en verschil door afronding van sommen *f* 1 342,02⁵. Meer als boven *f* 2 412,00.

Aan soldijen is meer gerekend ten behoeve van eene op te richten brigade Strijbeek, sterk één brigadier en vier marechaussees, en van eene op te richten brigade Loon op Zand, sterk één brigadier en twee marechaussees, allen te voet.

Art. 178. Reis- en verblijfkosten enz.

Toegestaan voor 1904 *f* 14 600. Geraamd voor 1905 *f* 15 300. Meer voor 1905 *f* 700.

Meer: Voor tourneekosten *f* 100. Voor bureel- en andere administratiekosten *f* 600. Meer als boven *f* 700.

Het bedrag wegens vergoeding van bureelkosten, toegestaan aan de districts- en brigadecommandanten, is gebleken ontoereikend te zijn ter voorziening in de behoeften.

In verband met de uitbreiding van het wapen is het voorts noodig de tourneekosten te verhoogen.

Art. 179. Subsidie van het onderling ziekenfonds.

Toegestaan voor 1904 *f* 2 900. Geraamd voor 1905 *f* 4 000. Meer voor 1905 *f* 1 100.

Zooals bereids in de Memorie van Toelichting, gevoegd bij het ingediend ontwerp van wet tot nadere wijziging en verhooging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor 1904 (*Gedrukte Stukken* 1903—1904—218, n° 3), werd medegedeeld, is het wenschelijk, het subsidie voor het onderling ziekenfonds bij het wapen der marechaussee te brengen op *f* 4000 per jaar, waardoor de aanvullingscontributie, welke door de leden van het fonds moet worden bijgedragen ingeval hun geneeskundige hulp en geneesmiddelen worden verstrekt, nagenoeg zal kunnen vervallen.

Art. 180. Verdere kosten.

Toegestaan voor 1904 *f* 295 117. Geraamd voor 1905 *f* 294 683. Minder voor 1905 *f* 434.

Minder; Voor het schrikkeljaar *f* 431,94. Voor vergoeding voor geneeskundige behandeling der paarden in plaatsen waar geen militaire paardenarts is gevestigd *f* 1,50. Voor verschil door afronding der sommen *f* 0,56 Minder als boven *f* 434,00.

XXII^{STE} AFDEELING.*Buitengewone uitgaven.**A. Vervaardiging van draagbare vuurwapenen van 6,5 m.M.*

Art. 183. Van het aangevraagde bedrag is *f* 2100 bestemd voor de aanschaffing van een reserve-loopenboorwerktuig, ten einde vertraging in den geregelden gang der fabricage te voorkomen, indien eene der drie thans in gebruik zijnde loopenbanken, welke door hun onafgebroken gebruik aan veel slijtage onderhevig zijn, tijdelijk onbruikbaar mocht worden. Het overige is noodig voor den aankoop van eenige reserve-werktuigdeelen en van gereedschappen. Daaronder zijn, tot eene som van *f* 3000, begrepen behoeften, welke voor het jaar 1904 bekostigd werden uit de toenmalige VIIde (thans XVde) afdeeling.

B. Dienst der genie.

Art. 185. Het voor het dienstjaar 1904 toegestane bedrag wordt voor het dienstjaar 1905 niet voldoende geacht, en ismitsdien verhoogd met *f* 2500.

Art. 186, a. Zooals bekend, werd het toenmalige bataljon mineurs en sappeurs (thans regiment genietroepen), na het afbranden in 1877 van de Willemskazerne te Utrecht, gehuisvest in de voormalige loodsen der Rijnspoorwegmaatschappij op Damlust aldaar. Uit den aard der zaak was dit eigenlijk niet meer dan noodlogies en heeft het aldus onderbrengen steeds slechts als een tijdelijke maatregel gegolden; in 1883 werd dan ook reeds terrein aangekocht voor den bouw van een nieuw kazernement.

Die bouw is vervolgens een paar malen aan de orde geweest.

In de Oorlogsbegrotingen voor de dienstjaren 1888 en 1894 waren daarvoor namelijk eerste termijnen opgenomen. Ten einde geld te kunnen aanvragen voor de transformatie der geweren werd in 1888 door den toenmaligen Minister van Oorlog die post teruggenomen, terwijl in 1894 een amendement van de Commissie van Rapporteurs, strekkende tot het doen vervallen van dien post, door de Tweede Kamer der Staten-Generaal werd aangenomen.

Waar het genoemde korps zoodoende reeds sedert een 26tal jaren in een geheel onvoldoende kazerne is gehuisvest, de toestand gaandeweg minder is geworden, en verbetering in het algemeen kazerneringsplan is opgenomen, acht ondergeteekende het noodig thans een bedrag aan te vragen om met den bouw der nieuwe kazerne een aanvang te kunnen maken.

Bij de beoordeeling dezer aangelegenheid moet overigens ook niet uit het oog verloren worden, dat het voor genoemd korps bepaald noodig is, dat daarbij een groot aantal vrijwilligers aanwezig zij, en, uit den aard der zaak, eene behoorlijke kazerneringsfactor is, die op de vrijwillige dienstneming een gunstigen invloed moet uitoefenen. Te meer klemt zulks, waar juist in den tegenwoordigen tijd volle aandacht moet worden geschonken aan alle factoren die de vrijwillige dienstneming bij de genietroepen kunnen bevorderen.

De urgentie van bedoelden bouw wordt nog verhoogd door de behoefte welke zich doet gevoelen aan meerdere magazijnruimte voor voertuigen, en waarin kan worden voorzien, zoodra de tegenwoordige kazerne voor hare oorspronkelijke bestemming van voertuigenloodsen beschikbaar komt.

De bedoeling is, de kazerne te bouwen op het daartoe in 1883 aangekochte terrein, dat in 1892 nog door aankoop van een tweetal perceelen werd uitgebreid.

Aan vermelden bouw zal totaal eene uitgave van *f* 850 000 verbonden zijn, waarvan thans als eerste termijn een bedrag van *f* 20 000 wordt uitgetrokken. Verder ligt het in het voornemen den bouw over een viertal jaren te verdeelen, hetgeen in dit geval geen bezwaar heeft, omdat de onderdeelen van

het regiment niet alle te gelijk de nieuwe kazerne behoeven te betrekken.

b, c en d. De loods op het fort aan het Hemeltje dient ter vervanging van een in den loop van 1903 afgebrande loods ter plaatse.

De verplaatsing van de loods achter Lunette I naar het fort aan de Klop houdt verband met wijziging in de oplegging van materieel.

De vergrooting van de loods te Woerden is noodig wegens vermeerdering van tentmaterieel.

e. In de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag van de Commissie van Rapporteurs uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal betreffende het ontwerp van wet tot vaststelling van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1903 werd medegeedeeld, dat de bouw van een tweetal woningen voor de stokers aan de artillerie-inrichtingen aan de Hembrug den ondergeteekende dringend noodig voorkwam, en werd tevens het voornemen te kennen gegeven, in volgende jaren voort te gaan met den bouw van meerdere woningen voor stokers en voor enkele andere, aan de inrichtingen verbonden personen. Het thans gevraagde bedrag is bestemd voor den bouw van nog een tweetal stokerswoningen.

g. Bij de Nota van Wijziging gevoegd bij de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag van de Commissie van Rapporteurs uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal betreffende het ontwerp van wet tot vaststelling van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1904 (Gedrukte Stukken 1903—1904, 2 n°. 22) werd voor de hierbedoelde uitbreiding een bedrag van f 50 000 als eerste termijn aangevraagd, onder mededeeling, dat de geheele benooidigde som f 76 800 zou bedragen. Dat thans f 5705 meer wordt aangevraagd dan oorspronkelijk werd geraamd, is een gevolg van de omstandigheid dat de aannemingsommen van de reeds in uitvoering zijnde gedeelten van het werk de ramingen overtreffen, en in de omstandigheid dat van het voor 1904 toegestane bedrag ongeveer f 870 onverwerkt zal blijven.

j. Vergrooting van de bergruimte, die het bestaande magazijn aanbiedt, is noodig in verband met de grootere hoeveelheid patronen, die aldaar moet worden opgelegd, ten gevolge van de uitbreiding van de sterkte van het leger.

l. en m. Te den Helder wordt reeds sedert lang behoefte gevoeld aan verbetering van logies voor de vesting-artillerie. Door het overbrengen van eene loods naar bastion Westoever zal het in de bomvrije kazerne aldaar geborgen materieel daaruit verwijderd kunnen worden en die kazerne voor logies in te richten zijn.

n. De kazerneering der veld-artillerie te Bergen op Zoom en het oefenings-terrein op de Woensdrechtsche heide vereischen, mede in verband met de nieuwe garnizoensindeeling der veld-artillerie, wijzigingen en verbeteringen.

De totale kosten daarvan worden geraamd op f 27 830; thans wordt een bedrag van f 12 185 als eerste termijn daarvoor aangevraagd.

p. In verband met de voorgenomen uitbreiding van de sterkte aan bereden wapens, in garnizoen te Breda, is het bouwen van eene rijloods en het uitbreiden van de stalling en kazerneering aldaar noodig. Thans wordt daarvoor een bedrag van f 30 000 als eerste termijn aangevraagd; de totale kosten worden geraamd op f 55 450.

s. Het schietterrein op de Vugtherheide voldoet niet meer aan de daaraan te stellen eischen; verbetering van dat schietterrein wordt daarom dringend noodig geacht.

t. De bestaande brug eischt dringend vernieuwing. Ten einde de kosten zooveel mogelijk te beperken, wenschte ondergeteekende die brug te doen vervangen door een dam, waarin eene brug die zoo kort gemaakt zal worden, als met de belangen der defensie is overeen te brengen.

De gedeeltelijke vervanging door een dam zal tevens in de toekomst besparing geven voor onderhoud en bij eventueele vernieuwing.

v. In den loop van 1905 zal de eene bataljonskazerne te Ede geheel gereed komen, benevens de daartoe behoorende bijgebouwen en een gedeelte der woningen voor gehuwde militairen, terwijl men de tweede bataljonskazerne vóór den winter van 1905 onder de kap hoopt te brengen.

w. Ten einde van de onder Ede aangekochte terreinen zooveel doenlijk partij te trekken, bestaat het voornemen om een deel van de nieuw op te richten bereden korpsen, namelijk: 1 eskadron huzaren en eene afdeeling veld-artillerie, zoomede het eskadron ordonnansen te Ede in garnizoen te leggen.

De kosten van het, voor die bereden troepen te stichten, kazernement worden geraamd op f 920 000.

Daarvoor wordt thans een bedrag van f 30 000 als eerste termijn aangevraagd, terwijl de bouw zoo zal dienen geregeld te worden, dat het geheel einde 1907 beschikbaar is.

x. Vóór den aanstaanden winter zal de eene bataljonskazerne te Nijmegen onder de kap zijn gebracht, terwijl in 1905 die kazerne geheel voltooid zal worden en met den bouw van de tweede kazerne zal worden aangevangen.

y. Aangezien op 1 Juli 1905 het garnizoen te Nijmegen wordt uitgebreid met een bataljon infanterie, zal aldaar ook behoefte ontstaan aan een grooter aantal woningen voor onderofficieren. Door de voorgestelde verbouwing kan op de minst kostbare wijze worden voorzien in de behoefte aan een viertal van dergelijke woningen.

z. De beoogde verbetering heeft ten doel, het schietterrein geschikt te maken voor het houden van oefeningen in het gevechtsschieten, en zal in hooge mate ten goede komen aan de oefeningen van het garnizoen te Nijmegen, terwijl bovendien het schietkamp te Harskamp daardoor eenigermate zal worden ontlast.

In verband met de uit te voeren verbetering zal de toegift wegens mindere ontbossing van het terrein, door de gemeente Nijmegen te betalen ingevolge art. 9 der overeenkomst goedgekeurd bij de wet van den 31sten December 1902 (*Staatsblad* n°. 267), vermeerderd worden met ongeveer f 17 000, zoodat de voorgenomen verbetering den Staat feitelijk slechts ongeveer f 6600 zal kosten.

aa. Zooals in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag van de Commissie van Rapporteurs uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal, betreffende het ontwerp van wet tot vaststelling van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1904, — Gedrukte Stukken 1903—1904, 2, n°. 21, bladz. 67 — werd medegedeeld, was het noodig gebleken, de stallingruimte bij het remontedepot te Milligen op den duur met drie stallen uit te breiden. Het thans aangevraagde bedrag is bestemd voor den bouw van den derden stal.

dd. De vernieuwing van den muur is dringend noodig. Hierbij zij dan nog aangeteekend, dat de poort in dien muur een zeldzaam voorbeeld van Groningsche laat-renaissance, wegens bouwvalligen toestand in den loop van 1903 zorgvuldig afgebroken werd, met de bedoeling het geheel weder ter plaatse op te stellen.

ff. In de behoefte aan water in de legerplaats bij Oldebroek wordt op onvoldoende wijze voorzien door den bestaanden put met windmotor op den Woldberg. Hieraan wordt thans te gemoet gekomen door het pompen van water door handenarbeid en door het vervoer van water per wagen, waardoor personeel en bespanningen aan den gewonen dienst onttrokken worden. Te meer is voorziening noodig, omdat de voornoemde uit 1887 dateerende put met den in 1886 daarop geplaatsten windmotor, niet meer in zoodanigen staat verkeert, dat eene geregelde watervoorziening van daaruit voldoende verzekerd voorkomt. Verbetering ten deze is dan ook dringend noodig.

gg. Het aangevraagde bedrag strekt in hoofdzaak tot het aanbrengen van rakken en dergelijke in de tot wapen- en deponieerkamers ingerichte ruimten, waardoor dan de beoogde uitbreiding, verbetering en inrichting voltooid zal zijn.

C. *Approviandeering van stellingen en liniën.*

Art. 188. Kosten wegens aankoop, gebruik en onderhoud van werktuigen tot het vervaardigen van geperste turf in de stelling van Amsterdam, enz.

Art. 189. Kosten vallende op proefnemingen, in verband met de voorbereiding van eene eventueele approviandeering enz.

Voor 1904 is voor deze beide artikelen een gelijk bedrag toegestaan als thans wordt aangevraagd.

XXXIIIste AFDEELING.

Art. 190. Onvoorziene uitgaven.

De nieuwe inrichting der begrooting heeft, voor zooveel art. 186 (Buitengewone uitgaven, dienst der genie) betreft, in de practijk aanleiding gegeven tot bezwaren. Meermalen doet zich namelijk het geval voor, dat de aannemingssom van een der, ten laste van dat artikel uit te voeren werken, het toegestane bedrag overschrijdt. In zulk een geval moet dan, bij den bestaanden toestand, of een contractwijziging tot stand worden gebracht, ten einde de aannemingssom te verminderen, of een wetsontwerp tot verhooging van het artikel worden ingediend. Wanneer het, zooals in den regel het geval is, slechts kleine bedragen geldt, zijn beide handelwijzen noodeloos omslachtig. De voorgestelde opname van art. 186 onder de artikelen waarop uit art. 190 kan worden overgeschreven, opent de mogelijkheid om in dergelijke gevallen op eenvoudiger wijze in het te kort komende bedrag te voorzien.

*De Minister van Staat,
Minister van Oorlog.*

J. W. BERGANSIUS.

VERGELIJKING VAN HOOFDSTUK VIII DER STAATSBEGROTING
VOOR 1905 MET DAT VOOR 1904, VOOR ZOOVERRE DE
SOMMEN BIJ DE VERSCHILLENDE ARTIKELEN
DEZER BEGROTING VERMELD, NIET MET
ELKANDER OVEREENSTEMMEN.

ISTE AFDEELING.

Art. 2a. Traktement van den secretaris-generaal, enz. Bedrag voor 1905 f106 250,00. *Art. 2a.* Bedrag voor 1904 f101 800,00. Meer voor 1905 f44 50,00.
Art. 2b. Traktementen van de eerste- en tweede-klerken, enz. Bedrag voor 1905 f43 650,00. *Art. 2b.* Bedrag voor 1904 f39 050,00. Meer voor 1905 f4 600,00.
Art. 2c. Toelagen van officieren, onderofficieren, enz. Bedrag voor 1905 f16 250,00.
Art. 2c. Bedrag voor 1904 f15 650,00. Meer voor 1905 f600,00.

Art. 3. Periodieke traktementsverhooging voor de ambtenaren, enz. Bedrag voor 1905 f1 600,00 *Art. 3.* Bedrag voor 1904 f1 525,00. Meer voor 1905 f75,00.

Art. 4. Toelagen voor het verlies van het genot der leges, enz. Bedrag voor 1905 f4 871,00. *Art. 4.* Bedrag voor 1904 f5 080,00. Minder voor 1905 f209,00.

Art. 5. Bureel- en lokaalbehoefden, enz. bij het Departement. Bedrag voor 1905 f29 000,00. *Art. 5.* Bedrag voor 1904 f27 000,00. Meer voor 1905 f2 000,00.

II DE AFDEELING.

Art. 7. Traktementen, enz. van de officieren van den grooten staf. Bedrag voor 1905 f47 800,00. *Art. 7.* Bedrag voor 1904 f48 800,00. Minder f1 000,00.

Art. 8. Traktementen, enz. van de officieren van den generalen staf. Bedrag voor 1905 f86 050,00. *Art. 8.* Bedrag voor 1904 f81 100,00. Meer voor 1905 f4 950,00.

Art. 10. Traktementen, enz. van de officieren van den plaatselijken staf. Bedrag voor 1905 f46 650. *Art. 10.* Bedrag voor 1904 f47 350,00. Minder voor 1905 f700,00.

III DE AFDEELING.

Art. 12. Traktementen, enz. van de intendanten, enz. Bedrag voor 1905 f61 717,00. *Art. 12.* Bedrag voor 1904 f55 550,00. Meer voor 1905 f6 167,00.

Art. 13. Traktementen, enz. van de kwartiermeesters. Bedrag voor 1905 f202 025,00. *Art. 13.* Bedrag voor 1904 f191 125,00. Meer voor 1905 f10 900,00.

Art. 14. Traktementen, enz. van de magazijnmeesters. Bedrag voor 1905 f11 400,00. *Art. 14.* Bedrag voor 1904 f11 500,00. Minder voor 1905 f100,00.

IV DE AFDEELING.

Art. 15. Traktementen, enz. van de officieren van het wapen der infanterie. Bedrag voor 1905 f1 803 289,00. *Art. 15.* Bedrag voor 1904 f1 699 749,00. Meer voor 1905 f103 540,00.

Art. 16. Traktementen, enz. van de officieren van het wapen der cavalerie. Bedrag voor 1905 f273 738,00. *Art. 16.* Bedrag voor 1904 f273 639,00. Meer voor 1905 f99,00.

Art. 17. Traktementen, enz. van de officieren van het wapen der artillerie. Bedrag voor 1905 f908 447,00. *Art. 17.* Bedrag voor 1904 f898 477,00. Meer voor 1905 f9 970,00.

Art. 18. Traktementen, enz. van de officieren van het wapen der genie, enz. Bedrag voor 1905 f231 000,00. *Art. 18.* Bedrag voor 1904 f222 673,00. Meer voor 1905 f8 327,00.

Art. 19. Traktementen, enz. van de officieren van de landweer. Bedrag voor 1905 f136 250,00. *Art. 19.* Bedrag voor 1904 f46 800,00. Meer voor 1905 f89 450,00.

Art. 21. Traktementen, enz. van opzichters van fortificatiën, enz. Bedrag voor 1905 f131 681,00. *Art. 21.* Bedrag voor 1904 f129 880,00. Meer voor 1905 f1 801,00.

Art. 22. Soldijen, daggelden, enz. van onderofficieren en soldaten van het wapen der infanterie, enz. Bedrag voor 1905 f1 536 829,00. *Art. 22.* Bedrag voor 1904 f1 559 780,00. Minder voor 1905 f22 951,00.

Art. 23. Soldijen, daggelden, enz. van onderofficieren en soldaten van het wapen der cavalerie, enz. Bedrag voor 1905 f366 204,00. *Art. 23.* Bedrag voor 1904 f368 363,00. Minder voor 1905 f2 159,00.

Art. 24. Soldijen, daggelden, enz. van onderofficieren en soldaten van het wapen der artillerie, enz. Bedrag voor 1905 f820 323,00. *Art. 24.* Bedrag voor 1904 f804 100,00. Meer voor 1905 f16 223,00.

Art. 25. Soldijen, daggelden, enz. van onderofficieren en soldaten van het wapen der genietroepen, enz. Bedrag voor 1905 f107 248,00. *Art. 25.* Bedrag voor 1904 f96 814,00. Meer voor 1905 f10 434,00.

VIDE AFDEELING.

Art. 26. Aanschaffing van graan, meel, brandstoffen, enz. Bedrag voor 1905 f352 392,00. *Art. 26.* Bedrag voor 1904 f320 933,00. Meer voor 1905 f31 459,00.

Art. 27. Aanschaffing van brood, en vergoeding wegens gemis van brood. Bedrag voor 1905 f111 666,00. *Art. 27.* Bedrag voor 1904 f109 998,00. Meer voor 1905 f1 668,00.

Art. 28. Aanschaffing van en onderhoud van vee, van levensmiddelen, enz. Bedrag voor 1905 f1 837 608,00. *Art. 28.* Bedrag voor 1904 f1 865 928,00. Minder voor 1905 f28 320,00.

Art. 29. Bijslag op de soldij tot aankoop van groenten, enz. Bedrag voor 1905 f750 906,00. *Art. 29.* Bedrag voor 1904 f744 273,00. Meer voor 1905 f6 633,00.

VIDE AFDEELING.

Art. 31. Traktementen, enz. van het personeel der kleermakerijen, enz. Bedrag voor 1905 f233 260,00. *Art. 31.* Bedrag voor 1904 f271 000,00. Minder voor 1905 f37 740,00.

Art. 32. Aanschaffing van kleeding en uitrusting, enz. Bedrag voor 1905 f1 718 385,00. *Art. 32.* Bedrag voor 1904 f1 653 000,00. Meer voor 1905 f65 385,00.

Art. 33. Van pas maken en onderhouden van kleeding en uitrusting, enz. Bedrag voor 1905 f380 630,00. *Art. 33.* Bedrag voor 1904 f373 630,00. Meer voor 1905 f7 000,00.

Art. 34. Reinigen en herstellen van onderkleeding en handdoeken, enz. Bedrag voor 1905 f147 000,00. *Art. 34.* Bedrag voor 1904 f153 500,00. Minder voor 1905 f6 500,00.

Art. 36. Aanschaffing en wijziging van ledergoed en paardetuig, enz. Bedrag voor 1905 f198 850,00. *Art. 36.* Bedrag voor 1904 f195 850,00. Meer voor 1905 f3 000,00.

VILDE AFDEELING.

Art. 42. Verlichting en verwarming van soldatenkamers en wachtlokalen, enz. Bedrag voor 1905 f164 000,00. *Art. 42.* Bedrag voor 1904 f158 875,00. Meer voor 1905 f5 125,00.

Art. 45. Aanschaffing, enz. van slaapfournituren, enz. Bedrag voor 1905 f170 865,00. *Art. 45.* Bedrag voor 1904 f157 564,00. Meer voor 1905 f13 301,00.

VIII STE AFDEELING.

Art. 47. Aanschaffing van paarden. Bedrag voor 1905 f286 605,00. *Art. 47.* Bedrag voor 1904 f212 530,00. Meer voor 1905 f74 075,00.

Art. 48. Reis- en verblijfkosten, enz. vallende op de aanschaffing van paarden. Bedrag voor 1905 f25 995,00. *Art. 48.* Bedrag voor 1904 f24 060,00. Meer voor 1905 f1 935,00.

Art. 50. Aanschaffing van fourage, enz. Bedrag voor 1905 f1 216 965,00. *Art. 50.* Bedrag voor 1904 f1 237 712,00. Minder voor 1905 f20 747,00.

Art. 51. Hoefbeslag en hoevensmeer, enz. Bedrag voor 1905 f105 750,00.
Art. 51. Bedrag voor 1904 f89 050,00. Meer voor 1905 f16 700,00.

IXDE AFDEELING.

Art. 52. Kosten van het bijwonen door officieren van enkele lessen aan de Universiteiten, enz. Bedrag voor 1905 f700,00. *Art. 52.* Bedrag voor 1904 f500,00. Meer voor 1905 f200,00.

Art. 54. Kosten van het onderwijs aan de cursussen bij het wapen der infanterie, enz. Bedrag voor 1905 f60 250,00. *Art. 54.* Bedrag voor 1904 f59 050,00. Meer voor 1905 f1 200,00.

Art. 55. Kosten van practische oefeningen van officieren, enz. Bedrag voor 1905 f49 550,00. *Art. 55.* Bedrag voor 1904 f40 400,00. Meer voor 1905 f9 150,00.

Art. 56. Aanschaffing, onderhoud en huur van rijwielen voor den dienst bij de korpsen, enz. Bedrag voor 1905 f17 850,00. *Art. 56.* Bedrag voor 1904 f17 200,00. Meer voor 1905 f650,00.

Art. 58a. Kosten, vallende op den postduivendienst (traktementen, premien, enz.). Bedrag voor 1905 f1 435,00. *Art. 58a.* Bedrag voor 1904 f2 050,00. Minder voor 1905 f615,00.

Art. 58b. Verdere kosten. Bedrag voor 1905 f4 565,00. *Art. 58b.* Bedrag voor 1904. f4 250,00. Meer voor 1905 f315,00.

Art. 60a. Kosten van het voorbereidend militair onderricht, enz. (vergoedingen, enz.). Bedrag voor 1905 f19 800,00. *Art. 60a.* Bedrag voor 1904 f19 180,00. Meer voor 1905 f620,00.

Art. 60b. Reis- en verblijfkosten, huur, enz. Bedrag voor 1905 f55 250,00. *Art. 60b.* Bedrag voor 1904 f55 300,00. Minder voor 1905 f50,00.

XDE AFDEELING.

Art. 65. Beloningen voor bedienden bij de bureau's van den chef van den generalen staf, enz. Bedrag voor 1905 f1 475,00. *Art. 65.* Bedrag voor 1904 f1 450,00. Meer voor 1905 f25,00.

Art. 66. Bureel- en administratiekosten, enz. Bedrag voor 1905 f98 595,00. *Art. 66.* Bedrag voor 1904 f93 460,00. Meer voor 1905 f5 135,00.

Art. 69. Toelagen, schrijffloonen, drukwerk en verdere uitgaven, enz. Bedrag voor 1905 f900,00. *Art. 69.* Bedrag voor 1904 f300,00. Meer voor 1905 f600,00.

XIDE AFDEELING.

Art. 74. Toelagen voor de muziekkorpsen bij de infanterie. Bedrag voor 1905 f79 644,00. *Art. 74.* Bedrag voor 1904 f73 679,00. Meer voor 1905 f5 965,00.

Art. 76. Vergoedingen ingevolge de laatste zinsnede van art. 113 enz. der Militiewet 1901. Bedrag voor 1905 f275 000,00. *Art. 76.* Bedrag voor 1904 f250 000,00. Meer voor 1905 f25 000,00.

Art. 77. Werfkosten, enz. Bedrag voor 1905 f114 195,00. *Art. 77.* Bedrag voor 1904 f121 970,00. Minder voor 1905 f7 775,00.

XIIDE AFDEELING.

Art. 80. Traktementen, enz. van de officieren van gezondheid. Bedrag voor 1905 f278 300,00. *Art. 80.* Bedrag voor 1904 f274 175,00. Meer voor 1905 f4 125,00.

Art. 81. Traktementen, enz. van de militaire paardenartsen. Bedrag voor 1905 f60 625,00. *Art. 81.* Bedrag voor 1904 f58 725,00. Meer voor 1905 f1 900,00.

Art. 82. Traktementen, enz. van de militaire apothekers, enz. Bedrag voor 1905 f85 400,00. *Art. 82.* Bedrag voor 1904 f86 000,00. Minder voor 1905 f600,00.

Art. 83. Premien aan artsen. Bedrag voor 1905 f24 000,00. *Art. 83.* Bedrag voor 1904 f20 000,00. Meer voor 1905 f4 000,00.

Art. 84. Traktementen, enz. van de ambtenaren, enz. bij het bureau van den inspecteur van den geneeskundigen dienst. Bedrag voor 1905 f7 200,00. *Art. 84.* Bedrag voor 1904 f7 100,00. Meer voor 1905 f100,00.

Art. 85. Traktementen, enz. van de ambtenaren, enz. bij 's Rijks magazijn van geneesmiddelen. Bedrag voor 1905 f20 000,00. *Art. 85.* Bedrag voor 1904 f19 900,00. Meer voor 1905 f100,00.

Art. 87. Traktementen, enz. van de administrateurs, enz. Bedrag voor 1905 f137 898,00. *Art. 87.* Bedrag voor 1904 f136 886,00. Meer voor 1905 f1 012,00.

Art. 88. Kosten, vallende op het verplegen van zieken, enz. Bedrag voor 1905 f148 761,00. *Art. 88.* Bedrag voor 1904 f131 493,00. Meer voor 1905 f17 268,00.

Art. 89. Vergoeding aan officieren van gezondheid van de zeemacht, enz. Bedrag voor 1905 f15 000,00. *Art. 89.* Bedrag voor 1904 f13 500,00. Meer voor 1905 f1 500,00.

Art. 90. Kosten, vallende op het aanschaffen van geneesmiddelen, enz. Bedrag voor 1905 f35 960,00. *Art. 90.* Bedrag voor 1904 f34 740,00. Meer voor 1905 f1 220,00.

Art. 91. Aanschaffing en onderhoud van voorwerpen van ligging, enz. voor de zieken, enz. Bedrag voor 1905 f80 672,00. *Art. 91.* Bedrag voor 1904 f66 172,00. Meer voor 1905 f14 500,00.

Art. 93. Bureel- en administratiekosten, enz. Bedrag voor 1905 f6 700,00. *Art. 93.* Bedrag voor 1904 f4 200,00. Meer voor 1905 f2 500,00.

Art. 96. Huur van gebouwen, enz. Bedrag voor 1905 f22 059,00. *Art. 96.* Bedrag voor 1904 f12 186,00. Meer voor 1905 f9 873,00.

XIII^{DE} AFDEELING.

Art. 97. Traktementen, enz. van den directeur enz. van de Hoogere Krijgsschool. Bedrag voor 1905 f30 467,00. *Art. 97.* Bedrag voor 1904 f29 922,00. Meer voor 1905 f545,00.

Art. 98. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen, enz. Bedrag voor 1905 f5 874,00. *Art. 98.* Bedrag voor 1904 f5 413,00. Meer voor 1905 f461,00.

Art. 99. Traktementen, enz. van den gouverneur enz. van de Koninklijke Militaire Academie. Bedrag voor 1905 f100 355,00. *Art. 99.* Bedrag voor 1904 f92 786,00. Meer voor 1905 f7 569,00.

Art. 100. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen, enz. Bedrag voor 1905 f109 389,00. *Art. 100.* Bedrag voor 1904 f92 447,00. Meer voor 1905 f16 942,00.

Art. 101. Traktementen, enz. van den directeur enz. van de cadettenschool. Bedrag voor 1905 f31 824,00. *Art. 101.* Bedrag voor 1904 f31 994,00. Minder voor 1905 f170,00.

Art. 102. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen, enz. Bedrag voor 1905 f40 176,00. *Art. 102.* Bedrag voor 1904 f34 892,00. Meer voor 1905 f5 284,00.

Art. 103. Traktementen, toelagen, enz. van den directeur enz. van den hoofdcursus. Bedrag voor 1905 f40 728,00. *Art. 103.* Bedrag voor 1904 f34 819,00. Meer voor 1905 f5 909,00.

Art. 104. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen, enz. Bedrag voor 1905 f22 745,00. *Art. 104.* Bedrag voor 1904 f20 167,00. Meer voor 1905 f2 578,00.

Art. 105. Traktementen, enz. van den directeur, enz. van de Normaalschiet-school, enz. Bedrag voor 1905 f26 700,00. *Art. 105.* Bedrag voor 1904 f24 330,00. Meer voor 1905 f2 370,00.

Art. 106. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen, enz. Bedrag voor 1905 f11 986,00. *Art. 106.* Bedrag voor 1904 f15 273,00. Minder voor 1905 f3 287,00.

XIV^{DE} AFDEELING.

Art. 107. Toelagen van officieren, enz. bij de centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting. Bedrag voor 1905 f126 040,00. *Art. 107.* Bedrag voor 1904 f121 350,00. Meer voor 1905 f4 690,00.

Art. 109. Aanschaffing, enz. van kampementsgoederen, enz. Bedrag voor 1905 f73 900,00. *Art. 109.* Bedrag voor 1904 f49 300,00. Meer voor 1905 f24 600,00.

Art. 110. Traktementen, enz. van administrateurs en opzichters, enz. bij de militaire bakkerijen. Bedrag voor 1905 f68 760,00. *Art. 110.* Bedrag voor 1904 f64 800,00. Meer voor 1905 f3 960,00.

Art. 111. Traktementen, enz. van administrateurs, enz. bij de magazijnen van levensmiddelen en slachterijen. Bedrag voor 1905 f21 690,00. *Art. 111.* Bedrag voor 1904 f20 985,00. Meer voor 1905 f705,00.

Art. 112. Traktementen, enz. van administrateurs, enz. bij de magazijnen van kleeding en nachtleger. Bedrag voor 1905 f 61 316,00. *Art. 112.* Bedrag voor 1904 f 53 301,00. Meer voor 1905 f 8 015,00,

XVDE AFDEELING.

Art. 115. Jaarwedden, enz. van burgerlijke ambtenaren, enz. bij de artillerie-inrichtingen, enz. Bedrag voor 1905 f 128 500,00. *Art. 115.* Bedrag voor 1904 f 126 050,00. Meer voor 1905 f 2 450,00.

Art. 116. Daggelden, enz. van burgerlijke en militaire werklieden, enz. Bedrag voor 1905 f 499 090,00. Bedrag voor 1904 f 547 700,00. Minder voor 1905 f 48 610,00.

Art. 117. Grondstoffen, vóórbewerkte onderdeelen, enz. voor geschut, enz. Bedrag voor 1905 f 122 300,00. Bedrag voor 1904 f 142 950,00. Minder voor 1905 f 20 650,00.

Art. 118. Als voren, voor draagbare wapenen, enz. Bedrag voor 1905 f 3 600,00. Bedrag voor 1904 f 4 500,00. Minder voor 1905 f 900,00.

Art. 120. Als voren, voor patronen tot draagbare vuurwapenen, enz. Bedrag voor 1905 f 249 000,00. Bedrag voor 1904 f 325 000,00. Minder voor 1905 f 76 000,00.

Art. 121. Aanschaffing van werktuigen, gereedschappen, enz. Bedrag voor 1905 f 151 475,00. Bedrag voor 1904 f 179 900,00. Minder voor 1905 f 28 425,00.

Art. 122. Aanschaffing van geschut, mitrailleurs, enz. Bedrag voor 1905 f 25 000,00. Bedrag voor 1904 f 10 000,00. Meer voor 1905 f 15 000,00.

Art. 123. Aanschaffing van draagbare wapenen met toebehooren. Bedrag voor 1905 f 10 000,00. Bedrag voor 1904 f 5 000,00. Meer voor 1905 f 5 000,00.

Art. 124. Aanschaffing van ponton- en torpedo-materieel, enz. Bedrag voor 1905 f 8 000,00. Bedrag voor 1904 f 4 500,00. Meer voor 1905 f 3 500,00.

Art. 125. Aanschaffing van patronen voor draagbare vuurwapenen met toebehooren. Bedrag voor 1905 f 3 000,00. Bedrag voor 1904 f 5 000,00. Minder voor 1905 f 2 000,00.

Art. 126. Aanschaffing van buskruit, enz. Bedrag voor 1905 f 348 500,00. Bedrag voor 1904 f 358 200,00. Minder voor 1905 f 9 700,00.

Art. 128. Reis- en verblijfkosten, enz. Bedrag voor 1905 f 13 850,00. Bedrag voor 1904 f 14 500,00. Minder voor 1905 f 650,00.

Art. 129. Kosten van vervoer van goederen van en naar de artillerie-inrichtingen, enz. Bedrag voor 1905 f 200,00. Bedrag voor 1904 f 6 500,00. Minder voor 1905 f 6 300,00.

Art. 130. Toelagen aan magazijnmeesters der artillerie, enz. Bedrag voor 1905 f 87 500,00. Bedrag voor 1904 f 83 600,00. Meer voor 1905 f 3 900,00.

Art. 131. Aanschaffing van benodigdheden, enz. voor onderhoud, enz. van artillerie-materieel. Bedrag voor 1905 f 7 750,00. Bedrag voor 1904 f 22 000,00. Minder voor 1905 f 14 250,00.

Art. 132. Brandstoffen voor de pantserforten, enz. Bedrag voor 1905 f 4 000,00. Bedrag voor 1904 f 4 500,00. Minder voor 1905 f 500,00.

Art. 133. Reis- en verblijfkosten, enz. Bedrag voor 1905 f 7 450,00. Bedrag voor 1904 f 6 000,00. Meer voor 1905 f 1 450,00.

XVIde AFDEELING.

Art. 137a. Traktementen van ambtenaren, enz. bij de Topographische inrichting, enz. Bedrag voor 1905 f 53 728,00. Bedrag voor 1904 f 52 848,00. Meer voor 1905 f 880,00.

Art. 137b. Verdere kosten bij de Topographische inrichting. Bedrag voor 1905 f 9 640,00. Bedrag voor 1904 f 8 170,00. Meer voor 1905 f 1 470,00.

Art. 137c. Toelagen voor het verlies van het genot der leges voor ambtenaren, bij idem. Bedrag voor 1905 f 2 343,00. Bedrag voor 1904 f 2 442,00. Minder voor 1905 f 99,00.

XVIIde AFDEELING.

Art. 138. Onderhouden, herstellen, enz. van vestingwerken, enz. Bedrag voor 1905 f 614 230,00. Bedrag voor 1904 f 600 545,00. Meer voor 1905 f 13 685,00.

Art. 141. Aanschaffing en onderhoud van gereedschappen, voertuigen, enz. Bedrag voor 1905 f 5 695,00. *Art. 143.* Bedrag voor 1904 f 5 350,00. Meer voor 1905 f 345,00.

Art. 142. Aanschaffing en onderhoud, enz. van telegraphische en telephonische verbindingen, enz. Bedrag voor 1905 f 8 950,00. *Art. 144.* Bedrag voor 1904 f 9 065,00. Minder voor 1905 f 115,00.

Art. 143. Aanschaffing en onderhoud van materieel voor vernielingen in oorlogstijd, enz. Bedrag voor 1905 f 8 165,00. *Art. 145.* Bedrag voor 1904 f 7 530,00. Meer voor 1905 f 635,00.

Art. 145. Onderhoud en vernieuwing van vaartuigen, enz. Bedrag voor 1905 f 4 600,00. *Art. 147.* Bedrag voor 1904 f 4 800,00. Minder voor 1905 f 200,00.

Art. 146. Onderhouden, herstellen, enz. van werken, terreinen en gebouwen, enz. Bedrag voor 1905 f 31 500,00. *Art. 148.* Bedrag voor 1904 f 35 000,00. Minder voor 1905 f 3 500,00.

Art. 147. Huur van gebouwen, enz. Bedrag voor 1905 f 61 080,00. *Art. 149.* Bedrag voor 1904 f 62 800,00. Minder voor 1905 f 1 720,00.

XVIIIde AFDEELING.

Art. 150. Kosten van vervoer, enz. Bedrag voor 1905 f 154 250,00. *Art. 150.* Bedrag voor 1904 f 134 250,00. Meer voor 1905 f 20 000,00.

Art. 151b. Reis- en verblijfkosten, enz. Bedrag voor 1905 f 4 300,00. *Art. 151b.* Bedrag voor 1904 f 4 550,00. Minder voor 1905 f 250,00.

XIXde AFDEELING.

Art. 154. Subsidie aan het fonds ten behoeve van onderofficieren, enz. Bedrag voor 1905 f 15 000,00. *Art. 154.* Bedrag voor 1904 f 6 000,00. Meer voor 1905 f 9 000,00.

Art. 160. Gratificatiën. Bedrag voor 1905 f 25 000,00. *Art. 160.* Bedrag voor 1904 f 30 000,00. Minder voor 1905 f 5 000,00.

Art. 162. Kosten wegens het onderhouden van veteranen, enz. Bedrag voor 1905 f 1 120,00. *Art. 162.* Bedrag voor 1904 f 1 270,00. Minder voor 1905 f 150,00.

Art. 163. Kosten vallende op telegraphische en telephonische correspondentie. Bedrag voor 1905 f 6 000,00. *Art. 163.* Bedrag voor 1904 f 4 700,00. Meer voor 1905 f 1 300,00.

Art. 165. Kosten voor het Departement van Oorlog, voortvloeiende uit de Ongevallenwet 1901. Bedrag voor 1905 f 5 000,00. *Art. 165.* Bedrag voor 1904 *Memorie.* Meer voor 1905 f 5 000,00.

XXste AFDEELING.

Art. 167. Nonactiviteits-traktementen. Bedrag voor 1905 f 85 000,00. *Art. 167.* Bedrag voor 1904 f 60 000,00. Meer voor 1905 f 25 000,00.

Art. 168. Pensioenen en onderstanden, enz. Bedrag voor 1905 f 2 925 000,00. *Art. 168.* Bedrag voor 1904 f 2 712 000,00. Meer voor 1905 f 213 000,00.

Art. 169. Tijdelijke en voorloopige pensioenen, enz. Bedrag voor 1905 f 45 000,00. *Art. 169.* Bedrag voor 1904 f 24 000,00. Meer voor 1905 f 21 000,00.

XXIste AFDEELING.

Art. 176. Traktem., enz. van de officieren van het wapen der marechaussee. Bedrag voor 1905 f 49 950,00. *Art. 176.* Bedrag voor 1904 f 49 550,00. Meer voor 1905 f 400,00.

Art. 177. Jaarwedden, enz. van onderofficieren en marechaussees. Bedrag voor 1905 f 493 390,00. *Art. 177.* Bedrag voor 1904 f 490 978,00. Meer voor 1905 f 2 412,00.

Art. 178. Reis- en verblijfkosten, enz. Bedrag voor 1905 f 15 300,00. *Art. 178.* Bedrag voor 1904 f 14 600,00. Meer voor 1905 f 700,00.

Art. 179. Subsidie voor het onderling ziekenfonds bij het wapen. Bedrag voor 1905 f 4 000,00. *Art. 179.* Bedrag voor 1904 f 2 900,00. Meer voor 1905 f 1 100,00.

Art. 180. Kosten van huisvesting, nachtligging, enz. Bedrag voor 1905 f 294 683,00. *Art. 180.* Bedrag voor 1904 f 295 117,00. Minder voor 1905 f 434,00.

XXIIste AFDEELING.

Art. 183. Aanschaffing van werktuigen. Bedrag voor 1905 f 7 000,00. Meer voor 1905 f 7 000,00.

Art. 185. Toelagen v. officieren der genie en opzichters v. fortificatiën, enz. Bedrag voor 1905 f 17 500,00. *Art. 185.* Bedrag voor 1904 f 15 000,00. Meer voor 1905 f 2 500,00.

Art. 186a—hh. Verbetering van Rijksgebouwen en werken, enz. Bedrag voor 1905 f 690 550,00. *Art. 186a—s.* Bedrag voor 1904 f 992 030,00. Minder voor 1905 f 301 480,00.

Schadeloosstelling aan J. KAKES, te Zaandam, enz. *Art. 187.* Bedrag voor 1904 f 660,00. Minder voor 1905 f 660,00.

XXIVste AFDEELING.

Art. 191. Dekking der uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel. Bedrag voor 1905 f 965 000,00. *Art. 191.* Bedrag voor 1904 f 1 145 000,00. Minder voor 1905 f 180 000,00.

Totaal voor 1905 f 25 419 072,00. Totaal voor 1904 f 25 206 408,00. Meer voor 1905 f 1 047 180,00. Minder voor 1905 f 834 516,00. Meer: f 212 664,00.

BEGROOTING VAN UITGAVEN TEN BEHOEVE VAN DE
VOLTOOIING VAN HET VESTINGSTELSEL. DIENST 1905.

ONTWERP VAN WET.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat, ingevolge de wet van 3 December 1874 (*Staatsblad* N°. 193), houdende bepalingen omtrent het beheer der gelden bestemd tot voltooiing van het vestingstelsel, eene afzonderlijke begrooting van de uitgaven voor dit onderwerp, voor den dienst van 1905, bij de wet behoort te worden vastgesteld;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1.

De begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, aangewezen bij de wet van 18 April 1874 (*Staatsblad* n°. 64), wordt voor den dienst van 1905 vastgesteld als volgt:

Art. 1. Jaarwedden, toelagen en daggelden voor tijdelijk in dienst zijnde civiele ingenieurs, opzichters en teekenaars, toelagen voor officieren en opzichters der genie, reis- en verblijfkosten, bureel- en lokaalbehoefden, aankoop van instrumenten, kaarten en verdere benodigdheden f 40 000.

Art. 2. Nieuwe werken met al hetgeen kan geacht worden daartoe te behooren; herstellen, veranderen en verbeteren van bestaande werken met den aankleve daarvan, aankoop en onteigening van perceelen; kosten van exploten en processen; afkoop van rechten; kosten en ongelden betreffend koop- en andere overeenkomsten; het doen van grondboringen, waterpassingen, opmetingen, enz.; een en ander voor de navermelde werken ter verbetering van de *Nieuwe-Hollandsche Waterlinie*:

1°. verbeteren van inundatiemiddelen in de geheele linie;

2°. verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele linie f 20 200.

Art. 3. Nieuwe werken met al hetgeen kan geacht worden daartoe te behooren; herstellen, veranderen en verbeteren van bestaande werken met den aankleve daarvan; aankoop en onteigening van perceelen; kosten van exploten en processen; afkoop van rechten; kosten en ongelden betreffend koop- en andere overeenkomsten; het doen van grondboringen, waterpassingen, opmetingen, enz.; een en ander voor de navermelde werken ter verbetering van de *Stelling van den Helder*:

verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang, aan werken in de geheele stelling f 9 100.

Art. 4. Nieuwe werken met al hetgeen kan geacht worden daartoe te behooren; herstellen, veranderen en verbeteren van bestaande werken met den aankleve daarvan; aankoop en onteigening van perceelen; kosten van exploten en processen; afkoop van rechten; kosten en ongelden betreffend koop- en andere overeenkomsten; het doen van grondboringen, waterpassingen, opmetingen, enz.; een en ander voor de navermelde werken ter verbetering van de *Stelling van Amsterdam*:

1°. onteigening van gronden en uitvoering van voorbereidende werkzaamheden voor verschillende werken in de stelling;

2°. maken van aardwerken, zandophoogingen, metsel- en betonwerk, enz. voor verschillende werken in de stelling;

3°. maken van bomvrije gebouwen met toebehooren in verschillende werken in de stelling;

4°. maken van pantseringen voor verschillende werken in de stelling;

5°. ophoogen en maken van wegen en inundatiekaden en maken van bruggen en steigers;

6°. inrichten en verbeteren van inundatiemiddelen;

7°. maken van loodsen, munitie- en buskruitmagazijnen;

8°. aanleg van beplantingen;

9°. verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele stelling;

10°. onteigening van gronden en verdere werken ten behoeve van de drinkwatervoorziening;

11°. onteigening van gronden en verdere werken ten behoeve van het inrichten van groepdepots en sectorparken. f 987 800.

Art. 5. Nieuwe werken met al hetgeen kan geacht worden daartoe te behooren; herstellen, veranderen en verbeteren van bestaande werken met den aanleve daarvan; aankoop en onteigening van perceelen; kosten van exploten en processen; afkoop van rechten; kosten en ongelden betreffende koop- en andere overeenkomsten; het doen van grondboringen, waterpassingen, opmetingen enz.; een en ander voor de navermelde werken ter verbetering van de *Stelling van 't Hollandsch Diep en het Volkerak*:

verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de positiën van *Willemstad en Ooltgensplaat* f 500.

Art. 6. Nieuwe werken met al hetgeen kan geacht worden daartoe te behooren; herstellen, veranderen en verbeteren van bestaande werken met den aanleve daarvan; aankoop en onteigening van perceelen; kosten van exploten en processen; afkoop van rechten; kosten en ongelden betreffende koop- en andere overeenkomsten; het doen van grondboringen, waterpassingen, opmetingen, enz.; een en ander voor de navermelde werken ter verbetering van de *Stelling van de Monden der Maas en van het Haringvliet*:

verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de stelling f 500.

Art. 7. Materieel der genie voor het in staat van verdediging brengen der werken in verschillende stellingen f 18 900.

Art. 8. Doen van voorzieningen, opmetingen, waterpassingen, grondboringen, enz. in de verschillende liniën en vestingen, alwaar, ingevolge de wet van 18 April 1874 (*Staatsblad* n°, 64), werken tot voltooiing van het vestingstelsel aangelegd of verbeterd moeten worden en voor welke in de voorgaande artikels geene gelden zijn uitgetrokken f 2 000.

Art. 9. Onvoorzien uitgaven f 50 000. Totaal f 1 129 000.

een millioen eenhonderd negen en twintig duizend gulden.

Artikel 2.

Tot dekking der uitgaven, begrepen in de bij artikel 1 dezer wet vastgestelde begrooting, wordt aangewezen:

a. de som van *negenhonderd vijf en zestig duizend gulden* beschikbaar gesteld bij het VIIIste hoofdstuk der begrooting van Staatsuitgaven voor het dienstjaar 1905;

b. het vermoedelijk batig slot der rekening van ontvang en uitgaaf wegens de begrooting ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel voor den dienst van 1904;

c. de toevallige baten, welke gedurende het jaar 1905 uit den aanleg der vestingwerken kunnen voortvloeien.

Artikel 3.

Wanneer het bedrag uitgetrokken bij een der *artikelen* 2, 3, 4, 5, 6, 7 en 8 van artikel 1 dezer wet ontoereikend wordt bevonden, kan het, met inachtneming van het voorschrift van het tweede lid van artikel 24 der wet van den 5den October 1841 (*Staatsblad* n°. 40), door overschrijving uit *artikel* 9 van hetzelfde artikel 1 worden aangevuld.

Artikel 4.

Op *artikel* 9 van artikel 1 dezer wet worden aangewezen de tot het dienstjaar 1905 behorende uitgaven, de voltooiing van het vestingstelsel betreffende, die hare omschrijving niet vinden in een der andere *artikelen* van genoemd artikel en moeten dienen ter voorziening in behoeften, die in den loop van dat dienstjaar onverwacht opkomen.

Die uitgaven worden, voor elke soort afzonderlijk, in de rekening gebracht en omschreven.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van Staat,

Minister van Oorlog,

MEMORIE VAN TOELICHTING.

Overeenkomstig de toezegging, door ondergeteekende gedaan bij de behandeling van de begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1904, is alsnog met den meesten ernst overwogen, of niet reeds in 1905 zou kunnen worden aangevangen met eene snellere voltooiing van de kringstelling van Amsterdam.

Het is hem echter gebleken, dat de toestand van 's lands geldmiddelen zulks niet toelaat, daarbij ook in aanmerking nemende de uitgaven, die voor de verwapening der bereden artillerie gevorderd worden.

Hoe ongaarne dan ook, heeft ondergeteekende zich daarom moeten bepalen tot het in de onderwerpelijke begrooting uittrekken van een zoodanig totaal bedrag, dat met het afwerken van genoemde kringstelling kan worden voortgegaan op de wijze, die in de laatste jaren gevolgd is.

Met het oog op de vele uitgaven, die voor andere doeleinden gevorderd worden, is het eindcijfer dezer begrooting gebracht op een bedrag, dat f 45 000 lager is dan van de vestingbegrooting van het loopende jaar, terwijl, in verband met het vermoedelijk batig slot van laatstgenoemde begrooting, op het VIIIste hoofdstuk der begrooting van Staatsuitgaven voor 1905 voor de voltooiing van het vestingstelsel f 180 000 minder is uitgetrokken dan voor 1904 op dat hoofdstuk werd beschikbaar gesteld.

Het thans gevraagde bedrag is nagenoeg geheel bestemd voor het afwerken van de Stelling van Amsterdam; voor de overige liniën en stellingen worden slechts geringe bedragen voor verbeteringen van ondergeschikt belang aangevraagd.

Voor wat eerstgenoemde stelling betreft, zijn bedragen uitgetrokken voor werkzaamheden, die, blijkens de in het vorige jaar aan de Staten-Generaal toegezonden „Nota” in de eerste plaats voor uitvoering in aanmerking komen.

Daarbij is er naar gestreefd, de wijze van afwerken zoodanig te doen geschieden, dat, zooveel mogelijk, voor een aaneengesloten gedeelte der stelling een afgerond geheel wordt verkregen.

In de onderwerpelijke begrooting is geen bedrag uitgetrokken ten behoeve van de drinkwatervoorziening op het terrein aan het Nieuwe Meer.

Gelijk in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag van de Commissie van Rapporteurs uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal betreffende de Vestingbegrooting voor den dienst 1904 — Gedrukte Stukken 1903—1904, 61 n°. 10 — reeds werd medegedeeld, zal bij het in 1904 te ver-

richten proefpompen de capaciteit van de prise d'eau der drinkwatervoorziening worden bepaald en, in verband daarmee, de wenschelijkheid van de uitbreiding der installatie moeten worden overwogen.

De ondergeteekende vleit zich, bij de mondelinge behandeling der onderwerpelijke begrooting, ter zake nadere inlichtingen te kunnen verstrekken.

Mochten alsdan reeds genoegzame gegevens verzameld zijn om tot de beoogde uitbreiding te kunnen besluiten, dan zal nader worden overwogen, in hoeverre het wenschelijk en mogelijk zal zijn, daarvoor nog voor 1905 een bedrag aan te vragen.

Onder verwijzing naar den toelichtenden staat — die, overeenkomstig het bij de behandeling der vestingbegrooting voor het loopende dienstjaar te kennen gegeven verlangen, is aangevuld ¹⁾ — zij voorts omtrent de hierna vermelde artikelen nog het volgende aangeteekend:

Art. 2. Van het voor de Nieuwe Hollandsche waterlinie aangevraagde bedrag is *f* 3800 bestemd voor verbetering van tusschenbatterijen, *f* 8000 voor het maken van schuilplaatsen, *f* 5700 voor het wijzigen van aardwerken, en *f* 2700 voor het verbeteren der drinkwatervoorziening op verschillende forten.

Art. 3. Van het voor de stelling van den Helder uitgetrokken bedrag is *f* 6000 bestemd voor verbetering van het voorterrein van het fort Kijkduin.

Art. 4. Het uitgetrokken bedrag van *f* 60 200 voor het maken van aardwerken, zandophoogingen, metselen en betonwerk is bestemd voor den aanleg van batterijen in de nabijheid der in uitvoering zijnde forten.

Van het bedrag, uitgetrokken voor het maken van bomvrije gebouwen, is *f* 409 000 bestemd voor de voltooiing van de forten bij Marken-binnen en bij Aalsmeer, waaronder begrepen het maken van opstellingen voor snelvuurgeschut ten behoeve van de nabij-verdediging dier werken.

Voorts is een bedrag van *f* 300 000 uitgetrokken als eerste termijn voor het afwerken van de forten bij Kudelstaart en bij de Kwakel, waarvoor de gezamenlijke kosten worden geraamd op *f* 568 600.

Bovendien is *f* 100 000 bestemd voor de voltooiing van het fort bij Hoofdorp. Wel is waar werd in de vestingbegrooting van het loopende jaar reeds gerekend op het voltooien van dit fort, doch, om technische redenen, is het wenschelijk gebleken, den bouw van dit verdedigingswerk niet te overhaasten, zoodat de eindoplevering later zal plaats hebben dan aanvankelijk in de bedoeling lag. In verband hiermede zal op de vestingbegrooting voor 1904 een bedrag van *f* 100 000 onverwerkt blijven, waarmede bij de berekening der middelen rekening is gehouden.

Wijders is *f* 67 600 uitgetrokken voor het maken van bomvrije gebouwen in de batterijen aan den IJweg en aan den Sloterweg.

Het bedrag uitgetrokken voor het inrichten van groepdepots en sectorparken, is bestemd voor het maken van de gebouwen voor de groepdepots Westzaan en Halfweg.

Art. 7. Het voor het leveren van geniematerieel gevraagde bedrag zal worden bestemd voor de aanschaffing van lantaarns en meubilair en van een verplaatsbaar electrisch verlichtingstoestel ten behoeve van de Stelling van Amsterdam.

*De Minister van Staat,
Minister van Oorlog.*

J. W. BERGANSIUS.

BEREKENING DER MIDDELEN TOT DEKKING VAN HET BEDRAG
DEZER BEGROOTING.

De middelen tot dekking der uitgaven, ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1905, zijn aldus te berekenen:

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1875 is toegestaan *f* 3 000 000,00. De uitgaven bedragen *f* 2 222 762,40. Bleef dus beschikbaar op 1875 *f* 777 237,60

¹⁾ Zie Voorloopig Verslag. Gedrukte Stukken 1903—1904, 61, n°. 9, bladz. 3.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1876 is toegestaan *f* 2 700 000,00. De middelen over 1876 bedroegen dus *f* 3 477 237,60. De uitgaven bedragen *f* 1 650 843,17⁵. Bleef dus beschikbaar op 1876 *f* 1 826 394,42⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1877 is toegestaan *f* 2 610 000,00. De middelen over 1877 bedroegen dus *f* 4 436 394,42⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 918 549,17. Op 1877 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 517 845,25⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1878 is toegestaan *f* 1 880 000,00. De middelen over 1878 bedroegen dus *f* 3 397 845,25⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 551 431,23⁵. Op 1878 bleef alzoo beschikbaar *f* 846 414,02.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1879 is toegestaan *f* 2 897 000,00. De middelen over 1879 bedroegen dus *f* 3 743 414,02. De uitgaven bedragen *f* 1 929 480,20⁵. Op 1879 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 813 933,81⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1880 is toegestaan *f* 2 540 000,00. De middelen over 1880 bedroegen dus *f* 4 353 933,81⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 347 958,73. Op 1880 bleef alzoo beschikbaar *f* 2 005 975,08⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1881 is toegestaan *f* 1 400 000,00. De middelen over 1881 bedroegen dus *f* 3 405 975,08⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 122 872,39. Op 1881 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 283 102,69⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1882 is toegestaan *f* 1 987 000,00. De middelen over 1882 bedroegen dus *f* 3 270 102,69⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 109 195,98. Op 1882 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 160 906,71⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1883 is toegestaan *f* 2 591 400,00. De middelen over 1883 bedroegen dus *f* 3 752 306,71⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 231 978,38⁵. Op 1883 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 520 328,33.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1884 is toegestaan *f* 1 446 600,00. De middelen over 1884 bedroegen dus *f* 2 966 928,33. De uitgaven bedragen *f* 1 548 626,91⁵. Op 1884 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 418 301,41⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1885 is toegestaan *f* 1 663 900,00. De middelen over 1885 bedroegen dus *f* 3 082 201,41⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 520 036,98. Op 1885 bleef alzoo beschikbaar *f* 562 164,43⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1886 is toegestaan *f* 1 912 970,00. De middelen over 1886 bedroegen dus *f* 2 475 134,43⁵. De uitgaven bedragen *f* 1 608 463,01⁵. Op 1886 bleef alzoo beschikbaar *f* 866 671,42.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1887 is toegestaan *f* 1 677 780,00. De middelen over 1887 bedroegen dus *f* 2 544 451,42. De uitgaven bedragen *f* 1 525 921,85⁵. Op 1887 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 018 529,56⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1888 is toegestaan *f* 1 026 000,00. De middelen over 1888 bedroegen dus *f* 2 044 529,56⁵. De uitgaven bedragen *f* 888 815,50⁵. Op 1888 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 155 714,06.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1889 is toegestaan *f* 928 500,00. De middelen over 1889 bedroegen dus *f* 2 084 214,06. De uitgaven bedragen *f* 1 337 882,93. Op 1889 bleef alzoo beschikbaar *f* 746 331,13.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1890 is toegestaan *f* 977 500,00 en bij de wet tot verhooging van dit hoofdstuk *f* 350 000,00. De middelen over 1890 bedroegen dus *f* 2 073 831,13. De uitgaven bedragen *f* 1 858 302,62⁵. Op 1890 bleef alzoo beschikbaar *f* 215 528,50⁵.

Op Hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1891 is toegestaan *f* 1 422 000,00 en bij de wet tot verhooging van dit hoofdstuk *f* 630 000,00. De middelen over 1891 bedroegen dus *f* 2 267 528,50⁵. De uitgaven bedragen *f* 1 931 110,74. Op 1891 bleef alzoo beschikbaar *f* 336 417,76⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1892 is toegestaan *f* 1 300 000,00 en bij de wet tot verhooging van dit hoofdstuk *f* 75 000,00. De middelen over 1892 bedroegen dus *f* 1 711 417,76⁵. De uitgaven bedragen *f* 1 374 870,72⁵. Op 1892 bleef alzoo beschikbaar *f* 336 547,04.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1893 is toegestaan *f* 1 904 000,00 De middelen over 1893 bedroegen dus *f* 2 240 547,04. De uitgaven bedragen *f* 1 787 102,31. Op 1893 bleef alzoo beschikbaar *f* 453 444,73.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1894 is toegestaan *f* 1 591 000,00.

De middelen over 1894 bedroegen dus *f* 2 044 444,73. De uitgaven bedragen *f* 1 660 534,19⁵. Op 1894 bleef alzoo beschikbaar *f* 383 910,53⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1895 is toegestaan *f* 1 125 000,00. Bate wegens bijdrage door den Haarlemmermeerpolder in de kosten van het maken van eene dubbele schutsluis, een gedeelte slaperdijk, zandophoogingen voor een fort, enz. in den Haarlemmermeerpolder bij Aalsmeer *f* 42 500,00. De middelen over 1895 bedroegen dus *f* 1 551 410,53⁵. De uitgaven bedragen *f* 1 107 491,52. Op 1895 bleef alzoo beschikbaar *f* 433 919,01⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1896 is toegestaan *f* 797 000,00. De middelen over 1896 bedroegen dus *f* 1 240 910,01⁵. De uitgaven bedragen *f* 760 007,87⁵. Op 1896 bleef alzoo beschikbaar *f* 480 911,14.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1897 is toegestaan *f* 1 050 000,00. De middelen over 1897 bedroegen dus *f* 1 530 911,14. De uitgaven bedragen *f* 1 045 570,97. Op 1897 bleef alzoo beschikbaar *f* 485 340,17.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1898 is toegestaan *f* 1 100 000,00 en bij de wet tot verhooging van dit hoofdstuk *f* 9 000,00. De middelen over 1898 bedroegen dus *f* 1 594 340,17. De uitgaven bedragen *f* 1 227 683,47. Op 1898 bleef alzoo beschikbaar *f* 366 656,70.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1899 is toegestaan *f* 619 000,00. De middelen over 1899 bedroegen dus *f* 985 656,70. De uitgaven bedragen *f* 652 570,26. Op 1899 bleef alzoo beschikbaar *f* 333 086,44.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1900, is toegestaan *f* 851 000,00. De middelen over 1900 bedroegen dus *f* 1 184 086,44. De uitgaven bedragen *f* 888 292,64⁵. Op 1900 bleef alzoo beschikbaar *f* 295 793,79⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1901 is toegestaan *f* 850 000,00. De middelen over 1901 bedroegen dus *f* 1 145 793,79⁵. De uitgaven bedragen *f* 889 118,04. Op 1901 bleef alzoo beschikbaar *f* 256 675,75⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1902 is toegestaan *f* 932 380,00. De middelen over 1902 bedroegen dus *f* 1 189 055,75⁵. De uitgaven bedragen *f* 1 094 239,22⁵. Op 1902 bleef alzoo beschikbaar *f* 94 816,53.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1903 is toegestaan *f* 1 116 500,00. De middelen over 1903 bedragen dus *f* 1 211 316,53. Blijkens den staat der uitgaven over 1903, als bijlage bij het ontwerp dezer begrooting voor 1905 gevoegd, zullen de uitgaven over 1903 ongeveer bedragen *f* 1 115 440,00. Op 1803 blijft dus vermoedelijk beschikbaar *f* 92 876,53.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1904 is toegestaan *f* 1 145,000,00. De middelen over 1904 worden dus geschat te bedragen *f* 1 237 876,53. De uitgaven over dit jaar zullen niet hooger zijn dan *f* 1 073 876,53. Over 1904 blijft dus vermoedelijk nog beschikbaar *f* 164 000,00.

Bij de Staatsbegrooting, VIIIste hoofdstuk, voor 1905 wordt ter bestrijding der uitgaven voor de voltooiing van het vestingstelsel gevraagd *f* 965 000,00. De middelen over 1905 kunnen dus worden geraamd op het bedrag van *f* 1 129 000,00.

TOELICHTENDE STAAT, betreffende het geheele bedrag van de kosten der werken, welke zijn begrepen in de begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1905.

Art. 2 Nieuwe Hollandsche Waterlinie :

1. Verbeteren van inundatiemiddelen in de geheele linie. Besteed in 1882 *f* 95 750; in 1883 *f* 450; in 1884 *f* 600; in 1885 *f* 26 320; in 1886 *f* 51 610; in 1887 *f* 650; in 1888 *f* 22 040; in 1889 *f* 23 770; in 1890 *f* 4 284; in 1891 *f* 14 055; in 1892 *f* 4 720; in 1893 *f* 50 200; in 1894 *f* 37 910; in 1895 *f* 20 040; in 1896 *f* 43 694; in 1897 *f* 1 815; in 1898 *f* 9 173; in 1899 *f* 8 455; in 1900 *f* 10 380; in 1901 *f* 8 440; in 1902 *f* 7 115; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1903 *f* 448; wordt thans aangevraagd: *Memorie*.

2. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele linie. Besteed in 1882 *f* 43 600; in 1883 *f* 120 810; in 1884 *f* 118 320; in 1885 *f* 82 000; in 1886 *f* 76 730; in 1888 *f* 2 870; in 1889 *f* 4 830; in 1890 *f* 10 906;

in 1891 f11 625; in 1892 f16 160; in 1893 f15 520; in 1894 f27 310; in 1895 f34 400; in 1896 f29 174; in 1897 f17 157; in 1898 f11 356; in 1899 f22 942; in 1900 f25 940; in 1901 f29 100; in 1902 f44 030; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1903 f17 560, van 1904 f24 500; wordt thans aangevraagd f20 200. Totaal wordt thans aangevraagd f20 200.

Art. 3. Stelling van den Helder.

1. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele Stelling. Besteed in 1883 f2 940; in 1884 f10 600; in 1885 f360; in 1886 f4 060; in 1887 f6 760; in 1888 f19 330; in 1889 f21 945; in 1890 f38 450; in 1891 f15 990; in 1892 f12 530; in 1893 f10 450; in 1894 f29 230; in 1895 f25 560; in 1896 f13 242; in 1897 f6 058; in 1898 f32 963; in 1899 f9 665; in 1900 f7 920; in 1901 f22 995; in 1902 f4 640; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1903 f9 227, van 1904 f36 200; wordt thans aangevraagd f9 100.

2. Het maken van eenvoudige scherfvrije onderkomens van beton in eenige werken van de Stelling. Besteed in 1902 f28 420; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1904 f12 400; wordt thans aangevraagd: *Memorie*. Totaal wordt thans aangevraagd f9 100.

Art. 4. Stelling van Amsterdam.

1. Onteigening van gronden en uitvoering van voorbereidende werkzaamheden voor verschillende werken in de Stelling. Besteed in 1883 f1 800; in 1884 f90 220; in 1885 f239 700; in 1886 f162 400; in 1887 f48 600; in 1888 f113 270; in 1889 f213 332; in 1890 f127 750; in 1891 f66 660; in 1892 f27 240; in 1893 f290 740; in 1894 f123 910; in 1895 f74 310; in 1896 f43 750; in 1897 f15 706; in 1898 f14 023; in 1899 f10 875; in 1900 f4 850; in 1901 f15 075; in 1902 f5 795; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1903 f7 440, 1904 f1 000; wordt thans aangevraagd: *Memorie*.

2. Maken van aardwerken, zandophoogingen, metsel- en betonwerken, enz. voor verschillende werken in de Stelling. Besteed in 1885 f383 230; in 1886 f160 520; in 1887 f759 450; in 1888 f311 220; in 1889 f465 800; in 1890 534 000; in 1891 f667 690; in 1892 f448 930; in 1893 f383 550; in 1894 f312 370; in 1895 f254 400; in 1896 f120 955; in 1897 f54 562; in 1898 f8 835; in 1901 f7 200; in 1902 f45 475; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1903 f14 195, van 1904 f25 100; wordt thans aangevraagd f60 200.

3. Maken van bomvrije gebouwen met toebehooren in de verschillende werken in de Stelling. Besteed in 1897 f742 848; in 1898 f942 374; in 1899 f277 549; in 1900 f430 390; in 1901 f216 590; in 1902 f461 140; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1903 f517 045, van 1904 f698 000; wordt thans aangevraagd f876 600.

4. Maken van pantseringen voor verschillende werken in de Stelling. Besteed in 1900 f110 890; in 1901 f130 730; in 1902 f65 675; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1903 f20 615; wordt thans aangevraagd: *Memorie*.

5. Ophoogen en maken van wegen en inundatiekaden en maken van bruggen en steigers. Besteed in 1890 f100; in 1891 f95 660; in 1892 f154 830; in 1893 f62 240; in 1894 f42 780; in 1895 f194 320; in 1896 169 224; in 1897 f19 469; in 1898 f36 392; in 1899 f88 547; in 1900 f46 330; in 1901 f56 170; in 1902 f28 830; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1903 f20 670, van 1904 f31 200; wordt thans aangevraagd: *Memorie*.

6. Inrichten en verbeteren van inundatiemiddelen. Besteed in 1887 f9 390; in 1888 f134 740; in 1889 f70 580; in 1890 f362 860; in 1891 f212 200; in 1892 f98 510; in 1893 f161 410; in 1894 f121 710; in 1895 f26 960; in 1896 f8; in 1897 f992; in 1898 f12 823; in 1899 f4 850; in 1900 f26 470; in 1901 f18 400; in 1902 f15 490; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1903 f700, van 1904 f17 500; wordt thans aangevraagd: *Memorie*.

7. Maken van loodsen, munitie- en buskruitmagazijnen. Besteed in 1891 f54 590; in 1892 f11 750; in 1893 f58 830; 1894 227 900; in 1895 f131 830; in 1896 f82 277; in 1898 f1 483; in 1899 f23 534; in 1900 f19 315; in 1901 f16 020;

in 1902 f21 630; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1903 f18 995; wordt thans aangevraagd: *Memorie*.

8. Aanleg van beplantingen. Besteed in 1890 f11 950; in 1891 f10 285; in 1892 f42 580; in 1893 f6 400; in 1894 f2 860; in 1895 f3 785; in 1896 f2 050; in 1897 f1 650; in 1898 f5 25; in 1899 f2 660; in 1900 f900; in 1901 f15 910; in 1902 f15 290; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1903 f27 955, van 1904 f9 000; wordt thans aangevraagd f5 000.

9. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele Stelling. Besteed in 1892 f3 990; in 1893 f30 970; in 1894 f30 150; in 1895 f10 485; in 1896 f5 063; in 1897 f25 675; in 1898 f2 730; in 1899 f9 115; in 1900 f10 915; in 1901 f14 000; in 1902 f8 010; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1903 f1 690, van 1904 f900; wordt thans aangevraagd f2 600.

10. Onteigening van gronden en verdere werken ten behoeve van de drinkwatervoorziening. Besteed in 1898 f29 395; in 1899 f2 820; in 1900 f460; in 1901 f122 380; in 1902 f188 080; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1903 f285 230, van 1904 f82 000; wordt thans aangevraagd: *Memorie*.

11. Onteigening van gronden en verdere werken ten behoeve van het inrichten van groepdepots en sectorparken. Besteed in 1900 f12 710; in 1901 f83 520; in 1902 f79 265; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1903 f56 315, van 1904 f41 000; wordt thans aangevraagd f43 400. Totaal wordt thans aangevraagd f987 800.

Art. 5. Stelling van 't Hollandsch Diep en het Volkerak.

Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de positiën van Willemstad en Ooltgensplaat. Besteed in 1888 f10 200; in 1889 f2 700; in 1890 f53 420; in 1891 f29 535; in 1892 f17 300; in 1893 f1 230; in 1894 f7 880; in 1895 f12 915; in 1896 f10 123; in 1897 f2 587; in 1898 f1 546; in 1899 f1 251; in 1901 f500; in 1902 f500; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1904 f500; wordt thans aangevraagd f500.

Art. 6. Stelling van de Monden der Maas en het Haringvliet.

Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de Stelling. Besteed in 1884 f5 210; in 1885 f26 000; 1886 f31 000; in 1887 f200; in 1888 f11 650; in 1889 f29 510; in 1890 f31 240; in 1891 f7 495; in 1892 f24 300; in 1893 f8 200; in 1894 f12 230; in 1895 f10 760; in 1896 f9 162; in 1897 f10 596; in 1898 f2 390; in 1899 f5 784; in 1900 f10 025; in 1901 f565; in 1902 f2 050; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1904 f500; wordt thans aangevraagd f500.

Materieel der genie voor het in staat van verdediging brengen der werken in verschillende Stellingen. Besteed in 1887 f14 190; in 1888 f40 000; in 1889 f44 250; in 1890 f48 310; in 1891 f39 665; in 1892 f24 210; in 1893 f91 670; in 1894 f72 720; in 1895 f33 330; in 1896 f21 160; in 1897 f11 766; in 1898 f13 641; in 1899 f35 983; in 1900 f73 920; in 1901 f56 030; in 1902 f43 130; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1903 f57 925, van 1904 f32 000; wordt thans aangevraagd f18 900.

V E R Z A M E L I N G.

Art. 2. Nieuwe Hollandsche Waterlinie. Wordt thans aangevraagd f20 200.

Art. 3. Stelling van den Helder. Wordt thans aangevraagd f9 100.

Art. 4. Stelling van Amsterdam. Wordt thans aangevraagd f987 800.

Art. 5. Stelling van het Hollandsch Diep en het Volkerak. Wordt thans aangevraagd f500.

Art. 6. Stelling van de Monden der Maas en het Haringvliet. Wordt thans aangevraagd f500.

Art. 7. Materieel der genie. Wordt thans aangevraagd *f* 18 900.

Komt bij: de bedragen der artikelen in de vestingbegrooting, als: artikel 1 wordt thans aangevraagd *f* 40 000; artikel 8 wordt thans aangevraagd *f* 2 000; artikel 9 wordt thans aangevraagd *f* 50 000.

Totaal wordt thans aangevraagd *f* 1 129 000.

STAAT DER UITGAVEN OVER 1903.

Art. 1. a. Toelagen en daggelden aan teekenaars, buitengewone opzichters, enz *f* 16 954.

b. Toelagen aan officieren der genie *f* 23 474.

c. Reis- en verblijfkosten *f* 2 707.

d. Schadeloosstelling voor bureel- en lokaalbehoeften *f* 2 540. Totaal *f* 45 675.

Art. 2. Werken tot verbetering van de Nieuwe Hollandsche Waterlinie:

1. Verbeteren van inundatiemiddelen in de geheele linie *f* 448.

2. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele linie *f* 17 560. Totaal *f* 18 008.

Art. 3. Werken tot verbetering van de Stelling van den Helder:

1. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele Stelling *f* 9 227. Totaal *f* 9 227. ¹⁾

Art. 4. Werken tot verbetering van de Stelling van Amsterdam:

1. Onteigening van gronden en uitvoering van voorbereidende werkzaamheden voor verschillende werken in de Stelling *f* 7 440.

2. Maken van aardwerken, zandophoogingen, metsel- en betonwerk enz. voor verschillende werken in de Stelling *f* 14 195.

3. Maken van bomvrije gebouwen met toebehooren in verschillende werken in de Stelling *f* 517 015.

4. Maken van pantseringen voor verschillende werken in de Stelling *f* 20 615.

5. Ophoogen en maken van wegen en inundatiekaden en maken van bruggen en steigers *f* 20 670.

6. Inrichten en verbeteren van inundatiemiddelen *f* 700.

7. Maken van loodsen, munitie- en buskruitmagazijnen *f* 18 995.

8. Aanleg van beplantingen *f* 27 955.

9. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele Stelling *f* 1 690.

10. Maken van werken ten behoeve van de drinkwatervoorziening *f* 285 230.

11. Onteigening van gronden en verdere werken ten behoeve van het inrichten van groepdepots en sectorparken *f* 56 315. Totaal *f* 970 820. ²⁾

Art. 5. Werken tot verbetering van de Stelling van 't Hollandsch Diep en het Volkerak:

Verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de positiën van Willemstad en Ooltgensplaat.

Art. 6. Werken tot verbetering van de Stelling van de Monden der Maas en van het Haringvliet:

Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de Stelling.

¹⁾ Op dit artikel is overgeschreven van art. 10: „Onvoorziene uitgaven” *f* 1227.

²⁾ Op dit artikel is overgeschreven van art. 10: „Onvoorziene uitgaven” *f* 38 000.

- Art. 7.* Materieel der genie voor het in staat van verdediging brengen der werken in verschillende Stellingen *f* 57 925.
- Art. 8.* Opmetingen enz., betreffende werken in liniën en vestingen, hiervoor niet vermeld *f* 8 420. ¹⁾
- Art. 9.* Tegemoetkoming aan T. EYBERS voor meer verricht werk en kwijtschelding van boete in verband met het contract wegens het maken van sectorparken in de Stelling van Amsterdam (1ste gedeelte) *f* 8 365.
- Art. 10.* Onvoorziene uitgaven. ²⁾
- TOTAAL *f* 1 118 440.

¹⁾ Op dit artikel is overgeschreven van art. 10: „Onvoorziene uitgaven” *f* 6503.

²⁾ Van dit artikel overgeschreven op de artt. 3, 4 en 8: *f* 1227, *f* 38 000 en *f* 6503.

STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1905.

VIIIste HOOFDSTUK.

VOORLOOPIG VERSLAG.

Het afdelingsonderzoek van het wetsontwerp heeft aanleiding gegeven tot de volgende opmerkingen en beschouwingen.

§ 1. *Eindcijfer der begrooting en beleid des Ministers.* Zeer vele leden verklaarden met bezorgdheid ook weer uit deze begrooting de voortdurende stijging der oorlogs-uitgaven te hebben gezien. Het moge waar zijn, dat het eindcijfer voor 1905 dat voor 1904 met een slechts betrekkelijk gering bedrag — immers met ruim f210 000 — overtreft, wat beteekent dit, waar, zooals in de Memorie van Toelichting is opgemerkt, een bedrag van f620 000 meer dan ten vorigen jare moest worden geraamd voor verbetering der traktementen van de officieren, uitgaven in verband met de legeruitbreiding, vermeerdering van het personeel bij de landweer, pensioenen en vergoedingen, uitgaven, die, althans grotendeels, de begrooting zullen blijven drukken en in de toekomst allicht nog belangrijk zullen stijgen. Van duurzame besparingen daartegenover blijkt echter niet. Wel berekent de Minister, dat door beperking van de uitgaven voor andere onderwerpen eene bezuiniging van ruim f400 000 is verkregen, maar hier kan slechts eene besparing zijn bedoeld, die het gevolg is hetzij van omstandigheden van zeer wisselvalligen aard, die thans toevallig aanwezig waren, hetzij van voorgenomen, maar dit jaar nog niet uitgevoerde werken of aangeschafte benoodigdheden. Zoo kon bijv. de prijs voor het ration levensmiddelen voor de menage 0,5 cent lager worden geraamd dan ten vorigen jare, hetgeen eene besparing gaf van bijna f36 000; zoo kon ook op de raming voor paarden-fourage dit jaar bijna f21 000 worden bezuinigd. Zoo is verder de XVde afdeeling (artillerie-inrichtingen) ruim f175 000 lager geraamd dan ten vorigen jare als „gevolg van beperking in den aanmaak en de aanschaffing van gewone benoodigdheden” en zijn de ramingen van de XXIIste afdeeling (buitengewone uitgaven) en de XXIVste afdeeling (voltooiing van het vestingstelsel) respectievelijk bijna f300 000 en f180 000 beneden die van het vorige jaar gebleven. Al deze uitgaven — tot een gezamenlijk bedrag van meer dan f700 000 — die nu worden bespaard, zal men op de volgende begrootingen terugvinden; gedeeltelijk toch geldt het hier toeval en gedeeltelijk tijdelijke besparingen of, zooals sommigen zich uitdrukten, uitstel van executie. Sommige leden wenschten opgave te ontvangen van de posten met vermelding van de bedragen, waarop de in de Memorie van Toelichting bedoelde besparing van ruim f400 000 heeft plaats gevonden.

Blijkt uit dit alles dus reeds, dat in waarheid de uitgaven voor 1905, zooals zij op de ingediende begrooting staan uitgetrokken, die voor het loopende dienstjaar met veel meer dan een bedrag van ruim f210 000 overtreffen, bovendien geeft die begrooting van den werkelijken toestand ook nog een zeer onjuist beeld. Immers blijkt duidelijk, dat zij op kunstmatige wijze laag is gehouden door allerlei uitgaven, waarvan bij de Regeering vaststaat, dat zij zullen moeten geschieden, niet reeds dadelijk te doen maar nog voor korteren of langeren tijd uit te stellen. Op meer dan ééne plaats in de Memorie van Toelichting leest men dan ook van aanvragen, die bij deze begrooting nog achterwege bleven of van aangelegenheden, waarop de Minister zich voorstelt

„te zijner tijd nader terug te komen, en voor zooveel noodig een voorstel te doen tot verhooging van de onderwerpelijke begrooting”.

Voreerst staan dus suppletoire begrootingen en staat daarmee verhooging van het eindeijfer in meer of minder belangrijke mate te wachten. Maar verder rijzen nu reeds allerlei uitgaven op, die op eene van de volgende begrootingen voor het eerst zullen verschijnen en dan verder ons budget duurzaam of voor langeren of korteren tijd zullen bezwaren. Zoo wees men hier op hetgeen op bladz. 4 van de Memorie van Toelichting wordt medegedeeld omtrent de uitgaven voor de schietoefeningen van de landweer en de oefeningen, bedoeld bij art. 11 en art. 14 der Landweeerwet. Zoo vestigde men de aandacht op eene uitdrukking als voorkomt op bladz. 2 van de Memorie van Toelichting, dat in den loop van 1905 het wapen der infanterie op voet van vrede de formatie zal verkrijgen, zooals die voor de naaste toekomst gehandhaafd zal kunnen blijven. Zoo merkte men op, dat zelfs nog in de naaste toekomst aanzienlijke bedragen zullen worden gevorderd voor de verdere organisatie van de cavalerie en de artillerie; voor schietbanen; voor kazernebouw; voor tentenmaterieel; voor de uitvoering van de werkliedenreglementen; voor verhooging van soldijen en verbetering van de financieele positie van het kader, opdat eindelijk eens het steeds grooter wordend tekort aan kader zal kunnen worden gestuit; voor verbetering ook van de financieele positie van de tambouers en hoornblazers, onder wie het incompleet almede van zorgwekkenden omvang is geworden.

Terwijl op andere hoofdstukken van de Staatsbegrooting allerlei productieve uitgaven achterwege moeten blijven, omdat bezuiniging noodig is, stijgen de defensie-uitgaven tot steeds hogere cijfers. Men meende, dat daarom met steeds meer ernst de vraag zich opdringt, of op dezen weg kan worden voortgegaan, zonder dat onze financiën duurzaam worden in gevaar gebracht. Daarbij kan dan in het midden worden gelaten, of niet deze Minister al zijn best heeft gedaan om het eindeijfer van deze begrooting zoo laag mogelijk te houden — hetgeen eenerzijds onvoorwaardelijk werd aangenomen en anderzijds niet zoo gereedelijk werd toegegeven — en ook kan buiten beschouwing blijven, in hoeverre de uitvoering van de Legerwetten de voortdurende stijging van de begrootingcijfers heeft bewerkt. Waar het hier enkel op aankomt is, dat langzamerhand de oorlogsuitgaven zich op zeer bedenkelijke wijze hebben uitgezet en dat zij zijn geworden van een omvang, waarbij Regeering en Volksvertegenwoordiging verplicht zijn, zich ernstig rekenschap te geven van de vraag, of onze financiën tegen deze uitzetting op den duur bestand zullen zijn en of onze defensie-uitgaven nog wel zijn in evenredigheid met de draagkracht van onze bevolking. De uitgaven van Oorlog en Marine te zamen toch worden thans reeds voorgedragen tot een bedrag van *f*43 779 760, terwijl het gezamenlijk bedrag der ontvangsten *a* *l* is geraamd op *f*146 970 720, zoodat zij reeds circa 30 % daarvan bedragen.

In verband met de thans gedane raming van uitgaven werd nog eens gevraagd: welke verhoogingen zullen, na de begrooting voor 1905, in eens of geleidelijk voortvloeien uit de uitvoering der Legerwetten?

Sommige leden zouden in het bijzonder prijs stellen op beantwoording van de volgende vragen:

1°. Is bij de raming der nieuwe organisatie-kosten, als gewone jaarlijksche uitgaven, op *f*850 000, rekening gehouden met de spoorweg-brigade?

2°. Hoeveel hooger zou de begrooting zijn geworden: *a*. indien de organisatie voor alle dienstvakken voltooid ware met het geheele personeel op volle sterkte; *b*. indien de organisatie van de landweer voltooid ware met het geheele personeel op volle sterkte?

3°. Hoevele geweren en karabijnen M. 95 zijn nog noodig en voor de bewapening van de landweer en voor den reserve-voorraad?

Ook zouden deze leden gaarne eene opgave ontvangen van alle kosten voor de landweer op de ingediende begrooting uitgetrokken.

Onze hooge defensie-uitgaven zouden nog eene lichtzijde hebben, indien men tevreden kon zijn over hetgeen met de vele millioenen werd bereikt en de overtuiging mocht koesteren, dat 's lands weerbaarheid daardoor wordt bevestigd of althans maar verhoogd. Naar de meening van vele leden echter, ontbreekt zelfs deze lichtzijde en maakt dit het feit, dat zoo hooge uitgaven

moeten worden gedaan, nog dubbel verdrietig. Immers kan een leger slechts dan sterk en deugdelijk zijn, wanneer het steun vindt in het volk en het volk medeleeft met zijn leger. Maar hier te lande is dit geenszins het geval. De militaire dienst is ten onzent verre van populair en in het leger heerscht, naar deze leden meenden, onder de officieren zoowel als onder het kader en de minderen een zekere geest van malaise en lusteloosheid. Het kader voelt over het algemeen weinig voor den dienst en zoekt veelal ten spoedigste zijn heil in burgerbetrekkingen. En onder de officieren, voornamelijk onder de jongeren, die practisch met den troep in aanraking komen, worden er steeds meer gevonden, die meenen, dat men hier te lande niet op den goeden weg is.

Te verwonderen is dit alles, volgens deze leden, niet. Men heeft, bij de ontwikkeling van onze legertoestanden en de uitvoering der Legerwetten, te kiezen tusschen tweeërlei einddoel: het zuivere militie-leger en een leger, waarbij zoo getrouw mogelijk eene kopie wordt gegeven van de armeeën der groote Mogendheden. Nu schijnt voor ons land een goed leger in laatstgenoemde richting niet bereikbaar. Vooreerst verzet zich daartegen onze volksaard, maar vervolgens is eerste voorwaarde voor een leger naar armée-model, een veel langere oefeningstijd, dan wij ten onzent hebben en verzetten zich daartegen onze financiën. Dus blijft, naar men dezerzijds meende, voor Nederland slechts het andere middel over en moet hier worden gestreefd naar een zuiver militie-leger.

Maar in de richting van een volksleger stuurt de Regeering niet. Had wellicht mogen worden verwacht, dat de Minister van Oorlog na zijn optreden in een Kabinet, gevormd door een staatsman, die meermalen openlijk zijne liefde voor het volksleger had beleden, zijne eigene, van vroeger bekende denkbeelden en beginselen min of meer zou hebben gematigd, geenszins is dit het geval geweest. Integendeel moet zeker mede uit zijn optreden het feit worden verklaard, dat de Minister van Binnenlandsche Zaken zonder opgave van afdoende redenen zijne oude liefde heeft laten varen en thans met den Minister van Oorlog slechts heil schijnt te zien in eene „staande armee”, gelijk het heet op blad. 30 der Memorie van Toelichting. Van beide bewindslieden heeft men indertijd kunnen vernemen, dat onze groote garnizoenen, met name in de wintermaanden, lang niet sterk genoeg zijn en de Regeering trok haar voorstel tot wijziging van art. 109 der Militiewet eerst in, toen van ernstige oppositie was gebleken.

Dat de Regeering de richting van een volksleger niet uit wil, blijkt, naar men dezerzijds opmerkte, ook wel daaruit, dat zij bij de uitvoering der Militiewet geenszins den nadruk legt op twee punten, waarop zij dan zeker al hare aandacht zou vestigen: de voorbereidende oefeningen en het woekeren met den tijd, dien de miliciens onder de wapenen doorbrengt. De voorbereidende oefeningen en het voorbereidend militair onderricht — men kwam op dit punt nog terug — worden door dezen Minister niet genoegzaam behartigd. En wel verre, dat thans met den dienstdag wordt gewoekerd, wordt een groot gedeelte van den beschikbaren tijd besteed aan defileeren, het aanleeren van den parade-pas, wachtdiensten en corveeën.

Verder komen wel in de reglementen eenige goede bepalingen voor van lateren tijd o.a. het voorschrift, vaststellende den grondslag der opleiding van de infanterie, waarin het streven wordt gehuldigd om een ieder te bekwaamen en op te wekken tot zelfbewust en zelfstandig handelen en waarin voor decentralisatie wordt gepleit, terwijl wordt gesproken van „eene ruime opvatting van reglementen en voorschriften”, maar in de practijk worden deze beginselen nog slechts onvoldoende toegepast. Om van de minderen en het kader nog te zwijgen, zelfs de officieren worden geenszins als zelfbewuste en zelfstandige personen behandeld. In stede van decentralisatie toe te passen, zijn de militaire autoriteiten te zeer geneigd om te controleeren en in te grijpen en onderdrukken zij daardoor het gevoel van zelfstandigheid bij de hun ondergeschikte officieren. In de pers is in het afgelopen jaar daarop meermalen de aandacht gevestigd en de voorbeelden van minder oordeelkundige behandeling van lagere door hooger onttrekken niet.

Sommige leden meenden, dat van hooger hand behoorde te worden ingegrepen en het van kracht blijven van verouderde begrippen ten deze moest worden tegengegaan, opdat aan onze weerbaarheid de vruchten ten goede mogen komen van die wetenschappelijke studie, welke niet alleen zuiver

technische vragen kent, doch zaken en toestanden ook van nationaal en sociologisch standpunt wenscht te beschouwen.

Een aantal andere leden konden zich met deze beschouwingen niet verenigen. Ook zij waren van oordeel, dat inderdaad onze defensie-uitgaven tot het hoogst noodzakelijke moeten worden beperkt. Maar de legerwetten zijn nu eenmaal aangenomen; de Regeering is verplicht die wetten uit te voeren en men was niet overtuigd, dat bij die uitvoering niet met gepaste zuinigheid wordt te werk gegaan. Men wees er verder op, dat ook een volksleger niet goedkoop is, terwijl de bruikbaarheid van zoodanig leger geenszins vaststaat. Of de dienst in een volksleger ten onzent populair zou zijn, werd betwijfeld. Over de resultaten in Zwitserland wordt zeer verschillend geoordeeld en naar sommigen betoogden, is in den Zuid-Afrikaanschen oorlog zelfs bezwezen, dat een volksleger onbruikbaar is en niet in staat een land tegen den vijand te verdedigen.

Hiertegen werd weer aangevoerd, dat de defensie-uitgaven, zoo zij door overgang naar een volksleger al niet zouden verminderen, door dien overgang toch in haar voortdurende verhooging zouden worden gestuit. Maar in elk geval zou door overgang naar een volksleger dit moeilijk te overschatten voordeel worden bereikt, dat het leger krachtiger zou gaan wortelen in den volksgeest. Met grootte instemming werd dezerzijds verwezen naar een opstel in het Augustus-nummer van *De Gids*, getiteld: „Militaire opvoeding en de moderne oorlog”. Wat betreft de lessen uit den Zuid-Afrikaanschen oorlog getrokken, gevoelde men zich dezerzijds nog niet bevoegd daarover te oordeelen. Men merkte op, dat deze Minister aan de lessen der practijk weinig waarde schijnt te hechten. Detacheering bij een der oorlogvoerende partijen in Oost-Azië heeft niet plaats gevonden. Men vroeg, of getracht is, voor die detacheering vergunning te verkrijgen van een der partijen. Ten einde kennis te kunnen nemen van de bewijzen, die de bovenbedoelde leden hebben geput uit de ervaring, in den Zuid-Afrikaanschen oorlog opgedaan, herhaalde men dezerzijds, met meer aandrang thans, het verzoek om publicatie, althans mededeeling aan de Kamer, van het rapport der Regeerings-attachés in dien oorlog.

Als enkele stappen in de richting van een volksleger, die al dadelijk zouden kunnen worden genomen, werden genoemd: beperking van de wachtdiensten; sluiting van verscheidene kazernes in den winter; verkorting van den eerste-oefeningstijd met gelijktijdige bevordering en uitbreiding van de voor-oefeningen; bevordering van de opleiding tot militie-officier en militie-kader.

§ 2. *Bezuinigingscommissie.* In verband met bovenstaande beschouwingen omtrent het eindcijfer der begrooting en de snelle en aanhoudende stijging van de defensie-uitgaven, werd van verschillende zijden opgemerkt, dat de leden van de Volksvertegenwoordiging tegenover de militaire begrootingen staan op een eigenaardig standpunt. Het geldt bij deze begrootingen toch het beoordeelen van speciale vakken, waartoe grondige kennis voor een leek niet dan na veel inspanning te verkrijgen is. Geen wonder dan ook, dat denkbeelden omtrent mogelijke bezuinigingen voor het Departement van Oorlog vaak het voorwerp zijn van gemakkelijke critiek. Zoo o.a. ten vorigen jare, toen blijkens het Voorloopig Verslag bij het afdelingsonderzoek van de Oorlogsbegrooting opnieuw te berde werd gebracht het reeds meermaalen den Minister van verschillende zijden der Kamer aanbevolen denkbeeld, om eene commissie te benoemen, die zou onderzoeken of in oorlogszaken vereenvoudiging en bezuiniging zou kunnen worden aangebracht en doeltreffender besteding van de toegestane gelden zou kunnen worden verzekerd. De Minister heeft toen geantwoord, dat hij dit denkbeeld nader en nauwgezet had overwogen, maar het hem zelfs niet duidelijk was geworden, welke de taak en de samenstelling van zoodanige commissie zou moeten zijn. Zijns inziens toch zou het ten aanzien der commissie niet enkel kunnen gaan over de vraag „goedkoop”, maar zou daarbij met niet minder ernst de vraag te overwegen zijn van de „doeltreffendheid”; waaruit dan zou volgen, dat dergelijke commissie zich bijv. zou hebben uit te spreken over allerlei vraagpunten, de organisatie en het gehele defensiewezen betreffende, en zodoende de taak zou overnemen van de leger-autoriteiten, die, ter zake deskundig en verantwoordelijk, den Minister, zoo veel noodig, hebben voor te lichten. Men achtte dit antwoord niet afdoende, omdat daarbij tweërlei uit het oog schijnt te zijn verloren: vooreerst, dat van

het overnemen van eene taak hier geen sprake zou kunnen zijn, omdat de in te stellen commissie slechts zou hebben te adviseeren over de mogelijkheid van bezuiniging en vereenvoudiging en tegenover de leger-autoriteiten generlei gezag zou hebben uit te oefenen, en in de tweede plaats, dat de Minister door de samenstelling van de commissie zoude kunnen zorg dragen, dat daarin ook het deskundige element niet ontbrak, zoodat dan de voorlichting eveneens zou komen van ter zake deskundigen. Bovendien heeft het voorbeeld van de Staatscommissie van 11 Juli 1899 ten allerduidelijkste doen zien, dat de instelling van Staatscommissies hare nuttige zijde heeft en geen schade of afbreuk kan doen aan het gezag van leger-autoriteiten, op wier handelingen geen gegronde aanmerking is te maken.

Hoe dit trouwens zij, een aantal leden bleven van gevoelen, dat de instelling van eene commissie met de boven omschreven taak dringend noodzakelijk is en niet langer mag worden uitgesteld. Wel heeft de Minister ten vorigen jare verklaard, dat hij met ernst naar verbetering en besparing streeft, maar van een streven naar duurzame besparing had men ook weer in deze Oorlogsbegrooting weinig of niets kunnen bespeuren.

Sommige leden waren van oordeel, dat op verschillende plaatsen van deze begrooting een drang naar meerdere uitgaven duidelijk valt te constateeren. Zoo wezen zij o. a. op de uitbreiding van het getal vaste burgerlijke ambtenaren aan het Departement; op de uitbreiding van het personeel der opzichters van fortificatiën; op de vermeerdering van het aantal schrijvers bij de korpsen; op het verleenen van eene toelage als gegeven zal worden aan een gepensionneerd officier van de administratie voor werkzaamheden ten behoeve van de herziening van het reglement van administratie; op maatregelen als bijv. de inkrimping van het personeel der militaire apothekers, die zoo zijn getroffen, dat zij tot besparing van uitgaven niet hebben kunnen leiden.

Sommige leden wenschten hier uitdrukkelijk te verklaren, dat, zoo de Minister mocht blijven volharden bij zijn weigering om de meervermelde commissie in te stellen en haar eene algemeene opdracht te verstrekken, zij van oordeel waren, dat hier ernstige overweging verdient eene toepassing van het recht van enquête door de Tweede Kamer.

Naar sommige leden meenden, staat onder de onderwerpen, waaromtrent vereenvoudiging en bezuiniging noodzakelijk moet worden geacht, vooraan het militair onderwijs. De Minister moge dan ten vorigen jare in de Memorie van Antwoord te verstaan hebben gegeven, dat zijns inziens de noodzakelijkheid van eene algeheele herziening van het militair onderwijs nog niet is gebleken, deze leden waren van gevoelen, dat de begrotingscijfers dit gevoelen logenstraffen. Immers wordt aan dit onderwijs jaarlijks een bedrag van omstreeks f740 000 besteed, waarvoor ongeveer 150 officieren — 70 voor het leger hier te lande en 80 voor dat in Nederlandsch-Indië — worden opgeleid. Elke officier kost den Staat aan opleiding dus nagenoeg f5000; een cijfer, dat aan iedereen duidelijk maakt, hoe hoogst kostbaar de opleiding aan de Militaire Academie en de Cadettenschool en in mindere mate ook die aan den Hoofdcursus is. Sommige leden meenden te weten, dat in andere landen de opleiding veel minder kostbaar is, bijv. in Frankrijk, waar zij slechts 5000 frs. zou bedragen. Met het oog hierop hadden sommige leden dan ook met teleurstelling kennis genomen van het onlangs ingediende wetsontwerp tot aanvulling en wijziging van de wet van 21 Juli 1890 (*Staatsblad* n°. 126), tot regeling van het militair onderwijs bij de landmacht (enz. ¹⁾), welk ontwerp geene bezuiniging in de uitgaven voor dit onderwijs beoogt, maar zich uitsluitend bepaalt tot eene betere aansluiting van het militair aan het gymnaasiaal en middelbaar onderwijs.

Als ander punt ten aanzien waarvan bezuiniging in aanmerking zoude kunnen komen, noemden deze leden nog eens opnieuw de uitgaven voor de plaatselijke staven, die, huns inziens, of geheel van de begrooting zouden kunnen verdwijnen of althans, voor zoover zij de betrekking van plaatselijk commandant betreffen. De vijf kapiteins voor speciale diensten, die er bij de nieuwe leger-organisatie bij den staf van elk regiment infanterie zouden zijn, benevens de drie luitenanten voor speciale diensten, zouden dan de werkzaam-

¹⁾ Gedrukte Stukken, Zitting 1904—1905. — 79.

heden, aan die betrekking verbonden, onder toezicht van den garnizoenscommandant kunnen verrichten. Ook de werkzaamheden van de provinciale adjudanten zouden, naar deze leden meenden, door de genoemde officieren kunnen worden verricht, hetgeen mede tot besparing aanleiding zoude kunnen geven. Zoo zouden ook posten als die voor daggelden aan de oppassers der wapenkamers en voor korps-boekerijen kunnen vervallen en zou almede bezuiniging kunnen worden betracht door voortaan de betrekking van administrateur der militaire hospitalen bij uitsluiting op te dragen aan militairen beneden den rang van officier. Verder zouden voor bezuiniging in aanmerking kunnen komen de uitgaven voor transport-kosten en die voor aanschaffing van kleeding.

§ 3. *Samensmelting der officierskorpsen in Nederland en in Nederlandsch-Indië.* Ten deele in verband met de bovenstaande beschouwingen omtrent mogelijke bezuiniging, werd de vraag gesteld, of eerlang eene beslissing van de Regeering is te wachten in zake het zoogenaamde fusie-stelsel. Ten vorigen jare werd in de Memorie van Antwoord betreffende de Oorlogsbegrooting medegedeeld, dat de omtrent het rapport der desbetreffende Staatscommissie in Indië uitgebrachte adviezen in handen zouden worden gesteld van de daartoe aan te wijzen autoriteiten van het leger hier te lande, ten einde deze in de gelegenheid te stellen omtrent het omvangrijke en in vele opzichten diep ingrijpende fusie-denkebeeld, in verband met de genoemde adviezen, van hun gevoelen te doen blijken. Men achtte eene spoedige beslissing hier gewenscht, omdat, zooals onlangs is betoogd in eene bijdrage in den *Militairen Spectator* ¹⁾, getiteld: „Bedenkelijke toestanden”, eene fusie, naast andere voordeelen, ten gevolge zoude hebben, dat „de uitgaven, die het Rijk voor een fusie-officiers-kader zal hebben te dragen, dan oneindig minder zullen worden.”

Nu is het mogelijk, dat het grootste deel dier besparingen uitgaven zou betreffen, die op de Indische en niet op de Staatsbegrooting voorkomen — hetgeen op zich zelve trouwens ook van belang zoude zijn — maar, zijn de opmerkingen juist in de bedoelde bijdrage gemaakt, dan zoude het aantal officieren bij beide legers, hetwelk eerlang een incompleet van 403 officieren zal tellen, door verwezenlijking van het fusie-denkebeeld tevens worden aangevuld; welke aanvulling, zoo zij langs anderen weg geschiedde, groote uitgaven met zich zoude brengen. Men zoude het in elk geval op prijs stellen te vernemen, wat ten aanzien van het laatste punt 's Ministers gevoelen is.

§ 4. *Verslag van de Staatscommissie, benoemd bij Koninklijk besluit van 11 Juli 1899 n°. 32.* Op bladz. 3 van de Memorie van Antwoord betreffende de loopende Oorlogsbegrooting heeft de Minister verklaard, dat het rapport der Staatscommissie van 1899 voor het beheer in vele opzichten zeer nuttige wenken en gegevens bevat, en er gestreefd wordt en zal blijven worden van die gegevens en wenken gebruik te maken.

In verband daarmee werd de vraag gesteld of de Regeering soms zou kunnen opgeven, welk gebruik van deze nuttige wenken en gegevens door haar bereids is gemaakt, zoowel wat betreft de oprichting van de afdeling „Comptabiliteit”, door de Staatscommissie voorgesteld, als in andere opzichten. Ten vorigen jare werd in de Memorie van Antwoord medegedeeld, dat als overgangsmaatregel tot de door de Staatscommissie gewenschte organisatie de werkzaamheden betreffende de comptabiliteit in dier voege waren gesplitst, dat zij bij twee afdelingen: Militaire administratie en Comptabiliteit, werden behandeld. In de vergadering der Tweede Kamer van 19 December voegde de Minister daaraan toe, dat de reorganisatie zou worden tot stand gebracht, zoodra het reglement op de administratie zou zijn herzien en er bereids in Juni 1903 eene commissie was benoemd met opdracht, zoodra mogelijk voorstellen tot die herziening te doen, waarin ook zitting had het tijdelijk hoofd van de afdeling Comptabiliteit. Men verzocht omtrent den stand van deze aangelegenheid te mogen worden ingelicht.

§ 5. *Legerorganisatie.* Verscheidene leden wenschten den Minister dank te betuigen, dat hij, gevolg gevende aan zijne ten vorigen jare in de vergadering der Tweede Kamer van 19 December gedane toezegging, dit jaar tijdig aan

¹⁾ September-nummer.

de leden der Kamer een gedrukt overzicht der ontwerp-organisatie en garnizoens-indeeling van het Nederlandsch leger met de noodige bijlagen heeft doen toekomen. Deze leden waren van oordeel, dat het gegeven overzicht helder en duidelijk is en tegen de gedane voorstellen weinig valt in te brengen, waar bij vergrooting van de lichten en vermeerdering van het aantal troepen eene organisatie op breederen grondslag nu eenmaal niet is te ontgaan. Echter kan nog, naar sommigen meenden, de vraag rijzen, of het niet wenschelijker ware geweest, vooral in verband met de reeds zoo groote kosten van de nieuwe organisatie, de vierde divisie eerst in tijd van mobilisatie op te richten en haar te beschouwen als eene reserve-divisie, zooals ook lag in het plan van den Minister ELAND.

Verscheidene leden zouden liever hebben gezien, dat in de ontwerp-organisatie een ruimer gebruik ware gemaakt van de krachten, die in de militia aanwezig zijn en daarbij naar beperking ware gestreefd ten opzichte van het beroepskader; het nemen van maatregelen tot versterking van het aantal militia-officieren en aankweeking van het militiekader diende daarmede dan gepaard te gaan. Vooral zoude dit moeten worden in de hand gewerkt door op den voorgrond te stellen het beginsel van het dienen bij tusschenpoozen. Onze organisatie behoorde te steunen op eene kleine groep flink geschoold beroepskader, aangevuld door militia- en reservekader.

Gevraagd werd, of de organisatie der compagnie niet als eene voorloopige moet beschouwd worden in dien zin, dat al naar mate geleidelijk meerder militiekader beschikbaar komt, naar die mate ook het contingent beroepskader zal worden ingekrompen.

Volgens de nota van toelichting op de ontworpen organisatie zullen de Vde bataljons van de regimenten infanterie bestemd worden voor de bezetting van de verdedigingswerken in de liniën en stellingen en de VIde bataljons voor indeeling bij het veldleger of wel voor bijzondere opdrachten. Nog weer ten vorigen jare heeft de Minister in de Memorie van Antwoord betreffende de Oorlogsbegroting medegedeeld, dat bij de Vde en VIde bataljons de miliciens van de oudere lichten zullen worden ingedeeld, althans voorloopig en totdat de landweer op hare normale sterkte zal zijn. Sommige leden vroegen, of de Minister bij dit gevoelen is gebleven; zij zouden het beter achten, indien de bedoelde bataljons uit miliciens ook van de andere lichten werden samengesteld.

In verband met 's Ministers meermalen gedane verklaring betreffende het regelen van de legerorganisatie bij de wet, verzochten sommige leden te mogen vernemen of de Minister reeds eenige toezegging kan doen omtrent het tijdstip, waarop een wetsvoorstel omtrent dit onderwerp bij de Kamer zou kunnen worden ingediend.

Op bladz. 13 van de nota van toelichting betreffende de ontwerp-organisatie komt een bedrag voor van f 850 000 voor „de totale meerdere jaarlijksche uitgaven ten behoeve der nieuwe organisatie van het actieve leger”. Een goed deel daarvan, zoo vindt men daar ter plaatse aangeteekend, zal reeds in de begroting van 1905 zijn begrepen. In verband daarmede werd gevraagd, hoe groot dit deel is en welk deel van het bedoelde bedrag dus eerst in volgende jaren zal worden gevorderd.

Volgens de ontworpen organisatie zal een der kapiteins voor speciale diensten belast worden met het commando over het VIde bataljon. Gevraagd werd, of hiervoor reeds in vreedetijd een kapitein zal worden aangewezen, of daartoe de oudste kapitein in dienstjaren zal bestemd worden en zoo ja, wat dan zal geschieden voor het geval die officier niet geschikt is geoordeeld voor den hoofd-officiërsrang en daarvoor gepasseerd is. Verder verzocht men te mogen vernemen, naar welke regelen de aanwijzing plaats heeft van luitenanten, die de compagnieën van de VIde bataljons zullen hebben te commandeeren. Zal bij deze aanwijzing geschiktheid dan wel anciënniteit den doorslag geven?

Op bladz. 10 van de nota van toelichting betreffende de ontwerp-organisatie wordt voor de veld-artillerie aan meerdere uitgaven voor miliciens een bedrag berekend van f 50 000. Voor de cavalerie en de infanterie is voor de miliciens een zoodanige berekening echter niet gemaakt; men verzocht te mogen vernemen, hoeveel het bedrag voor meerdere uitgaven bij elk van beide wapens zoude zijn. Ook werd gevraagd, hoeveel voor de miliciens van

alle wapens voorkomt op de begrotingen voor de dienstjaren 1903 en 1904 en op de thans ingediende begrooting.

In de ontwerp-organisatie voor de cavalerie en de veld-artillerie wordt aangegeven het aantal paarden, dat alsnog benodigd zal zijn in verband met de legeruitbreiding. Dat meer troepenpaarden benodigd zijn, is toe te schrijven aan de uitbreiding, die aan de regimenten veld-artillerie zal worden gegeven en aan het vermeerderen van het aantal paarden per eskadron cavalerie met 18. In verband met dit laatste wenschten sommige leden de aandacht te vestigen op de instelling van milite-cavalerie, waardoor ten opzichte van de aanschaffing van paarden eene niet onbelangrijke bezuiniging mogelijk zou zijn. Deze leden zouden wenschen, dat openbaar werd gemaakt het rapport van den officier der cavalerie, die dezen zomer het vraagstuk der milite-cavalerie in Zwitserland heeft bestudeerd. Huns inziens zal de Minister daartegen geen bezwaar maken, waar hij ook publiciteit heeft doen geven aan de studie der commissie, die verschillende inrichtingen in België heeft bezocht. Voor de openbaarmaking van dit laatste rapport wenschte men den Minister dank te zeggen.

Op bladz. 15 van de meergenoemde nota van toelichting worden mededeelingen gedaan omtrent den bouw, de uitbreiding en de verbetering van kazernementen, logies enz. Eene raming van kosten wordt hier echter gemist en onder de te bouwen kazernes wordt die voor de Genie te Utrecht niet vermeld. Men verzocht ten aanzien van een en ander nader te mogen worden ingelicht.

Gevraagd werd, of de landweer, in afwachting van de organisatie van den landstorm, ook lokaal zal worden georganiseerd en geoefend tot dekking der mobilisatie, dan of die taak nog steeds aan gedeelten van het leger is opgedragen.

§ 6. *Landstorm.* Ten vorigen jare werd in de Memorie van Antwoord betreffende de Oorlogsbegrooting, in herhaling van de vroeger gedane belofte, toegezegd dat de regeling van den landstorm zou worden ter hand genomen, nadat de uitvoering van de Landweernet voldoende verzekerd zou zijn. Met het oog daarop werd gevraagd, of de Landstormwet in voorbereiding is en of wellicht omtrent de kosten, waartoe de uitvoering van zoodanige wet aanleiding zou geven, reeds eenige mededeeling zou kunnen worden gedaan.

§ 7. *Bevordering van de godsdienstige en zedelijke belangen der militairen.* Sommige leden, die alleszins konden goedkeuren, dat de godsdienstige belangen der militairen zooveel mogelijk worden bevorderd, meenden echter tot voorzichtigheid in deze te moeten aanmanen. Zoo licht slaat bevordering over in Christelijke propaganda. De uitreiking van het vaandel aan het 9de regiment infanterie is, naar deze leden hadden vernomen, door een godsdienstplechtigheid gewijd. De predikant moet bij die gelegenheid o.a. hebben gezegd: „Wat overal elders reeds lang geschiedde, mocht bij ons niet langer terugblijven.” Is er, zoo vroeg men, op de soldaten drang geoefend om daarbij te verschijnen, met name gelast schriftelijk de redenen te ontvouwen, waarom men niet tegenwoordig wilde zijn, en is het waar, dat de onwilligen in hunne tenten opgesloten werden gehouden? Moesten, zooals is beweerd, de manschappen met het geweer de plechtigheid bijwonen en de officieren met getrokken sabel? Was er gelast, dat bij den aanvang van het gebed de kapiteins een teeken moesten geven, waarop de manschappen gedwongen waren de militaire houding aan te nemen? Dat men na afloop het socialistenlied hoorde, doet vermoeden, dat de plechtigheid de aanleiding is geworden tot propaganda ook in andere richting.

Toen ten vorige jare blijkens het Voorloopig Verslag bij het afdelingsonderzoek van de Oorlogsbegrooting er op was gewezen, dat de in Januari 1902 genomen gunstige beschikking omtrent het, zooveel mogelijk, terugkeeren van verlof op Maandagochtend, hier en daar niet naar behooren werd toegepast, heeft de Minister geantwoord, dat de klachten daaromtrent bij hem niet waren ingekomen. Men kwam hierop thans terug, nu, naar men had vernomen, in het afgelopen jaar weer veel is geklaagd over commandeerende officieren, die niettegenstaande de bedoelde beschikking steeds nog terugkeer van verlof op Zondagavond blijven eischen. Gevolg van al deze klachten is dan ook geweest, dat thans een adres namens den kerkeraad der Gereformeerde Kerk

te Pernis, waarmede andere kerkeraden instemming hebben betuigd, tot de Koningin is gericht, om te verzoeken, dat een einde worde gemaakt aan den toestand, dat de miliciens geplaatst worden voor de keuze om of hunne conscientie geweld aan te doen of in geen maanden de ouderlijke woning te bezoeken. Verscheidene leden zouden wenschen, dat de Minister ingreep in dezen en zorg droeg, dat zijne beschikking overal op dezelfde wijze werd ten uitvoer gelegd. Wel heeft hij ten vorigen jare naar aanleiding van den toen op hem uitgeoefenden aandrang in deze richting geantwoord, dat de belangen van den dienst en speciaal van de oefeningen eischen, dat de beslissing blijve aan de commandeerende officieren, maar men achtte dit antwoord ter zake niet afdoende. Waar in het eene garnizoen de dienst zonder schade zoo blijkt te kunnen worden ingericht, dat toepassing van de gegeven beschikking mogelijk wordt, daar kan niet worden aangenomen, dat ook in het andere garnizoen niet eene regeling ware te treffen, waarbij terugkeer van verlof op Maandagmorgen zou kunnen worden toegestaan zonder schade voor den dienst. Een reden van groote ontevredenheid zou daardoor worden weggenomen. Op den goeden wil van de commandeerende officieren komt het hier slechts aan, en blijken zij op den duur dien niet te bezitten, dan stelle de Minister zijn goeden wil om de hier bedoelde belangen te bevorderen, waarvan hij nog ten vorigen jare in de Memorie van Antwoord getuigenis aflegde, voor den henen in de plaats.

Evenals in vorige jaren werd weder ter sprake gebracht het feit, dat er in de kazernes vóór en na de maaltijden niet de gelegenheid wordt gegeven om te bidden. In de Memorie van Antwoord betreffende de loopende Oorlogsbegroting heeft de Minister medegedeeld, dat de nadere overweging van deze aangelegenheid hem niet van zienswijze had doen veranderen en hij nog steeds overtuigd was, dat, waar niet allen de zaak ernstig opvatten, de stichting er onder zou lijden en het geven van voorschriften aanleiding zou wezen tot velerlei bezwaren. Men verklaarde van deze uiting met teleurstelling te hebben kennis genomen, maar zou althans gaarne vernemen, welke de velerlei bezwaren zijn, waarvoor de Minister blijkt te vreezen.

Door verscheidene leden werd nogmaals aangedrongen op het verleen van financielen steun van Rijkswegen aan de Militaire Tehuizen, die, naar sommigen opmerkten, aan de miliciens het gemis van het ouderlijk huis vergoeden en den goeden geest in het leger bevorderen. Met leedwezen had men uit de Memorie van Antwoord betreffende de loopende Oorlogsbegroting en uit hetgeen in de vergadering der Tweede Kamer van 19 December door den Minister is medegedeeld, gezien, dat het ten vorigen jare wel een punt van ernstige overweging heeft uitgemaakt, in hoeverre geldelijke steun aan die Tehuizen ware te geven, maar van het doen van een voorstel is afgezien uit hoofde van de moeilijkheid, een goeden grondslag voor subsidie te vinden. Vooral ook schijnt de vraag, in het Voorloopig Verslag ten vorigen jare gedaan, om ook de neutrale Tehuizen te steunen, den Minister te hebben doen wankelen in zijn oorspronkelijk voornemen.

Men verklaarde dit laatste niet te begrijpen. Deze neutrale Tehuizen bestaan immers nog niet en bij het treffen van eene regeling behoeft daarmede dus ook geen rekening te worden gehouden, terwijl, mochten zij later worden opgericht, zij zouden moeten vallen onder de regelen voor de andere Tehuizen gesteld. Dat dus de eventueel op te richten neutrale Militaire Tehuizen de bezwaren voor de te treffen regeling nog zouden vermeederen, zooals ten vorigen jare in de Memorie van Antwoord werd opgemerkt, verklaarde men niet in te zien. En dat de moeilijkheid om voor het subsidieeren een goeden grondslag te vinden op den duur onoplosbaar zou zijn, zoodat daarop deze belangrijke aangelegenheid zou moeten afstuiten, kon men niet aannemen. De Minister van Marine schijnt die moeilijkheid nu reeds te hebben opgelost; althans is op de Marine-begroting een post tot het subsidieeren van inrichtingen als de hier bedoelde uitgetrokken. Daarom meende men de aangelegenheid in 's Ministers verdere overweging nogmaals ten ernstigste te moeten aanbevelen.

Andere leden achtten het verleen van financielen steun van Rijkswegen aan de Militaire Tehuizen niet zonder bedenking, omdat die Tehuizen niet passen voor iedereen en zij gewoonlijk door en voor de leden van een bepaald

Kerkgenootschap worden opgericht. Sommigen betoogden, dat verbetering van de cantines — de aangewezen gelegenheden tot ontspanning van den soldaat — boven subsidieering van de Militaire Tehuizen verre de voorkeur zou verdienen, waartegen echter werd opgemerkt, dat vele militairen zich door de cantine niet bevredigd gevoelen en zich daar ter plaatse niet vrij genoeg achten, waarom dan ook door de oprichting van plaatsen van ontspanning buiten de kazerne, zooals de Militaire Tehuizen zijn, in eene dringende behoefte wordt voorzien. Naar dezerzijds werd opgemerkt, hebben de Militaire Tehuizen het vormen van partijschappen of van godsdienstige splitsingen onder de militairen nooit in de hand gewerkt; binnen de muren dier Tehuizen is iedere milicien welkom.

Sommige leden herhaalden de ook ten vorigen jare geuite klacht, dat in het jaarlijksch verslag omtrent den toestand der Koninklijke Militaire Academie niets wordt aangetroffen omtrent hetgeen in die inrichting geschiedt ter bevordering van de geestelijke belangen der cadetten. Zij verzochten daaromtrent in bedoeld verslag voortaan eenige mededeelingen te mogen ontvangen.

§ 8. *Militaire cantines.* Enkele leden, die hadden gestemd tegen het bij de behandeling van de herziening der Drankwet voorgestelde amendement om op marsch, in legerplaatsen en in militaire cantines den verkoop van sterken drank niet toe te laten, omdat zij gevoelden voor dit amendement voor zoover het den verkoop in cantines maar niet voor zoover het dien in legerplaatsen of op marsch betrof, wenschten, zij het dan ten overvloede, te verklaren, dat zij onverzwakt zijn blijven staan op het standpunt, dat in militaire cantines geen sterke drank behoort te worden geschonken of verkocht.

Bij de behandeling van de herziening der Drankwet heeft de Minister van Oorlog in de vergadering der Tweede Kamer van 18 Mei j.l. ¹⁾ zich bereid verklaard in overweging te nemen, in het Reglement voor den inwendigen dienst nadere voorschriften omtrent den verkoop van sterken drank in verband met den leeftijd van de militairen te geven, evenwel na eerst te hebben nagegaan, hoeveel jongelieden beneden de 18 jaar in dienst zijn. De niet gradueerden beneden de 18 jaar zouden echter in elk geval worden uitgesloten.

Naar aanleiding daarvan werd gevraagd, of de Minister reeds eenig resultaat van zijn onderzoek kan mededeelen; of het verbod, aan niet gradueerden beneden de 18 jaar sterken drank te schenken, reeds is uitgevaardigd en zoo ja, of de Minister aan de Kamer zou willen mededeelen in welken zin de verbodsbepaling is geredigeerd.

Opgemerkt werd, dat de positie van cantine-bediende hoogst onaangenaam is en door de miliciens in den regel dan ook met tegenzin wordt waargenomen. Bovendien is het toezicht op de administratie der cantines voor de officieren en de onderofficieren een lastige taak. Gevolg van een en ander is, dat de cantines minder goed zijn ingericht dan wenschelijk en ook mogelijk is. Met het oog daarop, wenschten verscheidene leden den Minister het denkbeeld in overweging te geven, de cantines niet meer in eigen beheer te doen exploiteeren, maar aan burger-personen te verpachten, natuurlijk onder de vereischte voorwaarden en waarborgen ter voorkoming van misbruik. Vertrouwde, gehuwde oud-militairen zouden wellicht geschikte pachters kunnen zijn. Thans wordt verpachting echter door art. 142 van het Reglement op den inwendigen dienst uitgesloten en wijziging van dit voorschrift zou derhalve noodig zijn. Aan het verpachten van de cantines zouden ongetwijfeld voordeelen zijn verbonden. Niet alleen zouden onderofficieren en minderen niet langer aan allerlei oefeningen behoeven te worden onttrokken en zouden zij zijn bevrijd van hun onaangename diensten, maar een pachter zou zeker ook meer vindingrijk zijn dan het militaire bestuur ten aanzien van middelen om de cantines meer aantrekkelijk te maken. Wellicht ware in enkele garnizoenen met verpachting de proef te nemen.

§ 9. *Behandeling van militairen.* Evenals in vorige jaren werd geklaagd over het somtijds willekeurig en onrechtvaardig behandelen en straffen van militairen door hunne superieuren.

¹⁾ Handelingen 1903—1904—II bladz. 1921.

In de eerste plaats had zeer de aandacht getrokken hetgeen is voorgevallen met den vroegeren commandant van het bataljon infanterie te Doesburgh, die betrokken is geweest in de zaak van den miliciens-korporaal, die ten vorigen jare in de maand September in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* een met zijn naam ondertekend artikel deed opnemen, waarin werd medegedeeld, dat een geheel bataljon miliciens te Doesburgh in tegenwoordigheid van meerderen op marsch den socialistienmarsch en andere dergelijke liederen had gezongen. Toen daaromtrent blijkt het Voorloopig Verslag ten vorigen jare bij het afdelingsonderzoek der Oorlogsbegrooting opmerkingen waren gemaakt, is geantwoord, dat naar de zaak dadelijk een onderzoek was ingesteld en daarbij was gebleken, dat het bericht onjuist was en ook hier op onwaardige wijze een smet was geworpen op het leger. De antecedenten van den onderteekeenaar van dat stuk wezen er op, meende de Minister, dat hier meer gedacht moest worden aan rancune over een opgelegde straf dan wel aan een poging om, door uiting te geven aan een rechtmatig gevoel van ergernis, misstanden uit den weg te ruimen. Niettegenstaande deze verklaring, waaruit bleek, dat de militaire autoriteiten te Doesburgh in deze zaak geheel zonder schuld waren en zich niets hadden te verwijten, is in verband daarmee de commandant van het bataljon infanterie te Doesburgh naar Bergen op Zoom verplaatst; eene overplaatsing, waaraan voor dezen hoofdofficier, die als kundig officier staat aangeschreven, en wegens de omstandigheden, waaronder zij voorviel en uit anderen hoofde vele nadeelen verbonden waren. Zoo bracht zij voor hem vele kosten mede en kwam zij hem, wat zijne familie-omstandigheden betreft, hoogst ongelegen. Naar men had vernomen, moet in deze geheele zaak tegenover den bedoelden hoofdofficier op eene niet behoorlijke wijze zijn gehandeld. Er is naar het zingen van socialistische liederen indertijd een officieel onderzoek ingesteld door den commandant van de tweede divisie, en daarbij zijn verschillende militairen te Doesburgh gehoord, maar slechts zeer terloops de persoon, tot wien men zich allereerst had behooren te wenden, de commandant van het bataljon.

Men verzocht daarom te mogen vernemen, waarom in verband met het gehouden onderzoek tot de overplaatsing van den vroegeren commandant van het bataljon te Doesburgh naar Bergen op Zoom is besloten en of iets zal worden gedaan en zoo ja, wat, om de daaruit voor dezen hoofdofficier voortgesproten, nadeelige gevolgen te herstellen.

Het tweede geval, dat de aandacht had getrokken, is in verschillende dagbladen besproken en heeft zich voorgedaan tijdens de in de provincie Drenthe gehouden legeroefeningen. Een eerste luitenant schijnt het bij eene toen gehouden oefening in den looppas, die aan velen zijner manschappen te moeilijk viel, voor dezen te hebben opgenomen tegenover den commandant van de tweede divisie en als gevolg van dit feit of althans in nauw verband daarmee moet deze luitenant zijn ontslag uit den dienst hebben aangevraagd. Het ontslag is verleend, maar het aangegeven motief om het te vragen, is in de pers later weer tegengesproken. Men verzocht den Minister de Kamer omtrent de toedracht van dit geval volledig te willen inlichten.

Ook in het afgelopen jaar schijnt bij manoeuvres weer te veel van de militairen te zijn geveerd. Zoo had men vernomen dat miliciens, die in het kamp te Millingen bij eene oefening achterbleven, omdat zij niet meer konden, door den betrokken hoofdofficier daarvoor zijn gestraft. Door dergelijke handelwijze, meende men, wordt ten onzent de militaire dienst impopulair gemaakt.

Een andere maatregel, waardoor de goede geest in het leger geschaad en de dienst impopulair gemaakt wordt, is, naar werd opgemerkt, het opleggen van collectieve straffen. Naar men had vernomen, komen zulke straffen echter wel voor en moet in het afgelopen jaar bij het regiment grenadiers en jagers in den Haag op een geheel troep een strafmaatregel zijn toegepast, omdat sommigen, wier namen de autoriteiten niet te weten konden komen, zich aan de eene of andere tekortkoming hadden schuldig gemaakt.

Verder werd geklaagd, dat soms voor zeer kleine vergrijpen zeer zware straffen zijn opgelegd. Genoemd werd het geval, dat er een kleinigheid ontbrak aan de voorgeschreven eerbewijzen tegenover leden van het Koninklijk

Huis. Op zich zelf is het natuurlijk noodzakelijk, dat die eerbewijzen, nu zij plaats hebben, ook geschieden op de juiste wijze en dat de militairen, die daarin te kort schieten, zelfs op kleine tekortkomingen worden opmerkzaam gemaakt. Maar het kan nooit de wensch zijn van de Vorstelijke personen, dat onbeduidende tekortkomingen in dit opzicht vrij zwaar worden gestraft.

Anderzijds werd hier echter gewezen op de noodzakelijkheid van handhaving eener strenge discipline.

Ook van gevallen van onnoodige en daarom afkeurenswaardige hardheid tegenover soldaten werd melding gemaakt. Zoo moet onlangs te 's Gravenhage een officier van de wacht aan zijne manschappen hebben bevolen, 24 uren achtereen de schako op het hoofd te houden, met het gevolg, dat verscheidene manschappen onpasselijk werden.

Sommige leden vonden in dit laatste geval aanleiding, er op aan te dringen, dat de schako ook bij de enkele korpsen, waar zij nog in gebruik is, door de képi zal worden vervangen.

Verder werd melding gemaakt van het geval van een militair te Zierikzee, wien de dienst zoo lastig zou zijn gemaakt, dat hij naar België is uitgeweken. Men vroeg, wat den Minister van dit geval bekend is.

Eindelijk werd hier besproken de handelwijze van den garnizoens-commandant te Middelburg, die het onmogelijk heeft weten te maken in die stad eene zaal te huren voor socialistische vergaderingen door de verhuurders van vergaderings-lokaliteiten met militaire boycot te dreigen. De pressie moge nu al zijn opgeheven, men keurde af, dat zij is geschied, in het bijzonder nu zij werd uitgeoefend niet door een verbod aan de militairen, maar tegenover de belanghebbenden zelve.

In dit verband werd trouwens ook geklaagd over rechtstreeksche belemmeringen, die aan miliciens in den weg worden gelegd bij het bezoeken van vergaderingen. In het bijzonder had men hier het oog op vergaderingen van den Bond van Miliciens, — eene vereeniging, waarvan uitdrukkelijk is geconstateerd, dat zij elk politiek karakter mist.

§ 10. *Incompletee aan officieren en kader.* Velen leden bleven evenals ten vorigen jare het steeds toenemend incompletee aan officieren en kader een brandend vraagstuk achten, dat huns inziens thans, nu ons leger wordt uitgebreid en opnieuw georganiseerd, niet genoeg de aandacht kan trekken. Tot op heden schijnt het verloop onder de officieren nog niet tot staan te zijn gekomen; de staten der sterkte van het leger die als stuk n°. 4 bij de begrooting zijn overgelegd, leveren daarvan het bewijs. Bedroeg op 1 Juli 1903 het incompletee aan luitenants bij de infanterie 69, op 1 Juli 1904 was het tot 98 gestegen, terwijl bij de artillerie nog altijd 25 pct. en bij de genie 50 pct. der luitenants blijft ontbreken. Dat een zoo groot verloop valt te constateeren, achtten verscheidene leden trouwens wel te verklaren. De geest onder het officierskorps is, naar zij meenden, niet gunstig; er wordt met weinig opgewektheid gediend en men blijft op den duur geene toewijding behouden voor de zaak, die men zich tot levenstaak had gesteld. De lagere officieren worden te veel gecontroleerd; van hoogerhand grijpt men tot zelfs in kleinigheden in; daardoor wordt een zelfstandig optreden tegengegaan en wordt de geest van initiatief geschaad. Bij vele officieren bestaat vrees voor de superieuren; op kleine administratieve fouten volgen groote nota's; de gangbare meening is, dat men heeft te zwijgen, wil men zijne kans op promotie niet verbeuren. Werkt dit alles eenerzijds het verloop van de in dienst zijnde officieren in de hand, omdat men zoo spoedig mogelijk tracht in een anderen werkkring zijn bestaan te vinden, and rzijsd neemt daardoor zoowel bij jongelieden als bij onderofficieren de ambitie steeds af om in den officiersstand te worden opgeleid of tot het officierskorps te worden toegelaten. Zoo leerzaam als in het eene opzicht de cijfers van de sterktestaten zijn, zoo sprekend zijn in het andere opzicht de examencijfers. Zoo meldden zich in dit jaar slechts 90 onderofficieren aan om examen af te leggen voor den Hoofdcursus, van wie er 57 slaagden. Zoo wordt ook eene plaatsing aan de Militaire Academie thans minder gezocht dan vroeger, getuige het cijfer van 102 jongelieden, die zich dezen zomer aan het volledig toelatings-examen onderwierpen. Op dit laatste punt wenschte men thans niet verder in te gaan, omdat

de behandeling van het wetsontwerp tot aanvulling en wijziging van de wet tot regeling van het militair onderwijs daartoe de aangewezen gelegenheid schijnt.

Ten vorigen jare heeft de Minister in de Memorie van Antwoord medege-deeld, dat hij, alvorens naar nieuwe middelen ter verbetering in den bestaanden toestand om te zien, eerst de uitkomsten wenschte af te wachten van de beide toen aangebrachte verbeteringen: gewijzigde traktementsregeling voor de officieren en meer gunstige promotie-verhoudingen ten gevolge van de nieuwe bevorderings- en pensioenswetten. Naar aanleiding daarvan werd gevraagd, of de Minister, nu sinds dien het incompleet niet alleen niet blijkt te zijn afgenomen, maar zelfs, wat de infanterie betreft, in niet onbelangrijke mate te zijn gestegen, daarin thans aanleiding zal vinden, nieuwe middelen ter verbetering te overwegen.

Gevraagd werd het incompleet aan officieren te mogen kennen op 1 November van dit jaar.

Ten vorigen jare heeft de Minister in de Memorie van Antwoord opgemerkt, dat men goed zoude doen, met zich bij de beschouwing van de omtrent het incompleet bij het kader opgegeven cijfers geen al te donkere voorstelling van de zaak te maken. Bij de beoordeeling toch van de beteekenis van het tekort aan kader moest, meende de Minister, vooral niet uit het oog worden verloren, dat de bestaande toestand een gevolg is van verschillende oorzaken, welke niet van blijvenden aard zijn, maar op dit oogenblik toevallig samentreffen. Men meende aan de juistheid van deze opvatting te moeten gaan twijfelen, nu de cijfers van het tekort aan kader bij voortdoring blijven stijgen. Hier schijnen inderdaad oorzaken van blijvenden aard in het spel te zijn. Bedroeg het incompleet aan korporaals op 1 Juli 1903 bij de infanterie 384, op 1 Juli 1904 was dit incompleet reeds met bijna 300 gestegen en bedroeg het 658; bij de artillerie waren de cijfers van het incompleet op beide genoemde tijdstippen respectievelijk 209 en 261; bij de genie 11 en 33. Een gelijk verschijnsel doet zich ook voor bij de tamboers en hoornblazers; bij de infanterie waren hier de cijfers respectievelijk 290 en 365, welk laatste cijfer 60 pet. aanduidt van de volle sterkte.

De beide oorzaken van blijvenden aard, die het steeds toenemen van dit incompleet in hoofdzaak bewerken, zijn, naar men meende, vooreerst het ontbreken van eene regeling der rechtspositie van het kader en verder de minder goede regeling van de financieele positie der onderofficieren. Dientengevolge heerscht er bij het kader, in het bijzonder bij de onderofficieren, lusteloosheid en malaise. Er is eene algemeene neiging om zoo spoedig mogelijk de gelederen te verlaten, zooals de cijfers omtrent het incompleet trouwens ook bewijzen. Zijn de oudste onderofficieren heengegaan ten gevolge van het in werking treden van de pensioenwetten, en behoeft dit tot bezorgdheid geen aanleiding te geven, wel is ernstig, dat ook de onderofficieren van ondervinding en ervaring, wier aanblijven van zoo groote waarde is, meer en meer trachten in burgerlijke betrekkingen eene levenspositie te vinden, hetgeen hun niet zelden gelukt. Zoo wordt het kader van steeds jeugdiger leeftijd en mist het ten eenenmale de ervaring, noodig om als goed instructeur op te treden. Gevolg daarvan is, dat men thans ieder, die als vrijwilliger dient, aanspoort, zich voor een graad te laten opleiden, en dat zoo allerlei personen, die anders voor eene aanstelling tot onderofficier nooit in aanmerking zouden zijn gekomen en op wier aanblijven in den dienst weinig prijs moet worden gesteld, tot sergeant worden bevorderd. Niet alleen aan de opleiding van de miliciens wordt daardoor schade toegebracht, maar ook de krijgstucht raakt ondermijnd. Hoeveel gevallen van degradatie zijn bijv. in de beide laatste jaren voorgekomen bij het regiment grenadiers en jagers?

Bij de opleiding van vrijwilligers tot sergeant schijnt men niet altijd met de noodige zorg te werk te gaan, zoodat soms gewone vrijwilligers reeds binnen 10 maanden tot sergeant worden bevorderd, hetgeen te meer bevreemding moet wekken, waar wordt aangenomen, dat een milicien 8½ maand behoeft om tot behoorlijk soldaat te worden gevormd, terwijl in den regel het peil van de miliciens nog hooger staat dan dat van de jongelieden, die als vrijwilliger gaan dienen. Algemeen worden klachten gehoord over de mindere geschiktheid van velen der tegenwoordige onderofficieren; een toestand, die meer en meer eene goede opleiding van de miliciens in den weg staat. Zoolang echter doortastende maatregelen niet worden getroffen, schijnt men niet

anders te kunnen handelen. Voor eene behoorlijke aanvulling in de vacatures kan ook niet gerekend worden op het instructiebataljon. Wel schijnt de toeloop daar thans ongemeen groot te zijn, maar, naar men had vernomen, is dit toe te schrijven aan de minder strenge keuring en het voorloopig aannemen van volontairs, — eene regeling, waarvan de nadeelige gevolgen later niet zullen kunnen uitblijven.

Men twijfelde of de Minister zich wel bewust is van den ernst van dezen toestand, waar op deze begrooting geene gelden zijn uitgetrokken of voorstellen worden in overweging gegeven omtrent maatregelen om daarin verbetering te brengen. Daarbij had men geenszins over het hoofd gezien, dat de Minister, blijkens hetgeen op bladz. 30 van de Memorie van Toelichting wordt medegedeeld, in verband met het toenemend incompleet aan korporaals bij het wapen der infanterie, voorloopig, bij wijze van proef, vóór den tijd van één jaar het overgaan van ongehuwde milicien-korporaals naar het beroepskader wenscht te bevorderen door de toekenning van verhoogde premien, maar men meende, dat van een afdoenden maatregel hier bezwaarlijk sprake kan zijn.

Sommige leden vroegen zich af, of de Minister wellicht niet te veel afgaat op officieele rapporten van leger-autoriteiten, waarin de toestand minder zwart en zorgelijk kan zijn afgeschilderd dan hij in waarheid is.

Hoe dit zij, men achtte dien toestand hoogst zorgelijk en daarmede den tijd voor ingrijpende maatregelen gekomen. Betere regeling van de financieele positie der onderofficieren en verbetering van hunne huisvesting in de kazernes, sta dan op den voorgrond. Die positie, het is meermaalen aangetoond, moet thans als onvoldoende worden beschouwd. De normale bezoldiging van de onderofficieren staat beneden die, welke in andere takken van dienst in soortgelijke betrekkingen genoten wordt. Met het oog op de krijgstucht mag niet worden geduld, dat onderofficieren geld leenen van aan hen ondergeschikten, maar bij de te lage bezoldigingen schijnt dit wel eens voor te komen. Ook hebben in vele gevallen onderofficieren eene verantwoordelijke betrekking, omdat zij geldelijk beheer hebben te voeren of uit anderen hoofde rekenplichtig zijn en is ook daarom voor hen eene aan hunne behoeften geëvenredigde bezoldiging wenschelijk.

Ten vorigen jare heeft de Minister in de Memorie van Antwoord verklaard, dat de belangrijke aangelegenheid van het tekort aan kader door hem niet met luchthartigheid werd aangezien en in de vergadering der Tweede Kamer van 19 December heeft hij de verzekering gegeven, dat hij de belangen van de onderofficieren, ook wat de soldij betreft, niet uit het oog zou verliezen. Men meende den Minister aan beide verklaringen thans te moeten herinneren.

§ 11. *Het zoogenaamde capitulanten-stelsel.* Verscheidene leden traden hier nogmaals in eene bespreking van het zoogenaamde capitulanten-stelsel, omdat huns inziens het in practijk brengen van dit stelsel een werkzaam middel zou kunnen zijn om het belangrijke kadervraagstuk althans voor een deel tot oplossing te brengen. Niet alleen toch zou toepassing van het capitulanten-stelsel eene behoorlijke opschuiving en verwisseling van het kader ten gevolge hebben, maar het zou ook leiden tot eene pensioens-verlichting van wellicht zoo belangrijken aard, dat uit de gespaarde gelden verschillende maatregelen tot verbetering van de positie van het kader zouden kunnen worden bekostigd. Ten vorigen jare heeft de Minister in de vergadering der Tweede Kamer van 19 December medegedeeld, dat hij ten opzichte van het capitulanten-stelsel in overleg was getreden met zijne ambtgenooten van Koloniën en Marine en het overleg toen zoover was gevorderd, dat al zeer spoedig een poging bij de andere ambtgenooten zou kunnen worden gedaan, om van hen de beschikbaarstelling voor onderofficieren te verkrijgen van een zeker aantal Rijksbetrekkingen. De bovenbedoelde leden zouden omtrent den huidige stand van deze aangelegenheid gaarne nader worden ingelicht.

Sommige leden verklaarden zich in het algemeen niet ingeaomen met het denkbeeld, dat aan het zoogenaamde capitulanten-stelsel ten grondslag ligt. Zij vreesden, dat toepassing van dit stelsel tot veel onbillijkheid aanleiding zou geven en zou bewerken, dat meermaalen minder geschikten zouden worden geplaatst en meer geschikten, alleen omdat zij niet in den militairen dienst waren geweest, zouden worden voorbijgegaan.

§ 12. *Sergeanten, die zijn aangewezen om zoo noodig de plaats van een luitenant te vervullen.* Toen ten vorigen jare bij de schriftelijke en mondelinge behandeling der oorlogsbegrooting de positie ter sprake kwam van de bovenbedoelde sergeanten en den Minister werd gevraagd ter verbetering van de positie van deze militairen maatregelen te willen treffen van verder strekkenden aard dan destijds in zijne bedoeling lag, heeft hij in de vergadering van de Tweede Kamer van 21 December nadere overweging van deze zaak toegezegd. Men verzocht te mogen vernemen, wat het resultaat van 's Ministers overweging is geweest.

§ 13. *Reservekader.* Verscheidene leden hadden tot hun leedwezen uit den sterktestaat F (stuk n°. 4) opgemerkt, dat de eens zoo bloeiende instelling van het reservekader steeds achteruitgaande is en ook weer dit jaar uit de cijfers dit verval is te constateeren. Zoo blijkt van 1 Juli 1903 tot 1 Juli 1904 het aantal reserve-korporaals met 106 en dat der aspiranten-vaandrigs en kornetten met 124 te zijn verminderd; een teruggang, die zich ten aanzien van de bezetting der hoogere rangen later zal doen gevoelen. Te meer betreurden deze leden dit, daar bij de benoeming van officieren voor de landweer waarschijnlijk in het vervolg nu met minder goede krachten genoegen zal moeten worden genomen.

Sommigen van de bovenbedoelde leden verwachtten van de instelling van het reservekader voor de toekomst weinig meer; huns inziens hebben de leger-autoriteiten deze instelling langs administratieven en anderen weg zoo tegengewerkt, dat zij thans tot bloei niet meer is terug te brengen. Deze leden meenden, dat uit het aantal reëngagementen zou kunnen blijken, of zij hier de toekomst al te donker inzien; daarom verzochten zij, dat de Minister aan de Kamer eene opgave zoude verstrekken van het aantal reservisten in iederen rang en bij de verschillende wapens, dat na afloop van den diensttijd de gelederen heeft verlaten, benevens van het aantal van hen, die bij reëngagement eene nieuwe verbintenis hebben aangegaan.

Anderen zagen de toekomst minder donker in en hadden nog altijd eenige hoop, dat het reservekader weder tot bloei zal geraken, wanneer het door het legerbestuur voortaan met meer belangstelling en tegemoetkoming dan tot dusverre wordt behandeld. Huns inziens is het dan echter ook dringend noodig, dat de regeling omtrent het reservekader, die in 1902 tot stand kwam en waarbij met de militaire eischen te veel en met eischen van de burgermaatschappij te weinig rekening werd gehouden, worde ingetrokken en tot de vroegere bepalingen worde teruggekeerd. Wordt dan nog bovendien als vroeger weer een hoofdofficier van het reserve-kader aangesteld, die, buiten de leger-autoriteiten om, alleen aan den Minister verantwoordelijk is en daarmede dit kader onttrokken aan invloeden, die daaraan niet welgezind zijn, dan ware het wellicht mogelijk, dat het binnen weinige jaren weder de bloeiende instelling werd, die het onder 's Ministers ambtsvoorgangers is geweest.

Sommige leden hadden met belangstelling kennis genomen van 's Ministers verklaring, zoo in de Memorie van Antwoord ten vorigen jare als in de vergadering der Tweede Kamer van 19 December afgelegd, dat, naar zijne meening, het stelsel der viermaanders in het vervolg minder invloed zoude hebben op de toetreding tot het reservekader dan in het toen afgeloopen jaar het geval was en het mede op dien grond niet onwaarschijnlijk moest worden geacht, dat de toeloop in 1904 grooter zou zijn dan in 1903. Zij vroegen, of van dezen meerderen toeloop reeds iets is gebleken; uit het cijfer van 32 jongelieden, die tot eene verbintenis bij het reservekader werden toegelaten tusschen 1 November 1903 en 1 Juni 1904 meenden zij dit niet te kunnen opmaken.

Opgemerkt werd, dat in eene oproeping voor sollicitanten naar de betrekking van klerk op 's Rijks werf te Amsterdam te lezen stond, dat personen, die eene verbintenis hadden aangegaan voor het reservekader, voor de betrekking niet in aanmerking zouden kunnen komen. Gevraagd werd, of van de zijde van het departement van Oorlog tegen deze achteruitzetting van de kaderreservisten protest is aangeteekend. Men had dit verwacht, maar had daarvan niet gehoord.

Gevraagd werd, dat voortaan bij de begrooting niet in de Memorie van Toelichting maar in de bijlage, bevattende de sterke-staten, zou worden over-

gelegd een staat betreffende de sterkte van het reservekader der 2de categorie op 1 Juli van twee opeenvolgende jaren. Voor het verkrijgen van een gemakkelijik overzicht over het reservekader in zijn geheel, scheen dit aanbeveling te verdienen.

§ 14. *Militie-officieren en militie-kader.* Verscheidene leden waren van oordeel, dat nog steeds op onvoldoende wijze partij wordt getrokken van de intellectueele krachten, die door den persoonlijken dienstplicht in de militie zijn gebracht. Militie-officieren worden eigenlijik maar alleen bij de infanterie gevormd, en dit dan nog grootendeels onder den drang, door de Kamer op de Regearing geoeffend. Er dient zooveel mogelijk op te worden aangestuurd, de beroeps-officieren en het beroeps-kader door militie-officieren en militie- of reserve-kader te vervangen, althans in de lagere officiers-rangen. Dit zou in verschillende opzichten tot bezuiniging kunnen leiden en ware ook in het belang van de opklimning der beroeps-officieren. Op die wijze zou men ook komen tot behoorlijike encadreering van de landweer; iedere lichter van de militie, die naar de landweer overging, zou haar eigen kader en officieren medebrengen.

Gaarne zoude men vernemen hoevele militie-sergeanten en hoevele militie-luitenants zijn verkregen uit degenen, die blijkens bijlage C der Memorie van Antwoord betreffende de loopende Oorlogsbegrooting, in 1903 in opleiding waren genomen. Welke waren de resultaten van de opleiding?

Ook wenschte men te weten, hoevele aspiranten in opleiding zijn genomen bij de wapens der artillerie en der genie. In de Memorie van Toelichter op bladz. 5 vindt men voor de infanterie het cijfer 70 vermeld, maar treft men voor de beide andere wapens eene opgave niet aan. Hoevelen van de in opleiding zijnde 70 aspiranten hebben kans den rang van luitenant te bereiken? Hadden er zich bij de infanterie niet meerderen aangemeld? Waren de 70, die in opleiding zijn, grootendeels vrijgesteld van het examen? Denkt de Minister maatregelen te treffen om het vereischte groote getal militie-officieren te verkrijgen? Zit bij hem het streven voor, aan militie-officieren de plaats te geven, die hun rechtens toekomt in den geest der Militiewet? Naar men meende, worden zij al eveneens als het reservekader achteruitgezekt.

Door andere leden werd dit laatste weersproken. Naar deze leden hadden vernomen, worden aan de aspirant-militie-officieren allerlei geriefelijkheden en tegemoetkomingen verschafft van denzelfden aard als vroeger de kader-reservisten genoten, maar die dezen zijn ontnomen, omdat zij geene „voor-rechten” boven anderen behoorden te genieten. Nu de Minister blijkbaar niet gerust is, of hij het vereischte getal militie-officieren wel zal verkrijgen, neemt hij tot het toen veroordeelde middel zijn toevlucht.

Met leedwezen meenden de bovenbedoelde leden te moeten constateeren, dat bij den Minister weinig te bemerken is van een streven, ook bij de wapens der artillerie en der genie de opleiding tot militie-luitenant aan te moedigen. Juist het wapen van de genie zou zich, zooals meer dan eens is aangetoond, bijzonderlijik leenen voor eene sterke inkrimping van het aantal beroeps-officieren, ja voor eene bijna algeheele vervanging van het beroeps-element door militie-officieren. Bij de telegraaf-compagnie bijv. zouden jongelieden van de Polytechnische School als het ware de aangewezen personen zijn om voor eene opleiding tot officier in aanmerking te komen. Ook zou, zoo het militiekader uit technisch ontwikkelde personen werd gerecruteerd, de diensttijd bij de genie zeker zeer kort kunnen zijn.

Verscheidene leden hadden met belangstelling kennis genomen van de mededeelingen, in de Memorie van Toelichter omtrent het militiekader gedaan; in het bijzonder hadden zij met ingenomenheid gezien, dat *aanwijzing* voor opleiding tot korporaal of sergeant *niet* noodig is geweest.

Intusschen achtten sommige leden nadere toelichter van de mededeeling in de Memorie van Toelichter in zooverre niet overbodig, als hun klachten ter oore waren gekomen over *aanwijzing* voor opleiding tot korporaal en sergeant. Verder had men dezerzijds vernomen, dat het zich aanmelden om voor een graad te worden opgeleid, in sommige gevallen niet geheel zonder pressie van de autoriteiten plaats vond. Mocht dit juist zijn, dan wenschte men daarover zijne afkeuring uit te spreken. Dat de miliciens met de voordeelen van eene kader opleiding worden in kennis gesteld en er hun op wordt

gewezen, dat zoodanige opleiding ook in het legerbelang wenschelijk moet worden geacht, vond men alleszins begrijpelijk en goed te keuren. Maar van pressie behoort geen sprake te zijn en zelfs tegen suggestie moet zorgvuldig worden gewaakt; de belangen van den dienst worden door rechtstreekschen of zijdelingschen dwang niet gebaat en die van de betrokken miliciens evenmin. Niet voor iedereen past het, zich voor een graad te doen opleiden. Men wekke daarom bij de miliciens meer belangstelling voor het militie-kader, zoo door den diensttijd bijv. bij de genie te verkorten als door andere middelen, die kunnen bewerken, dat de positie van militie-officier als een aangename en nuttige werkkring wordt beschouwd.

Enkele leden achtten de vorming van militie-kader nog zeer gebrekkig; de opleiding heeft tegenwoordig grotendeels alleen maar practisch plaats, terwijl aan theorie daarbij maar zeer weinig wordt gedaan.

§ 15. *Vorbereidend militair onderricht.* Opgemerkt werd, dat omtrent het voorbereidend militair onderricht in de Memorie van Toelichting niets wordt medegedeeld en men alleen uit den daarop betrekking hebbenden begrotingspost kan opmaken, dat daarmede nog wordt voortgegaan. Dit ontbreken van elke mededeeling ten aanzien van een instituut, waarvan de Minister uit de behandeling van vorige begrotingen kon weten, dat het in hooge mate de belangstelling wekt van velen in de Kamer, had vrij algemeen bevreemding gewekt. Men vreesde, dat uit dit stilzwijgen moet worden opgemaakt, dat omtrent dit onderricht geen gunstige mededeelingen kunnen worden gedaan. Intusschen verzocht men eene opgave te mogen ontvangen van het aantal gemeenten, waarin in dezen winter voorbereidend militair onderricht zal worden gegeven en het aantal jongelieden, dat zich voor het ontvangen van dit onderwijs heeft aangemeld. Ten vorigen jare werd in de Memorie van Antwoord betreffende de Oorlogsbegroting medegedeeld, dat in dien winter het onderricht werd gegeven door militie- en beroeps-onderofficieren en — bij uitzondering — door korporaals van het wapen der infanterie, zoomede door reserve-onderofficieren van dit wapen, onder welke laatsten zich bevonden, 25 reserve-onderofficieren der 2de categorie van het reservekader en 137 reserve-onderofficieren, als zoodanig benoemd ingevolge de bepalingen der Pensioenwet voor de landmacht 1902. Men verzocht te mogen vernemen, welke resultaten blijkens het aantal uitgereikte getuigschriften met het onderwijs van al deze verschillende soorten van instructeurs zijn bereikt; hoe groot in dezen winter het aantal instructeurs is en op welke wijze het is samengesteld.

Sommige leden betoogden, dat het voorbereidend militair onderricht, waarvan de ontwikkeling de eerste voorwaarde is voor de hervorming van het leger in de goede richting, onder het bewind van dezen Minister niet met de noodige zorg is bevorderd. De zaak is huns inziens van zoo groot en uitsluitend landsbelang, dat men haar niet kan verwaarloozen op den enkelen grond, dat gemeentebesturen ongezind zijn tot medewerking. Gevraagd werd, in hoevele gemeenten de zaak is afgestuit op gebrek aan medewerking bij de gemeentebesturen. Het onderricht zelf is slecht geregeld. De tijd er voor beschikbaar gesteld, is verkort. Vroeger was een afzonderlijk hoofd-officier met de organisatie belast en werden de beste onderwijskrachten er voor uitgezocht, thans worden onderofficieren bij beurten er voor aangewezen en de onderwijskrachten hier en daar elke maand verwisseld. De regeling wil „ten minste vier uren per week”. Zelfs waar veel liefhebbers zijn, is dit minimum steeds het maximum. Extra verlof wordt aan de officieren niet meer als vroeger gegeven. Zij melden zich niet meer aan, maar worden gecommandeerd.

Dit alles geschiedt ondanks de verzekering in de Troonrede van 1901: „De onlangs vastgestelde wetten tot regeling van de levende strijdkrachten zullen ook door krachtige bevordering van de vooroefening, zonder vertraging worden uitgevoerd”.

Andere leden wilden niet den Minister hiervoor verantwoordelijk stellen maar de leger-autoriteiten; de Minister zou tegen den invloed van deze autoriteiten toch niet bestand zijn. Hiertegen werd opgemerkt, dat men geen verantwoordelijke generaals en niet verantwoordelijke Ministers erkende en dat zeker de Minister dit evenmin zal doen. Daarom drong men aan op maatregelen, waardoor lijdelijk verzet in dezen zou worden gebroken.

§ 16. *Lotelingen tot korte oefening in te lijven en verkorting van den eerste-oefeningstijd.* Opgemerkt werd, dat de Militiewet 1901 uitgaat van de gedachte, dat de zogenaamde vier-maanders zooveel mogelijk zullen zijn degenen, die door vooroefening de noodige militaire bekwaamheid en lichamelijke geoefendheid zullen hebben verkregen, maar deze gedachte slechts ten deele kan worden verwezenlijkt, nu ingevolge de bepaling van art. 3 der genoemde wet de verdeling van het contingent tusschen vier- en achtmaanders gemeentes-gewijze moet geschieden. Ter juiste beoordeeling van de werking van deze regeling zoude men prijs stellen op het ontvangen van antwoord op de volgende vragen:

1°. Hoevele lotelingen der lichting 1904 werden in elk der provinciën aan de categorie der tot korte oefening ingelijfd en toegewezen *a.* op grond van te hebben voldaan aan de gestelde eischen van militaire bekwaamheid en lichamelijke geoefendheid *b.* zonder dat zij aan deze eischen hadden voldaan?

2°. Hoevelen der in 1904 in elk der provinciën tot volledige oefening ingelijfd hadden voldaan aan de gestelde eischen van militaire bekwaamheid en lichamelijke geoefendheid, doch vonden geen plaats bij de viermaanders?

3°. In hoevele gemeenten hebben zich de verschillende, hier bedoelde gevallen voorgedaan?

Verscheidene leden drongen krachtig aan op verkorting van den eerste-oefeningstijd tot 6 of $6\frac{1}{2}$ maand. Naar zij opmerkten, is bij de zeemilitie en bij de mariniers gebleken, hoeveel bij goeden wil in korten tijd kan worden verricht. Ook hadden deze leden vernomen, dat er over het algemeen geen verschil valt te constateeren tusschen de geoefendheid van hen, die $8\frac{1}{2}$ maand hebben te dienen en van de vier-maanders, op het tijdstip, waarop de vier-maanders met groot verlof gaan. Toch zijn de andere miliciens dan van Maart tot Mei langer in dienst geweest. Naar men meende, is in elk geval de dienst van $2\frac{1}{2}$ maand, die de laatstbedoelde miliciens nog hebben te verrichten, nadat de viermaanders huiswaarts zijn gekeerd, als nutteloos en overbodig te beschouwen. In dien tijd wordt de geoefendheid niet veel grooter, terwijl een maximum van schietvaardigheid ook bij eene oefening van $8\frac{1}{2}$ maand niet wordt verkregen; daartoe zou men alleen kunnen komen door een schietplicht buiten het leger wettelijk in te voeren. Bovendien moet het dienen in deze laatste maanden neerdrukkend werken op de miliciens, die de groote manoeuvres — als kroon op het werk — hebben medegemaakt en dan weer allerlei détail-oefeningen hebben te verrichten en van voren af weer moeten beginnen. Dit opnieuw rekrut worden schaadt de ambitie en maakt lusteloos. Moeten dergelijke herhalings-oefeningen nog noodig worden geacht, men bestede daaraan dan hoogstens ééne maand, maar niet een tijdperk van $2\frac{1}{2}$ maand. Naar de meening van deze leden diende de opleiding van het kader voor het grootste deel in de zomermaanden te geschieden. Werd een oefeningstijd van $6\frac{1}{2}$ maand gekozen, dan zou de opkomst van het blijvend gedeelte eenigszins moeten worden veranderd. Dit zoude dan van 1 October—1 Februari en van 1 Februari tot 1 Juni moeten dienen. Doch dit is geen bezwaar. Tegen 1 Juni is de jongste lichting reeds ver genoeg om dienst te doen. De ervaring van vroeger bewijst dit. De verkorting van den dienstdag met 2 maanden zou eene groote verlichting brengen van persoonlijke offers en financieelen druk.

Andere leden zouden tegen verkorting van den eerste-oefeningstijd van $8\frac{1}{2}$ maand, die hun eer te kort scheen dan te lang, beslist bezwaar moeten maken.

Min of meer in verband met de bovenstaande beschouwingen werden de volgende vragen gesteld:

1°. Hoe staat volgens de rapporten van de betrokken autoriteiten de geoefendheid van de viermaanders, die aan de eischen van militaire bekwaamheid en lichamelijke geoefendheid voldaan hebben, tot die der volledig geoeffenden na het einde van hun vier-, respectievelijk acht en een halve maand-sche eerste-oefeningstijd? Is zij ongeveer gelijk, wordt het dan niet meer dan tijd de Militiewet in dien zin te wijzigen, dat allen, die aan de gestelde eischen voldoen, ook bij de viermaanders kunnen worden ingelijfd?

2°. Hoe wordt de geoefendheid der niet voorgeoefende viermaanders na het einde van hun viermaandsche oefeningstijd beoordeeld? Is die beoordeeling

ongunstig, mag dan worden gedraald met wijziging van de Militiewet in dien zin, dat alleen zij, die aan gestelde eischen voldoen, bij de viermaanders worden ingedeeld? Is echter die beoordeeling gunstig, welk bezwaar zou er dan bestaan, den oefeningstijd van alle miliciens op viermaanden te stellen?

Sommige leden meenden, dat gemakkelijk te bevroeden valt wat van de voorgeoefende viermaanders terecht komt na het volgens hunne meening gebrekkig voorbereidend militair onderricht, dat zij thans ontvangen. Aan dit gebrekkig onderricht is het huns inziens te wijten, dat deze viermaanders in het leger niet voldoende worden gewaardeerd, en dat de proeve van korten diensttijd, door vooroefening aangevuld, die de Militiewet gewild heeft, vrij zeker zal mislukken.

Enkele leden verklaarden zich weinig ingenomen met de instelling der zoo genaamde viermaanders, omdat aan het voorbereidend militair onderricht, hetwelk tot plaatsing bij de viermaanders de gelegenheid opent, slechts kan worden deelgenomen door hen, die daarvoor tijd beschikbaar hebben, hetgeen met jongelieden uit werkmanskringen in den regel niet het geval is.

§ 17. *Rapporten van de officieren die in Zuid-Afrika de krijgsverrichtingen hebben bijgewoond.* Ten vorigen jare werd in de Memorie van Antwoord betreffende de Oorlogsbegrooting medegedeeld, dat de arbeid aan de samenstelling van de ingekomen deelen van bovenbedoeld rapport geleidelijk werd voortgezet en vermoedelijk in den loop van het jaar 1904 zou kunnen zijn voltooid. Naar aanleiding van deze mededeeling werd gevraagd, hoe het thans staat met dit rapport en of het spoedig aan de Kamer zal kunnen worden overgelegd. Men was overtuigd, dat daaruit voor de inrichting van onze landsverdediging veel te leeren valt en drong daarom op het betrachten van speed in dezen aan. Mocht het gedeelte, handelende over de oorlogsgebruiken, dat ten vorigen jare nog ontbrak, ook thans niet gereed zijn, dit zou, meende men, van openbaarmaking al dadelijk van het deel, dat wel voltooid is, niet behoeven terug te houden. Een onafscheidelijk verband tusschen beide gedeelten zal toch wel niet bestaan.

§ 18. *Herhalingsoefeningen.* Van verschillende zijden werd betoogd, dat de regeling van de herhalingsoefeningen, zooals zij in art. 111 der Militiewet 1901 is getroffen, tot groote bezwaren aanleiding geeft. De vrij langdurige opkomst voor de miliciens in latere jaren, wanneer zij zich hebben gevestigd en dus uit hun werkkring worden gerukt, geeft tot begrijpelijke ontstemming aanleiding. Immers is om het geleerde te herhalen en weer te bevestigen, zoo lange en herhaalde opkomst niet noodig. Alleen in buitengewone gevallen, bijv. bij invoering van een nieuw geweer, kan daaraan behoefte bestaan. Men vroeg, hoe de Minister hierover denkt en of hij niet genegen zoude zijn, eene zoodanige wijziging der bepaling van art. 111 der Militiewet te bevorderen, dat aan de ergste bezwaren zou kunnen worden te gemoet gekomen. Heeft de ervaring hem niet geleerd, dat bij de onbereden korpsen althans de derde herhalingsoefening zonder schade zou kunnen worden gemist?

Evenals ten vorigen jare werd het denkbeeld te berde gebracht, voor hen, die een bewijs zouden kunnen overleggen, dat zij in den laatsten aan de opkomst onder de wapenen voorafgaanden tijd aan een zeker aantal schietoefeningen hadden deelgenomen, den tijd van opkomst onder de wapenen met zoovele dagen te verkorten, als aan schietoefeningen plegen te worden besteed.

§ 19. *Landweeer.* Blijkens de Memorie van Toelichting zal de landweeer in 1905 tellen 24 bataljons infanterie en 17 compagnieën vesting-artillerie en wordt dus in zooverre afgeweken van het vroeger gekoesterde voornemen, in genoemd jaar dit gedeelte der weermacht te doen bestaan uit 18 bataljons infanterie en 20 compagnieën vesting-artillerie. De bataljons landweeer-infanterie, voegt de Minister daaraan toe, worden voorshands wat zwakker de compagnieën landweeer-vesting-artillerie wat sterker gemaakt en daardoor het aantal dier bataljons voorloopig vergroot, dat der bedoelde compagnieën verminderd. Gevraagd werd, hoe sterk elk der bataljons en elk der compagnieën nu zal worden. Ook verzocht men te mogen vernemen, welke „de nader aan den vóór 1906 beschikbaren landweertroep gegeven bestemming” is, waarvan op bladz. 4 van de Memorie van Toelichting wordt gesproken en waarmede de afwijking van het oorspronkelijk plan verband houdt.

Enkele leden wenschten te weten welk aantal officieren, vrijwillig dienenden militie-kader voor de 24 bataljons en de 17 compagnieën benoodigd en welk aantal daarvoor beschikbaar is.

Van verschillende zijden meende men den Minister te moeten waarschuwen, nu de landweer nog in wording is, toch te waken tegen te veel administratie bij dit gedeelte van onze weermacht. Men wenschte dit bij voorbaat te doen, omdat er reeds vele en velerlei bepalingen van administratieven aard omtrent de landweer zijn vastgesteld en zulks den indruk geeft, dat ook hier weer het papier niet zal worden gespaard. Als navolgenswaardig voorbeeld wezen enkele leden op de dienstdoende schutterij te Rotterdam, waar bij een geheel regiment de administratie gevoerd werd door slechts één kapitein-kwartiermeester en bij elk bataljon door één luitenant, terwijl verder administratief personeel niet werd aangetroffen.

Men vroeg, of reeds in vredestand kolonels zullen worden benoemd, belast met het commando over eenige landweerdistricten. Enkele leden meenden, dat de districten zelfstandig moesten blijven en er geen ingewikkeld hiërarchisch verband moest geschapen worden, hetwelk de zelfstandige actie maar kan belemmeren.

Blijkens de Memorie van Toelichting (bladz. 4) zijn bij deze begrooting nog geen gelden aangevraagd voor de inrichting van magazijnen voor de oplegging van wapenen c. a. ten behoeve van de landweer. Gevraagd werd, waar die oplegging zal plaats hebben en of er reeds een voldoende aantal geweren van 6.5 mM. aanwezig is ter bewapening van de landweer. Tevens wenschte men te weten, of de inrichting van de wapenmagazijnen evenals die van de magazijnen voor oplegging van kleeding niet verband moet houden met het geleidelijk toenemen van de landweer.

Eenige leden betreurden, dat bij deze begrooting nog achterwege bleef de aanvraag om gelden voor de oefeningen van de landweer, bedoeld bij art. 11 en bij art. 14 der Landweewet. Naar hunne meening toch moet de kracht der landweer komen uit de vrijwillige oefeningen en zal zij zonder deze weinig te beteekenen hebben. Men vreesde, dat de Regeering, nu zij al dadelijk met uitstel van de eerst in uitzicht gestelde oefeningen begint, zich daarvan niet ten volle bewust is.

Sommige leden wezen er op, dat bij de benoeming van officieren der landweer met groote omzichtigheid moet worden te werk gegaan. Of men al een goed administrateur is of goed kan exerceeren is niet voldoende; men moet voornamelijk ijver en toewijding hebben voor de zaak en uit de wijze, waarop men vorige betrekkingen heeft waargenomen, moet blijken, dat men daarmede bezielde is. Ook is het raadzaam bij de benoeming te letten op bekendheid van den titularis met de toestanden ter plaatse, waar hij zijne betrekking zal hebben uit te oefenen.

Eenige leden hadden van tot oordeelen alleszins bevoegde personen vernomen, dat op sommige van de benoemingen bij de landweer, voorkomende in de *Nederlandsche Staatscourant* van 25 en 26 September jl. gegronde aanmerkingen zijn te maken. Onder de benoemden tot kapitein en luitenant zijn verscheidene schutterij-officieren en ook gewezen onderofficieren van de verschillende wapens. Nu mag zeker betwijfeld worden, of deze allen de noodige geschiktheid bezitten om eene zoo moeilijke taak te vervullen als het in oorlogstijd commandeeren van landweertroepen, die bestaan uit soldaten, voor een groot gedeelte aan krijgslucht lang ontwend.

Andere leden konden zich met deze benoemingen zeer goed vereenigen; naar men dezerzijds meende, zijn juist officieren van de schutterij en gewezen onderofficieren, met beleid gekozen, de elementen tot encadreering van de landweer. Van rijperen leeftijd als deze aanvoorders zijn, zullen zij in goede verstandhouding leven met de oudere lichten van de landweer.

Gevraagd werd, van welke beginselen wordt uitgegaan bij de benoeming van schutterij-officieren tot officieren der landweer. Men had nl. vernomen, dat een officier der schutterij, die verzocht had voor eene benoeming tot officier der landweer in aanmerking te komen, niet benoemd is, hoewel hij bij zijne superieuren hoog stond aangeschreven.

Gevraagd werd, of de Minister bij volgende begrootingen onder de sterktestaten (thans stuk n°. 4), ook staten omtrent de landweer zou willen opnemen.

§ 20. *Dubbele nationaliteit in verband met dienstplicht.* Opgemerkt werd, dat het tractaat van 4 October 1900 tusschen Nederland en België, goedgekeurd bij de wet van 30 December 1901 (*Staatsblad* n°. 295), vrijdom van militieplicht bepaalt voor de wederzijdsche „onderdanen”, maar zich bij enkele personen het eigenaardige geval voordoet, dat zij, ten gevolge van de uiteenlopende bepalingen der Belgische en Nederlandsche wetgeving, eene dubbele nationaliteit bezitten. Hier baat het tractaat niet. Iemand, die in bedoeld geval verkeert, dient thans in België en heeft bij ons tijdelijk uitstel van de vervulling van zijn militieplicht verkregen. Hoe zal het echter gaan, wanneer de tijd van dit uitstel verstreken is?

De leemte in het tractaat behoort dus ten spoedigste te worden aangevuld bijv. in dezen zin, dat zulke personen worden verplicht te dienen in het land waar zij verblijf houden.

Anderzijds werd er op gewezen, dat, blijkens den staat van mededeelingen betreffende aan het Departement van Buitenlandsche Zaken behandelde of nog aanhangige aangelegenheden, die als bijlage aan hoofdstuk III der Staatsbegroting voor 1905 is toegevoegd, onderhandelingen tot opheffing der moeilijkheden, voortvloeiende uit de dubbele nationaliteit in verband met dienstplicht, bereids werden gevoerd. Naar men had vernomen, is door België een voorstel te dezer zake gedaan, maar heeft men zich aan het Departement van Oorlog met dit voorstel niet kunnen vereenigen en is het daaraan toe te schrijven, dat deze zaak nog niet is beëindigd. Men verzocht hieromtrent zoo mogelijk te mogen worden ingelicht.

§ 21. *Herziening van de werklieden-reglementen.* Ten vorigen jare heeft de Minister in de Memorie van Antwoord (bladz. 54) verklaard, dat de commissie tot herziening van de werklieden-reglementen hare werkzaamheden nog niet geheel ten einde had gebracht, maar de voltooiing van haar taak in den loop van 1904 mocht worden te gemoet gezien, terwijl hij in de vergadering der Tweede Kamer van 21 December daaraan heeft toegevoegd, dat hij zou trachten het daarheen te leiden, dat uiterlijk in 1904 de gelden zouden worden aangevraagd en vóór dien tijd het reglement behoorlijk in orde zou zijn. Met het oog op deze verklaringen had het sommige leden teleurgesteld, dat op de thans ingediende begroting geen gelden voor deze aangelegenheid staan uitgetrokken, terwijl in de Memorie van Toelichting daaromtrent niet de minste opheldering wordt verstrekt. Zij verzochten omtrent den stand dezer aangelegenheid alsnog te worden ingelicht en drongen op het betrachten van spoed in deze aan.

§ 22. *Algemeen depot van discipline.* In verband met de mededeeling in de Troonrede, dat aan de invoering van de Militaire Straf- en Tucht wetten de laatste hand zal zijn te leggen, werd gevraagd, welke 's Ministers plannen zijn ten aanzien van het depot van discipline.

§ 23. *Pensioenfonds voor weduwen en weezen van lagere militairen.* Ten vorigen jare deelde de Minister in de Memorie van Antwoord betreffende de Oorlogsbegroting (bladz. 35 en 61) mede, dat de commissie van onderzoek naar de grondslagen, waarop een Rijkspensioenfonds, als hier bedoeld, zou behooren te rusten, in den loop der maand November hem haar rapport met bijlagen had aangeboden. Omtrent de resultaten van den arbeid der commissie en de conclusiën, waartoe zij is gekomen, kon toen nog niet in beschouwingen worden getreden, ook niet, omdat ter zake eerst overleg moest worden gepleegd met de Ministers van Marine en Koloniën. Gevraagd werd, of dit overleg inmiddels heeft plaats gehad en zoo ja, of de Minister dan thans niet het tijdstip gekomen zou achten om zijne meening omtrent rapport en daarin vervatte conclusiën mede te deelen.

§ 24. *Uitgaan tusschen appèls.* Enkele leden meenden, dat aan de militairen vrijheid behoorde te worden geschonken, zoo zij geen dienst hebben, tusschen de verschillende appèls de kazerne te verlaten. Vooral voor jongelieden, wier familie in de garnizoensplaats woonachtig is, zoude deze vrijheid van veel beteekenis zijn. Men vroeg of de Minister niet bereid zoude zijn eene beschikking in dezen zin uit te vaardigen.

§ 25. *Groote manoeuvres.* Gevraagd werd, of het niet mogelijk ware de

regiments-oefeningen op dezelfde terreinen te doen plaats vinden als de groote manoeuvres. Thans, nu dit niet geschiedt, moeten de troepen zich verplaatsen soms van het eene uiteinde van het land naar het andere. Zoo had het de aandacht getrokken, dat dezen zomer bereden troepen uit Gelderland eerst deel moesten nemen aan de legeroefeningen in Drenthe en daarna, in verband met de groote manoeuvres, naar Noordbrabant hadden te gaan. Daardoor worden de kosten van verplaatsing van personeel en goederen veel hooger dan noodig zoude zijn, indien telken jare éézelfde terrein kon worden gekozen voor alle legeroefeningen, groote en kleine.

Geklaagd werd, dat de militairen bij legeroefeningen en manoeuvres vaak op geheel onvoldoende wijze zijn ingekwartierd en dit voornamelijk is te wijten aan het stelsel van ruiling of uitbesteding, dat de wet van 14 September 1866 (*Staatsblad* n°. 138), houdende bepalingen betreffende de inkwartieringen en het onderhoud van het krijgsvolk enz. in art. 12 toelaat. Gevolg van dit stelsel is toch, dat allerlei personen met het herbergen van militairen winst zoeken te behalen en zij er dan een zoo groot aantal huisvesten, dat dezen in stal of schuur in het stroo hebben te slapen of althans het bed met elkander hebben te deelen. De leden, die hierover klaagden, zouden willen, dat vanwege het departement van Oorlog maatregelen werden getroffen om voortaan dergelijke verkeerde toestanden te voorkomen.

§ 26. *Personen die voor den krijgsdienst niet meer mogen worden aangenomen.* Opgemerkt werd, dat maandelijks in het Recueil Militair eene opgave verschijnt van personen, die voor den krijgsdienst niet meer mogen worden aangenomen. Gevraagd werd, of deze personen, voor zoover zij niet vallen onder eene van de categorieën, in art. 54 der Militiewet 1901 bedoeld, tot den dienst bij de militie wel moeten worden toegelaten.

§ 27. *Beperking van wachtdiensten.* Door verscheidene leden, die meenden, dat hier te lande in de richting van een volksleger behoort te worden gestuurd, werd de wensch uitgesproken — een wensch, die trouwens door verscheidene andere leden werd gedeeld — dat worde voortgegaan op den vóór eenige jaren ingeslagen weg van beperking, zooveel mogelijk, van alle wachtdiensten. Daardoor toch worden de miliciens onttrokken aan de oefeningen, waarop het voor onze volksweerberaarheid in de eerste plaats aankomt.

In het bijzonder werd hier van verschillende zijden gewezen op de Hoofdwacht op het Buitenhof te 's Gravenhage. Men vroeg, waarom deze wachtpost, die gedurende jaren afgeschaff is geweest zonder dat van eenige schade voor den dienst is gebleken, thans is hersteld en drong er op aan, dat hij opnieuw en nu voor goed zou worden opgeheven. En dit te eerder, nu hij in den laatsten tijd min of meer tot een aanstoot voor het publiek is geworden. Het had n.l. zeer de aandacht getrokken, dat somtijds van uit de Hoofdwacht in verschillende richtingen militairen op eenigen afstand op den uitkijk worden gesteld; een maatregel die ten doel schijnt te hebben, den schildwacht voor het geweer aan de Hoofdwacht te verwittigen van de nadering van het Koninklijk rijtuig, opdat de wacht tijdig in het geweer zal kunnen komen en de verschuldigde eerbewijzen zal kunnen brengen. Men had tegen deze wijze van doen bezwaar. Juist door dergelijke practijken wordt ten onzent de militaire dienst impopulair gemaakt. De militairen die op den uitkijk staan, gevoelen het zonderlinge van hunne positie en, voor zoover dit niet het geval mocht zijn, laat een deel van het publiek niet na, er hen op te wijzen. Zoo iets behoorde niet meer voor te komen. Natuurlijk erkende men, dat aan het Vorstelijk huis de verschuldigde eerbewijzen moeten worden gebracht. Maar blijkt het nu eenmaal, dat de ligging van de Hoofdwacht aan het tijdig in het geweer komen van de wacht in den weg staat, dan mag ook hier zeker gelden, dat tot het onmogelijke niemand gehouden is.

Op de tegenwerping van andere leden, dat juist dit moeten letten op de komst van het Koninklijk rijtuig doet gewennen aan oplettendheid en waakzaamheid, werd geantwoord, dat deze goede militaire eigenschappen den miliciens wel op meer doeltreffende wijze kunnen worden bijgebracht.

§ 28. *Sluiting van kazernes in den winter.* Opgemerkt werd dat verscheidene kazernes des winters zouden kunnen worden gesloten. Het kader zou dan bij naburige kazernes kunnen worden gevoegd of men zou het kunnen

gebruiken, voor zoover het daarvoor geschikt was, tot het geven van voorbereidend militair onderricht. Zoo zou eene aanzienlijke inkrimping van het blijvend gedeelte kunnen worden verkregen; elke kazerne toch, die bewoond wordt, eischt daardoor alleen reeds een vrij talrijk personeel.

§ 29. *Verbod van dagbladen.* Naar sommige leden hadden vernomen, is de *Middelburgsche Courant* uit de militaire cantine te Middelburg geweerd. Deze leden keurden een dergelijke maatregel af; huns inziens gaat het toch te ver, wanneer een dagblad van welgevestigde reputatie wordt verboden, omdat er wellicht een enkele maal iets in voorkwam, dat den een of anderen commandant minder aangenaam was. Bovendien wordt met maatregelen van dezen aard het doel, dat men beoogt, niet bereikt, omdat juist door een verbod de nieuwsgierigheid wordt geprikkeld.

§ 30. *Vergoeding aan officieren voor toezicht enz. bij voorbereidend militair onderricht.* Enkele leden merkten op, dat de officieren voor de bovenbedoelde buitengewone werkzaamheden, indien ze in het garnizoen worden verricht, geene vergoeding ontvangen en indien ze buiten het garnizoen plaats vinden, slechts op reis- en, zoo noodig, ook op verblijfkosten aanspraak kunnen maken. De onderofficieren daarentegen, die als instructeurs optreden, krijgen wel eene vergoeding, zij het dan ook tot een bescheiden bedrag. Dit lid vroeg, of niet ook voor de officieren eenige vergoeding billijk ware.

§ 31. *Vergoeding voor beschadigingen in de kazerne.* In aansluiting aan hetgeen boven omtrent collectieve straffen is opgemerkt, werd er hier op gewezen, dat bij de landmacht — anders dan bij de marine. — de regel geldt, dat wanneer in de kazerne iets breekt (ruiten bijv.) of wordt beschadigd, dit ten laste komt van de bewoners, tenzij van de schuld van bepaalde personen blijkt. Dergelijke collectieve korting op de toch al karige soldij werd onbillijk geacht. Dat degene, die uit baldadigheid iets vernielt, de daardoor toegebrachte schade moet vergoeden, is natuurlijk. Doch in den regel wordt de verplichting tot vergoeding eenvoudig gegrond op een vermoeden van gebrek aan zorg, dat vaak niet juist is. En dit is hard. Slijtage is van gebruik nu eenmaal het onafscheidelijk gevolg. Gevraagd werd ook, hoe de comptabele verantwoording te dezer zake is geregeld.

§ 37. *Ontruiming Binnenhof op 20 September j.l.* Uit eene bespreking in den Haagschen gemeenteraad is gebleken dat de ontruiming van het Binnenhof op 20 September j.l. bij gelegenheid van de opening der zitting van de Staten-Generaal, door de militaire autoriteiten is bevolen. Men preeste den tact van de burgerlijke overheid, die zich tegen den maatregel, die onnoodig scheen en voor het publiek zeer onaangenaam was, niet verzette, doch vroeg, welke de reden is geweest van het toen gegeven bevel.

§ 33. *Keuring van lotelingen.* Eevenals blijktens het Voorloopig Verslag bij het afdelingsonderzoek van de Oorlogsbegroting voor 1903 geschiedde, werd ook nu weer geklaagd, dat de keuring van voor den dienst aangewezen lotelingen niet altijd op grondige wijze geschiedt, waardoor het herhaaldelijk voorkomt, dat lotelingen, die een tijdlang onder de wapenen zijn geweest, daarna voor den dienst moeten worden afgekeurd. De belangen en van den Staat en van de betrokken personen lijden daarbij schade en op verbetering in deze werd daarom krachtig aangedrongen.

§ 34. *Militaire bonden.* Opgemerkt werd door enkele leden, dat de ervaring het gevaarlijke heeft aangetoond van sommige militaire bonden en gevraagd werd, hoeveel militaire bonden er bestaan, hoeveel rechtspersoonlijkheid hebben verkregen en wat de Regeering denkt te doen om verkeerden invloed van de zijde van militaire bonden tegen te gaan.

ARTIKELEN.

1STE AFDEELING.

Uitbreiding van het getal vaste burgerlijke ambtenaren.

Art. 2. Van verschillende zijden werd opgemerkt, dat bijv. uit de raming van dit artikel kan blijken, dat van een streven naar zuinigheid weinig valt te bespeuren, maar naar voortdurende uitzetting van de uitgaven veeleer

neiging bestaat. Immers wordt hier voorgesteld, zonder dat daarvan in de Memorie van Toelichting de noodzakelijkheid wordt aangetoond, het getal der vaste burgerlijke ambtenaren aan het Departement uit te breiden met een referendaris, een hoofdcommies, twee eerste-klerken en vier tweede-klerken, nog daargelaten dan, dat eenige reeds in functie zijnde ambtenaren in rang zullen worden bevorderd. Het betoog in de Memorie van Toelichting gevoerd om aan te toonen, dat het noodig is de twee kapiteins, die thans met de uitvoering der Militiewet 1901 en der Landweeerwet zijn belast, voor vast aan het Departement te verbinden, achtte men niet afdoende. Het is toch niet aan te nemen, dat niet twee andere officieren zouden zijn te vinden, die in een klein aantal maanden zich zoo zouden kunnen inwerken in de zaken, die het hier betreft, dat zij waardige plaatsvervangers zouden zijn voor de twee door den Minister in zoo bijzondere mate geprezen kapiteins. Niet alleen zou zulks leerzaam zijn voor de te kiezen opvolgers en zou het bewerken, dat ook weer eens anderen doen blijken van hunne denkbeelden omtrent de beide belangrijke wetten, die in zoo verschillende zin kunnen worden uitgevoerd, maar het zou ook voorkomen, dat het getal der vaste burgerlijke ambtenaren aan het Departement werd uitgebreid en zou dus besparing ten gevolge hebben.

Waarom het noodig is, dat tot den vrij kostbaren maatregel van benoeming van twee eerste-klerken en vier tweede-klerken worde overgegaan, wordt in de Memorie van Toelichting niet gezegd. Wel verneemt men, dat de steeds toenemende uitbreiding der werkzaamheden bij het Departement vermeerdering van werkrachten bepaald noodzakelijk maakt, maar dit wordt gezegd tot toelichting van den maatregel om behalve gepensioneerde onderofficieren ook jongelieden, niet-militairen, tot tijdelijk schrijver op daggeld aan te stellen. Daarom verzocht men omtrent de noodzakelijkheid der benoeming van eerste- en tweede-klerken alsnog omstandig te worden ingelicht. Zou bij eenige verlenging van de bureau-uren of eene betere inrichting van de bureau's, de benoeming van deze ambtenaren niet achterwege kunnen blijven? Ook wenschte men te vernemen, hoeveel jongelieden, niet-militairen, tot tijdelijk schrijver op daggeld zullen worden aangesteld en waarom de Minister thans niet voortgaat met toepassing van den ten vorige jare ingevoerden maatregel om gepensioneerde onderofficieren tot tijdelijke schrijvers op daggeld aan het Departement aan te stellen. Hier scheen voor toepassing van het capitulantenselsel juist alle aanleiding te bestaan.

Geklaagd werd, dat het voor de leden der Kamer niet mogelijk is, zich eene juiste voorstelling te vormen van de samenstelling en wisseling van het ambtenaarspersoneel aan het Departement, wanneer niet, hetzij in de Memorie van Toelichting, hetzij in den uitgewerkten en toelichtenden staat daaromtrent meer toelichting wordt verschaft dan thans is gegeven. Zoo bedroeg ten vorigen jare het aantal van de in de artt. 2a en 2b bedoelde ambtenaren en beamtten $55 + 50 = 105$ en bedraagt dit thans $57 + 60 = 117$, zonder dat is na te gaan, waaraan deze vermeerdering met 12 ambtenaren is toe te schrijven. Zoo werden ten vorigen jare 5 en worden thans 4 hoofdcommiezen vermeld, hoewel men uit de Memorie van Toelichting zou moeten opmaken, dat het aantal hoofdcommiezen met één wordt vermeerderd. Zoo wordt voor 4 hoofdcommiezen, wier jaarlijksche traktementen van f 2400 tot f 2700 loopen, een bedrag van f 8650 uitgetrokken, terwijl 4 maal het minimum-traktement reeds f 9600 bedraagt. Zoo worden onder b 19 tweede-klerken vermeld met een gezamenlijk jaarlijksch traktement van f 9300, terwijl op de loopende begrooting dit cijfer 10 en dit bedrag f 4500 is en uit de Memorie van Toelichting bij de thans ingediende begrooting van de aanstelling van vier tweede-klerken blijkt. Men verzocht daaromtrent de noodige opheldering te mogen ontvangen en vroeg om een overzicht van al de veranderingen, die het personeel van het Departement sinds de behandeling van de loopende begrooting heeft ondergaan.

II DE AFDEELING.

Opheffing van de plaatselijke staven.

Art. 10. Nogmaals werd de wenschelijkheid betoogd om vacatures in de betrekkingen bij de provinciale en plaatselijke staven niet aan te vullen en zoo deze betrekkingen geleidelijk te doen verdwijnen.

III DE AFDEELING.

Onvolledige toelichting.

Art. 12. Opgemerkt werd, dat bij dit artikel zijn geraamd de bezoldigingen voor $\frac{1}{2}$ jaar voor een luitenant-kolonel, een majoor en 2 kapiteins en in de Memorie van Toelichting wel is aangetoond, waarom deze hoogere raming noodig was, voor zoover zij een majoor en den eenen kapitein betreft, maar niet voor zoover zij betreft den luitenant-kolonel en den tweeden kapitein. Men verzocht daaromtrent alsnog te worden ingelicht. Ook wenschte men te weten, waarom in de Memorie van Toelichting bij dit artikel wordt medegedeeld, dat het voornemen bestaat aan het hoofd van de afdeeling „Intendance” van het Departement van Oorlog in de toekomst een hoofdofficier te stellen. Op dezen hoofdofficier hebben immers betrekking de posten van f 3000 en f 300, die onder art. 2c VIde afdeeling „Intendance” voor traktement en schadeloosstelling van een majoor-intendant staan uitgetrokken?

Contrôle over de inwendige administratie der korpsen.

Art. 13. Blijkens de Memorie van Toelichting houdt het meerdere personeel waarvoor op dit artikel gelden zijn aangevraagd, verband met de voorgestelde legeruitbreiding en zullen o.a. één majoor en één kapitein meer worden aangesteld ten behoeve van de contrôle over de inwendige administratie der korpsen. Verscheidene leden konden zich met dit laatste voornemen bezwaarlijk vereenigen. Waar er thans reeds twee bureau's ten behoeve van de bedoelde contrôle zijn met twee hoofdofficieren en twee subalterne officieren, begrepen zij niet, waarom met deze vier officieren niet zou kunnen worden volstaan en hun aantal nog met twee zou moeten worden uitgebreid. Zij zouden dan ook gaarne zien, dat de post, die op deze uitbreiding betrekking heeft, van de begrooting werd geschrapt.

IV DE AFDEELING.

Kapiteins voor speciale diensten.

Art. 15. Enkele leden vroegen nadere inlichtingen omtrent de werkzaamheden van de vijf kapiteins voor speciale diensten bij de staven van de regimenten infanterie; zij vroegen, of daarvoor in de toekomst niet militie-officieren zouden kunnen worden aangewezen.

Andere leden verwezen naar de mededeelingen op bladz. 15 van de Nota van toelichting betreffende de ontwerp-legerorganisatie, volgens welke in geval van mobilisatie van de vijf kapiteins voor speciale diensten 1 is bestemd voor commandant van het VIde bataljon en 4 voor commandanten van de compagnieën van het Vde bataljon. Zoo ergens, dan heeft men, naar zij meenden, voor deze functies beroepsofficieren noodig.

Opgemerkt werd, dat onder dit artikel is uitgetrokken een post voor bezoldiging van 230 reserve- en militie-tweede-luitenants en gevraagd werd, op hoeveel van elk van beide categorieën is gerekend.

Uitbreiding van het aantal opzichters van fortificatiën.

Art. 21. Door verscheidene leden werd bezwaar gemaakt tegen de voorgestelde uitbreiding van het aantal opzichters van fortificatiën. Zooals ook in de Memorie van Toelichting in herinnering wordt gebracht heeft reeds in 1903 uitbreiding van het korps met één opzichter der 1ste en één der 2de klasse plaats gehad. Toen gold het den dienst in de Stelling van Amsterdam; uitbreiding, werd toen gezegd, van het personeel voor het houden van het gewoon opzicht in de bedoelde Stelling kon niet uitblijven. Thans worden wederom gelden aangevraagd voor één opzichter van fortificatiën der 1ste en één der 2de klasse, maar wordt niet medegedeeld, voor welken dienst deze uitbreiding noodig is gebleken. Wellicht wederom voor dien in de Stelling van Amsterdam? Maar dan had daarvan in 1903 melding moeten zijn gemaakt. Naar men had vernomen, is de werkring van de hierbedoelde opzichters niet van zoo veelomvattenden aard, dat thans weder uitbreiding van hun aantal noodig moet worden geacht.

Het had de aandacht getrokken, dat op de loopende begrooting een post is

uitgetrokken voor de bezoldiging van 14 en op deze begrooting voor de bezoldiging van 15 opzichters der 3de klasse; men vroeg daaromtrent eenige opheldering.

De post van vergoeding voor onderhoud van rijwielen is met *f* 300 verhoogd en blijkens de Memorie van Toelichting is dit geschied wegens het grooter aantal opzichters van fortificatiën van jongeren leeftijd. Men verzocht eene specificatie van het bedrag der verhooging te mogen ontvangen.

Uitbreiding van het aantal schrijvers.

Art. 22. Tegen de voorgestelde uitbreiding van het aantal schrijvers hadden verscheidene leden bezwaar. Zij begrepen niet, hoe telkens weer de noodzakelijkheid kan blijken van meerdere schrijvershulp, waar bijv. bij het regiment grenadiers en jagers nu reeds 12 schrijvers, onder wie 3 sergeanten, en bij de andere regimenten infanterie te zamen 83 schrijvers, onder wie 31 sergeanten, werkzaam zijn. Wanneer zal aan deze uitbreidingen toch een einde komen en zal aan inkrimping eens ernstig worden gedacht? Men verzocht te mogen vernemen, op welke wijze de bureelen van de hoofdadministratiën der regimenten infanterie en vestingartillerie, waar nu weer de noodzakelijkheid van meerdere schrijvershulp is gebleken, zijn ingericht. Naar men had vernomen zijn daar luitenant-kwartiermeesters werkzaam en was dit vroeger niet het geval. Ook wenschte men te weten op welk daggeld de vaste schrijvers worden aangesteld.

Hoogere en lagere ramingen.

Gevraagd werd eene specificatie van:

1°. het bedrag van *f* 15 356,74, dat op deze begrooting meer dan op de loopende is uitgetrokken wegens uitbreiding van de organisatie van het regiment genietroepen;

2°. het bedrag van *f* 32 054,84, dat op deze begrooting meer dan op de loopende is uitgetrokken voor miliciens tot samenstelling van het blijvend gedeelte.

Ook verzocht men te mogen vernemen welk deel van het onder 2°. genoemde bedrag betrekking heeft op de bereden artillerie.

Verder werden inlichtingen gevraagd omtrent het bedrag van *f* 68 036,00, dat op deze begrooting minder is uitgetrokken dan op de loopende voor verhooging van soldij wegens dienstjaren.

Van verschillende zijden gaf men zijn leedwezen te kennen over het feit, dat op deze begrooting voor het reservekader ruim *f* 7400 minder dan op de loopende begrooting is uitgetrokken. Ten aanzien van dit onderwerp zoude men eene verhooging van uitgaven met ingenomenheid hebben geconstateerd.

Verder werd nog gevraagd waarom, terwijl toch op art. 60 de kosten zijn geraamd van het voorbereidend militair onderricht en van oefeningen met het reservekader buiten het leger, ook hier, onder art. 22, een post is uitgetrokken voor daggelden aan instructeurs, belast met dit onderricht en deze oefeningen. Splitsing van de uitgaven voor dit onderwerp scheen aan een goed overzicht van de kosten niet bevorderlijk.

Herhalingsoefeningen voor de lichte van 1902.

Blijkens de Memorie van Toelichting is het billijk voorgekomen, den duur der herhalingsoefeningen voor de lichte van 1902 bij de onbereden korpsen in 1905 terug te brengen van 35 dagen op 19 dagen, aangezien deze lichte in 1903 ook eenige weken onder de wapenen is geweest. Vele leden meenden, dat de billijkheid medebrengt hier verder te gaan en deze lichte, die in 1903 geruimen tijd onder de wapenen is geweest, van herhalingsoefeningen in 1905 geheel vrij te stellen.

VDE AFDEELING.

Voeding der manschappen.

Geklaagd werd door enkele leden, dat de voeding der manschappen grootendeels alleen uit erwten en boonen bestaat en men vroeg, of niet voor eenige afwisseling van spijs zou kunnen worden zorg gedragen.

VIDE AFDEELING.

Practische en ruime kleeding.

Men wees op het groote belang van eene praktische inrichting der kleeding. Zoo zouden o.a. slobkousen aanbeveling verdienen, hetgeen daaruit blijkt, dat de soldaten bij oefeningen bij nat weder touwtjes binden om de broekspijpen of deze in de schoenen stoppen. Ook moeten de uniformen ruim en gemakkelijk zitten. Niet alleen is dit in het belang van den dienst en van de manschappen, maar het spaart ook kosten uit, omdat vermaking van de kleeding in geval van herhalingsoefeningen, ook wanneer de miliciens inmiddels eenigszins van figuur zijn veranderd, onnoodig is. Gevraagd werd, hoeveel de jaarlijksche kosten van vermaking thans bedragen.

Gevraagd werd eene opgave, zoo mogelijk over de laatste jaren, van het gebruik van kleeding per man bij elk korps.

Ook zouden sommige leden 's Ministers meening willen kennen omtrent aanschaffing van kleeding bij wijze van aanbesteding, gelijk zulks ten aanzien van schoeisel gebruikelijk is.

Aangedrongen werd op de afschaffing van de korte jas.

Bepakking van den soldaat.

In het Fransche en naar men meende ook in het Italiaansche leger worden in den jongsten tijd proeven genomen met zeer lichte handwagentjes, waarop de ransels kunnen worden vastgemaakt en die eventueel, uit elkander genomen, zeer gemakkelijk door de manschappen gedragen kunnen worden. Ten vorigen jare verklaarde de Minister in de Memorie van Antwoord betreffende de Oorlogsbegroting: „Ware het mogelijk, dan zou geen enkel militair, van welken rang dan ook, bekapt worden met iets anders dan zijne wapens en munitie.” Uit dit oogpunt, meende men, verdient de vraag ernstig onderzoek, of genoemd middel in de praktijk doelmatig blijkt.

Personeel der kleermakerijen.

Art. 31. Nadere inlichtingen werden gevraagd omtrent het bedrag van f 5000, dat blijkens de Memorie van Toelichting meer is aangevraagd tot betaling van traktementen en daggelden aan het personeel van het korpskleedingmagazijn van het Instructie-bataljon. Werden deze traktementen en daggelden vroeger niet uitbetaald en waarom is men tot uitbetaling dan thans overgegaan?

Ook verzocht men te mogen vernemen, welke verhooging de tarieven van de loonen van eenige soorten van kleedingstukken hebben ondergaan en hoeveel de algemeene verhooging van die loonen zal bedragen, die blijkens de Memorie van Toelichting zal worden toegekend als vergoeding van de door de kleermakers gedane uitschotten wegens aanschaffing van materialen.

Opmaken van eene verbruiksstatistiek van kleeding door de korpsen.

Art. 38. Met leedwezen hadden vele leden uit de Memorie van Toelichting gezien, dat er, naar de meening des Ministers, geene reden bestaat om gevolg te geven aan het voorstel van de Staatscommissie benoemd bij Koninklijk besluit van 11 Juli 1899 n°. 32, tot het opmaken van eene verbruiksstatistiek van kleeding door de korpsen. Door het betoog in de Memorie van Toelichting waren deze leden van de onjuistheid of de mindere wenschelijkheid van dit voorstel niet overtuigd geworden.

VIII^{STE} AFDEELING.*Remonte-depot.*

Art. 47. In de Memorie van Toelichting wordt medegedeeld, dat voor de paarden bestemd voor de artillerie een hoogere prijs is uitgetrokken, om zoodoende in staat te zijn, paarden van ouderen leeftijd te koopen, ten einde het remonte-depot niet te overvoeren. Gevraagd werd, of hieruit moet worden opgemaakt, dat het remonte-depot niet aan de verwachting voldoet.

Aanschaffing van fourage.

Art. 50. Verscheidene leden hadden niet zonder eenige bevreemding in de Memorie van Toelichting gelezen, dat de prijzen der fourage met een bedrag van f 0,02 per ration zijn verminderd in verband met de gunstige verwachtingen, welke dit jaar mogen worden gekoesterd van den oogst. Zij waren van oordeel, dat de uitkomsten van den oogst van 1904 eer tot verhooging van den rationsprijs dan tot verlaging hadden behooren te leiden.

IXDE AFDEELING.

Lagere raming.

Art. 54. In de Memorie van Toelichting wordt medegedeeld, dat voor uitgaven voor onderwijs bij de Instructie-compagnie thans f 550 minder wordt noodig geacht dan in 1904 was toegestaan. Men verzocht te mogen vernemen, waarop deze meening is gegrond.

Huren van paarden.

Art. 55. Sommige leden wenschten den Minister hulde te brengen, dat hij voornemens is de proef met het huren van paarden ten dienste van oefeningen der veld-artillerie op eenigszins grootere schaal dan in vorige jaren geschiedde, te herhalen. Zij verzochten omtrent de uitkomsten van de in vorige jaren genomen proeven eenige mededeelingen te mogen ontvangen.

In de Memorie van Toelichting wordt medegedeeld, dat wegens uitbreiding van het leger voor kosten van practische oefeningen enz. f 6450 meer wordt noodig geacht dan in 1904 was toegestaan. Men achtte deze mededeeling zonder nadere toelichting niet duidelijk en drong daarom op opheldering aan.

Schietonderricht buiten het leger.

Art. 59. Verscheidene leden gaven opnieuw hun leedwezen er over te kennen, dat er zoo weinig wordt gedaan om de schietoefeningen buiten het leger te bevorderen. Men meende, dat desnoods door wijziging van wettelijke bepalingen getracht moest worden, deze oefeningen ingang te doen vinden. Vermeerdering toch der schietvaardigheid buiten de kazerne, geeft gelegenheid, het verblijf in de kazerne te bekorten.

Vorbereidend militair onderricht.

Art. 60. Waar uit deze begroting blijkt, dat de ramingen voor verschillende onderdeelen van dezen post lager zijn dan die ten vorigen jare — zoo de raming voor reis- en verblijfkosten van officieren f 500 en de raming voor het schoonhouden van geweren f 60 —, achtte men het niet duidelijk, dat het bedrag voor belooningen aan personeel met het onderricht en de oefeningen met het reservekader belast, voor de officieren met f 150 en voor de onderofficieren met f 470 hooger moest worden geraamd dan ten vorigen jare en begreep men dit nog te minder, waar op de artt. 22—25 voor het reservekader ruim f 7400 minder dan op de loopende begroting is geraamd. Behoorden beide bedragen niet met elkaar verband te houden?

Men merkte op, dat voor het schoonhouden van geweren meer dan f 7500 's jaars wordt uitgegeven en vroeg, of niet op dezen post bezuiniging mogelijk ware.

XDE AFDEELING.

Toeneming van de administratie.

Evenals ten vorigen jare kwam men van verschillende zijden op tegen de uitbreiding, die in het leger bij voortdoring aan de administratie wordt gegeven. Verschillende chefs zijn ten gevolge van de uitgebreidheid van hunne administratieve werkzaamheden niet meer in staat de oefeningen te leiden en te controleeren en steeds meer ondergeschikt personeel wordt door schriftwerk aan zijn eigenlijken dienst onttrokken, hetgeen dan weer tot verzwareing van den dienst van anderen aanleiding geeft. Bij een bataljon met eene gewone sterkte van omstreeks 200 man, zijn ongeveer 20 personen met bureauwerkzaamheden belast. Nogmaals meende men den Minister dringend in over-

weging te moeten geven, naar maatregelen om te zien, die tot vereenvoudiging der administratie zouden kunnen leiden. Op dit gebied, meende men, ware groote bezuiniging mogelijk.

Het had de aandacht van vele leden getrokken, dat op verschillende artikelen, in verschillende afdeelingen van de begroting, bedragen voor administratiekosten zijn uitgetrokken. Naar zij meenden, behooren al deze uitgaven in de Xde afdeeling, welker opschrift immers luidt: „administratiekosten”, te worden bijeengebracht. Dan ware een goed en gemakkelijk overzicht van deze uitgaven mogelijk, hetgeen zeer wenschelijk moet worden geacht, waar zij van jaar tot jaar toenemen en geleidelijk tot eene onrustbarende hoogte zijn gestegen. Op het aanbrengen van deze verandering werd daarom ten sterkste aangedrongen. Gevraagd werd eene opgave van al datgene wat op deze begroting voor administratie geraamd wordt.

Bureel- en administratiekosten.

Naar sommige leden meenden, wordt het begrip „bureel- en administratiekosten” door de betrokken autoriteiten in zeer ruimen zin opgevat. Zoo hadden deze leden vernomen, dat uit den bedoelden post geregeld de kosten van vernieuwing van het meubilair moet worden betaald. Zij vroegen daaromtrent nadere inlichtingen.

Ook werden omtrent den aankoop van eene schrijfmachine nadere inlichtingen gevraagd. Hoeveel kost eene dergelijke machine en zullen er binnenkort meerdere worden aangeschaft, waartegenover alsdan zou moeten staan eene vermindering van het aantal schrijvers.

Bedienden van de bureau's van den chef van den generalen staf en van den hoofdintendant.

Art. 65. In de omschrijving van dezen post wordt gesproken van bedienden. Men vroeg, wat onder dit woord „bedienden” is te verstaan en of daarmede wellicht boden zijn bedoeld. Zoo neen, welke is dan hun werkkring en welke hunne bezoldiging?

Vergoeding voor het lidmaatschap van eene commissie.

Art. 69. Van verschillende zijden maakte men bezwaar tegen de voorgestelde verhooging van het artikel met f 600. Men begreep niet, waarom het noodig was, den in de Memorie van Toelichting bedoelden officier, die sinds 1 Mei j.l. is gepensionneerd, ook na zijne pensionneering te handhaven als lid der commissie van herziening van het reglement van administratie bij de landmacht en vooral niet, waarom dezen officier daarvoor eene vergoeding moest worden toegekend van f 50 per maand. In de Memorie van Toelichting bij de begroting en in die bij het wetsontwerp n°. 47 der Zitting 1904—1905 wordt het eerste wenschelijk en het tweede billijk genoemd. De wenschelijkheid der handhaving werd niet toegegeven, waar het immers niet moeilijk kan zijn, voor den gepensionneerden officier, die als officier toch moet worden vervangen, ook in zijne hoedanigheid van lid der genoemde commissie een geschikten opvolger onder de officieren van administratie te vinden en de billijkheid van het toekennen eener vergoeding werd betwijfeld, waar het regel is, dat hier te lande aan leden van Staatscommissies geene andere vergoeding dan die voor reis- en verblijfkosten en somtijds eenig wachtgeld wordt toegekend. Hier zou dus een antecedent worden geschapen, dat geenszins zonder bedenking werd geacht.

XIde AFDEELING.

Bijverdiensten van de muziekkorpsen.

Art. 74. Beweerd werd, dat de wijze van verdeling van de bijverdiensten, die de muziekkorpsen bij de infanterie maken, onder de leden van die korpsen, min of meer zonderling is en inlichtingen daaromtrent werden gevraagd. Komen de bijverdiensten ten voordeele van het Muziekkorps in zijn geheel, ook wanneer het uitvoeringen geldt, die slechts door een deel van het personeel zijn gegeven, en door wien en op welke wijze worden de leden aangevoerd, die werkzaamheden, welke tot bijverdiensten aanleiding geven, hebben te verrichten?

Vergoedingen ingevolge artt. 113 en 113 bis der Militiewet 1901.

Art. 76. In de Memorie van Toelichting wordt medegedeeld, dat gebleken is, dat over 1903 voor vergoedingen ruim f 300 000 is besteed. Eenige leden verzochten omtrent de wijze van besteding van dit bedrag eenige inlichtingen te mogen ontvangen.

Enkele leden zouden deze inlichtingen met belangstelling te gemoet zien, omdat zij twijfelden of bij het toekennen van vergoedingen de billijkheid wel steeds wordt betracht.

Andere leden meenden dat hier voor twijfel niet de minste grond aanwezig is.

Eenige leden hadden met genoegen gezien, dat de raming voor 1905 hooger is gesteld dan die voor 1904. Zij meenden, dat op dezen post niet behoort te worden bezuinigd; het voor vergoedingen uitgegeven bedrag achtten zij nuttig besteed.

Andere leden merkten op, dat ook hier moet worden zorggedragen, dat de uitkeeringen blijven binnen de perken van de noodzakelijkheid.

Gevraagd werd of de hierbedoelde vergoedingen later ook zullen worden toegekeerd aan hen, die voor den dienst der landweer hebben op te komen.

Ook werd weder het denkbeeld van het heffen van eene weerbelasting ter sprake gebracht en gevraagd, of de Minister verwezenlijking van dit denkbeeld niet nogmaals in overweging zou willen nemen.

Premiestelsel.

Art. 77. Enkele leden juichten toe, voornamelijk om de in de Memorie van Toelichting daarvoor opgegeven reden, dat het premiestelsel niet wordt gehandhaafd en op dit artikel geen geld meer is uitgetrokken voor premiën aan milicien-sergeanten en milicien-korporaals.

Van den nieuwen maatregel om door toekenning van verhoogde premiën het overgaan van ongehuwde milicien-korporaals in het beroepskader te bevorderen, verwachten verscheidene leden weinig of geen heil. Huns inziens zal deze proef op teleurstelling moeten uitloopen en zullen er heel wat krachtiger en doortastender maatregelen noodig zijn om ook maar de voortdurende toeneming van het incompleet aan korporaals bij het wapen der infanterie tegen te gaan. Gevraagd werd, of de militaire autoriteiten over de wenselijkheid van het nemen van dezen maatregel zijn gehoord en welk advies zij hebben gegeven. (Hoeveel de premie?)

Opgemerkt werd, dat het dikwijls voorkomt — naar men had vernomen gemiddeld vijftig keer per jaar — dat vrijwilligers bij de cavalerie, na een handgeld van f 120 tot f 180 te hebben ontvangen en van eene uitrusting te zijn voorzien, een strafbaar feit plegen om uit den militairen dienst te worden verwijderd. Men vroeg of niet maatregelen kunnen worden getroffen om voortaan deze praktijken tegen te gaan, die de krijgstucht helpen ondermijnen en den Staat op niet onaanzienlijke kosten komen te staan. Ook zoude men willen weten, hoeveel vrijwilligers in elk van de vijf laatste jaren zijn aangenomen en tegen welk handgeld en hoeveelen van hen in elk dier jaren ten gevolge van eene rechterlijke uitspraak de gelederen hebben verlaten.

XII DE AFDEELING.

Militaire Hospitalen.

Door sommige leden werd er op gewezen, dat in de militaire hospitalen de soldaat gedurende de eerste dagen van zijn verblijf op dieet wordt gesteld, en dit schijnt te geschieden met de bedoeling, simulatie te voorkomen. Dan heeft echter, naar deze leden opmerkten, de maatregel toch in ieder geval geen zin tegenover degenen die een uiterlijk waarneembare ongesteldheid of ongemak hebben, bijv. aan de voeten.

Ook werd geklaagd, dat in de hospitalen het voedsel vaak in onvoldoende hoeveelheid wordt verstrekt. Die hoeveelheid moge dan, naar de wetenschappelijke berekening der voedingsbestanddeelen, toereikend zijn, men voelt zich er niet door verzadigd. Vandaar dan ook, dat degenen die het betalen kunnen, eetwaren trachten binnen te smokkelen.

Van verschillende zijden werd ook aangedrongen op verbetering van de bezoldiging der ziekenoppassers; hunne onvoldoende belooning leidt tot het binnensluipen van een zeer verkeerd fooienstelsel. De wensch werd uitge-

sproken, dat naar de gegrondheid van deze klachten en naar den toestand der militaire hospitalen in het algemeen een speciaal onderzoek zou worden ingesteld.

Verzocht werd, dat in overleg met het bestuur der posterijen in de militaire hospitalen eene brievenbus zal worden geplaatst. Wil men daar thans een brief ter post bezorgd hebben, dan moet men, althans in sommige hospitalen, een fooi geven van eenige centen en dit is een groote misstand.

Homoeopatische geneesmiddelen.

Door enkele leden werd gevraagd, of niet bij den militairen geneeskundigen dienst de homoeopatische geneesmiddelen zouden kunnen worden toegepast.

Door hun geringen omvang schijnen deze geneesmiddelen juist voor den militairen dienst bijzonder geschikt.

Onmoodige hardheid.

Medegedeeld werd, dat een milicien, die toevallig bij zijn vader was ingekwartierd en daar ziek werd, naar het militair hospitaal moest worden overgebracht, hoewel hij ten huize van zijn vader uitstekend kon worden verpleegd en het te vreezen stond dat door de verplaatsing zijn toestand zou verergeren. Gevraagd werd, waartoe deze maatregel noodig was.

Administrateurs bij de hospitalen.

Gevraagd werd, of niet geleidelijk zou kunnen worden ingevoerd, dat voor de betrekking van administrateur bij de hospitalen uitsluitend adjudant-onder-officieren in aanmerking zouden kunnen komen; op die wijze zoude eene niet onbelangrijke bezuiniging kunnen worden verkregen.

Inkrimping van het personeel der militaire apothekers.

Art. 82. Sommige leden, die met instemming in de Memorie van Toelichting hadden gelezen, dat het mogelijk is geworden, twee bij het personeel der militaire apothekers ontstane vacatures zonder aanvulling te laten, spraken er hun leedwezen over uit, dat deze inkrimping van het personeel niettemin niet tot besparing aanleiding heeft gegeven.

Premiën aan artsen, die tot officier van gezondheid benoemd worden.

Art. 83. Sommige leden waren van oordeel, dat het middel, hetwelk de Minister wenscht aan te wenden ten einde de aanmelding van burgerartsen, die zich voor eene benoeming tot officier van gezondheid beschikbaar stellen, te bevorderen, geen baat zal kunnen brengen. Niet door verhooging van de premie bij aanstelling, noch door terugkeer tot de vroegere wijze van recruteering van de officieren van gezondheid zullen, huns inziens, de ontbrekende plaatsen kunnen worden aangevuld, maar slechts door eene zoodanige verhooging van de traktementen, dat een officier van gezondheid volgens zijn stand gehuwd kan leven, zonder genoodzaakt te zijn met bijbaantjes zijn inkomen te vermeerderen. Eerst dan zullen artsen, wanneer zij hebben te kiezen tusschen eene burgerpraktijk met hare onzekere, maar soms zeer ruime inkomsten en eene loopbaan in den militairen dienst, in vele gevallen aan den laatsten de voorkeur schenken.

Gevraagd werd, hoeveel burgerartsen in 1904 tot officier van gezondheid zijn aangesteld.

Bureau van den inspecteur van den geneeskundigen dienst.

Art. 84. Gevraagd werd, of het bureau van den inspecteur van den geneeskundigen dienst niet op te grooten voet is ingericht. Behalve den inspecteur en zijn adjudant, vindt men aan dit bureau nog drie ambtenaren; den hoofdcommies, die nu tot referendaris zal worden bevorderd, een commies en een eerste-klerk; verder een concierge en een vasten knecht; de bezoldigingen van al deze ambtenaren en beambten bedragen te zamen f 7200. Ware belangrijke bezuiniging hier niet mogelijk?

Bedrag voor huishuur.

Art. 87. Het had de aandacht getrokken, dat op de begrooting een bedrag van *f* 600 is geraamd om den kapitein-administrateur van het hospitaal te 's Gravenhage in de gelegenheid te stellen, buiten het hospitaal eene passende woning te huren. Men vroeg of dit bedrag voor huishuur, de bezoldiging van den bedoelden kapitein-administrateur in aanmerking genomen, niet als te hoog moet worden beschouwd. Welke maatstaf is bij de berekening aangelegd?

Aanvulling van den voorraad voorwerpen van ligging en kleeding.

Art. 91. Van verschillende zijden verklaarde men de toelichting bij dit artikel verre van duidelijk te achten. Terwijl tijdens de samenstelling van de ontwerp-begrooting voor 1904 op de kosten van aanschaffing en onderhoud der voorwerpen van ligging en kleeding voor de zieken slechts in zeer geringe mate behoefde te worden gerekend uit hoofde van den aanwezigen voorraad, moest thans voor de aanvulling van dien voorraad, die volgens de Memorie van Toelichting in 1905 dringend noodig zal zijn, *f* 18 000 meer worden geraamd. Men begreep niet, waarom op eenmaal zoo dringende noodzaak tot aanvulling van den voorraad zich heeft geopenbaard en drong op opheldering aan.

XIII^{DE} AFDEELING.*Toeneming der uitgaven voor de inrichtingen van militair onderwijs.*

Evenals ten vorigen jare werd ook nu weer van verschillende zijden opgekomen tegen de steeds toenemende uitgaven voor de inrichtingen van militair onderwijs. Met elk jaar stijgen de bedragen van hetgeen de leerlingen aan de Koninklijke Militaire Academie en de Cadettenschool kosten. De opleidingskosten van een cadet aan de eerstgenoemde inrichting, die ten vorigen jare op *f* 1 581,12 en in de beide daaraan voorafgaande jaren respectievelijk op *f* 1 497,50 en *f* 1 462,46⁵ werden begroot, worden thans geraamd op *f* 1 641,63, en zijn dus in den tijd van drie jaren met bijna *f* 180 gestegen. Aan de Cadettenschool wordt de opleiding per cadet thans geschat op *f* 1 344,36⁵ tegen *f* 1 285,73 ten vorigen en *f* 1 278,82 ten voor-vorigen jare; ziet men ook hier dus eene wel minder groote maar toch voortdurende stijging van uitgaven. Onder verwijzing overigens naar hetgeen blijkt het Voorloopig Verslag reeds bij het afdelingsonderzoek van de loopende Oorlogsbegrooting daaromtrent werd opgemerkt, betoogde men nogmaals, dat de geheele inrichting van de Koninklijke Militaire Academie — daargelaten nog of daarbij de driejarige cursus niet tot een tweejarige ware terug te brengen — en van de Cadettenschool onnoodig weelderig is en op veel eenvoudiger voet zou kunnen worden ingericht. Voor wie met ernst naar bezuiniging wenscht te streven, biedt, meende men, het militair onderwijs een uiterst vruchtbaar veld. Maar blijkens het onlangs ingediende wetsontwerp tot aanvulling en wijziging van de wet van 21 Juli 1890 (*Staatsblad* n°. 126), dat geenszins eene algeheele reorganisatie van het militair onderwijs maar slechts eene betere aansluiting van dit onderwijs bij het middelbaar onderwijs beoogt, schijnt in dit opzicht van den Minister weinig te verwachten. Overigens wenschte men met het oog op de indiening van bedoeld wetsontwerp thans niet in beschouwingen te treden ten aanzien van de resultaten van het militair onderwijs aan de verschillende inrichtingen en van de examens, die tot dit onderwijs den toegang openen.

Koninklijke Militaire Academie.

Artt. 99 en 100. Toen blijkens het Voorloopig Verslag bij het afdelingsonderzoek van de loopende Oorlogsbegrooting de opheffing werd bepleit van het zoogenaamde Boekenfonds bij de Koninklijke Militaire Academie heeft de Minister in de Memorie van Antwoord aandachtige overweging van deze aangelegenheid toegezegd. Men verzocht met het resultaat van deze overweging in kennis te mogen worden gesteld.

Normaal-schietschool.

Artt. 105 en 106. Verscheidene leden waren van oordeel, dat de Minister ten aanzien van de uitgaven voor deze verouderde inrichting het snoeimes eens flink had moeten hanteeren.

XIVDE AFDEELING.

Uitbreiding van tentmaterieel.

Art. 109. Gevraagd werd, of de maatregel van uitbreiding van de hoeveelheid tentmaterieel, waarvoor thans op de begrooting een bedrag van f23 500 is uitgetrokken en die blijkens de Memorie van Toelichting geleidelijk zal worden voortgezet, niet op den duur nog kostbaarder zal uitkomen dan de bouw van zeer eenvoudige barakken, bijv. in permanente oefeningskampen als Harskamp. Men vreesde toch, dat het tentmaterieel, dat telkens heen en weer gezonden zal worden en aan weer en wind blootgesteld zal zijn, aan groote slijtage onderhevig zal wezen.

Naar aanleiding van dit laatste werd van andere zijde opgemerkt, dat de noodzakelijkheid van vervoer van het materieel zou kunnen worden voorkomen, indien bij de verschillende oefeningskampen eenvoudige gebouwen tot bewaring van de tenten werden opgericht. De kosten daarvan zouden wellicht nog minder hoog zijn dan de anders noodige vervoerkosten van het tentmaterieel.

Gevraagd werd, hoeveel de maatregel der uitbreiding van het tentmaterieel in zijn geheel zal kosten en over hoeveel jaren de uitgaaf zal worden verdeeld.

Blijkens de Nota betreffende de uitgaven voor de landweer in 1903 en volgende jaren, overgelegd als bijlage bij het wetsontwerp tot aanvulling en verhooging van hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1903, ¹⁾ zou gedurende de eerstvolgende jaren moeten worden gerekend op eene aanvraag van f12 800 wegens geleidelijke uitbreiding van het tentmaterieel. De leden, die dit in herinnering brachten, vroegen of onder de thans uitgetrokken som van f23 500 de bedoelde aanvraag van f12 800 is begrepen.

XVDE AFDEELING.

Verbetering van de positie der Rijkswerklieden.

Men gaf hier wederom zijne teleurstelling te kennen over het feit, dat nog steeds het nieuwe werkliedenreglement niet is vastgesteld, hoewel ten vorigen jare in uitzicht werd gesteld, dat op de begrooting voor 1905 daarvoor gelden zouden worden uitgetrokken. Men sprak het vertrouwen uit, dat thans die vaststelling niet lang meer op zich zal doen wachten, omdat daarmede een einde zal komen aan allerlei misstanden, die aan de artillerie-inrichtingen bestaan. Zoo geldt daar thans eene geheel onvoldoende regeling omtrent vervoer van Rijkswege van personeel, dat bij de artillerie-inrichtingen werkzaam en te Amsterdam of te Zaandam woonachtig is; eene regeling, waarbij werklieden, in dezelfde inrichting werkzaam op ongelijke wijze worden behandeld; zoo wordt thans niets gedaan voor de werklieden, die wegens ziekte — tuberculose bijv. — worden ontslagen en wordt er anderzijds weer met groote strengheid op gelet, dat men zijn ontslag krijgt op 60-jarigen leeftijd, ook al zou men eenige maanden later wegens langdurigen diensttijd aanspraak hebben kunnen maken op eene gouden medaille en f100; zoo ontvangen werklieden, die tot herhalingsoefeningen worden opgeroepen, gedurende den tijd van hunne opkomst onder de wapenen van het Rijk geen loon; zoo eindelijk zijn de werklieden door de invoering van de ongevallenverzekering van minder goede conditie geworden, omdat zij vroeger hunne vergoeding reeds kort na het ongeval ontvingen, maar tegenwoordig daarop soms geruimen tijd hebben te wachten. Ten aanzien van de beide laatstgenoemde punten — van het in de laatste plaats genoemde door het verstrekken van een voorschot — zou trouwens al dadelijk en onafhankelijk van de vaststelling van het nieuwe werkliedenreglement voorziening kunnen worden getroffen.

Verbetering van de positie der schrijvers aan de artillerie-inrichtingen.

Opgemerkt werd, dat van de zijde der schrijvers aan de artillerie-inrichtingen meermalen is aangedrongen op verbetering van hunne positie. Naar men had vernomen, heeft de Vereniging van administratieve ambtenaren der artillerie-inrichtingen vanwege den Minister de mededeeling ontvangen, dat te zijner

¹⁾ Gedrukte Stukken 1903—1904, 59.

tijd die verbetering van positie door den Minister in overweging zou worden genomen. Gevraagd werd, of deze overweging bereids tot eenig resultaat heeft geleid.

Aanschaffing van revolvers.

Art. 123. Op dit artikel is een bedrag van f 5000 meer uitgetrokken dan ten vorigen jare en blijkens de Memorie van toelichting is dit geschied, omdat grootere behoefte bestaat aan revolvers voor leger en landweer. Daarnaast wordt echter opgemerkt, dat, leiden de hangende proeven met zelflaadpistolen tot een bevredigend resultaat, het alsdan in de bedoeling ligt bij verdere aanschaffingen dit wapen te doen treden in de plaats van de revolver. Naar aanleiding van deze opmerking werd gevraagd, of het niet beter ware den uitslag van deze proefnemingen af te wachten en eerst daarna, wanneer zij geen gunstig resultaat mochten hebben opgeleverd, tot de aanschaffing van revolvers over te gaan. Zoodanige handelwijze scheen practisch en voor de hand liggend.

XVIIde AFDEELING.

Bouwen door de genie.

Van verschillende zijden werd in 't algemeen ernstig geklaagd over de duurte van het bouwen door de genie. Dat de soldaat behoorlijk worde gehuisvest, kon men natuurlijk goedkeuren. Doch, naar men meende, moet alle weelde, alle architectonische fraaiigheid worden vermeden Zoo keurde men het af, dat somtijds nieuwe kazernes van kostbare hekken zijn voorzien.

Men wees er op, dat vaak ook bezuinigd zou kunnen worden door de gebouwen aan elkander te plaatsen of met meer verdiepingen te bouwen.

Een bedrag van f 44 970 voor verfwerk werd buitengewoon hoog geacht.

Kazernes te 's Gravenhage.

Gevraagd werd, of er nog geen kans bestaat, dat de Haagsche kazernes, zonder geldelijk bezwaar voor de schatkist, naar den buitenkant van de gemeente zouden kunnen worden verplaatst, waardoor ook uit hygienisch oogpunt groote verbetering zou worden verkregen.

Artilleriepark bij Arnhem.

Aangezien de gemeente Arnhem zich uitbreidt in de richting van het artilleriepark, werd gevraagd, of dit park niet naar een ander terrein zou kunnen worden overgebracht.

Exercitieveld te Groningen.

Opgemerkt werd, dat de gemeente Groningen voor den openbaren dienst behoefte heeft aan het terrein, dat exercitieveld genoemd, doch in den regel nauwelijks als zoodanig gebruikt wordt en als zoodanig ook niet geschikt is. De gemeente Groningen zou nu dit terrein van het Rijk willen koopen, doch ondervindt daarbij van de zijde van het Rijk weinig medewerking. De militaire autoriteiten verlangen, dat de gemeente een ander, door hen aangewezen, uitgestrekt terrein zal leveren, hetgeen voor haar echter niet mogelijk is. Men drong er op aan, dat door het Rijk in dezen eene tegemoetkomende houding zal worden aangenomen, waar een openbaar lichaam als de gemeente Groningen in het belang van den openbaren dienst zijne medewerking behoeft. De waarde van het zoogenaamde exercitieveld zou bijv. door eenige onpartijdige deskundigen kunnen geschat worden, om aldus te komen tot bepaling van den koopprijs. Het zoeken naar nieuwe terreinen kan, zoo meende men, even goed door de Rijksambtenaren als door de gemeente geschieden.

Lighal bij het militair hospitaal te Breda.

Blijkens de Memorie van Toelichting heeft het maken van eene lighal in den tuin van het militair hospitaal te Breda ten doel, sommige patiënten eene behandeling in de open lucht te doen ondergaan. Gevraagd werd, op welke patiënten hier is gedoeld.

XVIIIde AFDEELING.

Studiereizen.

In verband met de gedachtenwisseling ten vorigen jare bij de schriftelijke behandeling van de Oorlogsbegrooting gevoerd, zouden sommige leden er prijs op stellen te vernemen welke studiereizen — waarheen en met welke doeleinden — in het loopende begrootingsjaar zijn gemaakt en welke plannen de Minister ten aanzien van studiereizen voor het vervolg heeft. Blijkens de Memorie van Antwoord zijn de wenken ten vorigen jare door sommige leden gegeven ten opzichte van de onderwerpen, die eventueel ter bestudeering zouden moeten worden gekozen, „dankbaar aanvaard”. Maar zijn deze wenken ook opgevolgd?

Negatieve omschrijving.

Art. 149. Opgemerkt werd, dat in de omschrijving van dezen post de bestemming van de daar bedoelde uitgaven in negatieven zin wordt aangegeven. Daarom verzocht men te mogen vernemen, welke reis- en verblijfkosten, teerkosten en vacatiën uit het uitgetrokken bedrag van f 37 850 zullen moeten worden betaald.

Onvoldoende toelichting.

Art. 150. Door de opmerking in de Memorie van Toelichting, dat in verband met de gebleken behoefte op dit artikel f 20 000 meer is geraamd, achtte men het groote verschil in raming tusschen het dienstjaar 1905 en het voorafgaande niet genoegzaam toegelicht. Op nadere toelichting der verhooging en eene specificatie van het bedrag van dezen post werd aangedrongen.

Spoorweg-brigade.

Art. 151. Gevraagd werd, uit welk artikel de uitgaven zullen worden betaald voor de spoorweg-brigade.

XIXde AFDEELING.

Kosten voor het Departement van Oorlog voortvloeiende uit de Ongevallenwet 1901.

Art. 165. Eenige leden, die herinnerden aan de ontploffing onlangs te Antwerpen, zouden den Minister in overweging willen geven alsnog het stelsel van het dragen van eigen risico ten aanzien van de ongevallenverzekering te laten varen en voor zijn Departement zich aan te sluiten bij de Rijksverzekeringsbank.

Verscheidene andere leden bleven aan het thans gevolgde stelsel boven aansluiting aan de Rijksverzekeringsbank de voorkeur schenken; de premie, die het Departement zou hebben te betalen, zou toch uitermate hoog zijn.

XXste AFDEELING.

Men wees er op, dat het bestuur van de Vereeniging van ridders der Militaire Willemsorde beneden den rang van officier, genaamd: „Prins Hendrik der Nederlanden”, onder dagteekening van 17 Mei j.l. tot de Koningin een adres heeft gericht, waarin wordt aangedrongen op verbetering van de regeling der riddersoldij, zooals deze wettelijk is vastgesteld. Zooals wordt aange- toond in dit adres, zou belangrijke verbetering van de bestaande wettelijke regeling kunnen plaats vinden, zonder dat zulks de schatkist op zware gel- delijke offers zou komen te staan. Men verzocht 's Ministers gevoelen omtrent de in het adres uiteengezette denkbeelden te mogen vernemen.

XXIste AFDEELING.

Overgang van het wapen der marechaussee naar het Departement van Justitie.

Evenals bij de behandeling van vorige begrootingen bepleitten sommige leden thans opnieuw den overgang van de marechaussee naar het Departement van Justitie. De militair-hiërarchische verhouding tusschen de personen

in de verschillende rangen van dit wapen geeft telkens aanleiding tot eigenaardige moeilijkheden.

Andere leden merkten op, dat tegen het ontnemen aan het wapen der marechaussee van zijn militair karakter, zooals meermalen is aangetoond, overwegende bezwaren bestaan.

Gehalte van het personeel der marechaussee.

Er werd geklaagd over het gehalte van het personeel, dat tegenwoordig bij het wapen der marechaussee wordt aangenomen. Maatregelen waardoor het verkrijgen van beter personeel mogelijk wordt, werden zeer noodig geacht.

Cursussen ter opleiding van de marechaussees.

Opgemerkt werd, dat in de hoofdplaatsen cursussen worden gehouden ter opleiding van de marechaussees in de kennis van reglementen enz., waardoor echter de manschappen tijdelijk aan hun dienst worden onttrokken en de veiligheid, voornamelijk in grensgemeenten, schade lijdt. Waar dit vooral in den winter bedenkelijk is, werd er op aangedrongen, dat de cursussen zoo veel mogelijk des zomers zouden plaats vinden. In den winter zouden dan de brigades in het veld zoo veel mogelijk voltallig kunnen zijn.

Kennis van wetten en wettelijke voorschriften.

Gevraagd werd, of de marechaussees wel steeds in het bezit worden gesteld van een exemplaar van nieuwe en gewijzigde wetten en wettelijke voorschriften. Zij moeten daarvan kennis dragen en men kan toch niet verlangen, dat zij op eigen kosten zich wetten en wettelijke voorschriften zullen aanschaffen.

Kennis van de taal van naburige landen.

Men zorgde, zoo werd opgemerkt, dat in de grensstreken althans de brigadecommandanten eenige kennis hebben van de taal van het aangrenzende land. Deze is onontbeerlijk bij hunne aanraking met de collega's uit het naburige land.

Teruggaaf van uitschotten en kleine uitgaven.

Geklaagd werd, dat de marechaussees soms geruimen tijd moeten wachten op de teruggaaf van kleine, door hen gedane uitschotten en men vroeg, of hun voor het doen van dergelijke uitgaven niet een voorschot zou kunnen worden verstrekt. Naar aanleiding van de opmerking, dat onder die uitschotten o.a. briefporten zijn begrepen, werd door anderen gevraagd, of de marechaussees niet vrijdom van port genieten.

XXIIste AFDEELING.

Geweer van 6,5 m.M.

Gevraagd werd, hoe het geweer van 6,5 m.M. voldoet. Leidt het niet tot een betrekkelijk groot verbruik van munitie, dat het steeds met 5 patronen, te gelijk geladen moet worden? En blijkt aanvulling der munitie in de praktijk steeds mogelijk?

Kazernes te Utrecht en te Ede.

Art. 186. Men wees er op, dat op deze begroting o.a. is uitgetrokken: vooreerst een bedrag van f 20 000 als eerste termijn van den over een viertal jaren te verdeelen bouw van een nieuw kazernement voor het regiment genietroepen te Utrecht, die eene totale uitgave zal eischen van f 850 000 en verder een bedrag van f 30 000 als eerste termijn voor den over een drietal jaren te verdeelen bouw van een kazernement voor bereden wapens te Ede, die een totaal-bedrag van f 920 000 zal eischen. Van verschillende zijden werd den Minister in overweging gegeven, den bouw van ééne van beide kazernes tot na de voltooiing van de andere uit te stellen en dus van deze reeds zoo hooge begroting één van beide posten terug te nemen.

Sommige leden van oordeel, dat dan de bouw van het kazernement te Utrecht voor uitstel in aanmerking komt, omdat daar ter stede de quaestie van de omlegging van de spoorwegterreinen, die op den bouw van de kazerne van invloed kan zijn, nog steeds hangende is en die quaestie inmiddels wellicht tot oplossing zou kunnen worden gebracht.

Gewezen werd op het zonderling betoog, in de Memorie van Toelichting onder letter *w* gevoerd, hetwelk hierop neerkomt, dat men te Ede troepen in garnizoen legt en daar kazernes bouwt, omdat men nu eenmaal onder Ede terreinen heeft aangekocht en daarvan zooveel doenlijk partij wenscht te trekken.

Men vroeg of eene plaats als Ede niet te klein is voor een zoo groot garnizoen, als de Minister daar wenscht te leggen.

Bouw van twee stokers-woningen aan de Hembrug.

De raming van f 10 200 voor den bouw van twee woningen voor stokers aan de artillerie-inrichtingen aan de Hembrug werd buitengewoon hoog geacht. Geen particulier, meende men, zal er aan denken, voor een solied gebouwde woning voor personen met een inkomen als de hier bedoelde stokers, ruim f 5000 uit te geven. Men vroeg overlegging van de plannen en teekeningen dezer woningen; men zoude zich dan een denkbeeld kunnen vormen van de oorzaken van deze buitengewoon hooge raming.

Bouw van woningen voor onderofficieren.

Naar aanleiding van den onder letter *ij* uitgetrokken post voor de verbouwing van een viertal woningen, ten einde deze geschikt te maken voor woningen voor onderofficieren, werd door verscheidene leden bedenking ingebracht tegen het bouwen van woningen voor onderofficieren door het Rijk. Daardoor, meenden zij, wordt het leger aan bepaalde garnizoens-plaatsen als het ware gebonden en wordt het later bezwaarlijk uit plaatsen, die als garnizoensplaatsen minder geschikt zijn gebleken, het garnizoen weg te nemen. Men handele als ten aanzien van de marechaussee geschiedt, en hure van Rijkswegen woningen voor de onderofficieren.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs den 18den November 1904.

RÖELL.
DUYMAER VAN TWIST.
VAN HEEMSTRA.
DRUCKER.
MARCHANT.

VIIIste HOOFDSTUK.

NOTA VAN WIJZIGINGEN.

Artikel 1 van het wetsontwerp.

IIIde AFDEELING.

Artikel 12. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van de intendanten enz., wordt *verminderd* met f 3300,00 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f 58 417,00.

Het totaal van de IIIde afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van f 271 842,00.

IVde AFDEELING.

Artikel 21. In het slot van dit artikel wordt achter de woorden „militaire wachters en traktementen” ingelascht „en daggelden”.

Artikel 22. Soldijen, daggelden, toelagen en verdere vergoedingen van onderofficieren en soldaten van het wapen der infanterie enz., wordt *verhoogd* met f 4000,00 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f 1 540 829,00.

Het totaal van de IVde afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van f 6 401 509,00.

VIDE AFDEELING.

Artikel 32. Aanschaffing van kleeding en uitrusting enz., wordt *verminderd* met f 120 000,00 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f 1 598 385,00.

Artikel 33. Van pas maken en onderhouden van kleeding en uitrusting enz., wordt *verhoogd* met f 120 000,00 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f 500 630,00.

VIIIste AFDEELING.

Artikel 50. Aanschaffing van fourage enz., wordt *verhoogd* met f 138 050,00 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f 1 355 015,00.

Artikel 51. Hoefbeslag en hoevensmeer enz., wordt *verminderd* met f 9700,00 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f 96 050,00.

Het totaal van de VIIIste afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van f 1 764 165,00.

Xde AFDEELING.

Artikel 69. Toelagen, schrijffloonen, drukwerk en verdere uitgaven, verbonden aan de werkzaamheden van bij Koninklijk besluit of door den Minister van Oorlog benoemde commissiën enz., wordt *verminderd* met f 600,00 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f 300,00.

Het totaal van de Xde afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van f 120 770,00.

XIIde AFDEELING.

Artikel 87. In de omschrijving van dit artikel wordt, na het woord „dag-gelden”, ingelascht „en vergoedingen”.

Artikel 88. Kosten vallende op het verplegen van zieken enz., wordt *verhoogd* met f 3000,00 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f 151 761,00.

Artikel 91. In de omschrijving van het eerste lid van dit artikel wordt, aan het slot, tusschen de woorden „wandelpaatsen in” en „de militaire ziekeninrichtingen” ingelascht, „zoomede kosten wegens het gebruik van lokalen voor den geneeskundigen dienst buiten”.

Het totaal van de XIIde afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van f 932 257,00.

XIIIde AFDEELING.

Artikel 103. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van den directeur enz. (Hoofdcursus), wordt *verhoogd* met f 2633,00 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f 43 361,00.

Artikel 104. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen enz., wordt *verhoogd* met f 688,00 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f 23 433,00.

Het totaal van de XIIIde afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van f 423 565,00.

XVIIde AFDEELING.

Artikel 138. Onderhouden, herstellen, veranderen en verbeteren van vestingwerken enz., wordt *verhoogd* met f 10 410,00 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f 624 640,00.

Het totaal van de XVIIde afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van f 800 830,00.

XIXde AFDEELING.

Artikel 157. Subsidie aan de Vereeniging „Trouw aan Koning en Vaderland”, te Utrecht, wordt *verminderd* met f 5000,00 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f 10 000,00.

Artikel 164 bis. Achter artikel 164 wordt ingevoegd een nieuw artikel, artikel 164 bis, luidende:

„Kosten van raden van onderzoek en van appèl, zoomede kosten van herziening, bedoeld bij artikel 69 der Bevorderingswet voor de landmacht 1902,

voor zoover die kosten niet zijn omschreven in artikel 67 dezer begrooting", en dit artikel wordt uitgetrokken tot een bedrag van f 1000,00.

Het totaal van de XIXde afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van f 84 620,00.

XXSTE AFDEELING.

Artikel 175. Wachtgelden, wordt *verhoogd* met f 325,00 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f 1125,00.

Het totaal van de XXste afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van f 3 123 075,00.

XXIISTE AFDEELING.

Artikel 186. Verbetering van Rijksgebouwen en werken enz., wordt aangevuld met de beide navolgende onderdeelen, welke onderdeelen worden uitgetrokken tot de daarachter vermelde bedragen:

ii. bouwen van een magazijn voor springmiddelen in het fort *de Pol* f 1520,00;

jj. uitbreiden van de kazernementen te *Delft* en te *Gouda* f 4430,00.

Het artikel wordt mitsdien verhoogd met f 5950,00 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f 696 500,00.

Het totaal van de XXIIste afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van f 896 450,00.

Het totaal van het VIIIste hoofdstuk wordt uitgetrokken tot een bedrag van *zeven en twintig millioen, eenhonderd vier en zeventig duizend eenhonderd veertig gulden* (f 27 174 140,00).

Artikel 2 van het wetsontwerp.

Onder de hierin vermelde artikelen, welke door overschrijving uit artikel 190 kunnen worden aangevuld, wordt tusschen „164” en „165” ingelascht „164 bis” en voor „186 hh” gelezen „186 jj”.

BEGROOTING VAN UITGAVEN TEN BEHOEVE VAN DE VOLTOOIING VAN HET VESTINGSTELSEL, DIENST 1905.

VOORLOOPIG VERSLAG.

Het afdeelingsonderzoek van het wetsontwerp heeft aanleiding gegeven tot de volgende opmerkingen en beschouwingen.

Er waren leden, die verklaarden door de kennisneming van deze begrooting en van de Memorie van Toelichting teleurgesteld te zijn. Ten vorigen jare scheen de kans niet gering, dat aan de voltooiing der Stelling van Amsterdam voortaan in een sneller tempo dan tot dusverre zou worden gewerkt. Aan het slot van de Nota, welke tijdens de behandeling van de loopende Vestingbegrooting aan de Kamer werd overgelegd, heette het, dat de quaestie der afwerking voor de toekomst een punt van overweging bij de Regeering uitmaakte. En de Minister scheen ten aanzien van den uitslag vol goeden moed. In de Memorie van Antwoord verklaarde hij, dat de overwegingen nog niet waren afgevoerd en hij tot zijn leedwezen dus nog geen mededeelingen kon doen, maar gaf hij daarnaast de verzekering, dat met ernst zou worden getracht om althans te geraken tot spoedige voltooiing van de eerste groep werken, in de Nota bedoeld. In de vergadering der Tweede Kamer van 21 December voegde de Minister aan de verklaring, dat de overweging nog hangende was en zijne ambtgenooten moesten worden geraadpleegd, den wensch toe, dat, al mocht dan niet alles wat hij verlangde worden bereikt, het toch daarheen zou kunnen worden geleid, dat er een snellere gang in de werkzaamheden zou komen dan tot dusverre.

Thans blijkt evenwel uit de Memorie van Toelichting maar al te duidelijk, dat op bespoedigde afwerking althans voorshands geen uitzicht bestaat. Van het aangaan van eene geldleening om daaruit de kosten voor de voltooiing der Stelling in den kortst mogelijken tijd te dekken, is geen sprake meer; zelfs van eene vluigere afwerking dan bij den bouw van twee forten per jaar wordt niet meer gerept. Terwijl de Nota gewaagde van verschillende groepen van werken, die in een verschillend tempo zouden worden uitgevoerd, heeft de Minister zich bij deze begroting bepaald tot het uittrekken van een zoodanig totaal bedrag, dat met het afwerken van de Stelling kan worden voortgegaan op de wijze, die in de laatste jaren gevolgd is. De zaak is, zooals in de Memorie van Toelichting wordt opgemerkt, met ernst overwogen, maar de toestand van 's lands geldmiddelen liet snellere voltooiing van de Stelling niet toe. Kortom alles is in elk opzicht gebleven als van ouds.

De leden, die hierop wezen, verklaarden nog niet te weten, wat hun in dezen te doen staat. Waar aan voortgaan met de voltooiing der Stelling op den gebruikelijken voet groote nadeelen zijn verbonden, zooals meermalen is uiteengezet en door den Minister trouwens ook niet wordt ontkend, achten zij het wel bedenkelijk, daartoe hunne medewerking te blijven verleen. Daarom wenschten zij eerst nog nadere inlichtingen te ontvangen. Kan in het geheel geen uitzicht worden geopend, dat in volgende jaren, wanneer de uitgaven, die voor de verwapening der bereden artillerie gevorderd worden, de begroting niet meer zullen bezwaren, zal kunnen worden besloten tot het aangaan van eene geldleening om daaruit de kosten van de voltooiing der Stelling te dekken? Zoo neen, wat is daarvan de reden? Bestaat tegen het aangaan van eene geldleening voor dit doel principieel bezwaar? Zoo ja, bestaan er dan geen principieele bedenkingen tegen eene afwerking van de Stelling op den thans gebruikelijken voet, waarbij jaar in jaar uit belangrijke bedragen op de begroting worden uitgetrokken, zonder dat de minste zekerheid bestaat, dat niet de Stelling na hare eindelijke voltooiing verouderd en de daaraan ten koste gelegde millioenen vrijwel weggeworpen zullen blijken te zijn. Laat de toestand van 's lands geldmiddelen, om van 's lands veiligheid nu nog te zwijgen, dit dan wel toe? Waarom moet hier te lande op zoo heel andere wijze worden gehandeld dan in andere landen van de grootte en de financieele draagkracht van Nederland — in België bij voorbeeld — waar een werk als dit dadelijk krachtig wordt aangepakt en binnen den kortst mogelijken tijd wordt voltooid?

Andere leden meenden, dat de toestand van 's lands geldmiddelen hier den doorslag behoort te geven. Terwijl voor de verbetering der levende strijdkrachten groote sommen worden gevorderd, kunnen niet te gelijker tijd voor de doode weermiddelen aanzienlijke bedragen worden beschikbaar gesteld. Deze leden zagen er trouwens ook niet zooveel bezwaar in, dat aan de voltooiing der Stelling niet sneller dan tot dusver zou worden gewerkt. Het West- en Noordwestfront van de Stelling is voltooid en er wordt, blijkens de Memorie van Toelichting, naar gestreefd, de verdere wijze van afwerken zoodanig te doen geschieden, dat, zooveel mogelijk, voor een aaneengesloten gedeelte der Stelling een afgerond geheel wordt verkregen. De Stelling moge dan al niet geheel voltooid zijn, zij is toch wel met hoop op goeden uitslag te verdedigen.

Enkele leden bleven het zeer twijfelachtig vinden, of de Stelling ook na hare voltooiing met goed gevolg zou kunnen worden verdedigd. Komen de sluizen van IJmuiden in handen van den vijand, of worden zij, door een bombardement uit zee, vernield, gaat dan niet de geheele Stelling verloren? Zal niet reeds een dreigen van den vijand om den Noorder-Lekdijk door te steken en daarmee het vruchtbaarste gedeelte van ons land onder water te zetten, genoeg zijn om de Stelling ten spoedigste te doen overgeven?

Deze leden hoopten, dat de Minister zou willen mededeelen, welke de totale uitgaven zullen zijn voor de algeheele afwerking en voltooiing van de Stelling van Amsterdam.

Van verschillende zijden werd aangedrongen op de instelling van eene enquête-commissie, die zoo uit financieel als uit technisch oogpunt zou hebben na te gaan, of de Stelling van Amsterdam moet worden voltooid dan wel met hare verdere afwerking ten spoedigste moet worden opgehouden.

Gevraagd werd naar den stand van het vraagstuk der approviandeering van de Stelling van Amsterdam. Heeft men de overtuiging, dat dit vraagstuk voor oplossing vatbaar is en, zoo ja, is het sinds de behandeling van de loopende Vestingbegrooting zijne oplossing reeds eenigszins naderbij gekomen? Kunnen de totale uitgaven voor approviandeering wellicht reeds bij benadering worden opgegeven?

In de Memorie van Toelichting wordt medegedeeld, dat de Minister zich vleit, bij de mondelinge behandeling van deze begrooting nadere inlichtingen te kunnen verstrekken ter zake van de capaciteit van de prise d'eau der drinkwatervoorziening en, in verband daarmee, van de wenschelijkheid van de uitbreiding der installatie. Mochten alsdan reeds genoegzame gegevens verzameld zijn, zoo wordt aan deze mededeeling toegevoegd, om tot de beoogde uitbreiding te kunnen besluiten, dan zal nader worden overwogen, in hoeverre het wenschelijk en mogelijk zal zijn, daarvoor nog voor 1905 een bedrag aan te vragen,

Men meende, dat de bedoeling wel niet zal zijn om tijdens de mondelinge behandeling, dus staande de vergadering, den betrekkelijken begrootingspost met de voor de uitbreiding noodige som te verhoogen. Mocht dit in 's Ministers voornemen liggen, dan wenschte men reeds nu te verklaren, dat men tegen zoodanige handelwijze bezwaar zou moeten maken. Ware het niet mogelijk de zaak bij suppletoire begrooting aanhangig te maken? Dit zou zeker veel regelmatiger zijn en eene deugdelijke behandeling van de aangelegenheid kunnen bevorderen.

Toen ten vorigen jare in het Voorloopig Verslag betreffende de Vestingbegrooting inlichtingen werden gevraagd omtrent de resultaten van de dien zomer gehouden vesting-manoeuvres, is geantwoord, dat daaromtrent nog geene rapporten waren ingekomen. Gevraagd werd, of de bedoelde rapporten inmiddels zijn ontvangen en, zoo ja, of de Minister dan bereid zoude zijn ze openbaar te maken of ze althans ter griffie van de Kamer te doen neerleggen ter inzage van de leden.

Gevraagd werd of de eerstgebouwde forten en in het bijzonder dat te Abcoude nog bestand zijn tegen het moderne geschut.

Ook werd gevraagd, of het waar is, wat men had vernomen, dat drie stukken zwaar geschut in fort Durgerdam niet konden worden afgeschoten, omdat hun basis niet sterk genoeg was en deze kanonnen daarom naar Nieuwediep zijn vervoerd.

Gevraagd werd, of naar 's Ministers overtuiging de vesting Neuzen in haar tegenwoordigen toestand met het fort Ellewoutsdijk in staat is, al dan niet gesteund door de vloot, onze neutraliteit op de Schelde te handhaven. Op een bepaald antwoord op deze vraag zou men prijs stellen.

Art. 4. Sommige leden gaven met het oog op den toestand van 's lands geldmiddelen in overweging, dit jaar niet te beginnen met het afwerken van de forten bij Kudelstaart en bij de Kwakel en dus den daarvoor op de begrooting uitgetrokken post van f 300 000 alsnog terug te nemen.

In de Memorie van Toelichting wordt medegedeeld, dat het, om technische redenen, wenschelijk is gebleken, den bouw van het fort bij Hoofddorp niet te overhaasten. Men vroeg daaromtrent nadere inlichtingen.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs den 18den November 1904.

RÖELL.
DUYMAER VAN TWIST.
VAN HEEMSTRA.
DRUCKER.
MARCHANT.